

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ХНАДУ)
(кафедра економіки і підприємництва)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
(кафедра менеджменту та публічного адміністрування)
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗИНА
(кафедра управління та адміністрування)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ
(кафедра підприємництва та бізнесу)
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(кафедра фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку)

МАТЕРІАЛИ

Наукової Інтернет-конференції
з проблем вищої освіти і науки

«НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ І ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

23 квітня 2021 р.

<https://dl.khadi.kharkov.ua/course/view.php?id=2347>

Харків
2021

У збірнику представлено матеріали наукової Інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки «Науково-методологічні основи вдосконалення системи підготовки фахівців і перспективи модернізації вищої освіти». Матеріали подано у авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти думки авторів. Автори наукових публікацій несуть відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних назв та гарантують відсутність академічного плагіату. Матеріали призначено для користування широкого кола зацікавлених осіб – науковцями, викладачами закладів вищої освіти, викладачами середніх навчальних закладів, працівниками органів державної влади, підприємцями, здобувачами освіти тощо.

Редакційна колегія:

Голова:

Богомолів В.О. – ректор ХНАДУ, д.т.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Заступники Голови:

Батракова А.Г. – проректор з науково-педагогічної роботи ХНАДУ, д.т.н., професор;

Шевченко І.Ю. – декан факультету управління та бізнесу ХНАДУ, д.е.н., доцент;

Дмитрієва О.І. – зав. кафедри економіки і підприємництва ХНАДУ, д.е.н., доцент.

Члени оргкомітету:

Маліков В.В. – зав. кафедри обліку і оподаткування ХНАДУ, д.н. з держ. упр., професор;

Криворучко О.М. – зав. кафедри менеджменту ХНАДУ, д.е.н., професор;

Аванесова Н.Е. – зав. кафедри менеджменту та публічного адміністрування Харківського національного університету будівництва та архітектури, д.е.н., професор;

Третяк В.П. – зав. кафедри управління та адміністрування ННІ «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, д.е.н., професор;

Щербак В.Г. – професор кафедри підприємництва та бізнесу Київського національного університету технологій та дизайну, д.е.н., професор;

Зінченко О.А. – зав. кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку Криворізького національного університету, д.е.н., професор.

Відповідальний секретар:

Приходько Д.О. – доцент кафедри економіки і підприємництва ХНАДУ, к.е.н., доцент.

Науково-методологічні основи вдосконалення системи підготовки фахівців і перспективи модернізації вищої освіти : матеріали наук. Інтернет-конф. з пробщем вищої освіти і науки, м. Харків, 23 квіт. 2021 р. / ХНАДУ. Харків, 2021. 290 с.
URL: <https://dl.khadi.kharkov.ua/course/view.php?id=2347>.

© Колектив авторів, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ЗМІСТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ	10
Блага В.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ ОСВІТИ З ТЕНДЕНЦІЯМИ ПЕРЕБУДОВИ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ	10
Блага В.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ОСВІТИ ТА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	14
Бочарова Н.А. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	19
Водолажська Т.О. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНОГО РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВИКЛАДАЧІВ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ	24
Водолажська Т.О. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИПУСКНИКІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»	28
Горяїнов О.М. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. ВРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПРЯМОВАНОСТЕЙ В МЕЖАХ БЛОКУ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО ВИБОРУ (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 275 ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ)	33
Деділова Т.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	38
Деділова Т.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	40
Криворучко О.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. АНАЛІЗ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «МЕНЕДЖМЕНТ».....	42
Кирчата І.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ.....	46
Левченко Я.С., Єсіна Н.О. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С Сковороди. ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ ДИПЛОМІВ ПРО ОСВІТУ: ЧИ ВСЕ ТАК ПРОСТО?	49
Левченко Я.С., Прилуцька Л.А. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ЄДИНЕ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ: ЩО ЦЕ ТА ЧИ Є АЛЬТЕРНАТИВА	53

Федорова В.О., Шуляк М.Л. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЩОДО ЗАДОВОЛЕНОСТІ ОСВІТНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ТА МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ.....	57
Федорова В.О., Шуляк М.Л. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ НАБУТТЯ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК	60
Федорова В.О., Шуляк М.Л. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. ВЗАЄМОДІЯ З РОБОТОДАВЦЯМИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗВО	63
Федотова І.В., Криворучко О.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 073 «МЕНЕДЖМЕНТ».....	66
Чаплигін О.К., Ярмак Т.В., Сук О.Є. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «КОМПЕТЕНЦІЯ»	70
Шеплякова І. О. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	72
Kononenko Yana, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy. ADAPTATION OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES FOR BUSINESS IN DIGITAL AGE.....	75
СЕКЦІЯ 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	79
Блага В.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ОСВІТНЬОМУ РИНКУ	79
Болотова Т.М., Нестеренко В.Ю. Харківський торговельно-економічний коледж КНТЕУ, Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ.....	83
Вербицька В.І., Бредіхін В.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харківський національний університет будівництва та архітектури. ЗНАЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ЛОГІСТИКИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	85
Ковальова Т.В., Ковальов П.А. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Національний університет цивільного захисту України. ПРО ЯКІСТЬ ОСВІТИ ПІД ЧАС КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ	89

Кривошапов С.І., Назаров О.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО АБО ЗМІШЕНОГО НАВЧАННЯ.....	93
Кузнецов В. С. Військовий коледж сержантського складу, Харківського національного університету повітряних сил імені Івана Кожедуба. ІНТЕРАКТИВНА ЛЕКЦІЯ ІЗ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ	100
Малахова Ю.В. Хулунбуїрський інститут. ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КИТАЇ УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	102
Олешко Н.П. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ЩОДО ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	106
Осьмірко І.В., Нестеренко В.Ю. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «МАКРОЕКОНОМІКА» В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	108
Приходько Д.О., Фролова Ю.С., Ізотова Ю.Р. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. КАНВА ЦІНІСНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ DIGITAL-ПРОДУКТУ ДЛЯ ЗВО.....	110
Прохоренко Т.Г. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ПЕРЕВАГИ ТА ТРУДНОЩІ.....	115
Токар І.І., Осипова С.К. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». ІННОВАЦІЙНІСТЬ НАВЧАННЯ ЯК ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	118
СЕКЦІЯ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВИШИХ АСПЕКТІВ ЯКІСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	120
Ачксова Л.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	120
Бадєєва Л. І. Харківський національний університет радіоелектроніки. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ТА ПОДВИГУ ГЕРОЯ НЕБЕСНОЇ СОТНІ ЄВГЕНА КОТЛЯРА.....	124
Бредіхін В.М., Вербицька В.І. Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харківський національний автомобільно-дорожній університет. АДАПТИВНА ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ	131
Бугаєвська Ю.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ	136

Деділова Т.В., Осипова С.К. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ОСВІТИ	139
Дмитрієва О.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ВЗАЄМОВІДВІДУВАННЯ ЗАНЯТЬ ВИКЛАЧАМИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	141
Дмитрієва О.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПАРТНЕРСТВО ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	143
Дмитрієва О.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. МОТИВАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА РОЗВИТОК ЇХ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	146
Долгопол О. О., Кір'янова О. В. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. МОВНА ПІДГОТОВКА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	149
Клітної В. В., Приходько Д. О. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ІГРОВЕ ПРОЕКТУВАННЯ, ЯК ЗАСІБ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	152
Клітної В.В., Гайдамака А.В., Приходько Д.О. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	155
Кирчата І.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. СКЛАДОВІ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	158
Книшенко Н.П. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПОЛІСЕМАНТИЧНІ ТЕРМІНИ ГАЛУЗІ ДОРОЖНЬОГО БУДІВНИЦТВА	160
Кудрявцев В.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ МЕТОДІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО	162
Левченко О.П. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ»	166
Поясник Г.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ. 170	170

Птиця Г.Г., Птиця Н.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПРИ ВИКОНАННІ ДИПЛОМНИХ РОБІТ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 275 «ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ»	172
Тимченко Ю.О. Хулунбуїрський університет ВИКОРИСТАННЯ КІНОФІЛЬМІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	175
Хорошилова І.О. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНИХ ЛЕКЦІЙ	179
СЕКЦІЯ 4. НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ – ЗАПОРУКА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ «НОВОЇ ФОРМАЦІЇ»	184
Бабайлов В.К. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПОРІВНЯННЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК	184
Бабайлов В.К. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ЗАВЕРШЕННЯ ФОРМУВАННЯ НУКИ МАКРОЕКОНОМІКИ. 187	
Бабайлов В.К. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. МЕГАЕКОНОМІКА ЯК НАУКА	191
Дідух Л.В. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ТЕМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ)	193
Догадайло Я.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. УЧАСТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНФЕРЕНЦІЯХ ЯК ОДИН З ШЛЯХІВ ОТРИМАННЯ SOFT-SKILLS.....	197
Кирчата І.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ НАУКИ І БІЗНЕСУ В РЕГІОНАЛЬНІЙ ІННОВАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ.....	202
Пахомова Л.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ВАЖЛИВІШИХ ВИДІВ ЕКОНОМІКИ.....	203
Приходько Д.О. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВИЗНАЧЕННЯ МІКРОЕКОНОМІКИ ЯК НАУКИ	206
Сідельнікова В.К., Нестеренко В.Ю. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харківський національний автомобільно-дорожній університет. НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЯКІСНОГО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ	209
Солопун Н.М., Солопун Є.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, ХЗОШ № 142. СТАЛІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВА ЯКІСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	211
Солопун Н.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ТАНДЕМ НАУКИ ТА БІЗНЕСУ ЯК БАЗИС ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ	213
Шершенюк О.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПЛАГІАТ ЯК ПРОЯВ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ..	215

СЕКЦІЯ 5. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА	219
Вербицька В.І., Бредіхін В.М. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харківський національний університет будівництва та архітектури. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА	219
Дмитрієва О.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА З ВИКОРИСТАННЯМ БІЗНЕС-СИМУЛЯТОРА ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА	223
Нестеренко В.Ю. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «БЮДЖЕТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА	226
Поясник Г.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ	228
СЕКЦІЯ 6. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗВО І РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ	231
Алієв Р.А. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СПОРТУ В УКРАЇНІ	231
Безніс П.С. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ДОСЛІДЖЕННЯ СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ	234
Безніс О.Є. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. СУЧАСНІ ТЕНДЕЦІЇ РОЗВИТКУ СПОРТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	236
Безніс П.С. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ ЛЕГКОАТЛЕТІВ ПРИ БІГУ НА ДАЛЬНІ ДИСТАНЦІЇ	240
Зайцев С.С. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО МОТИВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ХНАДУ	243
Зайцев С.С. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УСПІШНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	247
Іванко І.К. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГИРЬОВОГО ФІТНЕСУ	251
Кірсанов М.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ФІНАНСУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ВОЛЕЙБОЛУ В УКРАЇНІ	254
Кірсанов М.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ СПОРТИВНИХ КЛУБІВ В УКРАЇНІ	257
Кофанов І.В. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА	260

Курилко М.Ф. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.....	263
Курилко М.Ф. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ВПЛИВ ФІТНЕС-ПРОГРАМ НА РОЗВИТОК РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ.....	266
Плотніков Є.К. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА РОЗВИТОК ВИТРИВАЛОСТІ У НАСТІЛЬНОМУ ТЕНІСІ	270
Плотніков О.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ФІЗИЧНА РЕБІЛІТАЦІЯ ПРИ БРОНХІАЛЬНІЙ АСТМІ.....	274
Полішко А.А. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПОРТИВНИХ СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ.....	278
Романенко О.Ю. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ПЛАНУВАННЯ РЕЖИМУ ХАРЧУВАННЯ У СПОРТИВНОМУ ЖИТТІ.....	281
Шевченко В.І. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. ОСНОВИ МЕТОДИКИ ТРЕНУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ З ТХЕКВОНДО	286

СЕКЦІЯ 1

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ЗМІСТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ ОСВІТИ З ТЕНДЕНЦІЯМИ ПЕРЕБУДОВИ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

Блага В.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Наразі людський капітал в якості фактору розвитку присутній у середньострокових планах пріоритетних дій Уряду, проте присутній він лише формально і його розвиток зведено до інвестицій в освіту та охорону здоров'я. Фактично ігнорується його провідна роль у процесах розвитку економіки, суспільства, сім'ї, особистості [1].

Сучасний період характеризується зростаючою роллю людського фактору. В економіці сучасного світу людські ресурси відіграють визначальну роль. Це стосується і досягнення конкурентних переваг, і забезпечення якісних параметрів економічного зростання, тобто розвитку економіки.

Тільки освічене і здорове населення може стати тією продуктивною силою, яка створює національне багатство країни. Тому інвестиції в людський капітал на сьогоднішній день необхідні і виправдані.

Тісний взаємозв'язок процесів розвитку освіти з тенденціями перебудови в суспільному житті дозволяє стверджувати, що освіта є провідним фактором соціально-економічного розвитку. В останні роки вітчизняна освітня школа вимагає якісного оновлення з точки зору формування людського капіталу.

Якщо молоде покоління буде зацікавлене отримувати тільки вищу освіту, то держава отримає масу людей, не здатних знайти гідного місця в житті, що може привести до соціальної і політичної дестабілізації в суспільстві.

Справа в тому, що для випускників ЗВО найбільше значення при виборі місця роботи мають мотиви матеріального благополуччя та самореалізації, однак наявність диплома про його закінчення не гарантує ні великих доходів, ні можливості зайняти бажану посаду. Адже часто молоді люди йдуть до інституту за наполяганням батьків за дипломом, а не за освітою. А роботодавцям потрібні кваліфіковані думуючі енергійні фахівці, здатні вирішувати складні нетривіальні завдання. У міру того, як дедалі більша кількість дипломованих фахівців буде усвідомлювати відірваність вищої освіти від потреб ринку праці, тим менше буде здійснюватися статусних, але неповоротних інвестицій. Економічний досвід підказує, що не виправдані ті інвестиції, які не мають високий рівень рентабельності та окупності. У цій ситуації дисбалансу між системою освіти і потребами ринку праці спостерігається знецінення даних вкладень.

Для того щоб інвестиції в людський капітал стали високоприбутковими і ліквідними, необхідно вживати відповідні заходи.

1. В даний час в Україні спостерігається вкрай низька територіальна мобільність робочої сили. Якщо людина не може орієнтуватися на ринку праці, слідуючи за ринковими пропозиціями в своїй професійній ніші, вона змушена міняти професію, підлаштовуючись під пропозиції в місці проживання. Неповне використання людського капіталу відбувається і тоді, коли людина, працюючи за фахом, використовує крихітну частку того, що вона дізналася і чому навчилася у ЗВО. Крім того, не завжди ЗВО, що готують кадри для промисловості, розташовуються вдало в територіальному плані.

Переїзд випускників в ті регіони, де працюють профільні підприємства, створює додаткові витрати, які несе як працівник, так і роботодавець. Відкриття в регіонах філій профільних ЗВО по затребуваним спеціальностям могло б вирішити цю проблему.

2. Необхідно пов'язати потреби підприємств з обсягами підготовки робітників і фахівців в системі професійної освіти з метою досягнення збалансованості попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці. Напевно,

недостатньо сьогодні проходить в школах робота з професійної орієнтації школярів, підвищення їх мотивації до трудової діяльності за професіями, спеціальностями, які є затребуваними на ринку праці в стратегічній перспективі.

Поділ школи і ПТУ має сприяти ранньої професійної соціалізації молоді, яка бажає отримувати подальшу освіту. У ситуації нестачі кваліфікованих кадрів робочих спеціальностей в галузевих виробництвах, необхідно створення ПТУ безпосередньо при підприємствах. Мова йде про переформатування шкіл: вони будуть поділені на три групи. Перша – початкова, де діти навчатимуться чотири роки. Друга – базова середня, яка називатиметься гімназією, ще п'ять років навчання. І профільна середня школа, яка матиме статус ліцею академічного та професійного спрямування. Там навчання триватиме три роки. Фактично трансформація української школи запланована за західним зразком [2]. Традиційна система професійної освіти, що регламентована державним освітнім стандартом, не в повній мірі відповідає запитам майбутніх роботодавців. Тому їм слід розробляти власний професійний стандарт, завдяки якому вони зможуть реалізовувати модульні освітні програми.

3. Як вже було сказано, масова вища освіта матиме дуже серйозні наслідки для нашої країни. Окрім переосмислення функцій університету, іншою важливою тенденцією у розвитку вищої освіти у 20 столітті стала її масифікація. Новий масовий характер колись елітних університетів вніс не просто кількісні зміни, але й безперечно змінив характер університетів. Більше того, питання про те, хто і на яких підставах повинен отримувати доступ до університетів стало наріжним каменем освітньої політики у контексті ширших демократичних трансформацій у суспільстві [3]. Масовість спричиняє неминучу втрату якості освіти, знижуються вимоги до абітурієнтів, відбувається набір замість відбору. На виході держава отримує недостатньо кваліфікованого фахівця з високими претензіями. Необхідно кардинальним чином відрегулювати сформований конвеєр і зробити практичні висновки. Навчання у ЗВО – це дуже витратний процес. Тому більшість студентів вже на другому-третьому курсі починають працювати, а навчання відсувають на

другий план. Є й ті, які навпаки не відчують матеріальних труднощів, завдяки спонсорству з боку батьків. В результаті для багатьох студентів навчання у ЗВО стає якоюсь формальністю з метою отримання диплому. Освітня реформа передбачає скорочення кількості ЗВО. Не виключено і те, що вся сучасна система вищої освіти потребує значних змін і вдосконалень. Можливо, все це дозволить усунути надмірність вищої освіти.

4. Диспропорції між попитом на високопрофесійних фахівців, яких бажають бачити роботодавці, але не можуть підготувати ЗВО, багато в чому відбувається через відсутність участі роботодавців у формуванні компетенцій студентів. ЗВО, що піклуються про подальшу долю своїх випускників, хочуть, щоб молоді фахівці мали професійний кругозір, глибокі теоретичні знання, практичні навички. А роботодавцям ближче вузькоспеціалізований підхід у виборі кадрів.

У зв'язку з цим виникає необхідність тісної співпраці підприємств та ЗВО. Широке поширення повинні отримати договори соціального партнерства, в рамках яких можлива організація практики, подальшого працевлаштування студентів, матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, формування спеціальних освітніх програм. Працюючи в тісному зв'язку, будуть вигравати обидва боки: ЗВО, підвищуючи імідж шляхом залучення абітурієнтів, а роботодавці – отримуючи фахівців високого класу.

Сучасна система вищої освіти, що повною мірою відповідає вимогам часу, є одним з найголовніших чинників зростання якості людського капіталу, генератором нових ідей, запорукою динамічного розвитку економіки і суспільства в цілому. Для того, щоб українська вища освіта по-справжньому ефективно виконувала ці важливі завдання, необхідне її оновлення з урахуванням актуальних світових тенденцій розвитку освіти у широкому соціально-економічному контексті [4].

Головними показниками ефективності системи освіти, що визначають в цілому долю людського капіталу, стали питання підготовки і затребуваності кадрів на ринку праці. Разом з тим найбільша помилка нашої нинішньої освіти

в розриві прямого і зворотного зв'язку між ринком кваліфіковано-професійних послуг і запитами роботодавця.

Якщо виходити з реалів, то випускники працюють не за фахом, що явно вказує на те, що ефективна взаємодія між системою освіти і ринком праці порушена. При цьому, цілком природно, програють всі. Тому необхідна активна участь бізнесу і держави у формуванні людського капіталу молодих фахівців.

Література:

1. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. Аналітична записка. *Разумков центр* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/HvcJeu0> (дата звернення: 12.04.21).

2. Чому школи закривають 10 та 11 класи? Все про останні новації у середній освіті. *Главком* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/1vcHZBe> (дата звернення: 12.04.21).

3. Масова вища освіта в добу глобалізації. *Medium* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/svcHTcl> (дата звернення: 12.04.21).

4. «Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України». Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : веб-сайт. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1537/> (дата звернення: 12.04.21).

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ОСВІТИ ТА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Блага В.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Рівень освіти залежить від рівня економічного розвитку країни, причому для розвинених країн критично важливим для зростання є розвиток вищої освіти. Реформування освітньої галузі – це відповідь на суспільний запит, адже

саме освіта забезпечує якість людського капіталу, який є основою економічного розвитку країни [1]. Виявлено також, що освіта дає додаткові непрямі вигоди, стимулюючи інвестиції в фізичний капітал, власний технологічний розвиток країни і адаптацію розроблених в інших країнах технологій. Є також докази того, що для економічного зростання має значення все: тип, якість і ефективність освіти, причому розподіл ресурсів за рівнями освіти не тільки прямо впливає на економічне зростання, але і збільшує вплив освітнього потенціалу на розвиток. Виникають не тільки прямі, але і непрямі (зовнішні) ефекти (або екстерналії освіти), так як вигоди від одержуваної в індивідуальному порядку освіти можуть переходити до інших людей: до промисловості, до міста, до регіону та до країни в цілому. Виникає соціальна віддача освіти на макрорівні, відмінна від приватної, існування і значні масштаби якої дають економічне обґрунтування для громадської підтримки освіти. Чим більше соціальна віддача освіти в порівнянні з приватною, тим ефективнішими є суспільні витрати на освіту. У «новій» економіці спеціально виділяють ендогенні детермінанти зростання, які визначаються всередині моделі. Забезпечується теоретичний фундамент для розуміння того, як освіта може впливати на економічне зростання.

По-перше, людський капітал прямо включається як фактор витрат в виробничу функцію, причому в цьому випадку людському капіталу надається можливість мати екстернальні ефекти, так як він виключається з припущення про постійну віддачу від масштабу виробництва.

По-друге, фактори, які ведуть до ендогенного зростання (особливо технологічні зміни), прямо пов'язуються з запасом людського капіталу в країні (в регіоні або місті). Такий зв'язок цілком природно припустити, так як людський капітал або прямо створює нові знання і технології, або тому, що він є ключовим компонентом витрат в дослідному секторі, який генерує нові знання і технології.

Рішення задач створення в країні інноваційної економіки потребує суттєвого зростання інвестицій в людський капітал, в першу чергу збільшення

державних витрат на освіту як мінімум в два-три рази в найближчі роки. У проєкті Державного бюджету України на 2021 рік закладено збільшення видатків на освіту на 34 млрд гривень. Загальний бюджет освіти (без місцевих) складає 173,8 млрд гривень [2]. Видатки на підготовку кадрів у закладах вищої освіти зростуть на третину, до 21,9 млрд, а у коледжах і технікумах – на 25%, до 4,9 млрд. Це помітне зростання, однак навіть близько не достатнє для того, аби реалізувати постанову №822 «Про оплату праці педагогічних та науково-педагогічних працівників» [3]. Ця постанова описує перехід до обсягів оплати праці, передбачених законом «Про освіту», до 2023 року, і передбачає зростання зарплат освітян у 2-2,5 рази. Зростання, передбачене проєктом бюджету, навіть якщо знайдуть гроші на його реалізацію, означатиме «підтягування» найменших зарплат у сфері освіти до розміру мінімальної, а в середньому зарплати у сфері освіти просто трохи наблизяться до середньої по країні (бо зараз вони нижчі). У підсумку до проєкту бюджету, зокрема, його освітньої частини, три основних питання: Чи він є реалістичним і чи не чекає на нас наступного року невиконання дохідної частини та черговий секвестр? Чи будуть кошти, насамперед Фонду розвитку освіти, розподілено у прозорий та справедливий спосіб? Коли почнуть нормально фінансувати науку? [4].

Ключовим завданням державної політики має бути становлення і всіляка допомога в розвитку комплексу науки, освіти, інновацій в країні. Створення сприятливого інноваційного клімату в країні та можливість розвитку регіонів за базовими критеріями. До них доцільно віднести: розвинену систему вищої освіти, здатну задовольнити потреби регіону в висококваліфікованій робочій силі; систему регіональної науки, яка сприяє створенню та розвитку інноваційних ініціатив; інноваційну спрямованість державної влади, що включає комплекс заходів щодо організації інноваційної інфраструктури регіону; участь в експертизі запропонованих інноваційних проєктів; створення законодавчих актів в області підтримки інноваційно-орієнтованих підприємств, в тому числі сфери малого підприємництва тощо.

Поряд з тим, навряд чи можна повністю погодитися з думкою, що саме

освітянська наука повинна бути безпосереднім виробником нового продукту ринку або нового практично використовуваного технологічного процесу. Про це свідчить і міжнародний досвід. У розвинених країнах світу нові техніки і технології є в переважній більшості результатом розробок найбільших транснаціональних корпорацій на власній дослідній базі з відповідним обсягом фінансування саме прикладних науково-технічних досліджень. Однак розвинена система освіти і науки є саме тим «інноваційним середовищем», без якого неможливе виробництво таких нових знань, які безпосередньо комерціалізуються і тим самим забезпечують не тільки конкурентоспроможність окремих корпорацій, але й є двигуном конкуренції між країнами. При цьому основною складовою частиною цього інноваційного середовища повинні бути наукові школи, здатні виробляти, зберігати і передавати знання в першу чергу фундаментального характеру.

Слід підкреслити, що особливість цих знань фундаментального характеру полягає в тому, що вони можуть дати потужний інноваційний поштовх розвитку будь-якої галузі господарства, і водночас, ймовірно, ніколи не будуть залучені в комерційний оборот, в технологічні цикли. Однак навіть у цьому випадку це не означає, що вони є малокорисними з точки зору національних інтересів. При всій опосередкованості впливу вони зумовлюють можливості майбутнього еволюційного або революційного розвитку техніки і технологій в країні, а також сучасні можливості прикладного сектора у виробництві і сприйнятті нових технік і технологій.

Саме сукупне знання суспільства, що кристалізується в науково-викладацькому середовищі, є основою виробництва конкурентоспроможної продукції і благополуччя суспільства в цілому. Так, абсолютно неможливо передбачити безпосередній економічний ефект від витрат на систему науки і освіти, неможливо навіть припустити кількість інновацій, яка зародиться саме завдяки функціонуванню системи.

Суттєвою зміною у сфері вищої освіти є впровадження підходу бюджетного фінансування закладів відповідно до результатів їхньої діяльності.

Так більшу фінансову підтримку можуть отримати ті заклади вищої освіти, які з-поміж іншого матимуть вищу зайнятість випускників та більше міжнародних грантів, входитимуть до міжнародних рейтингів [1]. Комерціалізація вищої та середньої спеціальної освіти не рятує положення, більш того, є небезпека швидкого падіння якості освіти, так як керівництво ЗВО і коледжів, як державних, так і приватних, в умовах обмеженого державного фінансування прагне поповнити їх бюджети за всяку ціну, в тому числі за рахунок зниження вимогливості до рівня знань учнів. Конкуренція ж між ЗВО за «платного» студента призводить до зниження вимогливості на вступних екзаменах. В результаті у ЗВО зростає частка студентів, які не тільки не здатні до навчання, але і не бажають вчитися. Зростає також частка студентів, які змушені, через низькі доходи батьків, працювати в процесі навчання на денних відділеннях ЗВО. Все це, як легко здогадатися, веде до довгострокових негативних наслідків в масштабах всієї економіки країни.

Література:

1. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. *Міністерство освіти і науки України*: сайт URL : <https://cutt.ly/gvTihu3> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Фінансування освіти збільшиться на 34 мільярди гривень – проєкт бюджету на 2021 рік. *Міністерство освіти і науки України*: сайт URL : <https://cutt.ly/PvTiXDj> (дата звернення 12.04.2021).
3. Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.04.2021).
4. Бюджет освіти 2021: зарплати вчителів, фінансування модернізації шкіл та боротьба з COVID-19. *Українська правда життя* : сайт URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/09/15/242342> (дата звернення 12.04.2021).

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Бочарова Н.А., к.е.н., доцент

Харківській національній автомобільно-дорожній університет

Сфера праці – важлива і багатопланова область економічної та соціального життя суспільства. Вона охоплює як ринок робочої сили, так і її безпосереднє використання у суспільному виробництві. На ринку праці отримує оцінку вартість робочої сили, визначаються умови її найму, в тому числі величина заробітної плати, умови праці, можливість отримання освіти, професійного зростання, гарантії зайнятості і т. д.

Сьогодні українська економіка знаходиться в складному становищі, що позначається на коливаннях курсу гривні, зростанні цін на товари й послуги, скорочення реальної заробітної плати. Саме в періоди економічних криз, особливо в умовах пандемії, спостерігаються посилення диференціації населення, значне зростання рівня безробіття, погіршення соціально-психологічного клімату в суспільстві та підвищення напруженості. Ринок праці є однією зі сфер економіки, де знаходять прояв численні позитивні зовнішні ефекти, зумовлені реалізацією освітою однією з головних своїх функцій – забезпечення національної економіки працівниками. Тобто, освіта є основою забезпечення конкурентоспроможності, стану і процесу функціонування ринку праці. Чим вище рівень освіти населення, тим вище його зайнятість й доходи. За свідченням державної статистики, найбільш високий рівень освіти в наступних галузях економіки: фінанси й кредит, управління, культура і мистецтво, наука, освіта і, в меншій мірі, промисловість. У той же час, якщо в сферах фінансів і кредиту заробітна плата перевищує середню по економіці майже в 3 рази, а в сферах науки і наукового обслуговування – приблизно в 1,2 рази, такі сфери, як культура, мистецтво та освіта, аж ніяк не належать до високооплачуваних. Навпаки, такі галузі, як будівництво, транспорт й зв'язок,

де заробітки, приблизно, на 20% вище середніх по економіці, не характеризуються високою часткою зайнятих з вищою освітою. Це говорить про те, що зв'язок рівня освіти працівників і рівня їх доходів опосередковується галуззю, до якої належить їх робоче місце [1].

Ринок праці перш за все є механізмом узгодження інтересів осіб, що працюють за наймами, й роботодавців. Крім того, на ринку праці виявляються інтереси держави, обумовлені необхідністю управління соціальними відносинами. Сьогодні на ринку праці спостерігається підвищена потреба у фахівцях з управління організацією – професійних менеджерах різних рангів. Діяльність цих фахівців повинна бути економічно ефективна – сприяти економічному зростанню країни й конкретної організації. Але й з іншого боку вона повинна бути соціально ефективна – сприяти збереженню і розвитку головного ресурсу і конкурентної переваги організацій і держав ХХІ століття «людського капіталу», рівня його знань, культури, інформаційної озброєності.

Основою аналізу ринку праці менеджерів є встановлення попиту на менеджерів як кваліфіковану робочу силу і її пропозиції. Відповідно до класичної теорії перетину кривих попиту галузей економіки, конкретних організацій і підприємств та пропозиції на ринку визначає ціну праці (заробітної плати), кількість зайнятих. Структура ринку праці менеджерів характеризується співвідношенням професійно-кваліфікаційних і соціальних груп (спеціалізація і рівень менеджменту), за якими аналізується попит і пропозицію. Сегментація ринку праці менеджерів є найважливішою характеристикою його структури, що визначає поділ менеджерських місць на відносно стійкі сектора (по галузях економіки), що обмежують мобільність менеджерів. Прийнято виділяти первинні і вторинні ринки праці. Первинний ринок праці менеджерів формується найбільш привабливими видами управлінських робіт, тобто такими, які забезпечують стабільність зайнятості, високий рівень оплати, можливості професійного росту. Вторинний ринок праці менеджерів, навпаки, – роботами, де немає гарантії зайнятості, низький рівень оплати, обмежені перспективи професійного зростання. Виділення

первинного й вторинного ринків обумовлено відмінностями в кваліфікації менеджерів, організаційному і технічному рівні підприємств; істотну роль грає також дискримінація за статтю, віком, соціальним станом та іншими ознаками. У географічних моделях сегментації ринку праці менеджерів первинний ринок зазвичай представляється ядром, а вторинний – периферією, тобто розташованими навколо ядра кільцями, що характеризують рівні стабільності умов працевлаштування менеджера. Національні ринки праці менеджерів формуються під впливом традицій, рівнів технологічного розвитку, якості трудового життя та інших факторів.

Цей дисбаланс попиту і пропозиції на ринку праці є одним з факторів, що сприяють постійному відтворенню попиту на освітні послуги. Ідеально, коли суб'єктами попиту є: держави (освітнє замовлення з наступним розподілом), роботодавці – організації та підприємці (цільова підготовка), працівники організацій та молодь, яка не має професії. Основними суб'єктами пропозиції освітніх послуг виступають установи професійної освіти. Ринок праці менеджерів й ринок освітніх послуг як системи упорядкованих взаємовідносин між агентами попиту і пропозиції є невід'ємною частиною економічного простору і природним чином залежать від динаміки його розвитку і змін в структурі. Освітня ситуація з підготовки менеджерів до сих пір залишається невизначеною. Роботодавці не замовляють підготовку професійних керівників для ринкових умов діяльності й не звільняють для них вакансій, довіряючи своїм управлінським кадрам. Здобувачі вищої освіти, навчаючись за спеціальністю, не відчують у собі потреби на ринку праці як в фахівцях, відповідно не претендують на здобуття якісної вищої управлінської освіти.

В останні роки проводяться дослідження, які розглядають проблему відповідності рівня підготовки менеджерів зростаючим потребам галузей економіки. У зв'язку з цим виникає необхідність перегляду структури освітнього процесу для забезпечення відповідності національним цілям вдосконалення технологій підготовки менеджерів. Потребує оновлення механізм і зміст взаємодії в системі «заклад вищої освіти – фахівець –

роботодавець»: слід визначитися не лише з загальними компетенціями менеджерів, але і спеціальними (галузевими) і на якому рівні вони повинні виявлятися в діяльності. Система вищої професійної освіти робить спроби адаптуватися до потреб організацій й підприємств, проте проведені зміни запізнюються, не встигаючи за змінами в економічному середовищі в спробах зберегти свою академічність. Додаємо до цього й скорочення прямих замовлень на підготовку керівників й фахівців з боку великих і середніх підприємств та галузевих міністерств.

Звідси, підготовка галузевих менеджерів повинна проектуватися за напрямками: цільове й безперервне навчання професії та стажування; оволодіння технологіями соціальних відносин в рамках ієрархій менеджменту в галузевих організаціях та зовнішньому середовищі; менеджмент як процес технологічного і соціального управління по досягненню організаційних цілей. На рівні галузевих організацій необхідне продовження роботи з розвитку компетенцій менеджерів: створення необхідних умов для розвитку компетенцій фахівця; формулювання управлінських завдань для повної мобілізації потенціалу управлінського персоналу; системний розвиток компетенцій з орієнтацією на довгострокові завдання розвитку галузевих організацій.

Однак відкрите питання: хто повинен ініціювати взаємодію системи професійної освіти з ринком праці? [2]. Ініціатива повинна виходити від закладів вищої освіти та їх адміністрації, викладачів, так як «вони продавці свого продукту і самі повинні здійснювати маркетинг освітніх послуг»: визначення соціально-економічних потреб галузей, що мають стабільні джерела фінансування; потреб в сфері менеджмент – освіти, реалізація яких може зацікавити спонсорів й залучити до установи грошові кошти; попиту на ринку освітніх послуг; вивчення потреб в окремих видах підприємницької діяльності; визначення суми, яку бажають заплатити установі за задоволення потреб зацікавлені особи й співвіднесення цієї суми з передбачуваними витратами; інформування про можливості та умови задоволення потреб потенційних клієнтів й зацікавлених осіб; обслуговування потреб. Або роботодавці повинні

самі виявляти активність, оскільки потребують кваліфікованих управлінських кадрах. Або держава, яка повинна зробити таку взаємодію із закладами вищої освіти престижною й привабливою для роботодавців.

Необхідні нормативні інструменти щодо захисту вкладених в підготовку фахівців коштів роботодавців, досконалий механізм постійного моніторингу та прогнозування потреб ринку праці та поступовий перехід на гнучку багаторівневу підготовку управлінських кадрів відповідно до ситуації на ринку праці в змістовному і технологічному аспектах, формування та реалізація гнучких освітніх програм з урахуванням національного та світового досвіду в області менеджмент-освіти й економіки.

Література:

1. Ермакова К. Л., Штоколова К. В. Исследование рынка труда в России. *Политика, экономика и инновации*. 2016. № 8(10). URL: [issledovanie-rynka-truda-v-rossii.pdf](#).
2. Шемятихина Л. Ю. Рынок труда профессиональных менеджеров в России. *Фундаментальные исследования*. 2007. № 12 (ч. 1). С. 134–136. URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=4039>.
3. Попа А., Колишко Р., Попова Н., Панзіка Ф. Дослідження та аналіз вакансій і потреб у кваліфікованих кадрах у країнах ЄС, Республіці Молдова та в Україні. Міжнародна організація праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244735.pdf.
4. Леснікова М., Мельник С. Методичні підходи щодо визначення відповідності обсягів та напрямів підготовки кадрів у закладах освіти згідно з потребами регіональних ринків праці. *Освітня аналітика України*. 2018. № 1 (2). С. 94–102.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНОГО РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВИКЛАДАЧІВ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Водолажська Т.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В теперішніх мінливих умовах, що характеризуються діджиталізацією та інтеграцією системи вищої освіти в європейський освітній простір, високим рівнем конкуренції серед закладів вищої освіти (ЗВО) та потребою удосконалення системи підготовки фахівців, необхідністю застосування дистанційної форми навчання, система вищої освіти в Україні вимагає суттєвих якісних змін та модернізації. Такі зміни необхідно враховувати і в освітніх (освітньо-професійних та освітньо-наукових) програмах підготовки фахівців, відповідно яким навчаються здобувачі вищої освіти.

До складання освітніх програм залучаються висококваліфіковані фахівці : проектна група, рецензенти, зовнішні та внутрішні стейкхолдери тощо. Разом з тим певні вимоги висуваються і до викладачів таких освітніх програм, особливо освітньо-наукових : це, перш-за-все, наявність необхідного рівня їх професіоналізму. Для його забезпечення проводять конкурсний добір викладачів освітніх програм.

Наприклад, процедура конкурсного добору викладачів освітньо-наукової програми (ОНП) «Менеджмент» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті (ХНАДУ) регламентується Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» [1], Статутом Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (<https://www.khadi.kharkov.ua/publicna-informacija/administrativna-dijalnist/>) [2], Стандартом вищого навчального закладу СТВНЗ 34.5-02:2016 «Порядок проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників Харківського національного автомобільно-

дорожнього університету та укладання з ними трудових договорів (контрактів) (<https://www.khadi.kharkov.ua/publicna-informacija/administrativna-dijalnist/>) [3].

З метою залучення до ОНП викладачів із найвищими якісними кваліфікаційними характеристиками Порядком передбачено проведення відповідного конкурсу. Оголошення про проведення конкурсу, терміни й умови його проведення публікуються на офіційному веб-сайті університету (п. 6.5 Порядку).

До участі у конкурсі допускаються особи, що мають повну вищу освіту і за своїми професійно-кваліфікаційними якостями відповідають вимогам (науковий ступінь, вчене звання, повна вища освіта за профілем кафедри, список наукових та навчально-методичних праць, тощо), установленим до науково-педагогічних працівників Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» [1]. Для розгляду заяв і документів, поданих претендентами на заміщення вакантних посад НПП створюються конкурсні комісії, головними завданнями яких є перевірка відповідності поданих претендентами документів до вимог встановлених до НПП законами України, ліцензійними умовами, вимогами конкурсу та Стандарту ХНАДУ (розгляд заяв претендентів на відповідність/не відповідність встановленим кваліфікаційним вимогам до відповідної посади здійснюється на засіданні кафедри).

Науково-педагогічний персонал, залучений до викладання навчальних дисциплін в рамках ОНП «Менеджмент» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» у ХНАДУ відповідає вимогам чинного законодавства України. У викладанні навчальних дисциплін беруть участь доктори наук, професори, кандидати наук, доценти, фахівці даної галузі знань, які мають певний стаж практичної, наукової та педагогічної роботи [4].

Відповідно Стандарту ХНАДУ [3, п. 7.1.3] посаду професора у ХНАДУ посідають викладачі, які:

- 1) мають вчене звання професора за профілем кафедри, або особи, які мають науковий ступінь доктора наук і вчене звання доцента за профілем

кафедри, або особи які мають науковий ступінь доктора наук, з урахуванням пропозиції кафедри, висновків конкурсної комісії університету;

2) мають не менше 10 наукових і навчально-методичних праць, з них 5 у фахових наукових виданнях України чи у провідних наукових виданнях інших держав за останні 7 років;

3) готують докторів філософії (кандидатів наук);

4) мають стаж науково-педагогічної роботи не менше як сім років у вищих навчальних закладах.

Як виняток, до участі у конкурсі на заміщення посади професора ректор ХНАДУ може допустити осіб, які мають:

- науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук), вчене звання доцента за профілем діяльності кафедри, з урахуванням пропозиції кафедри, висновків конкурсної комісії університету;

- стаж науково-педагогічної роботи у вищих навчальних закладах не менше десяти років;

- навчально-методичні або наукові праці (не менше двадцяти п'яти);

- є одноосібними авторами загальнонавчальних навчальних посібників (підручників) або не менше трьох навчальних посібників (підручників), написаних у співавторстві.

За умовами Стандарту ХНАДУ [3, п. 7.1.4] посаду доцента у ХНАДУ посідають викладачі, які мають:

1) вчене звання доцента (старшого дослідника або старшого наукового співробітника) за профілем кафедри, або особи, які мають науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук) або доктора наук за відповідною галуззю знань, з урахуванням пропозиції кафедри, висновків конкурсної комісії факультету, в якому обирається претендент на посаду;

2) не менше 8 наукових і навчально-методичних праць, з них 4 у фахових наукових виданнях України чи у провідних наукових виданнях інших держав за останні 4 років;

3) стаж науково-педагогічної роботи у вищих навчальних закладах не

менше чотирьох років.

Таким чином, викладачі, які виконали зазначені вище вимоги, мають достатньо високий рівень професіоналізму і можуть викладати відповідні наукові дисципліни в рамках ОНП «Менеджмент» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» у ХНАДУ.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 02.04.2021).
2. Статут Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. *Харківський національний автомобільно-дорожній університет* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Iv5DnV6> (дата звернення: 11.04.2021).
3. Стандарт вищого навчального закладу СТВНЗ 34.5-02:2016 «Порядок проведення конкурсного відбору при заміщенні вакантних посад науково-педагогічних працівників Харківського національного автомобільно-дорожнього університету та укладання з ними трудових договорів (контрактів)». *Харківський національний автомобільно-дорожній університет* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/qv5DE8H> (дата звернення: 11.04.2021).
4. Освітньо-наукова програма «Менеджмент» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» (кваліфікація: доктор філософії за спеціальністю «Менеджмент»). *Харківський національний автомобільно-дорожній університет* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Bv5DY9L> (дата звернення: 11.04.2021).
5. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261. URL: <https://cutt.ly/av5DLhQ> (дата звернення: 11.04.2021).

**ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ВИПУСКНИКІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ
«ЛОГІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»**

Водолажська Т.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Наразі система освіти в Україні, в тому числі і вищої, вимагає модернізації та інтеграції в європейський освітній простір, що зумовлює виникнення нових вимог та необхідність здійснення значних якісних змін у ній : застосування досвіду країн – членів Європейського Союзу (ЄС); адаптації законодавчої бази України до вимог Болонського процесу; спільної підготовки фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО) країн – членів ЄС та обміну випускниками; вирішення юридичної проблеми щодо визнання дипломів, виданих українськими ЗВО у державах ЄС; створення відповідних умов та закріплення за первинними робочими місцями випускників ЗВО; підготовка конкурентоспроможних фахівців в умовах жорсткої світової конкуренції [1].

Для вирішення останнього завдання щодо забезпечення високого рівня конкуренції як випускників, так і власне ЗВО, останні розробляють та постійно удосконалюють освітньо-професійні програми (ОПП) із врахуванням сучасних вимог та стандартів, викликаних в тому числі нинішніми обставинами пандемії.

В рамках кожної ОПП виділяють перелік компетентностей випускника : інтегральну (ІК), загальні (ЗК) та спеціальні (СК) (фахові, предметні). Дана стаття присвячена дослідженню спеціальних компетентностей фахівця на прикладі ОПП «Логістичний менеджмент» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (у рамках спеціальності 073 «Менеджмент»), оскільки вона на сьогодні є досить поширеною та затребуваною серед майбутніх здобувачів вищої освіти та працедавців.

Підготовку фахівців за ОПП «Логістичний менеджмент» в Україні здійснюють провідні ЗВО : Національний транспортний університет (НТУ);

Одеський національний морський університет (ОНМУ); Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (ХНЕУ); Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (НАУ «ХАІ»); Харківський національний автомобільно-дорожній університет (ХНАДУ) та ще понад 15 ЗВО України.

Підґрунтям для розробки ОПП магістрів «Логістичний менеджмент» є Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, актуальне видання якого затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України № 959 від 10.07.2019 р. [2]. У цьому документі зазначено обсяг програми (90 кредитів ЄКТС) та перелік ІК, ЗК та СК, а також відповідних програмних результатів навчання (ПРН). Стосовно СК – в рамках Стандарту їх налічують 10 одиниць (8 основних СК та 2 СК – додатково до ОПП).

Дослідження СК, зазначених у аналогічних освітніх програмах переліку ЗВО, дозволило дійти висновку: різні ЗВО в рамках своїх ОПП «Логістичний менеджмент» наводять різну кількість відмінних СК. Їх порівняльний аналіз та відповідність вимогам Стандарту вищої освіти України [2], в якому виділено 10 таких СК, містить табл. 1. Так, у ОПП «Морська логістика» ОНМУ [3] сформульовано 19 СК, 7 із яких є аналогічними із СК відповідного Стандарту. Додатково наведені наступні СК : здатність до планування і організування інноваційної діяльності на морському транспорті; розробляти нові види логістичних послуг згідно з потребами визначеної групи клієнтів; розробляти програми управління ризиками в діяльності підприємств морського транспорту; аналізувати організацію роботи портів за кордоном і в Україні і інші (табл. 1) [3].

В ОПП «Логістика» ХНЕУ [4] зазначено перелік із 16 СК. Із них 10 СК в повній мірі відповідають вимогам Стандарту на 6 СК сформульовані в якості додаткових. Аналогічна ОПП «Логістика» НТУ [5] містить також 10 СК у відповідності до Стандарту (окремо в її рамках наведено перелік із 19 фахових компетентностей спеціальності, визначених ВНЗ), ОПП «Логістика» НАУ «ХАІ» [6] – 14 ЗК (табл. 1).

Таблиця 1 – Аналіз відповідності змісту СК ОП «Логістичний менеджмент» вимогам Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 073 «Менеджмент» для другого (магістерського) рівня вищої освіти

Загальні компетентності	Освітні програми ЗВО				
	ОНМУ	ХНЕУ	НТУ	ХАІ	ХНАДУ
1	2	3	4	5	6
<i>За Стандартом вищої освіти України:</i>					
СК1. Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в т. ч. у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів	+	+	+	+	+
СК2. Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії та плани	+	+	+	+	+
СК3. Здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту		+	+	+	+
СК4. Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів організації		+	+	+	+
СК5. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління	+	+	+	+	+
СК6. Здатність формувати лідерські якості та демонструвати їх в процесі управління людьми	+	+	+		+
СК7. Здатність розробляти проекти, управляти ними, виявляти ініціативу та підприємливість	+	+	+	+	+
СК8. Здатність використовувати психологічні технології роботи з персоналом		+	+		+
СК9. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію	+	+	+	+	+
СК10. Здатність до управління організацією та її розвитком	+	+	+	+	+
<i>Не передбачені у Стандарті вищої освіти:</i>					
Здатність до планування і організування інноваційної діяльності	+	+			
Здатність розробляти нові види логістичних послуг згідно з потребами визначеної групи клієнтів	+				
Здатність розробляти програми управління ризиками в діяльності підприємств транспорту	+	+			
Здатність аналізувати організацію роботи портів за кордоном і в Україні	+		+		
Здатність орієнтуватися у сфері транспортних правовідносин, як суб'єктів ланцюгів поставок у практичній діяльності	+				
Здатність компетентно використовувати оригінальні дослідження в управлінських системах, досягати наукових результатів, які створюють нові знання, враховуючи актуальність задач/проблем логістики з використанням новітніх наукових методів	+			+	

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Здатність здійснювати аналіз витрат у ланках ланцюга поставок	+	+	+		
Здатність використовувати інформаційні технології для адаптації логістичних систем	+		+		
Здатність використовувати переваги інтермодальних перевезень	+				
Здатність до використання інструментарію управління фінансовими потоками в логістичних системах; здатність розробляти заходи по оптимізації й підвищення ефективності управління фінансовими потоками в логістичних системах	+	+	+	+	
Здатність застосовувати методи та стандарти моделювання з метою оптимізації бізнес-процесів у логістиці		+			+
Вміння формувати та оптимізувати логістичні системи; здатність щодо планування та проектування логістичних систем, управління проектом з розробки та впровадження логістичної системи, управління ризиками проекту		+	+	+	+
Вміння приймати обґрунтовані управлінські рішення у виробництві, постачанні, збуті, складуванні, транспортуванні з метою зниження ризиків і максимізації доходів; здатність визначати комплекс показників оцінки ефективності функціонування системи логістичного менеджменту; здатність до використання принципів та закономірностей формування організаційних структур логістики підприємств та організацій		+			+
Здатність організувати процес управління організацію (підрозділом)			+		
Здатність кваліфікувати порушення законодавства про захист економічної конкуренції, захист прав споживачів			+		
Здатність забезпечувати управління міжорганізаційними відносинами в ланцюгах поставок на ґрунті інтеграційних принципів			+		+
Здатність формування логістичної стратегії розвитку підприємства	+	+	+	+	
Здатність виконувати адміністративно-управлінські функції у сфері економічної конкуренції			+		
Здатність використовувати систему підтримки прийняття управлінських рішень			+		
Здатність управління змінами			+		
Розуміння ролі логістики в системі управління підприємством			+		
Володіння інструментарієм проведення розрахунків пропускну здатності складів різної спеціалізації			+		
Здатність формування ефективної інвестиційної стратегії підприємства				+	
Професійне володіння сучасними спеціалізованими програмними продуктами				+	

Результати аналізу здійсненого дослідження дозволяють виокремити найбільш доцільні СК в межах ОПП «Логістичний менеджмент» на підґрунті виявлених переваг та недоліків аналогічних ОПП переліку ЗВО України.

Література:

1. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: моногр. / за заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород : ЗакДУ, 2011. 560 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3717>.

2. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/rvAfrge> (дата звернення: 13.04.2021).

3. Освітньо-професійна програма «Морська логістика» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» ОНМУ. *Одеський національний морський університет* : веб-сайт. URL: <https://onmu.odessa.ua/ua/nn-imb/specialities-master/mar-logistic.html> (дата звернення: 13.04.2021).

4. Освітньо-професійна програма «Логістика» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» ХНЕУ ім. С. Кузнеця. *Кафедра менеджменту, логістики та економіки ХНЕУ ім. С. Кузнеця* : веб-сайт. URL: <http://www.eeml.hneu.edu.ua/specialization-logistics/> (дата звернення: 13.04.2021).

5. Освітньо-професійна програма «Логістика» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» НТУ. *Національний транспортний університет* : веб-сайт. URL: <http://www.ntu.edu.ua/osvitni-programi/> (дата звернення: 13.04.2021).

6. Освітньо-професійна програма «Логістика» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» НАУ «ХАІ». *Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Gv5F6lV> (дата звернення: 13.04.2021).

**ВРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПРЯМОВАНОСТЕЙ
В МЕЖАХ БЛОКУ ДИСЦИПЛІН ВІЛЬНОГО ВИБОРУ
(НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 275 ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ)**

*Горяїнов О.М., к.т.н., доцент
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

Останнім часом відбуваються зміни в реалізації вибору здобувачем вищої освіти дисциплін вільного вибору (в межах 25 відсотків від загального об'єму освітньої програми) (наприклад, [1-2]). Поява документу [1] спричинила певний тиск з боку експертних комісій НАЗЯВО на блочну організацію вибіркових дисциплін. Це, в свою чергу, спричинило в ряді ситуацій відмову університетами від блочної системи.

Тривалий час вибіркова частина в освітніх програмах була слабо розвинутою. В той же час в навчальних закладах, де підготовка фахівців має багаторічну історію, збереглися професійні традиції і спадкоємність від наукових і навчальних шкіл. Наприклад, в межах спеціальності 275 Транспортні технології, в певний час, скорочені при реформуванні освіти спеціальності магістратури були трансформовані в «спеціалізації» (раніше були, наприклад, спеціальності «Транспортні системи (за видами транспорту)», «Організація перевезень і управління на транспорті (за видами транспорту)», «Організація і регулювання дорожнього руху» в межах галузі знань 0701 Транспорт і транспортна інфраструктура [3]). Це дозволяло зберігати різноманіття програм підготовки фахівців і надавати можливість здобувачеві робити вибір між певними професійними спеціалізаціями.

Розглянемо варіант сучасної реалізації вибіркової частини професійного спрямування на прикладі акредитації магістерської освітньої програми Харківського національного університету міського господарства ім.О.М.Бекетова [4]. З позиції автора, це одна з кращих освітніх програм

напряму транспортні технології. Загалом, Харків є унікальним містом з точки зору концентрації кількості транспортних науково-навчальних осередків (університетів, де готують фахівців з транспорту для різних галузей національного господарства).

Згідно висновку [5, с. 6] «Наявність блочного вибору дисциплін є обґрунтованою особливістю ОНП, а зазначені недоліки є несуттєвими». Згідно висновку [6, с.4] «Проте як ЕГ, так і ГЕР звертають увагу, що блочний принцип вибору навчальних дисциплін, що складається тільки з двох блоків, є дещо недостатнім для реалізації повноцінної індивідуальної освітньої траєкторії, на що ЗВО слід звернути уваги при подальшому вдосконаленні ОП». Тобто наявність блочної системи допускається, але є недостатнім для повноцінної реалізації прав здобувачів на вибір дисциплін. Блочна структура освітньої програми наведена на рис. 1 [7], структурно-логічна схема наведена на рис. 2 [7], фрагмент навчального плану – рис.3 [8].

2.1 Блок професійних дисциплін 1

2.1.1	Розумний транспорт	5
2.1.2	Управління транспортними потоками в центрі міста	5
2.1.3	Людина і вплив на навколишнє середовище, безпека та стабільність	5
2.1.4	Транспортне планування міст	5
2.1.5	Курсова робота "Транспортне планування міст"	2
2.1.6	Управління ланцюгами постачань	5
2.1.7	Проектування логістичних систем	5
Усього		32

2.2 Блок професійних дисциплін 2

2.2.1	Фінансові потоки в логістичних системах	5
2.2.2	Логістичний консалтинг	5
2.2.3	Міські і регіональні логістичні системи	5
2.2.4	Інтегровані матеріальні потоки	5
2.2.5	Курсова робота "Інтегровані матеріальні потоки"	2
2.2.6	Теорія запасів	5
2.2.7	Оптимізація логістичних процесів	5
Усього		32

Рисунок 1 – Фрагмент освітньої програми (блоки професійних дисциплін) [7]

Семестри			
1	2	3	4
Методологія наукових досліджень	Охорона праці та цивільний захист	Моделювання та управління транспортними потоками	Переддипломна практика
Іноземна мова наукового та ділового спілкування	Ефективність транспортних систем міст	Моделювання вантажних транспортних систем	Магістерська робота
Розумний транспорт і логістика для міст	Розумний транспорт (Блок 1) Фінансові потоки в логістичних системах (Блок 2)	Моделювання пасажирських транспортних систем	
Міський пасажирський транспорт	Управління транспортними потоками в центрі міста (Блок 1) Логістичний консалтинг (Блок 2)	Курсовий проект "Моделювання транспортних систем"	
Інтегровані транспортні системи в міський логістиці	Людина і вплив на навколишнє середовище, безпека та стабільність (Блок 1) Міські і регіональні логістичні системи (Блок 2)	Управління ланцюгами постачань (Блок 1) Теорія запасів (Блок 2)	
Управління дорожнім рухом	Транспортне планування міст Курсова робота "Транспортне планування міст" (Блок 1) Інтегровані матеріальні потоки Курсова робота "Інтегровані матеріальні потоки" (Блок 2)	Проектування логістичних систем (Блок 1) Оптимізація логістичних процесів (Блок 2)	
Курсовий проект "Розумний транспорт і міська логістика"			

Рисунок 2 – Фрагмент освітньої програми (структурно-логічна схема) [7]

Шифр за ОП	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	Розподіл за семестрами						Кількість кредитів ЄКТС	Кількість годин					
		екзамени	заліки	курсіві		КР	РГР		загальний обсяг	аудиторних			самостійна робота	
				проекти	роботи					всього	у тому числі:	лекції		практичні
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2. ВИБІРКОВА ЧАСТИНА														
2.1. Блок 1														
2.1.1	Розумний транспорт	2						5	150	51	17	34		99
2.1.2	Управління транспортними потоками в центрі міста		2д					5	150	51	17	34		99
2.1.3	Людина і вплив на навколишнє середовище, безпека та стабільність	2					2	5	150	51	17	34		99
2.1.4	Транспортне планування міст	2						5	150	51	17	34		99
2.1.5	Курсова робота "Транспортне планування міст"				2			2	60					60
2.1.6	Управління ланцюгами постачань		3д					5	150	51	17	34		99
2.1.7	Проектування логістичних систем		3д					5	150	51	17	34		99
	Усього	3	3		1		1	32,0	960	306	102	204		654
2.2. Блок 2														
2.1.8	Фінансові потоки в логістичних системах	2						5	150	51	17	34		99
2.1.9	Логістичний консалтинг		2д					5	150	51	17	34		99
2.1.10	Міські і регіональні логістичні системи	2					2	5	150	51	17	34		99
2.1.11	Інтегровані матеріальні потоки	2						5	150	51	17	34		99
2.1.12	Курсова робота "Інтегровані матеріальні потоки"				2			2	60					60
2.1.13	Теорія запасів		3д					5	150	51	17	34		99
2.1.14	Оптимізація логістичних процесів		3д					5	150	51	17	34		99
	Усього	3	3		1		1	32,0	960	306	102	204		654

Рисунок 3 – Фрагмент навчального плану [8]

Для врахування сучасних вимог до акредитації пропонується поєднати блочну структуру вибору дисциплін з можливістю вибору дисциплін в довільному порядку. Використовуючи приклад освітньої програми ХНУМГ, це може бути представлено наступним чином – рис. 4.

Рисунок 4 – Приклад реалізації траєкторії навчання (пропонується)

Основні моменти запропонованого підходу:

1. Формування професійних блоків дисциплін за аналогією зі спеціалізацією. Сучасним аналогом виступає «мейджор» (група дисциплін пов’язаних між собою). Пропонується давати назви таким блокам – як варіант використовувати «професійна спрямованість» (обходячи комбінацію «спеціалізація», яка може визивати додаткові проблеми з боку перевіряючих організацій). Такі спрямованості повинні надавати додатковий системний ефект (системну компетентність). Це є однією з переваг саме такого групування. Тобто інша комбінації дисциплін може не призводите до подібного ефекту.

2. Блок довільного вибору представляє собою той же самий перелік дисциплін, що входять до представлених професійних спрямованостей, а може бути і ширшим. Наприклад, здобувач може взяти для вивчення в 2-му семестрі «Розумний транспорт» (спрямованість 2.1), а в 3-му семестрі – «Оптимізація логістичних процесів» (спрямованість 2.2).

3. Назви професійних спрямованостей доцільно вносити в додатки до дипломів, а також використовувати в маркетингових цілях при проведенні вступних компаній.

Література:

1. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. Затвердженні рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти протокол від 29 серпня 2019 р. № 9. *Національне агентство із забезпечення*

якості вищої освіти : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/av5L7wc> (дата звернення: 14.04.2021).

2. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми / Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року: / ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»». К., 2020. 66 с. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/uvlyJlt> (дата звернення: 14.04.2021).

3. Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787. URL: <https://cutt.ly/Cv5ZzsY> (дата звернення: 14.04.2021).

4. Розумний транспорт і логістика для міст. *Кафедра Транспортних систем і логістики ХНУМГ імені О. М. Бекетова* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Gv5LNNe> (дата звернення: 14.04.2021).

5. Звіт про результати акредитаційної експертизи освітньої програми. *Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/HvlySZu> (дата звернення: 14.04.2021).

6. Експертний висновок галузевої експертної ради щодо можливості акредитації освітньої програми. *Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Kv5LGaZ> (дата звернення: 14.04.2021).

7. Освітньо-наукова програма «Розумний транспорт і логістика для міст» 2018 р. *Кафедра Транспортних систем і логістики ХНУМГ імені О. М. Бекетова* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Zvlynph> (дата звернення: 14.04.2021).

8. Навчальний план. Спеціальність 275 Транспортні технології (за видами), спеціалізація 275.03 Транспортні технології на автомобільному транспорті, освітня програма Розумний транспорт і логістика для міст, 2018. *Транспортних систем і логістики ХНУМГ імені О. М. Бекетова* : веб-сайт. URL: https://tsl.kname.edu.ua/images/files/OK/RT_NP.pdf (дата звернення: 14.04.2021).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Деділова Т.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Розвиток системи вищої освіти України передбачає проведення реформ, спрямованих на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних задовольнити вимоги сучасних працедавців. Відбувається це шляхом врахування актуальних потреб ринку праці та інноваційних процесів в освітніх програмах та планах закладів вищої освіти за окремими спеціальностями. Водночас, існує певний перелік питань з організації освітнього процесу, вирішення яких потребує залучення до їх вирішення представників зацікавлених бізнес-структур.

Саме концепція дуальної освіти є тим засобом реформування, що дозволяє працедавцю активно залучитися до підготовки необхідного йому фахівця, а закладу вищої освіти отримати матеріально-технічну, організаційну й інформаційну підтримку з боку стратегічного важливого стейкхолдера [1].

Дуальна форма навчання передбачає підготовку здобувачів на основі підписання договору між ВНЗ, здобувачем та працедавцем. Тобто утворюється тристоронній симбіоз. При цьому, переваги для означених трьох сторін можна охарактеризувати наступним чином.

Перевагою для здобувача є можливість отримання спеціальних (фахових) компетентностей за рахунок ознайомлення зі специфікою діяльності реальних суб'єктів підприємницької діяльності, отримання певних навичок в практичній площині господарювання і використання сучасної техніки і технології, можливість потенційного працевлаштування, мотивації до розвитку особистісних і професійних якостей тощо.

В свою чергу, працедавець має змогу оцінити результати навчання здобувача разом із закладом вищої освіти, «замовити» необхідного йому

фахівця й активно впливати на процес його підготовки, реалізовувати освітні проекти в межах власної стратегії корпоративної соціальної відповідальності.

ЗВО як суб'єкт дуальної освіти є провідником інноваційного навчання та своєрідним посередником, що залучає до освітнього процесу зацікавлені сторони – здобувача й працедавця. Тобто ЗВО виконує важливу стратегічну місію із постачання на ринок праці затребуваних фахівців, змістовного наповнення процесу праці сучасною фаховою компонентою випускників, сприяння розвитку сучасних освітніх трендів і трендів ринку праці в цілому, налагодження комунікацій тощо.

Реалізація дуальної форми освіти передбачає реалізацію наступних етапів:

- ЗВО спільно з працедавцем приймає рішення про провадження дуальної форми освіти, проводить переговорний процес і заключає відповідні договори про співробітництво;

- проводиться моніторинг ринку праці та визначає перелік затребуваних спеціальностей (професій) згідно встановлених тенденцій;

- розробляються освітні програми для дуальної форми освіти та проводиться їх обговорення з партнерами-працедавцями відповідно до професійних стандартів та вимог до компетентностей майбутніх фахівців;

- затверджується перелік таких програм і розробляється механізм їх реалізації;

- здобувач освіти обирає освітню програму за дуальною формою (майбутній працедавець може проводити співбесіду з потенційним здобувачем освіти);

- здобувач освіти укладає тристоронній договір із ЗВО та працедавцем щодо навчання за дуальною формою;

- оцінка отриманих компетентностей здобувачів освіти проводиться представниками ЗВО та працедавців;

- згідно оцінених результатів навчання здобувачеві може бути присвоєно професійну повну або часткову кваліфікацію у відповідному кваліфікаційному

центрі, на підприємстві чи в установі, фаховою асоціацією тощо [2].

Література:

1. Коркуна О. І., Коркуна І. І., Цільник О. Я. Сучасні процеси розвитку дуальної освіти: запорука стабільності кадрового потенціалу. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Випуск 4 (132). С. 90–94. URL : <https://cutt.ly/Fv5Hz9H> (дата звернення: 08.04.2021).
2. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Розпорядження Кабінету міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL : <https://cutt.ly/Wv5NBh3> (дата звернення: 10.04.2021).

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Деділова Т.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Освітні інновації є передумовою розвитку системи вищої освіти України в стратегічному періоді. Саме інновації трансформують українську освіту і роблять її конкурентоспроможною на міжнародному ринку освітніх послуг. Крім того, завдяки впровадженню інноваційних технологій заклади вищої освіти швидше адаптуються до ринкових умов провадження своєї діяльності та вимог, що висуває перед ЗВО ринок праці.

Національною доктриною розвитку освіти визначено, що її випереджальний розвиток повинен відбуватися на засадах інноваційності та в контексті дотримання демократичних цінностей, використання принципів ринкової економіки й досягнень сучасної науки і технологій [1].

Поняття інновацій в освіті є системним і вимагає його розгляду з позиції їх продукування й споживання. З одного боку, заклади вищої освіти є ініціаторами і провідниками освітніх інновацій. Крім того, вони

опосередковано сприяють активізації інноваційних процесів в суспільстві, запроваджених випускниками ЗВО під час реалізації їх професійної діяльності. З іншого, ЗВО виступають споживачами інноваційних технологій, в т.ч. щодо організації й управління освітнього процесу.

Отже, під каталізаторами інноваційних освітніх процесів у закладах вищої освіти будемо розуміти:

- генерування інноваційних ідей та їх подальшу монетизацію;
- розробку та впровадження педагогічних інновацій;
- популяризацію інноваційної діяльності, в т.ч. в сфері вищої освіти;
- об'єднання зусиль учасників інноваційних освітніх процесів;
- мотивацію до впровадження інновацій науково-педагогічними працівниками;
- оцінку ефективності впровадження освітніх інновацій тощо.

Реалізація освітніх інновацій відбувається при дотриманні таких принципів, як: системності інноваційного розвитку; ефективності досягненого результату; кредитно-трансферної побудови структури освітнього процесу.

Відповідно до цього, основними завданнями впровадження освітніх інновацій є отримання загальних і фахових компетентностей здобувачами вищої освіти на основі використання ЗВО сучасних форм і методів освітньої діяльності.

До головних характеристик освітніх інновацій можна віднести:

- соціально-педагогічна адаптація викладачів ЗВО до необхідності ведення ними інноваційної діяльності;
- оновлення якісного стану системи вищої освіти на основі інноваційних змін;
- ініціація інноваційних змін на будь-якому з рівнів освітньої системи та будь-яким з її учасників;
- безперервність і системність освітніх інновацій;
- підвищення якості освіти й моніторинг взаємодії учасників інноваційних процесів;

– інформатизація освітніх процесів та ін. [2].

Література:

1. Ткаченко В. П. Інноваційна діяльність у закладах освіти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 44–46. URL : <https://cutt.ly/nv5Lzow> (дата звернення: 08.04.2021).

2. Василець В. О. Інновації в освіті, їх види та класифікація. *Genezum* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Iv5Jc8V> (дата звернення: 10.04.2021).

АНАЛІЗ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «МЕНЕДЖМЕНТ»

Криворучко О.М., д.е.н., професор

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасна система вищої освіти в Україні характеризується переосмисленням загального бачення, перезавантаженням її змісту, відкриттям унікальних можливостей для покращення. Поштовхом до цього став прийнятий в 2014 році Закон України «Про вищу освіту», який окреслив низку позитивних орієнтирів і стимулював розвиток освіти в Україні в рамках болонського процесу. Насамперед, це пов'язано з введенням трьохступеневої освіти: бакалавр, магістр, доктор філософії. Доктор філософії є освітньо-науковим ступенем замість, існуючого в нашій країні, кандидата наук. Окрім цього, однією з основних законодавчих засад в Законі України «Про вищу освіту» визначено автономію вищого закладу освіти, що означає самостійність, незалежність і відповідальність у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності. Все це вимагає від закладів освіти при підготовці фахівців за усіма рівнями розроблення освітніх (освітньо-професійних або освітньо-наукових) програм.

Освітня-наукова програма розробляється для підготовки докторів філософії (на третьому освітньо-науковому рівні) і включає систему освітніх компонентів в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач.

Освітньо-наукова програма має дві складові: освітню і наукову. Освітня складова має перебувати в межах 30-60 кредитів ЄКТС, що відповідає строку 0,5-1 рік. Решта часу відводиться на наукову складову програми. Нормативний строк підготовки докторів філософії дорівнює 4 рокам.

З метою розробки певної програми доцільно проводити аналіз аналогічних програм за відповідною спеціальністю.

Аналіз освітньо-наукових програм за спеціальністю «Менеджмент» проводиться на підставі наявних програм ЗВО, що містяться у відкритому доступі. Слід зауважити, що за цією спеціальністю є проект стандарту вищої освіти. В основному ЗВО орієнтуються на положення, що представлені у цьому проекті, а саме формулювання мети, інтегральної компетентності, загальних та фахових компетентностей. Наприклад, інтегральну компетентність визначають як здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері управління і адміністрування та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики. Відмінність програм стосується обсягів освітніх складових (вони, дійсно мають коливання від 30 до 60 кредитів), обов'язкових компонентів та, звісно, переліку вибіркового професійно-орієнтованих компонентів програми (таблиця 1).

За даною таблицею можна зробити висновки, що кількість і зміст вибіркового компонентів дуже різняться. Спільним є те, що у всіх ЗВО до обов'язкових компонентів віднесено філософію науки, іноземну мову (або академічне письмо іноземною мовою) та методологію наукових досліджень. Стосовно професійно-орієнтованих дисциплін єдності позицій немає.

Наприклад, в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка обрано одну дисципліну «Система прикладних методів менеджменту». В інших ЗВО цей перелік є дещо більшим. Так, в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна включено чотири компоненти: Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень; Управління проектами і програмами; Операційний менеджмент; Державне та регіональне управління. На наш погляд, три останні дисципліни доцільніше викладати при підготовці фахівців бакалаврського та магістерського рівнів.

У Миколаївському національному аграрному університеті до обов'язкових компонентів віднесено дев'ять дисциплін, в тому числі таку, як Вступ до спеціальності «Менеджмент». Це, на наш погляд, є недоцільним, тому що має місце перевантаження здобувачів освіти. Стосовно вступу до спеціальності, то на третьому рівні освіти, здобувачі вже повинні мати відповідні компетентності за спеціальністю.

Перелік вибірових компонентів у різних ЗВО є також дуже різним. До вибірових дисциплін відносять наступні: Бізнес-етика та корпоративне управління; Етичний кодекс ученого; Інтелектуальні розвідки; Європейська грантова система підтримки наукових досліджень та академічних обмінів; Комерціалізація наукових досліджень та трансфер технологій; Управління проектно-орієнтованою компанією та ін. Аналіз вибірових компонентів показав, що усі вони є дуже цікавими, актуальними для майбутніх вчених та, відповідно будуть користуватися популярністю серед здобувачів цього рівня вищої освіти. Однак деякі ЗВО в перелік вибірових компонентів додають дисципліни вибірового характеру, що реалізуються на магістерських програмах. На наш погляд, це недоцільно. Адже, якщо людина здобувала магістерську освіту у цьому закладі освіти та продовжила навчання на третьому освітньо-науковому рівні, вона буде дещо обмежена у виборі дисциплін.

Таблиця 1 – Загальна характеристика ОНП підготовки докторів філософії за спеціальністю «Менеджмент»

Ознаки	Назва вищих закладів освіти					
	ВНЗ університет економіки та права «КРОК»	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	Харківський національний економічний університет ім. Семана Кузнеця	Київський національний університет ім. Тараса Шевченка	Київський національний економічний університет	Миколаївський національний аграрний університет
Інтернет-адреса ОП	https://www.krok.edu.ua	http://kbs.karazin.ua/programs/education/6	https://www.hneu.edu.ua	http://asp.univ.kiev.ua/doc/ONP_PHD/073_2018.pdf	https://feu.kneu.edu.ua/ua/feu_abituaries/feuPhD/	https://www.mnau.edu.ua
Обсяг ОП, кредитів: загальний	60	40	50	40	50	60
В т.ч. обов'язкових компонент	45	30	35	28		30
вибіркових компонент	14	10	15	22		30
Перелік обов'язкових компонентів	Іноземна мова Методологія наукових (економічних) досліджень			Філософія (філософія науки) Педагогічна практика		
	Інформаційні технології у науково-дослідній діяльності; Педагогічна майстерність; Управління науковими проектами	Підготовка наукових публікацій та презентація результатів досліджень; Управління проектами і програмами; Операційний менеджмент; Державне та регіональне управління	Математичні методи, моделі та інформаційні технології у наукових дослідженнях ; Сучасні теорії менеджменту; Організаційна поведінка	Система прикладних методів менеджменту	ІТ у практиці наукових досліджень; Сучасні освітні технології у вищій школі; Сучасна політична економія; Економетричні методи наукових досліджень	Вступ до спеціальності «Менеджмент»; Сучасні інформаційні технології у науковій діяльності; Організація і проведення навчальних занять ; Управління науковими проектами та ін.

Таким чином, за спеціальністю «Менеджмент» має місце різноманітність систем організації підготовки докторів філософії; ЗВО самостійно формують власні пріоритети з погляду програмних і дослідницьких уподобань; в структурі освітньо-наукових програм збільшується кількість спеціалізованих навчальних курсів і тренінгів.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від «01» червня 2016 р. № 600. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/gv5ZN7U> (дата звернення: 12.04.2021).

МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Кирчата І.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Перехід національної економіки на інноваційний шлях розвитку в ситуації економічної та демографічної кризи водночас загострює проблему якості підготовки фахівців, як однієї з головних умов набуття конкурентоспроможності закладами вищої освіти, та вимагає принципових змін освітньої політики щодо процесу практико-орієнтованої професійної підготовки кадрів.

Інноваційна освітня політика має бути спрямована на реалізацію інноваційних освітніх програм та забезпечення ринку праці сучасним поколінням економічно і інноваційно обізнаних фахівців, рівень професійних компетенцій яких би задовольнив всі вищезгадані зацікавлені сторони. При цьому розвиток такого типу пов'язаний не тільки з управлінням новаціями, а й розумінням необхідності постійної роботи по створенню бажаних умов для

таких змін та посиленню адаптаційних якостей.

Реалії сьогодення обумовлюють потребу інтеграції освіти, науки, держави та бізнесу, тим самим активізуючи інноваційну діяльність на кожному рівні та підсилюючи значущість саме вищої школи, яка має нести соціальну відповідальність за ефективне використання [1]: суспільних/державних ресурсів з метою підвищення ефективності роботи вищих навчальних закладів, забезпечення єдності навчання і виховання, залучення студентів та викладачів у різні соціальні практики; власних ресурсів – для розвитку і консолідації суспільства, проведення демократичних реформ; взаємодії з окремими громадянами, органами влади, бізнес-структурами, різними організаціями та установами – для функціонування вищих навчальних закладів як соціального інституту відкритого типу, центру соціальної політики в регіоні його присутності.

Основними проблемами розвитку вищої освіти як складової частини загальної освітньої системи наразі залишаються: надлишок (масовізація) обсягу пропозиції послуг вищої освіти на ринку та дисбаланс на ринку праці; інтернаціоналізація; фінансова криза університетської освіти і пошук шляхів виходу з неї; диверсифікація вищих навчальних закладів; наявність проблем в системі забезпечення якості вищої освіти; недостатній рівень новітніх технологій навчання; проблема відкритості та конкурентоспроможності університетів; вирівнювання національних освітніх систем і роль університету в цьому процесі; потреба в удосконаленні управління; соціальна відповідальність університетів [2].

Динамічні ринкові відносини вимагають від сучасної освітньої системи реалізації моделі інноваційного освітнього процесу практико-орієнтованої професійної підготовки фахівців з перенесенням вектору «викладач – дисципліна» на «здобувач освіти – професійні компетенції». Тобто технологія та програма професійної підготовки має системно модернізуватися, як за змістом, так і за аспектами забезпечення якості, за умови забезпечення реалізації комплексу певних педагогічних умов.

Водночас наявні передумови для модернізації системи вищої освіти та формування нових державних освітніх стандартів мають сприяти тому, що всі

учасники взаємовідносин «освіта–бізнес–суспільство» повинні бути соціально відповідальними у вирішенні виникаючих проблем. Сучасний заклад вищої освіти повинен забезпечувати підготовку фахівців з прекрасними професійними та діловими якостями, здібностями до управлінської діяльності та прийняття інноваційних рішень. Саме тому модель інноваційного освітнього процесу професійної практико-орієнтованої підготовки фахівців має бути цілісною багаторівневою структурно-функціональною педагогічною системою, яка поєднає елементи загальної та професійної освіти, а також забезпечить виховання соціально-орієнтованого фахівця (рис.1).

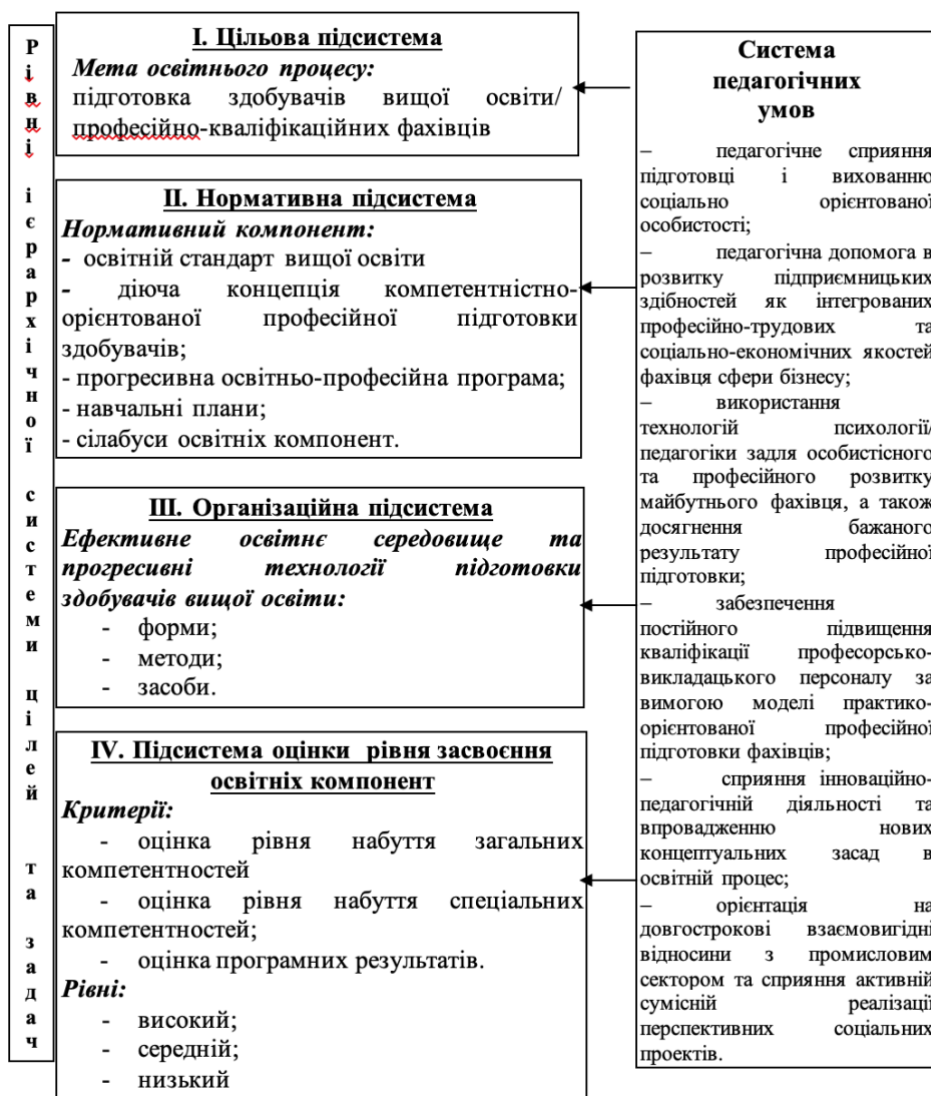

Рисунок 1 – Модель інноваційно-орієнтованого освітнього процесу професійної практико-орієнтованої підготовки фахівців

Освітнє середовище є відкритою педагогічною системою, що напряду приймає участь у формуванні особистісних якостей та професійних компетенцій майбутнього фахівця, а тому й несе повну солідарну соціальну відповідальність за результат його підготовки та виховання соціально орієнтованої особистості, чим забезпечує собі набуття конкурентних переваг.

Реалізація практико-орієнтованої професійної підготовки фахівців пов'язана з освоєнням нової концепції в освітній діяльності, нового змісту та інноваційної форми педагогічної роботи на засадах соціальної відповідальності. Модель інноваційного освітнього процесу має використовувати єдність взаємодіючих елементів (підсистем): цільовий, нормативний, організаційний та результативний, які б сприяли всебічному формуванню сучасного ринкового мислення майбутнього фахівця та його свідомості щодо соціальної відповідальності.

Література:

1. Соціальна відповідальність. Навчальний посібник / О. Є. Кузьмін, О. В. Пирог, Л. І. Чернобай, С. Б. Романишин, Н. О. Вацик. Львів, 2016. 328 с.
2. Поляков М. В., Савчук В. С. Класичний університет : еволюція, сучасний стан, перспективи. Київ, 2004. 416 с.

ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ ДИПЛОМІВ ПРО ОСВІТУ:

ЧИ ВСЕ ТАК ПРОСТО?

Левченко Я.С., PhD, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Єсіна Н.О., к.п.н., доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С Сковороди

Певно, що даний короткий огляд має певну цікавість не для всіх, а лише для тих, хто мав, має або буде мати справу з процедурою визнання документу про освіту, здобутого в іноземному навчальному закладі чи установі. Тому метою даного огляду є визначення проблемних місць при визнанні документів

про освіту, здобутого в іноземному навчальному закладі чи установі.

Процедура визнання іноземних документів про освіту має на меті забезпечити права громадян, які здобули освіту в інших державах, на продовження освіти та/або професійну діяльність в Україні та здійснюється в індивідуальному порядку [1].

Визнання в Україні іноземних документів про освіту, здобутих в інших державах, здійснюється у повній відповідності з Конвенцією про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні [2], яка ратифікована відповідним Законом України 03.12.1999 р. № 1273-XIV [3], та рекомендаціями цієї Конвенції.

У результаті процедури визнання власник іноземних документів про освіту отримує свідоцтво, яким підтверджується право власника документів, виданих навчальним закладом іншої держави, на продовження освіти або працевлаштування за фахом у вищому навчальному закладі України або в установах на всій території України. Видача такого свідоцтва здійснюється на підставі рішення компетентного органу – вищого навчального закладу або Міністерства освіти і науки України [1].

Згодом процедура визнання іноземних документів про освіту була суттєво реформована відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [4]. Наразі, нормативним актом, який регулює проведення процедури визнання в Україні, є Наказ МОН від 05.05.2015 р. №504 [5]. Цим наказом введено в дію порядки визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти.

Варто зазначити, що процедура визнання може бути проведена як МОН України, так і закладом освіти. При цьому варто пам'ятати, що видане свідоцтво про визнання видане МОН дає право його власнику працювати в межах України і в будь-якому ЗВО. Свідоцтво видане ЗВО дійсне в тому ЗВО, яким воно було видане. Наприклад, якщо працівник ЗВО, який отримав свідоцтво про визнання ЗВО, змінює місце роботи, то має проходити процедуру визнання повторно в тому ЗВО, де буде працювати. Та при наявності свідоцтва про визнання МОН не підлягає повторній процедурі визнання.

Тут особа, яка проходить процедуру визнання має сама визначитися, яким вектором визнання рухатися. Та варто також зауважити, що процедура визнання в ЗВО проходить набагато швидше, аніж процедура визнання МОН України. В порівняння: процедура визнання ЗВО триваю 1-2 місяці, а процедура визнання МОН – біля пів року.

Проте варто пам'ятати про те, що деякі документи про освіту взагалі не потребують та не підлягають процедурі визнання. Серед таких: документи про освіту громадян колишнього СРСР, видані до 15 травня 1992 року (на підставі Угоди про співробітництво в галузі освіти (Ташкент, 1992)). Країнами-учасницями угоди є: Азербайджанська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Республіка Узбекистан [6].

Також потрібно звернути увагу на 13 основних причин для відмови у визнанні документу про освіту. На сайті МОН всі вони чітко зазначені:

1. документи видані освітніми установами, які не є офіційно визнаними в системі освіти держави, в якій вони функціонують;
2. документи видані філіями освітніх установ, якщо такі філії не є офіційно визнаними в системі освіти держави, на території якої вони провадять освітню діяльність цієї філії, якщо це передбачено законодавством іноземної країни;
3. документи не містять інформації про здобуття їх власником ступеня вищої освіти, фахову спеціалізацію або професійну перепідготовку, а також про періоди навчання, за якими йому надаються академічні та/або професійні права (продовження навчання та/або працевлаштування за фахом);
4. документи неправомірно видані освітньою установою іншої держави;
5. документи не є автентичними;
6. документи видані за результатами навчання за період, що становить менше ніж один академічний рік навчання;

7. документи видані за результатами навчання, під час якого загальна набрана кількість навчальних кредитів становить менше ніж 30 кредитів Європейської кредитної транспортно-накопичувальної системи (ЄКТС) (або їх еквіваленту кількість академічних годин);

8. документи не відповідають офіційно затвердженому стандарту оформлення документів про освіту, якщо такий стандарт прийнятий у державі, в якій функціонує освітня установа;

9. документи видані в результаті навчання за програмою, яка не може бути співвіднесена з жодним ступенем вищої освіти, фаховою спеціалізацією, напрямом підготовки (спеціальності, кваліфікації) системи освіти України;

10. документи не визнаються в державі, якій належить освітня установа;

11. документи не містять повної інформації щодо змісту навчальної програми, що унеможлиблює встановлення еквівалентності присвоєних за цими документами ступеню вищої освіти, фахової спеціалізації або професійної перепідготовки у системі освіти України;

12. встановлено, що документ про освіту одержаний на підставі неавтентичного документа про попередню освіту;

13. встановлено, що документ про освіту одержаний на підставі документа про попередню освіту, який не надавав його власнику відповідних академічних прав (якщо інше не передбачено законодавством країни походження документа про освіту) [6].

Незалежно від того, яким органом буде проведено процедуру визнання, заявник має підготувати перелік документів [7], які висвітлені на сайті МОН України.

Підсумовуючи все вище сказане можна констатувати, що зазначена процедура займає тривалий проміжок часу. Залишається сподіватися, що переймаючи позитивний європейський досвід на шляху до євроінтеграції, в найближчому майбутньому така процедура буде проходити значно швидше та простіше.

Література:

1. Визнання іноземних документів. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/Fbq7BZZ> (дата звернення: 21.03.2021).
2. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Ліссабон, 11 квітня 1997 року). *Верховна рада України* : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text (дата звернення: 21.03.2021).
3. Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні : Закон України від 03 груд. 1999 р. № 1273-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1273-14#Text> (дата звернення: 21.03.2021).
4. Про вищу освіту : Закону України від 26 лют. 2021 р №1566-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.03.2021).
5. Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту. *Верховна рада України* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/7vTtowd> (дата звернення: 21.03.2021).
6. Документи, що не потребують та не підлягають процедурі визнання. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/evTtrni> (дата звернення: 21.03.2021).
7. Перелік документів для подачі. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/zbq79ZX> (дата звернення: 21.03.2021).

ЄДИНЕ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ: ЩО ЦЕ ТА ЧИ Є АЛЬТЕРНАТИВА

*Левченко Я.С., PhD, доцент,
Прилуцька Л.А., к.і.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Єдиний вступний іспит (ЄВІ) – форма вступного випробування з іноземної (англійської, німецької, французької або іспанської) мови для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра на основі здобутого ступеня вищої

освіти (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста), яка передбачає використання організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання [1].

Уперше вступні випробування для здобуття ступеня магістра за спеціальністю «Право» з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання учасники проходили 2016 року [2]. 2018 року було значно розширено перелік спеціальностей, вступ на які відбувався на основі вступних випробувань із застосуванням процесів ЗНО. Вступники до магістратури за спеціальностями галузей знань «Гуманітарні науки» (крім спеціальності «Філологія»), «Соціальні та поведінкові науки», «Журналістика», «Право», «Сфера обслуговування», «Міжнародні відносини» складали ЄВІ [3]. Єдиний вступний іспит з іноземної мови до магістратури став обов'язковим для вступу на всі спеціальності за програмами магістратури. Відповідна норма передбачено Умовами прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році, що затверджені Міністерством освіти. Окрім того, для надання більшої ваги фаховому вступному випробуванню запроваджено вагові коефіцієнти. Відтепер заклад вищої освіти зможе збільшити вагу бала за фахове випробування, залишивши на іспит з іноземної мови щонайменше 25%. У новому році вступники до магістратури зможуть використовувати результати ЄВІ 2020-2021 років [4].

Фактично, тест ЄВІ повністю побудований на основі ЗНО і відрізняється лише кількістю завдань, часом на складання тесту і датою складання іспитів. Тест ЗНО складається з 4-х частин: аудіювання, читання, використання мови та письмо. Має 59 завдань. Тривалість тесту 150 хвилин. Тест ЄВІ складається з 2-х частин: читання та використання мови. Має 42 завдання. Тривалість тесту 60 хвилин [5].

Програма єдиного вступного іспиту створена з урахуванням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (рівень B1-B2). Зміст завдань для здійснення контролю якості сформованості іншомовної комунікативної компетентності уніфіковано за видами і формами завдань. У Програмі враховано

особливості англійської, іспанської, німецької та французької мов. Об'єктами оцінки є мовленнєва компетентність у читанні, а також мовні лексичні та граматичні компетентності. Зміст тестових завдань ґрунтується на автентичних зразках літературного мовлення, прийнятого в країнах, мову яких вивчають, відповідно до сфер спілкування і тематики текстів [6].

Тобто, можна стверджувати, що ЄВІ наразі є серйозним випробуванням для вступника та показником володіння останнього іноземною мовою. Та чи є альтернатива? Потрібно розбиратися.

Умовами прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2021 році (Умови) передбачено наступне, якщо «вступник, який підтвердив свій рівень знання англійської мови дійсним сертифікатом тестів TOEFL, або International English Language Testing System, або сертифікатом Cambridge English Language Assessment (не нижче рівня B2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти чи аналогічного рівня); німецької мови - дійсним сертифікатом TestDaF (не нижче рівня B2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти чи аналогічного рівня); французької мови – дійсним сертифікатом тесту DELF або DALF (не нижче рівня B2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти чи аналогічного рівня), звільняється від складання вступного іспиту з іноземної мови. Під час визначення результатів конкурсу зазначені сертифікати прирівнюються до результатів вступного іспиту з іноземної мови з найвищим балом [7].

Якщо завдання для тесту ЄВІ складаються з урахуванням Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти для рівнів B1-B2 [5], то чому для вступу на навчання для здобуття ступеня доктора філософії можна надати Сертифікат B2 або результат ЄВІ. Тобто вони є альтернативними. В той же час при вступі на навчання для здобуття ступеня магістра варто надавати виключно результат ЄВІ. Сертифікат B2 в цьому випадку не є альтернативою ЄВІ. Незрозуміло.

Проте тими ж Умовами, а саме пункт 7 підпункт 5, обмежено альтернативу ЄВІ. Використання вищевказаних сертифікатів, як альтернатива

ЄВІ, розповсюджується лише при вступі на навчання для здобуття ступеня доктора філософії. Звідси випливає, що альтернативи ЄВІ немає. Варто зазначити, що така альтернатива існувала до 2018 року, а потім її скасували. Але чому? Роз'яснення про причину надані директором вищої освіти і освіти дорослих у відповіді на запит [8]. У відповіді зазначено, що закладам вищої освіти (ЗВО) складно визначати автентичність подібних Сертифікатів, оскільки жодним нормативним документом не визначена процедура перевірки таких документів. Тоді є необхідність взагалі скасувати використання Сертифікатів В2 в ЗВО. Чи не так?

Література:

1. Що означають аббревіатури ЄФВВ та ЄВІ? *Український центр оцінювання якості освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/UvTyuro> (дата звернення: 13.04.2021).

2. Що таке ЄВІ та ЄФВВ? *Одеський регіональний центр оцінювання якості освіти* : веб-сайт. URL: <https://test-center.od.ua/evi/shho-take-yevi-ta-yefvv/> (дата звернення: 13.04.2021).

3. Єдиний вступний іспит. *Вікіпедія* : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Єдиний_вступний_іспит (дата звернення: 13.04.2021).

4. ЗНО з іноземної складатимуть усі вступники до магістратури. *Освіта.ua* : веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/master/77009/> (дата звернення: 13.04.2021).

5. Чим відрізняється тест ЗНО від тесту ЄВІ? *English Language Center* : веб-сайт. URL: <https://www.elc.in.ua/vse-pro-ievi-2020> (дата звернення: 13.04.2021).

6. Програма єдиного вступного іспиту з іноземних мов. *Український центр оцінювання якості освіти* : веб-сайт. URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/nakaz-MON-vid-28.03.2019-411.pdf> (дата звернення: 13.04.2021).

7. Умови прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2021 році.

Верховна рада України : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/lvTyju5> (дата звернення: 13.04.2021).

8. Що до розгляду запиту. *Доступ до правди* : веб-сайт. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/34589/response/75044/attach/3/27%2015.pdf?cookie_passthrough=1 (дата звернення: 13.04.2021).

ОПИТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЩОДО ЗАДОВОЛЕНОСТІ ОСВІТНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ТА МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Федорова В.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Шуляк М.Л., д.т.н., професор

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

Одним із критеріїв оцінювання якості освітньої програми при її акредитації є якість освітнього середовища та матеріальних ресурсів (критерій 7 – «освітнє середовище та матеріальні ресурси»). Для з'ясування того, чи задовольняє дане середовище потреби та інтереси здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою, чи є воно безпечним для їх життя і здоров'я, необхідно організувати періодичні опитування. Результати таких опитувань мають бути враховані при розробці та перегляді освітньої програми.

Згідно з [1-2] ЗВО повинен:

– забезпечити наявність фінансових, матеріально-технічних ресурсів та навчально-методичного забезпечення, достатніх для реалізації цілей освітньої програми;

– забезпечити безоплатний доступ до відповідної інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання на освітній програмі;

- створити безпечне для життя і здоров'я середовище, яке задовольнятиме потреби та інтереси здобувачів вищої освіти;
- забезпечити здобувачам вищої освіти освітню, організаційну, інформаційну, консультативну та соціальну підтримку;
- створити достатні умови щодо реалізації права на освіту для осіб з особливими освітніми потребами;
- сформулювати чіткі та зрозумілі політику і процедури вирішення конфліктних ситуацій.

Відповідно до вищенаведених вимог сформовано анкету для опитування здобувачів вищої освіти щодо задоволеності освітнім середовищем та матеріальними ресурсами, відображену в табл. 1.

Таблиця 1 – Анкета для опитування здобувачів вищої освіти щодо задоволеності освітнім середовищем та матеріальними ресурсами

Питання анкети	Приклади варіантів відповідей
1	2
Освітня програма, на якій Ви навчаєтесь	зазначається перелік ОП
Рівень вищої освіти	зазначаються рівні вищої освіти
Наскільки Ви задоволені якістю навчально-методичного забезпечення на освітній програмі (забезпечення навчальною літературою у бібліотеці та електронній бібліотеці тощо)?	<ul style="list-style-type: none"> – повністю задоволений(-а) – скоріше задоволений(-а), ніж не задоволений(-а) – скоріше не задоволений(-а), ніж задоволений(-а) – зовсім не задоволений(-а)
Чи забезпечує ЗВО безоплатний доступ до інфраструктури та інформаційних ресурсів, необхідних для навчання, наукової діяльності в межах освітньої програми?	<ul style="list-style-type: none"> – так – частково – ні
Наскільки Ви задоволені станом навчальних аудиторій у ЗВО?	<ul style="list-style-type: none"> – повністю задоволений(-а) – скоріше задоволений(-а), ніж не задоволений(-а) – скоріше не задоволений(-а), ніж задоволений(-а) – зовсім не задоволений(-а)
Наскільки Ви задоволені можливостями працювати на комп'ютерах у ЗВО?	<ul style="list-style-type: none"> – повністю задоволений(-а) – скоріше задоволений(-а), ніж не задоволений(-а) – скоріше не задоволений(-а), ніж задоволений(-а) – зовсім не задоволений(-а)

Закінчення таблиці 1

1	2
Наскільки Ви задоволені доступом до Інтернету у ЗВО?	– повністю задоволений(-а) – скоріше задоволений(-а), ніж не задоволений(-а) – скоріше не задоволений(-а), ніж задоволений(-а) – зовсім не задоволений(-а)
Як Ви вважаєте, освітнє середовище у ЗВО є безпечним для Вашого життя та здоров'я?	– так – частково – ні
Чи задоволені Ви рівнем освітньої підтримки на освітній програмі (з питань, що безпосередньо стосуються організації навчання та викладання)?	– так – частково – ні
Чи задоволені Ви рівнем організаційної підтримки на освітній програмі (з адміністративних питань (отримання інформації, довідок тощо))?	– так – частково – ні
Чи задоволені Ви рівнем інформаційної підтримки на освітній програмі (з освітніх і позанавчальних питань)?	– так – частково – ні
Чи задоволені Ви рівнем консультативної та соціальної підтримки на освітній програмі (з питань працевлаштування, психологічної підтримки тощо)?	– так – частково – ні
Чи ознайомлені Ви з процедурою вирішення конфліктних ситуацій у ЗВО (зокрема, пов'язаних із сексуальними домаганнями, дискримінацією, корупцією тощо)?	– так – частково – ні
Чи стикались Ви під час навчання з випадками сексуальних домагань, дискримінацією, корупцією?	– так – ні
Якщо на попереднє питання Ви відповіли «так», будь ласка, уточніть, з чим саме Вам довелося зіткнутися під час навчання:	– сексуальні домагання – дискримінація – корупція
Чи були віднайдені шляхи або процедури врегулювання конфліктної ситуації у разі Вашої залученості до неї?	– так – ні – не був(-ла) залучений(-а)
Чи створює ЗВО достатні умови щодо реалізації права на освіту для осіб з особливими освітніми потребами?	– так – частково – ні
Ваші рекомендації/побажання щодо покращення освітнього середовища та матеріальних ресурсів на освітній програмі	здобувач зазначає напрями покращення освітнього середовища та матеріальних ресурсів на освітній програмі

Таке опитування доцільно організовувати не частіше, ніж раз на рік. При цьому найзручнішою формою його проведення є інтернет-опитування з використанням «Google forms».

Отримані результати опитувань обов'язково повинні бути оприлюднені у вигляді звітів і презентацій на офіційному веб-сайті ЗВО, щоб усі бажаючі

могли з ними ознайомитись.

Таким чином, запропоновано зміст анкети для опитування здобувачів вищої освіти щодо задоволеності освітнім середовищем та матеріальними ресурсами на основі вимог, що висувуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти до освітньої програми в межах критерію 7 – «освітнє середовище та матеріальні ресурси».

Література:

1. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/QIDeaQ6> (дата звернення: 10.03.2021).

2. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/mgTFbOk> (дата звернення: 10.03.2021).

МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ НАБУТТЯ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК

Федорова В.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Шуляк М.Л., д.т.н., професор

Харківський національний технічний університет сільського господарства

імені Петра Василенка

Одним із критеріїв оцінювання якості освітньої програми при її акредитації є забезпечення набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills), що відповідають цілям програми. Soft skills (або так звані «м'які навички») – це універсальні навички, які застосовуються в будь-якій сфері, оскільки не пов'язані з професійними навичками, та характеризують

здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми і вибудовувати з ними гарні стосунки. Згідно з доповіддю Всесвітнього економічного форуму «The Future of Jobs» 2020 року [1] серед топ-навичок, які будуть найважливішими у 2025 році, є такі соціальні навички, як вирішення комплексних завдань, критичне мислення та аналіз, лідерство та соціальний вплив, емоційний інтелект, вміння переконувати та вести переговори, креативність, оригінальність та ініціативність, стресостійкість та гнучкість, орієнтація на клієнта, вміння переконувати та приймати рішення, аналітичне мислення та інноваційність, системне мислення тощо. Ці навички особливо цінуються роботодавцями при прийомі на роботу, оскільки вони допомагають швидше адаптуватися до змін на ринку праці та переорієнтуватися в разі втрати актуальності певної сфери зайнятості, що є особливо важливим у сьогоднішніх реаліях. Саме тому при проектуванні освітньої програми важливо передбачити в її структурі такі освітні компоненти, в межах вивчення яких здобувач вищої освіти матиме змогу набути певні *soft skills*. Важливим є саме зміст освітніх компонентів, а точніше використовувані при цьому методи навчання.

Для набуття здобувачами вищої освіти *soft skills* найбільш доцільно застосовувати методи, які передбачають активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, а саме: взаємодію між здобувачами в групі, здобувачами та викладачем, активне залучення здобувача в дискусію при вирішенні проблемних питань.

Залежно від характеру взаємодії викладача та здобувачів вищої освіти розрізняють три групи методів: пасивні, активні, інтерактивні [2]. При застосуванні пасивних методів викладач займає активну позицію (наприклад, читає лекцію), а здобувачі вищої освіти – пасивну (наприклад, просто слухають лекцію). Використання активних методів навчання передбачає взаємодію здобувачів вищої освіти з викладачем. В свою чергу, застосування інтерактивних методів навчання забезпечує не тільки взаємодію «викладач – здобувачів вищої освіти», але й активну взаємодію здобувачів між собою. Під час такої взаємодії здобувачі отримують досвід спілкування з іншими людьми,

критично мислити, ухвалювати обґрунтовані рішення, формулювати власну думку, уникати або вирішувати конфлікти тощо. Виходячи з вищевикладеного, здобуттю соціальних навичок сприяє використання саме активних та інтерактивних методів навчання. Серед найвідоміших це такі методи, як рольова та ділова гра, дерево рішень, мозковий штурм, кейс-метод, баскет-метод, круглий стіл, групова дискусія, робота в групі тощо. Кожний з перелічених методів допомагає сформувати конкретну соціальну навичку, яка допомагає досягнути цілей певної освітньої програми (табл. 1).

Таблиця 1 – Методи навчання, що забезпечують набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок

Soft skills	Метод навчання
Вирішення комплексних завдань	Кейс-метод, мозковий штурм, дерево рішень, рольова гра
Критичне мислення та аналіз	Рольова гра, баскет-метод
Лідерство та соціальний вплив	Рольова гра, ділова гра, групова дискусія, робота в групі
Емоційний інтелект	Рольова гра, ділова гра, групова дискусія, робота в групі
Вміння переконувати та вести переговори	Круглий стіл, групова дискусія, рольова гра, ділова гра
Креативність	Кейс-метод, мозковий штурм
Оригінальність та ініціативність	Мозковий штурм, рольова гра, ділова гра
Стресостійкість та гнучкість	Групова дискусія, баскет-метод
Орієнтація на клієнта	Рольова гра, ділова гра, кейс-метод
Вміння переконувати та приймати рішення	Рольова гра, ділова гра, круглий стіл, групова дискусія
Аналітичне мислення та інноваційність	Баскет-метод, мозковий штурм
Системне мислення	Баскет-метод, дерево рішень

Під час проектування освітньої програми проектна група повинна відповідно до її основних цілей запланувати в структурі програми необхідні освітні компоненти, в межах вивчення яких здобувач вищої освіти матиме змогу набутти певні soft skills з використанням конкретних активних та інтерактивних методів навчання.

Таким чином, обґрунтовано, що набуттю соціальних навичок сприяють саме активні та інтерактивні методи навчання. При цьому кожний метод

формує конкретну соціальну навичку. Перелік soft skills, які набуває здобувач вищої освіти під час навчання на освітній програмі, повинен відповідати її цілям.

Література:

1. The Future of Jobs Report 2020. World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (last accessed: 20.03.2021).

2. Ботанова Я.В. Інтерактивні методи навчання. *Всеосвіта* : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-interaktivni-metodi-navcanna-292631.html> (дата звернення: 20.03.2021).

ВЗАЄМОДІЯ З РОБОТОДАВЦЯМИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗВО

Федорова В.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Шуляк М.Л., д.т.н., професор

Харківський національний технічний університет

сільського господарства імені Петра Василенка

Одним із принципів, на основі яких Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти були сформовані критерії оцінювання якості освітньої програми, є принцип урахування позицій зацікавлених сторін [1-3]. До зацікавлених сторін (або стекхолдерів) відносяться здобувачі вищої освіти та персонал закладу вищої освіти (ЗВО) – внутрішні стейкхолдери, а також роботодавці, випускники та зовнішні партнери закладу – зовнішні стейкхолдери [4]. Застосування зазначеного принципу дає змогу ЗВО наблизити освітні програми до очікувань цих груп. При цьому значну роль відіграє врахування потреб саме роботодавців, оскільки майбутнє здобувачів вищої

освіти залежатиме від того, наскільки їх навички та вміння відповідатимуть запитам сучасного ринку праці.

На основі аналізу джерел [1-4] можна сформулювати такі напрями взаємодії ЗВО з роботодавцями.

1. Залучення представників роботодавців до формулювання цілей освітньої програми та програмних результатів навчання, які повинні визначатись, зокрема, з урахуванням тенденцій ринку праці. ЗВО через спеціально організовані опитування повинен виявити, набуття набору яких компетентностей він має забезпечити випускнику освітньої програми, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці. Це є вимогою Критерію 1 оцінювання якості освітньої програми.

2. Обговорення закладом вищої освіти разом із роботодавцями змісту та обсягу практик, їхньої відповідності сучасним вимогам ринку праці; а також укладання договорів про співпрацю. Це є вимогою Критерію 2 оцінювання якості освітньої програми.

3. Залучення роботодавців до реалізації освітнього процесу за певною освітньою програмою у формі спільного виконання науково-дослідних робіт, організації стажування педагогічних та науково-педагогічних працівників на виробництві тощо.

4. Залучення професіоналів-практиків, експертів галузі, представників роботодавців до проведення аудиторних занять за відповідною освітньою програмою (проведення тренінгів, круглих столів, майстер-класів, гостьових лекцій, конференцій, організації екскурсій здобувачів вищої освіти на виробництво тощо). Пункти 3-4 є вимогою Критерію 6 оцінювання якості освітньої програми.

5. Залучення роботодавців до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнерів (зокрема, через спеціально організовані опитування). Основними питаннями, які може з'ясувати ЗВО під час комунікування з роботодавцями, є: рівень задоволеності компетентностями випускників освітньої програми (у разі, якщо вони

працюють або працювали на підприємстві представників роботодавців); політика та умови щодо молодих фахівців без досвіду роботи; наявність потреби у фахівцях певної галузі у майбутньому; рекомендації щодо включення, виключення та зміни освітніх компонентів; бажання та форми участі роботодавців в освітньому процесі. Таке залучення повинно мати реальний та постійний характер. Це є вимогою Критерію 8 оцінювання якості освітньої програми.

6. На сайті ЗВО повинна бути наявна інформація щодо цілей та змісту підготовки здобувачів за певною освітньою програмою, для того, щоб роботодавці могли з нею ознайомитись та надати відповідні рекомендації. Це є вимогою Критерію 9 оцінювання якості освітньої програми.

Таким чином, ЗВО повинен на постійній основі тісно співпрацювати з представниками роботодавців. Це дозволить забезпечити відповідність освітньої програми сучасним потребам ринку праці та набути здобувачами вищої освіти найбільш затребувані компетентності.

Література:

1. Порадник щодо заповнення відомостей самооцінювання освітньої програми. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/elDeSGR> (дата звернення: 11.01.2021).

2. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/QIDeaQ6> (дата звернення: 10.01.2021).

3. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/mgTFbOk> (дата звернення: 10.01.2021).

4. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). К. : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 073 «МЕНЕДЖМЕНТ»

*Федотова І.В., д.е.н., доцент,
Криворучко О.М., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В результаті приєднання до Болонського процесу, освітні системи в більшості європейських країн в даний час знаходяться в процесі реформування. При цьому перед вищими навчальними закладами України ставиться завдання не уніфікації, а гармонізації освітніх програм («налаштування» їх на основі схожих базових принципів). Закон України «Про вищу освіту» (від 28 вересня 2017 року № 1556-18) [1] встановив в структурі вищої освіти третій рівень – рівень підготовки кадрів вищої кваліфікації (в тому числі – підготовки науково-педагогічних кадрів в аспірантурі), формально реалізувавши один з ключових принципів загальноєвропейської системи вищої освіти. Адаптація світового досвіду підготовки докторів філософії були узагальнені і відображені у «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженому Постановою КМУ № 261 від 23.03.2016 року [2].

Освітня програма третього рівня вищої освіти (доктора філософії) повинна забезпечити повноцінну наукову і освітню підготовку аспіранта. Це необхідно для задоволення потреб майбутніх докторів філософії, створюючи фундаментальне теоретико-практичне підґрунтя для дослідження через потужну низку дисциплін [3]. Структура змісту освітньої складової при підготовці докторів філософії повинна включати дисципліни підготовки до науково-дослідницької діяльності і дисципліни підготовки до викладацької діяльності. Відповідно, структуру процесу підготовки в аспірантурі складають два процеси: підготовка до науково-дослідницької діяльності і підготовка до

викладацької діяльності. Відповідно до комплексного підходу ці процеси не можна розглядати як самостійні і незалежні один від одного.

Освітньо-наукова програма (ОНП) третього рівня вищої освіти повинна забезпечити підготовку докторанта за напрямками: 1) загальному (для набуття універсальних компетентостей дослідника); 2) спеціальності (відповідно до Переліку галузей знань та спеціальностей); 3) спеціалізації (досягається за рахунок вивчення вибіркових навчальних дисциплін). Крім того, Л.В. Артемова [4] підкреслює необхідність «реалізувати компетенційний підхід при розробці змісту освітньо-наукової програми, як бази для теоретичного та методичного дисертаційного дослідження». Для цього, при формуванні змісту освітньої складової ОНП, потрібно формувати освітні компоненти відповідно до вимог Постанови [2], в якій передбачено набуття аспірантом не менше чотирьох компетенцій: здобуття глибинних знань із спеціальності, оволодіння загальнонауковими компетентностями, набуття універсальних навичок дослідника, здобуття мовних компетенцій. Визначаючи змістове наповнення ОНП, кожний заклад вищої освіти повинен дотримуватись зазначених умов та рекомендованої кількості кредитів.

На кафедрі менеджменту Харківського національного автомобільно-дорожнього університету відпрацьовується власна модель підготовки докторів філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент», для чого розроблена освітньо-наукова програма, навчальні плани та приділяється увага щодо можливості формування аспірантами індивідуальних траєкторій навчання. Зміст освітньо-наукової програми сформовано відповідно науковим інтересам аспірантів в галузі менеджменту. До змісту ОНП включені дисципліни, що повністю відповідають науковим інтересам аспірантів зі спеціальності 073 «Менеджмент» та дозволяють розвинути їм спеціальні знання та навички, необхідні для проведення комплексного та якісного дисертаційного дослідження. До обов'язкових компонент ОНП включено дисципліни, спрямовані на:

- здобуття глибинних знань зі спеціальності (ОК2 Історія і філософія

техніки і технології, ОК5 Теорія і методологія менеджменту, ОК4 Методи дослідження в економіці та менеджменті);

- оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями (ОК2 Історія і філософія техніки і технології та ОК3 Педагогіка і психологія вищої освіти);

- здобуття мовних компетентностей (ОК1 Іноземна мова наукового спілкування);

- набуття універсальних навичок дослідника (ОК4 Методи дослідження в економіці та менеджменті, ОК3 Педагогіка і психологія вищої освіти);

- розвиток фахових компетентностей (ОК4 Методи дослідження в економіці та менеджменті, ОК5 Теорія і методологія менеджменту, ОК6 Науково-педагогічна практика, наукові семінари за темою дисертаційної роботи, а також вибіркові дисципліни: управління міжорганізаційними взаємовідносинами на автомобільному транспорті, моделювання управління соціально-економічними системами, управління конкурентоспроможністю на автомобільному транспорті, управління результативністю та інші).

Особливістю навчального процесу є формування гнучкого індивідуального плану підготовки кожного аспіранта з врахуванням його наукових інтересів, чому сприяє суттєвий відсоток вибірових дисциплін. Вибіркові дисципліни ОНП зорієнтовані на наукові інтереси аспірантів та сприяють розвитку їх наукового світогляду. Освітні компоненти за вибором аспіранта було спрямовано на набуття та підсилення універсальних навичок дослідника. Також дотримано процедури обрання здобувачами власної освітньої траєкторії шляхом вибору освітніх компонентів з загального переліку дисциплін на рівні ЗВО.

Повноцінну підготовку аспірантів до викладацької діяльності у закладі вищої освіти забезпечує зміст освітньо-наукової програми за спеціальністю або галуззю шляхом вивчення дисципліни «Педагогіка та психологія вищої освіти», а також проходження науково-педагогічної практики.

Оцінка результатів, ефективності і якості підготовки аспірантів до науково-дослідної та викладацької діяльності здійснюється за допомогою оціночних засобів, що включають: проведення поточного контролю та проміжної атестації аспірантів, комплексну рівневу методику оцінки гарантованих результатів підготовки за допомогою адекватних критеріїв (кількісних і якісних), показників і параметрів, що визначають сформованість у аспірантів універсальних, загальних і професійних знань, умінь, навичок.

Така модель освітньої складової дозволяє внести визначеність у дуальність підготовки аспірантів та відповісти на питання, яким чином готувати аспірантів до двох різних видів діяльності. Модель створює основу для педагогічного проектування технологій, методик підготовки аспірантів, розробки відповідного навчально-методичного та науково-методичного забезпечення підготовки і тим самим сприяє становленню аспірантури як третього рівня в структурі вищої освіти.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від від 01.07.2014 № 1556-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 02.04.2021).

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261.
URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529> (дата звернення: 11.04.2021).

3. Коломієць С. С., Синєкоп О. С. Концепція створення освітньо-наукової програми підготовки за освітньо-науковим рівнем – доктор філософії (PhD). *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 3-4. С. 5–11.

4. Артемова Л. В. Обґрунтування освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки аспірантів зі спеціальності 015. Професійна освіта. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2016. Вип. 1. С. 5–11.

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «КОМПЕТЕНЦІЯ»

Чаплигін О.К., д.ф.н., професор,

Ярмак Т.В., к.ф.н., доцент,

Сук О.Є., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Завдання системи вищої освіти завжди полягає в формуванні у студентів знань, умінь, що дозволяють їм бути успішними поза стінами ВНЗ. Тому формування ключових компетенцій є одним з основних завдань, що визначають якість освіти. Однак останніми роками спостерігаються протиріччя між обсягом знань випускника та спроможністю використовувати та доповнювати цей обсяг знань на практиці.

В зв'язку з цим перед українською системою освіти постало завдання підготовки фахівців на новій концептуальній основі, яка дозволила б привести до відповідності загальну, професійну освіту та потреби ринку праці.

В межах компетентнісного підходу стандарти, навчальні плани, силабуси орієнтовані на очікувані конкретні досягнення студентів і описують, яким може бути результат, що буде в змозі зробити студент після засвоєння певного курсу. Сутність компетентнісного підходу полягає в цілеспрямованому розвитку ключових компетенцій, заснованих на готовності студентів використати засвоєні знання для вирішення практичних завдань в реальному житті, в процесі професійної діяльності. Саме тому результати навчання в освітніх програмах описують рівень або ступінь сформованості компетенцій.

Поняття «компетенція» походить від латинського *competentia*, що можна трактувати як «відповідний», «законний», «симетричний», з чого випливає вказівка на «якість, що відноситься до певного об'єкту, якому можуть бути притаманні узгодженість частин, відповідність, симетрія, поєднання тощо [1, с.55]. Цікавим представляється визначення компетенції, як «комбінації знань, вмінь, навичок, мотиваційних факторів, особистісних якостей та ситуаційних

намірів, що забезпечує ефективне вирішення виконавцем завдань певного класу в певній організації, на певному робочому місці, в певному колективі» [2]. Інакше кажучи, компетенція як сутність виникає коли утворюється «комбінація» знань, умінь, навичок, мотиваційних факторів, особистісних якостей, ситуаційних намірів.

Останніми роками про компетентності та компетенції написано чимало. Зокрема вітчизняні дослідники освітніх процесів (В. Кухаренко, О. Муковіз, Л. Петренко, Л. Майборода) відзначають, що результати освіти у компетентнісному форматі виявляються в оволодінні певним набором способів діяльності відносно певного предмету. Тобто, опановуючи будь-який спосіб діяльності, студент формує персональний «ресурсний пакет», набір способів діяльності, що користується попитом на ринку праці. Засвоєння компетенцій відбувається шляхом вивчення окремих дисциплін, модулів, що орієнтовані на подальшу професійну діяльність.

Однак, треба зазначити, що механічне включення до занять завдань з формування компетенцій, скоріше за все не дасть позитивного результату, адже компетентний фахівець, це не той, хто просто знає та володіє способами професійної діяльності. Компетентним фахівцем можна назвати людину, що здатна до самостійного розв'язання проблем в нових умовах та ситуаціях, спроможна використовувати для різні можливості, мотивована на професійне самовдосконалення, тобто кар'єрне та особистісне зростання [3]. Велика роль в досягненні цієї мети повинна відводитись самоосвіті, саморозвитку, самоконтролю студента, його орієнтованості на перспективні та особистісні цілі.

На нашу думку, компетенція може бути визначена як здатність людини мобілізувати в своїй професійній діяльності набуті знання, підтверджуючи цим міру освітнього успіху, оскільки на ринку праці затребувані не самі по собі знання, а здатність фахівця застосовувати їх на практиці, виконувати певні професійні та соціальні функції.

Література:

1. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. М. : Изд. М.Ю. Тихомирова, 2001.
2. Базаров Т. Ю., Ерофеев А. К., Шмелев А. Г. Коллективное определение понятия «компетенции»: попытка извлечения смысловых тенденций из размытого экспертного знания. Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. 2014. №1 С. 87–102.
3. Махаева Л. В. Условия формирования общих компетенций (на примере информационной компетенции). *Cyberleninka* : веб-сайт. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/usloviya-formirovaniya-obshchih> (дата обращения: 13.04.2021).

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ В ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Шеплякова І. О., к.пед.н, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Підвищення ефективності соціальної роботи сьогодні передбачає необхідність удосконалення національної системи професійної підготовки фахівців соціальної галузі, зокрема щодо забезпечення високого рівня практичної підготовки здобувачів вищої освіти – майбутніх соціальних працівників. У визначеному контексті особливо актуальним вбачається створення в процесі професійної підготовки умов для поєднання роботи з навчанням як у форматі здобуття освіти за вечірньою або заочною формою навчання, так і у форматі практичної підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання на робочих місцях. При цьому в Законах України «Про освіту» [1], «Про вищу освіту» [2] серед основних форм здобуття освіти

закріплено і можливість здобуття освіти (зокрема вищої) за *дуальною формою*.

У Концепції підготовки фахівців за *дуальною формою здобуття освіти* остання визначена як «спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти» [3].

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди підготовка фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» здійснюється у межах реалізації освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка» на факультеті психології і соціології (випускова кафедра – кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки).

При цьому основний фокус освітньо-професійної програми «Соціальна педагогіка» – це саме практико зорієнтоване навчання з *елементами дуальної освіти*. Для забезпечення практичного елементу дуальної освіти створена і діє розгалужена мережа партнерських організацій (заклади загальної середньої освіти, центри соціальних служб, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, центри зайнятості, Служба ювенальної превенції, благодійні фонди, громадські організації тощо).

Поширеною практикою є активне залучення до участі в освітньому процесі фахівців-практиків – представників партнерських організацій. Це реалізується в таких формах організації навчання як бінарні лекції із запрошенням гостьового спікера (яким є фахівець-практик), воркшопи, майстер-класи, тренінгові заняття тощо. Окрім того, дуальність освіти забезпечується за рахунок проведення практичних занять з різних дисциплін безпосередньо на базах партнерських організацій із залученням практикуючих фахівців. Також створено умови для творчої реалізації здобувачів вищої освіти через активну участь у проєктах організацій-партнерів; оволодіння правовими основами соціального захисту, соціальної підтримки дітей і молоді та

прикладними аспектами соціально-педагогічної роботи в закладах освіти та спеціалізованих соціальних інституціях тощо. Ураховуючи переваги практичної підготовки для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і у зв'язку з великим відсотком здобувачів (третього і, особливо, четвертого року навчання), які вже працюють за спеціальністю в різних соціальних інституціях, у навчальному процесі передбачено можливість навчання за індивідуальним графіком, а також окремі дні для самопідготовки.

Таким чином, аналіз досвіду впровадження елементів дуальної форми здобуття освіти в процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка» засвідчив, що дуальна освіта, безумовно, нівелює розрив між теорією та практикою, дозволяючи враховувати вимоги роботодавців (як зовнішніх стейкхолдерів) щодо професійних компетентностей майбутніх фахівців, мотивує здобувачів вищої освіти до професійного самовдосконалення, сприяє їхній успішній адаптації до професійної діяльності тощо.

Проте, звичайно, мова йде лише про реалізацію окремих елементів дуальної освіти. Адже впровадження такої форми здобуття освіти повною мірою неможливе без глобальної переробки системи надання освітніх послуг загалом, без створення нормативного та економічного підґрунтя для її реалізації (зокрема, через вирішення проблеми зайнятості науково-педагогічних працівників та оплати праці здобувачів вищої освіти, укладання договорів про співпрацю з підприємствами та організаціями тощо). А, відтак, реалізація дуальної форми здобуття освіти, зокрема в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, вбачається перспективним напрямом покращення якості освіти, впровадження якої наразі потребує вирішення багатьох проблемних питань.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39, ст. 380. Поточна редакція від

01.01.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 10.04.2021 р.).

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. ст. 2004. Поточна редакція від 26.02. 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення : 10.04.2021 р.).

3. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text> (дата звернення : 10.04.2021 р.).

ADAPTATION OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES FOR BUSINESS IN DIGITAL AGE

*Kononenko Yana, PhD in Economic Sciences, Associate Professor
Ukrainian Engineering Pedagogics Academy (Kharkiv, Ukraine)*

Digital transformation is not advertising clutter, but a real image of today. It happens in all spheres of our life: in economy, manufacturing industry, social sphere and education as well.

The digitalisation is changing the European economy and society. New technical skills are penetrating in the labour. Consequently, traditional plans, roles, content and methods of education are being challenged – education today needs to prepare students for changing tasks and roles both in the digital market.

Simultaneously, pupils, students, adults need reskilling and upskilling opportunities to enable them to overcome future challenges. New digital education in the digital age should become a central matter for today's policy-makers for two reasons.

First, only education can form a skilled workforce that is prepared for future

jobs and a changing labour market. Rethinking education in the digital age therefore constitutes a prerequisite for Europe's future global competitiveness.

Second, only education can provide the preconditions for the social inclusion and equal participation of European citizens in a digitalised democracy. Rethinking education in the digital age therefore matters for safeguarding European values such as equality, democracy and the rule of law.

The digitalisation is re-shaping the professional world in a number of ways. Communication and collaboration has become faster, easier and globally available, the expansion of the online world has paved the way for new business models and professions, and physical labour and routine tasks are being increasingly taken over by robots and automation. These changes are affecting characteristics of the future job market such as work organisation, employer–employee relations and skill requirements, and thereby also influence what today's education has to achieve.

However, digital transformation will become inevitable only for the progressive economies of the world. For underdeveloped countries it will remain advertising clutter or «a pipe dream» and, perhaps, the threat of total unemployment, and the need to increase funding to improve the level of education of their citizens and their career guidance.

By implementing any solution, top-managers should simultaneously inform the team about new digital opportunities and teach the team. But if employees don't know how to work with new tools, they won't use them. This means that it does not make sense in implementing them. The company will spend the budget, but will not get the result.

Ukrainian companies are open to changes, in particular to digital ones. Employees who will be affected by these changes are not always ready. The task of management is to help them overcome their fear of change, to prepare them for the passing to new tools. With training and support from the part of management, employees quickly adapt and meet the implementation of technology very positively [1].

Leaders in Ukraine and around the world share the view that the ability to

adapt quickly is the new currency of business, and if they are too slow, they lose. The new currency of modern times is – speed. This affects the economic condition of the country, the quality and accessibility of communication, medical services, education, the environment and the development of enterprises.

There are two main ways to improve the economy: increasing the number of sources that affect the country's overall productivity growth, and finding new ways to use old sources to increase their productivity. The second point clearly conveys the idea and importance of innovation. People, companies and countries need to look for new ideas and technologies to increase profits without additional sources.

According to different opinions of scientists, millions new jobs will be created by the next year, while millions old ones will be gradually replaced by artificial intelligence and robots.

So, there are only three options for our future:

- 1) a new job for those who are already developing all necessary skills;
- 2) low-paid work for those who don't want to learn something new and change skills;
- 3) unemployment will be the next stage for them.

The Covid-19 pandemic and the social distancing have affected the being, also education. In order to keep education running, educational institutions have had to quickly adapt to the situation. This has resulted in an unprecedented push to online learning. We can discuss possible problems arising from hasty adoption of commercial digital learning solutions whose design might not always be driven by best pedagogical practices, but their business model that leverages user data for profit-making. Moreover, already before Covid-19, there has been increasing critique of how ed-tech is redefining and reducing concepts of teaching and learning. In fact, 'education is broken, and it should and can be fixed with technology'. Such technologization, often seen as neutral, is closely related to educationalization, i.e. imposing growing societal problems for education to resolve. Therefore, this is a critical moment to reflect how the current choices educational institutions are making might affect with Covid-19 education and online learning: Will they reinforce

capitalist instrumental view of education or promote holistic human growth? This question urges educational leaders to think carefully about the decisions they are currently making and if they indeed pave the way to a desirable future of education [2].

All this primarily concerns the business that will develop, manufacture and implement technologies. The sooner companies and organizations realize that their activities are inextricably linked to the UN's sustainable development goals, the sooner they will jump into the growth driver of progress and develop further [3].

Thus, at the state level, firstly, it is necessary to create budgetary educational projects – logical, structured, easy to use, and with technical support. This, secondly, will become a digital bridge connecting our needs and opportunities for business and our being in new non-standard conditions [4].

References:

1. Braun, A., März, A., Mertens, F., Annerose Nisser. Rethinking education in the digital age. *VDI Technologiezentrum GmbH*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641528/EPRS_STU\(2020\)641528_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641528/EPRS_STU(2020)641528_EN.pdf) (last accessed: 12.04.2021).
2. Teräs, M., Suoranta, J., Teräs, H. *et al.* Post-Covid-19 Education and Education Technology ‘Solutionism’: a Seller’s Market. *Postdigit Sci Educ* 2, 863–878 (2020). URL: <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00164-x> (last accessed: 12.04.2021).
3. Brown, J. S. (n.d.). Learning in the Digital Age. URL: http://www.johnseelybrown.com/learning_in_digital_age-aspen.pdf (last accessed: 12.04.2021).
4. Кононенко Я. В. Адаптація – нова валюта бізнесу в умовах цифровізації. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф.*, 15-16 квіт., 2021 р. м. Дніпро, 2021. Retrieved from <https://nmetau.edu.ua/ru/mdiv/i2015/p1718> (дата звернення: 12.04.2021).

СЕКЦІЯ 2

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ОСВІТНЬОМУ РИНКУ

Блага В.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Трансформація бізнес-процесів в умовах пандемії COVID-19 є однією з найважливіших тенденцій в останній час в діловому середовищі і в економіці в цілому. Ми спостерігаємо в усіх сферах оптимізацію бізнес-процесів за допомогою інформаційних технологій. На даний час підприємці, вичерпавши потенціал автоматизації рутинних операцій, переходять до створення нових моделей бізнесу, заснованих на онлайн-взаємодії всіх учасників ланцюжка створення вартості. Не уникла даних змін і сфера освіти. Хоча сучасну економіку часто називають економікою знань, впровадження інформаційних технологій в сферу їх виробництва значно відстає від сфери торгівлі, фінансових послуг та багатьох інших. Досить подивитися, як змінилася за останні 20 років робота банків, ЗВО, шкіл і дошкільних освітніх установ. Якщо банки змогли практично повністю автоматизувати взаємодію зі споживачами їхніх послуг і зробити її практично незалежною від часу доби і місця розташування клієнта, то робота навчальних закладів практично не змінилася. Природно, у більшості бюджетних навчальних закладів з'явилися веб-сайти, електронні бібліотеки та інші атрибути сучасної інформаційної економіки, але основний бізнес-процес залишився колишнім. Причиною цього є негнучкість системи управління бюджетними навчальними закладами та необхідність проходження встановлених державою стандартів для багатьох комерційних освітніх установ.

Проблеми, з якими стикається вітчизняна система освіти, характерні і для

розвинених країн і стосуються в першу чергу якості навчання, його доступності та ефективності. І вирішуватися вони повинні з урахуванням особливостей західного і вітчизняного менталітету, а також концепції сучасної економічної освіти та потреб ринку.

Проникнення інтернет-технологій в український освітній процес відбувається за наступними напрямками.

По-перше, це підвищення ефективності роботи бюджетних навчальних закладів. Тут впровадження інформаційних технологій полягає як в оптимізації існуючих процесів (Онлайн-розклад, використання цифрових технологій на лекціях і т.п.), так і в створенні нових (змішане навчання, дистанційне навчання за допомогою онлайн-курсів). Як вже було сказано, інформаційні технології в цій сфері в основному покращують роботу існуючої системи, оскільки зміни регламентів не встигають за технологічним прогресом.

По-друге, поява безлічі платних онлайн-курсів і освітніх послуг, які пропонуються підприємницьким сектором. Даний сегмент ринку онлайн освіти є його найбільш гнучкою і передовою складовою, оскільки конкуренція тут наближається до досконалої. Поряд з великими компаніями світового масштабу типу Coursera, Udacity, Prometheus. Масові відкриті онлайн-курси, або MOOC (Massive open online courses), безумовно зробили революцію в освіті: сотні онлайн-курсів з програмування, математики, менеджменту та інших дисциплін від кращих університетів світу та топових ІТ компаній стали доступні кожному, в кого є комп'ютер та інтернет [1]. На цьому ринку діє безліч представників середнього, малого і мікробізнесу, що спеціалізуються на вузьких нішах. Специфікою діяльності останніх є практично повна відсутність регулювання з боку держави і професійних співтовариств і в багатьох випадках тіньовий характер діяльності. Якщо роботу і доходи більш-менш великих організацій, що знаходяться в центрі уваги в своїх сферах діяльності, можна проконтролювати, то освітні послуги, які пропонуються блогерами, фрілансерами, фінансовими радниками, репетиторами і іншими мешканцями інтернету, відстежити неможливо. Каналами отримання подібних послуг служать, як правило, соціальні мережі.

По-третє, це інтернет-ресурси, що надають навчальну інформацію і освітні послуги на безоплатній основі. З глобальної точки зору, онлайн енциклопедії, подібні Вікіпедії і її нішевим подобам, а також тематичні форуми, блоги і блог-платформи є важливим джерелом знань для осіб, що займаються самонавчанням і не тільки. Крім того, безоплатні навчальні матеріали в прикладних областях знань пропонуються в таких соціальних мережах, як Instagram та Youtube.

Виявимо причини відставання вітчизняного ринку онлайн-освіти крім властивої нашим співгромадянам недовіри до платних послуг в інтернеті.

1. Висока частка державного сектора.

Бюджетні навчальні установи мають менший рівень гнучкості, ніж комерційні, і, крім того, менше націлені на конкурентну боротьбу, що знижує стимули до інновацій, поліпшення якості роботи з клієнтами і зниження витрат [2].

2. Висока частка тіньового сектора.

Велика частка тіньової зайнятості припадає на інтернет. Відзначимо, що бурхливий розвиток технології блокчейн ускладнює боротьбу з цим явищем. На жаль, в даний момент відсутні дослідження, що дозволяють дізнатися кількість співгромадян, які заробляють в інтернеті за допомогою онлайн-освіти. Можна тільки припустити, що їх досить багато. До них відносяться блогери, які навчають свою аудиторію, продавці платних онлайн-курсів, всілякого роду консультанти та ін. Їх доходи офіційна статистика не може врахувати.

3. Високий середній вік кадрів, особливо в системі вищої освіти.

Високий середній вік працівників освіти ускладнює процес впровадження нових інформаційних технологій та посилює організаційну інерцію в навчальних закладах.

4. Висока значимість брендів на ринку при виборі навчального закладу.

Освіта може виступати в якості сигналу на ринку праці, оскільки за допомогою надання свідоцтва про певний рівень освіти люди інформують своїх роботодавців про те, наскільки високим є рівень їхньої продуктивності. Попит на онлайн-освіту в Україні невисокий, оскільки продавці онлайн-курсів не

завжди можуть запропонувати своїм покупцям диплом або сертифікат, який високо котирується серед роботодавців. Справа в тому, що даний ринок порівняно молодий і ділова репутація його гравців тільки починає формуватися. Причому ця проблема має місце і всередині навчального закладу, оскільки викладачам важко подати сигнал про свої якості керівництву і студентам, що призводить до створення різного роду рейтингових систем [2].

5. Невеликий масштаб ринку.

Виробництво освітніх послуг, як і будь-яке інформаційне виробництво, має позитивну віддачу від масштабу, тобто з ростом ринку збуту середні витрати навчання знижуються. Освіта, що заснована на інтернет-взаємодії, пов'язана з набагато більшою віддачою від масштабу, ніж традиційна, оскільки граничні витрати тут наближаються до нуля. Тому ціни, витрати і прибуток на ринку онлайн-освіти залежать від існуючого і потенційного обсягу ринку. Оскільки даний ринок в Україні тільки починає розвиватися і його частка на ринку освіти досягла трохи більше одного відсотка, багатьом підприємцям важко працювати рентабельно [3].

Можна виділити наступні напрямки використання інтернет-технологій на вітчизняному освітньому ринку: по-перше, це підвищення ефективності роботи бюджетних навчальних закладів; по-друге, створення платних онлайн-курсів і освітніх послуг, які пропонуються бізнесом; по-третє, створення інтернет-ресурсів, що надають послуги освіти безкоштовно.

Дані напрямки породжують такі способи їх монетизації:

- 1) платний доступ до контенту і послуг на різних сегментах ринку освіти;
- 2) створення платформи для покупців і продавців освітніх послуг та стягнення комісії з угод;
- 3) платний доступ до отримання сертифіката про проходження навчального курсу;
- 4) отримання доходу за рахунок реклами;
- 5) використання навчальної інформації для залучення клієнтів до платних

послуг, що надаються її автором.

До проблем, які заважають розвитку онлайн-освіти, можна віднести наступне:

- 1) висока частка державного сектора;
- 2) високий середній вік кадрів в освіті;
- 3) висока роль брендів на ринку;
- 4) невеликий масштаб ринку онлайн-освіти.

Література:

1. Онлайн-освіта: за і проти на прикладі історій випускників Coursera, Udacity, Prometheus. *DOU* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/kbwygzJ> (дата звернення: 14.04.21).

2. «Світовий досвід розвитку дистанційних форм освіти у вітчизняному контексті». Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/8bwyoLB> (дата звернення: 14.04.21).

3. Останеться десять університетов. *Експерт* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/wbwyе8m> (дата звернення: 14.04.21).

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19:

ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ

Болотова Т.М., к.е.н., доцент

Харківський торговельно-економічний коледж КНТЕУ

Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасний етап розвитку безумовно є переломним для освітньої галузі світу і України. Ніколи ще в освітньому процесі не відбувалося таких швидких змін і трансформацій у відповідь на екстрені виклики введення тотальних

карантинних обмежень. Вже другий навчальний рік відбувається в умовах пандемії COVID-19 і головним обмеженням на сьогодні є обмеження у живому спілкуванні між викладачами та здобувачами освіти. Така ситуація має як позитивні, так і негативні наслідки.

Розглянемо позитивні наслідки трансформації освітнього процесу в умовах карантинних обмежень в Україні:

- стрімке підвищення компетентності викладачів в напрямку опанування дистанційних форм навчання;

- можливість для здобувачів освіти навчатися, а для викладачів підвищувати кваліфікацію за допомогою онлайн-засобів без географічних обмежень, які були присутніми в умовах аудиторної форми навчання;

- підвищення рівня цифрової грамотності усіх учасників освітнього процесу;

- зближення викладачів і здобувачів в напрямку використання у спілкуванні технічних засобів, мобільних додатків, Інтернет-сайтів, освітніх платформ, які є цікавими та більш близькими для спілкування в колі здобувачів освіти;

- скорочення паперового документообігу в освітньому процесі, бо стало зрозуміло, що в сучасних умовах цілком ефективним є використання електронних форм методичних матеріалів, навіть в умовах аудиторного навчання, бо на сьогодні всі студенти мають відповідні технічні засоби та доступ до мобільного Інтернету;

- за допомогою електронного листування та онлайн-тестування стала можливою побудова прозорої системи оцінювання результатів навчання здобувачів освіти.

Однак разом з перевагами така стрімка трансформація освіти має і свої негативні наслідки:

- в першу чергу слід відзначити психологічні аспекти онлайн-навчання, яке позбавило учасників освітнього процесу спілкування в колективі та негативно вплинуло на рівень їх соціалізації;

- впровадження дистанційних форм навчання стало причиною додаткових витрат як для здобувачів освіти, так і для викладачів, бо їх ефективна реалізація вимагає наявності технічних засобів відповідного рівня і не всі учасники освітнього процесу були готові до таких витрат;

- не всі види завдань, які мають бути виконані для ефективного засвоєння фахових компетенцій можуть бути максимально ефективно реалізовані в онлайн-форматі;

- переведення навчального процесу у дистанційний формат створило додаткове навантаження для викладачів, яке не враховується у складі річного загального навантаження педагогічних працівників.

Отже, стрімка цифрова трансформація освітнього процесу, яка довгий час перебувала у планах розвитку освітньої галузі, фактично вже відбулася і існують всі передумови для подальшого поширення цього процесу, зокрема на рівнях старшої школи, передвищої та вищої освіти. Однак слід розуміти, що цей процес є дуже неоднозначним за свої впливом на учасників освітнього процесу, бо важливою умовою ефективного навчання є саме живе спілкування між викладачем та здобувачем освіти, а також у соціальній групі.

ЗНАЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ЛОГІСТИКИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Вербицька В.І., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Бредіхін В.М., к.т.н., доцент

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Пандемія коронавірусу внесла корективи в усі сфери життя, в тому числі в освіту. Педагогам, школярам і студентам довелося освоювати технології віддаленої навчання і роботи. COVID-19 зачепив всі рівні освіти, включаючи вищу освіту. Викликами для університетів в період і після пандемії стали

скорочення академічної мобільності, ослаблення партнерств, необхідних для розвитку нових програм магістратури, нових дослідних проектів, в яких можуть брати участь студенти, інші виклики.

У зв'язку з посиленням конкуренції на ринку освітніх послуг об'єктом вивчення значної частини зарубіжних і вітчизняних вчених став освітній сектор. Однак дослідження в основному стосуються формування високоякісного освітнього продукту, що забезпечує конкурентоспроможність організації, що надає відповідні послуги: розглядаються проблеми освітніх послуг, застосування освітніх інновацій, використання маркетингу при розробці стратегії розвитку, управління бізнес-процесами [1] та ін. Водночас розвиток сучасного світу неможливий без безперервного процесу отримання знань, які є основою економіки і суспільства, і такі знання покликані навчити людей гнучкості до змін і бути мобільними.

Освітня логістика як основа управління освітньою організацією в даний час практично не розглядається. В той самий час під освітньою логістикою розуміють організацію, планування, контроль і моніторинг потоку знань в освітньому просторі відповідно вимогам ринку. Освітня логістика займається створенням умов для всіх громадян, надаючи їм можливості оволодінням знань і навичок, які потрібні їм у XXI столітті [2].

Прагнення здійснення трансферу логістики в освіту привело логістиків до виникнення нової термінології, зокрема, освітньої і педагогічної логістики і відповідних їм наукових позицій.

Категорія «освітня логістика» описує науку, що забезпечує синтез різноманітних методів дослідження освітніх потоків з метою ефективного збільшення культури особистості у потокообразуючих суб'єктів освітньої діяльності. Категорія «педагогічна логістика» характеризує науку, яка займається менеджментом (управлінням) педагогічних потоків. Назви і зміст цих потоків помітно відрізняються від тих, якими оперує освітня логістика [3].

В швидкомилому світі значний масив знань досить швидко псується, відбувається прискорення темпу старіння знань. Нові знання необхідно давати

майбутнім фахівцям якомога ближче до початку безпосередньої роботи, перед їх застосуванням на практиці, використовуючи принцип логістики «точно в термін». Історично сформована практика тривалого навчання з передачею великого обсягу знань «про всяк випадок» вже не відповідає реальності. Потрібно безперервно сканувати масив знань, удосконалювати і розподіляти потік знань за роками навчання, що призводить до необхідності постійного навчання та перенавчання фахівців.

Освітня логістика дає: нові можливості організації безперервного навчання; зниження витрат в цілому на організацію навчального процесу; залучення додаткового контингенту студентів; підвищення загальноосвітнього рівня населення; розширення доступу до вищих рівнів освіти; підвищення кваліфікації фахівців різних напрямків; дотримання єдиного освітнього стандарту незалежно від територіальної розподіленості та ін .

Аналіз джерел вітчизняної та зарубіжної теорії і практики освіти дозволив виявити характерні властивості і особливості, притаманні освітній логістиці:

- гнучкість. Ті, що навчаються, займаються в зручному місці і в зручному темпі. Кожен може вчитися стільки, скільки йому необхідно для освоєння курсу, дисципліни і отримання необхідних знань;

- модульність. В основу програм закладається модульний принцип. Кожна окрема дисципліна, навчальний курс, який освоєний слухачем, адекватний за змістом певної предметної області. Це дозволяє з набору незалежних навчальних курсів формувати навчальний план, що відповідає індивідуальним і / або груповим потребам;

- паралельність. Навчання може проводитися при поєднанні основної професійної діяльності з навчанням, тобто «без відриву від виробництва», або при поєднанні декількох варіантів навчання;

- охоплення. Цю особливість іноді називають також «масовістю». Кількість учнів не є критичним параметром.

Серед основних цілей і завдань освітньої логістики виділяють:

- організацію навчального процесу з урахуванням сучасних досягнень

науки, систематичне оновлення всіх аспектів освіти, що відображають зміни в сфері культури, економіки, науки, техніки і технологій;

- безперервність освіти протягом всього життя людини;
- різноманіття типів і видів освітніх установ і варіативність освітніх програм, що забезпечують індивідуалізацію освіти, особистісно орієнтоване навчання і виховання;
- наступність рівнів та ступенів освіти;
- створення програм, що реалізують інформаційні технології в освіті,
- академічну мобільність студентів;
- розвиток вітчизняних традицій у роботі з обдарованими дітьми та молоддю, участь педагогічних працівників у науковій діяльності;
- підготовку високоосвічених людей і висококваліфікованих фахівців, здатних до професійного росту і мобільності [4].

Освітня логістика простягається від проектування індивідуального освітнього маршруту до оптимізації методів навчання, що використовують освітні технології, найбільш придатні в конкретних умовах.

Отже, в теперішній час в основі системи освіти лежать знання, які повинні надходити педагогу «точно вчасно» і «точно в строк» для швидкого реагування. Однак на практиці дуже часто виникає проблема, пов'язана з несвоєчасним отриманням педагогом актуальних для нього в поточний момент знань. Це відбувається в силу різноманітних факторів: сільська місцевість, відсутність Інтернету, відсутність контролю з боку керівника освітньої організації, відсутність певних знань і т.д.

Саме освітня логістика повинна дозволити педагогу бути мобільним і швидко задовольняти виниклі потреби або свої професійні дефіцити.

Керівники освітніх організацій повинні розуміти, що підвищення кваліфікації, професійна перепідготовка педагога повинна носити не стихійний, а систематичний характер, заснований на моніторингу вивчення виникнення труднощів педагогів [5-6]. Для цього самі керівники освітніх організацій повинні володіти компетенціями в області управління потоковими процесами,

тобто основами освітньої логістики.

Література:

1. Крупнов Ю. В. Управление качеством образования и образовательная аналитика. *HugeDomains* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/ovAde5S> (дата обращения: 03.04.2021).
2. Денисенко В. А. Основы образовательной логистики. Калининград : Изд-во КГУ, 2003. 317 с.
3. Педагогическая логистика. *Полисветие* : сборник. Кохтла-Ярве, 2007. № 1. С. 72–79.
4. Трофимова О. А. Логистический подход к системе управления в сфере образования. *Образование и наука* : Известия Уральского отделения Российской Академии образования. 2010. № 9. С. 42–48.
5. Трофимова О. А. Принципы логистического подхода к организации сетевого взаимодействия образовательной организации. *Педагогическое образование в России*. 2016. № 8. С. 118–151.
6. Патора Р.О., Чухрай Н. І. Інноваційні аспекти формування ринку освітніх послуг. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Логістика : Збірник наукових праць. 2007. № 424. С. 328–334.

ПРО ЯКІСТЬ ОСВІТИ ПІД ЧАС КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Ковальова Т.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Ковальов П.А., к.т.н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

Пандемія, яка почалась минулого року, внесла свої корективи у буденність нашого життя. Вплинула вона і на освітній процес. Вища школа нашої країни ще не працювала в таких умовах і заздалегідь не підготувалась до

цієї ситуації. У засобах масової інформації з'явилась думка щодо зниження якості освіти. Державна служба якості освіти України започаткувала опитування щодо організації дистанційного навчання в школах у 2020/2021 навчальному році. Поки що це опитування стосується тільки шкіл, але у майбутньому, на думку авторів, цей моніторинг можуть провести і серед здобувачів вищої освіти. Проблемами якості освіти переймалась значна кількість науковців, при цьому пріоритетними були питання пов'язані з розглядом сутності поняття «якості освіти», розгляду складових цього процесу та ін.. Наразі, ми ставимо за мету дослідити які критерії оцінки якості освіти під час карантину.

Освіта одночасно є як процесом так і результатом діяльності людини. Відповідно і відношення до освіти у працях вчених будується відповідно до цих складових. Якщо говорити про освіту, як процес, то він складається із багатьох компонентів, серед яких: якість організаційно управлінського забезпечення освітнього процесу (якість керівництва); якість викладання; якість змісту освіти; якість технології навчання; якість результатів освіти (сформованість професійної компетентності майбутніх фахівців) [1]. Точок зору стосовно показників якості освіти багато, розглянено деякі з них.

М. Тализін наголошує, що якість освіти є багатогранною категорією, яка за своєю сутністю відображає різні аспекти освітнього процесу – філософські, соціальні, педагогічні, політичні, демографічні, економічні та інші. Якість освіти трактується в таких вимірах як: суспільний ідеал освіченості людини; результат її навчальної діяльності; процес організації навчання і виховання; критерій функціонування освітньої системи [2].

Я. Яхнін заявляє, що якість освіти визначається не лише обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблему якості освітнього процесу розглядають із позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти [3]. Ми підтримуємо точку зору Н.Саприкіної, яка визначає якість освіти, як комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне і практично ефективне формування

компетентності та професійної свідомості [4].

Як уже зазначалось вище, освіта це не тільки процес, а й результат діяльності особи, що отримує освіту. І тут слід зважити, що освіченість особистості в принципі характеризує освіченість усього суспільства. Результат освіти слід оцінювати не тільки за окремими параметрами ефективності викладацької діяльності. Це важлива оцінка і за результатами цієї діяльності на рівні ментальних пріоритетів конкретного соціуму з урахуванням динаміки загальнолюдських цінностей та ідеалів, критеріїв реального матеріально-духовного прогресу, людини і суспільства, що динамічно змінюються. У структурному ланцюжку результативності освіти: грамотність - освіченість - професійна компетентність - культура - менталітет останній займає ієрархічно найвищий щабель, визначаючи зміст усіх інших ланок цього ланцюжка. Результат освітньої діяльності – властивості фахівця – випускника вищого навчального закладу, фактори формування цього результату, що залежить від мети освіти, змісту та методології, організації та технології.

В умовах карантинних обмежень можна оцінювати якість освіти в контексті наступних складових: освітнє середовище, викладацька діяльність, здобувачі освіти, управління.

Освітнє середовище в умовах карантину повністю перетворюється у інформаційно-освітнє середовище, основою якого стає взаємозв'язок інформаційних і комунікаційних технологій. Метою цього взаємозв'язку є формування професійно значущих і соціально важливих якостей особистості в умовах інформатизації суспільства. Освітнє середовище буде якісним, якщо буде можливість цілодобового доступу до інформаційних ресурсів, онлайн-тестування після кожного заняття, відео конференції – усе це сприятиме підвищенню рівня знань, умінь та навичок студентів. Враховуючи специфіку кожної дисципліни та технічні можливості студентів, необхідно вибрати доступну та зручну платформу для використання в роботі, що позитивно відобразиться на якості процесу.

Викладацька діяльність науково-педагогічних працівників вузів потребує

постійного саморозвитку, удосконалення професійних знань, умінь та навичок, соматичного і психічного здоров'я, які обмежуються в умовах карантину [6]. Якість освітнього процесу буде напряму залежати від психосоматичного здоров'я викладача і його оптимістичного ставлення до ситуації. Слід брати до уваги вислів, який уже став крилатим: «Життя значно довше, ніж карантин». Велике значення для забезпечення якості освіти має професійна підготовка суб'єктів викладання, їхні особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо); навчально-методичне забезпечення процесу підготовки (навчальні посібники, методичні розробки) [1]. Важливим також є розробка викладачем спеціальних презентаційних матеріалів, які створюють наглядність процесу за відсутності викладача (мається на увазі робота он-лайн при читанні лекцій і т.п.) Використання в освітньому процесі сучасних освітніх технологій, а саме інтерактивних методів навчання, інтернет технологій тощо позитивно впливатиме на цей процес.

Карантин дещо звужує можливості надання освітніх послуг, ставлячи їх у залежність від обмежень, що діють на певній території, тому важливим у освітньому процесі є стимулювання самостійної роботи самих здобувачів освіти. Студенти повинні зрозуміти, що правильне ставлення до самостійної роботи забезпечить у майбутньому працевлаштування з гарними умовами і достойною оплатою, оскільки, роботодавці шукають випускників, здатних швидко пристосовуватися до нестабільних умов суспільства, націлених на вирішення проблемних питань, а також тих, хто може вправно оперувати в мережі Інтернет.

Підводячи підсумок, ми ще раз звертаємо увагу на наступне. Карантинні обмеження – це виклик для всієї освітньої спільноти. Робота в таких умовах вимагає великої і нетрадиційної підготовки. Усі показники якості освіти, які були розглянуті нами, взаємозалежні і взаємообумовлені. Для покращення якості освіти слід шукати нові шляхи, які б забезпечили ефективність функціонування освітньої системи і вирішення конкретних проблем, що заважають освітянам працювати на якісний результат.

Література:

1. Петриченко Л. О. Сутність і структура поняття «якість освіти» у вищому педагогічному навчальному закладі у філософській та психолого-педагогічній літературі. *Бібліотека Житомирського державного університету*: веб-сайт. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9770/1/25.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Тализін М. Проблеми якості освіти. К. : Наукова думка, 2006. 112 с.
3. Яхнін Я. К. Сучасні підходи до якості освіти. К. : Наук. думка, 2006. 143 с.
4. Саприкіної Н. Якість освіти в контексті нової педагогічної парадигми: сайт. *Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/lbwjkim> (дата звернення: 12.04.2021).
5. Новосад О. Освіта як вища цінність людини і суспільства. *Електронний научний архив* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/lbwjPSz> (дата звернення: 12.04.2021).
6. Білаш В.П. Психологічні аспекти «емоційного вигорання» викладача медичного ВУЗУ під час карантину. *Вісник проблем біології і медицини* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/abwjE1v> (дата звернення: 12.04.2021).

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО АБО ЗМІШЕНОГО НАВЧАННЯ

Кривошапов С.І., к.т.н., доцент,

Назаров О.І., к.т.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Світова епідемічна ситуація, яка викликана поширенням вірусу COVID-19 (аббревіатура від англ. COronaVIrus Disease), вплинула на процес навчання в вищих навчальних закладах (ВНЗ). За рекомендаціями МОН (Міністерство освіти і науки України) освітній процес переведений в дистанційний режим, шляхом використання всіх доступних засобів зв'язку між викладачем і студентами.

Найбільш вдалим каналом взаємодії між учасниками освітнього процесу виступила комп'ютерна інформаційна мережа, яка побудована на базі Інтернет технологій. Всі учасники взаємодіють з браузером (Microsoft Edge, Google Chrome, Mozilla Firefox, Brave, Falkon і ін.), який встановлений на комп'ютері, планшеті або смартфоні. Посередником виступає веб-сервер, який приймає HTTP-запити від клієнтів і видає їм HTTP-відповіді. Веб-сервері управляється спеціальної освітньої платформою (learning management system) – набором додатків, інструментів і служб, які необхідні для організації навчального процесу.

На освітню платформу (LMS) покладають наступні функції:

- організовує управління доступу до курсу;
- розмежовує групи користувачів;
- здійснює управління курсами;
- відстежує процес навчання;
- організовує доступ до даних курсу;
- здійснює зберігання і обмін файлами;
- організовує онлайн-лекції та вебінари;
- управляє системою оцінювання знань;
- надає аналітику і звітність та ін.

Згідно з дослідженням від видання Finances Online [1] провідним розробником освітніх платформ є TalentLMS, в середовищі якого створено понад 3 млн. курсів, а загальна кількість учнів становить більше 11 млн. користувачів [2].

У рейтинг ТОП-20 [1] в 2021 році також увійшли: SkyPrep, Absorb LMS, Tovuti, Coassemble, eFront, Bridge LMS, TalentCards, Docebo, CoreAchieve, SAP Litmos, Canvas LMS, Mindflash, GoSkills, Skillcast, LearnUpon, iSpring Learn LMS, Moodle, Schoology, ProProfes LMS.

У Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті навчальний процес побудований з використанням платформи для навчання Moodle. Вид вікна навчального сайту ХНАДУ [3] зображений на рис. 1.

Система Moodle має широке поширення в США, Бразилії, Канаді, країнах Євросоюзу, Індії, Австралії та в країнах колишнього Радянського Союзу.

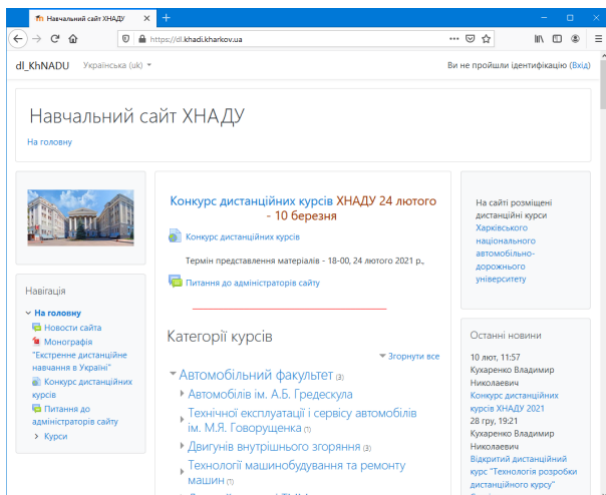

Рисунок 1 – Вид навчального сайту ХНАДУ у вікні браузера Firefox

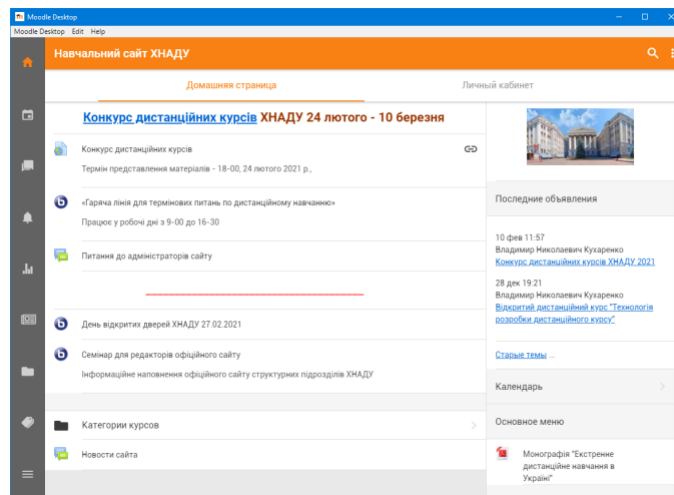

Рисунок 2 – Вид основного екрану в додатку Moodle Desktop

Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) [4] – це вільне програмне забезпечення, яке розповсюджується за ліцензією GNU GPL, що представляє собою веб-додаток, який написано на PHP [5]. В якості веб-сервера рекомендовано використовувати Apache [6], який може працювати під управлінням операційної системи: Linux, OS або Windows [7].

Додаток Moodle взаємодіє з сервером бази даних. Запит і управління даними здійснюється на SQL (structured query language). Може використовуватися будь-яка система управління базами даних (СУБД), що використовує SQL-запити. Moodle рекомендує використовувати: MySQL, MariaDB або PostgreSQL [8].

Як правило, система Moodle встановлюється на спеціальному сервері [9], який має постійний доступ до мережі Інтернет. Учасники освітнього процесу віддалено підключаються до сервера, на якому розгорнута система Moodle, через браузер або використовуючи спеціальну програму Moodle Desktop. Зовнішній вигляд програми Moodle Desktop, яка налаштована для роботи з навчальним сайтом ХНАДУ, зображено на рис. 2.

Схема, коли система управління курсами розташована віддалено від користувачів, має багато переваг, але є й недоліки. Доступ до освітнього сервера може бути тільки за умови доступу до мережі Інтернет, а це для

користувачів не завжди можливо, особливо в сільській місцевості, де зв'язок може бути не стійким або зовсім відсутній.

Для забезпечення безпеки викладачеві бажано дублювати всю розміщену на освітньому сервері інформацію на локальний комп'ютер. Moodle надає інструмент для резервного копіювання і відновлення даних курсу в форматі mbz, але працювати з таким форматом подання не зручно. Також в Moodle є можливість експортувати питання тестування в формати: Aiken, GIFT, XML і XHTML та імпортувати з форматів: WebCT, XML, GIFT, Examview, Blackboard, Aiken, TXT [10].

Викладачі розміщують на сервері вже остаточно підготовлені елементи курсу (підручники і навчальні посібники, методичні вказівки, завдання, питання тестування та ін.). Сама ж підготовка курсу, як правило, здійснюється на локальному комп'ютері.

Встановлювати Moodle на локальний комп'ютер не доцільно. По-перше, ця операція вимагає деяких знань: як працює і налаштовується веб-сервер, як встановлюється сервер баз даних, як підключається додаткове розширення PHP, як встановлюється та налагоджували система Moodle. По-друге, серверні додатки вимогливі до ресурсів комп'ютера, відбираючи їх від прикладних програм з якими повсякденно працює користувач. По-третє, використовувати Moodle на всі 100 % неможливо, оскільки підключати зовнішніх користувачів проблематично, якщо мережа працює на динамічному розподілі адрес IP (Internet Protocol), а саме така схема найчастіше використовується провайдерами Інтернет-послуг.

Творчий процес підготовки курсу пов'язаний з переробкою великої кількості інформації, що надходить з різних джерел (паперові книги і журнали, електронні ресурсу і мультимедіа). Обсяг інформації, необхідної для створення кінцевого продукту, може в кілька разів (в десятки разів) перевищувати обсяг готового матеріалу.

Якщо в системі Moodle інформація структурована і за це відповідає сама система, то розробники курсів стикаються з проблемою розташування та

організації великого обсягу різнотипової інформації на своєму комп'ютері.

Викладачам-розробникам курсів необхідно запропонувати програмний інструмент, який дозволить накопичувати інформацію, необхідну при створенні курсу: зберігати файли документів, презентацій і відео на комп'ютері; запам'ятовувати посилання на сайти і сторінки в Інтернеті; структурувати за категоріями і тематиці; здійснювати зручний пошук по каталогу.

Призначення програми – виключно збирати і структурувати інформацію. Проведення вебінарів, чатів, форумів та інших інструментів взаємодії користувачів в освітньому процесі покладатися на середу Moodle.

Програмний продукт повинен виступати в ролі користувача середовища або інструменту, в якому створюється проект нового курсу. Для зберігання посилальної структури можна використовувати локальні бази даних, наприклад, Microsoft Access [10], яка входить до складу пакет Microsoft Office. Розробку програмного продукту виконувати в системі програмування, наприклад, Visual Studio [11]. Така система має всі інструменти, необхідні для створення сучасного інтерфейсу для користувача, організації взаємодії мережі, безпечного доступу до бази даних. Така схема не навантажує комп'ютер додатковими з службами та процесами.

Необхідно передбачити структуру уявлення (інтерфейс програми) максимально наближеною до середовища Moodle. Бажано організувати механізм для передачі даних від програми в середу Moodle. Для цього можна скористатися вбудованими засобами Moodle для експорту / імпорту. Програма також може автоматично заповнювати поля редагування у вікні браузера або безпосередньо посилати пакети по протоколу HTTP(s) на сервер.

Застосування локального інструменту розробника дещо змінює процес створення курсу, схема якого зображена на рис. 3. Тут розробник курсу взаємодіє з сервером системи Moodle через Веб-браузер і взаємодіє з програмою розробника. Програма розробника може передавати дані в Веб-браузер або по мережі на сервер системи Moodle.

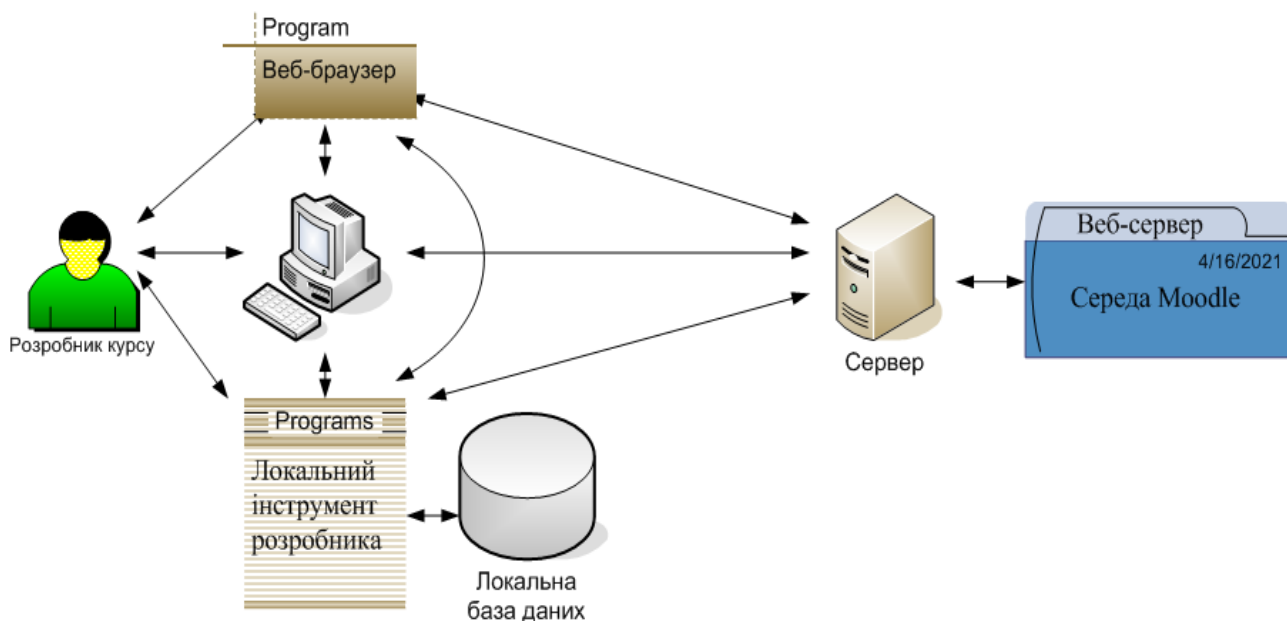

Рисунок 3 – Схема взаємодії сервера системи Moodle і програми локального інструменту розробника

У програмному продукті необхідно реалізувати інструмент по створенню тестів. Оскільки цей процес в Moodle реалізований не зовсім зручно. Низька швидкість Інтернет або часті розриви зв'язку можуть призводити до втрати даних з форми заповнення і редагування інформації питань тестування. Складно орієнтуватися в списку «Банк питань», особливо якщо цей список містить багато питань, а розбивка їх на категорії і фільтрація за тегами не завжди допомагає. Ці незручності можуть призводити до дублювання питань тестування або включення в базу питань з близьким змістом. Ці та інші недоліки змушують розробника тестів створювати питання тестування в іншій програмі (наприклад, MS Word) і методом копіювання через буфер обміну переносити в середу Moodle.

Локальний інструмент розробника може запропонувати більш зручний спосіб створення, зберігання, структурування банку питань на комп'ютері викладача, з подальшим збереженням всього пакету в форматі файлу, який можна передати в середу Moodle відразу.

Творець курсу більшу частину часу взаємодіє з локальною програмою інструменту розробника. Вплив на сервер системи Moodle при створенні курсу

витрачається значно менше. В локальній базі і на диску комп'ютера розробника зберігатися інформації, яка розміщена в Moodle.

В процесі навчання викладач програму інструмент розробника не використовує, а взаємодіє з Moodle через Веб-браузер або програму Moodle Desktop.

Розробка додаткового програмного забезпечення дозволяє спростити деякі процеси створення курсу не змінюючи діючу модель навчання.

Література:

1. List of Top LMS Software Companies of 2021. URL: <https://cutt.ly/BbwcE8x> (last accessed: 14.04.2021).

2. TalentLMS. URL: <https://www.talentlms.com/about> (last accessed: 14.04.2021).

3. Навчальний сайт ХНАДУ. URL: <https://dl.khadi.kharkov.ua/> (дата звернення: 14.04.2021).

4. Мясникова Т. С., Мясников С. А. Система дистанционного обучения MOODLE : подробное техническое описание и дополнение к технической документации. Харьков, Изд-во Шейниной Е.В., 2008. 232 с.

5. Котеров Д., Симдянов И. PHP 7. Наиболее полное руководство. (В подлиннике). СПб., БВХ-Петербург, 2016. 1088 с.

6. Apache HTTP Server версия 2.4 Документация. URL: <http://httpd.apache.org/docs/2.4/> (дата звернення: 10.04.2021).

7. Веб-сервер для Windows. URL: <https://apache-windows.ru>. (дата звернення: 10.04.2021).

8. Installation quick guide. URL: <https://cutt.ly/bbwx43A> (last accessed: 10.04.2021).

10. Полные установочные пакеты для Windows. URL: <https://cutt.ly/PbwbfT0> (дата обращения: 10.04.2021).

9. Кравченко Г.В. Работа в системе Moodle : Руководство пользователя : учебное пособие. 123 с.

10. Сеннов А. Access 2010: учебный курс. СПб., Питер, 2010. 288 с.

11. Alex Khang. Professional WPF and C# Programming: Practical Software Development Using WPF and C#. Independently published, 2020. 405 p.

12. Белозубов А. В., Николаев Д. Г. Система дистанционного обучения Moodle : Учебно-методическое пособие. СПб., Санкт-Петербургский государственный университет информационных технологий, механики и оптики, 2007. 108 с.

ІНТЕРАКТИВНА ЛЕКЦІЯ ІЗ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Кузнецов В. С., викладач

Військовий коледж сержантського складу

Харківського національного університету повітряних сил

імені Івана Кожедуба

Вивчення дисциплін філософського циклу курсантами військових закладів освіти має на меті формування критичного, раціонального способу мислення, вироблення уміння інтелектуальної комунікації, вправності мислення, передавання засобами мови власних думок (за потреби – із посиланням на авторитетні джерела), підвищення інтелектуального та культурного рівня і вироблення потреби в постійному оновленні знань. Тому побудова лекції в звичайному форматі, при якому активний лише викладач, а здобувачі освіти – пасивні спостерігачі, не приведе до її досягнення. Філософія як спосіб осягнення дійсності носить запитальний характер, передбачає пошук поліваріантних відповідей, вироблення когнітивних, етичних та естетичних інструментаріїв. Інтерактивна взаємодія між всіма учасниками навчального процесу, рефлексія – обов’язкова умова успішно проведеного заняття.

Беззаперечно, технології дистанційного навчання в умовах пандемії набули великого значення. Наразі лекція в дистанційному форматі є чи не

єдиним джерелом отримання знань у закладі вищої освіти. Одне із завдань викладача філософських дисциплін – зробити її інтерактивною, отже, забезпечити свідоме засвоєння теоретичного матеріалу. Це можливо при використанні під час дистанційної лекції мультимедійного супроводу.

Лекція в дистанційному форматі з використанням мультимедійних технологій відрізняється інтенсифікацією навчання, що на практиці означає збільшення обсягу навчального матеріалу, впровадження нових форм його подання, адаптацію до умов проведення та контингенту учасників навчального процесу. На думку авторів В. Дияк, К. Тушко, іншою перевагою такої лекції є активізація навчання [2, с. 126]. Сучасні технічні можливості ламають стереотипи про лекцію, адже викладач сьогодні не дає готових відповідей та знань, а лише спрямовує думки здобувачів освіти, інколи – ставить провокативні запитання, ламає стереотипи, допомагаючи курсантам критично підійти до аналізу матеріалу лекції. Дискусія, спільний перегляд із подальшим обговоренням відеофрагментів, індивідуальні та групові проєктні роботи, їх публічний захист – ці та інші методи сприяють свідомому засвоєнню знань [1, с. 16]. Викладач у такому випадку – не керівник і єдиний авторитет, а наставник, коуч, тренер, провокатор. Дослідники [3, с. 67] наголошують на технологічності навчання як особливій рисі лекції в дистанційному форматі. Вона дозволяє створити дослідницьке середовище, що не завжди можливо при аудиторній лекції. Лектор має великі можливості демонстрації (зображень, уривків текстів, цитат, тощо).

На сьогодні кожен викладач має досвід дистанційного викладання, також кожен подбав про технічну складову процесу: укомплектування робочого місця технічними засобами та інтернетом. Викладачі відзначають, що читання лекцій дистанційно потребує розробки навчально-методичних матеріалів (мультимедійного підручника, електронного конспекту лекцій, презентаційної версії курсу в форматі Power Point), що вимагає значно більше часу і зусиль. Більшість електронних платформ, на яких проводяться заняття, оснащені інтерактивною дошкою, що передбачає спільну роботу над створенням схем, таблиць, рисунків, тощо. Спільна робота із інтерактивною

дошкою дозволяє курсантові «увімкнути» всі канали сприйняття інформації. Викладач має можливість скористатися анімацією, наприклад, скориставшись динамічним додатком Prezi замість статичної презентації в форматі Power Point.

Серед переваг, що дає інтерактивна лекція в дистанційному форматі – можливість отримання електронної версії лекції у відповідному каналі (команді, групі); наявність технічних засобів (достатньо потужний комп'ютер, постійний доступ до інтернету).

Література:

1. Головка Л. Л. Активізація самостійної роботи студента під час лекційних занять. *Освіта і управління*. 2002. № 1. С. 15–19.

2. Дияк В. В., Тушко К. Ю. Особливості методики викладання філософії (прикладний та теоретичний аспекти). *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С. 123–127.

3. Інтерактивні методи навчання : навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 137 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КИТАЇ УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Малахова Ю.В., к.філол.н., доцент

Хулунбуїрський інститут (Китайська Народна Республіка)

Освітня реформа в Китаї в XXI ст, що виникла через спалах COVID-19 справила особливий вплив на освіту, у зв'язку, з чим змінилося освітнє середовище: воно перейшло в інтернет-простір і зробило педагога і студента віртуальними партнерами. Педагогічна співпраця перейшла в онлайн-формат. Епідемія COVID-19 змінила всі аспекти життя китайців, одним з яких є освіта. З перших же днів у всіх навчальних закладах країни було введено дистанційне навчання, і цифрова трансформація змусила педагогів і вчителів, школярів і студентів без підготовки повністю перемикатися на наявні цифрові освітні платформи інтерактивної освіти, яке стало «вимушено популярним» у всіх

куточках Китаю. Слідом за тим як епідемія все більше захоплювала міста і країни світу, все більше шкіл і вузів поступово переходило на дистанційне навчання. Глобальний експеримент в освіті був проведений в період з лютого 2020 року по липень 2020 року в освітніх закладах Китаю [3].

Метою даних тез є спроба аналізу ситуації, що склалася, виявлення її особливостей, а також розгляд проблеми, шляхів і досвіду її вирішення. Проведене дослідження ринку освітніх послуг дозволяє зробити висновок про те, що в Китаї є якісні освітні послуги (онлайн-програми, електронні бібліотеки, бази даних), а також багато інтерактивних онлайн-форматів: відкриті дискусії, семінари та виступи. Багато навчальних програм розміщено на всесвітньо відомому ресурсі онлайн-навчання Coursera. У більшості вузів існують системи онлайн-управління навчальними процесами, які реалізуються на різних платформах і завдяки яким ведеться зручна комунікація зі студентами за допомогою відеозв'язку. Під час пандемії у вузах Китаю певна частка свободи надана викладачам, щоб вони обрали для спілкування зі студентами найбільш зручні для них платформи. Найчастіше використовувалися такі програми: 腾讯会议, QQ, 雨课堂, 学习通, 瞩目, 微信. Особливу складність представляла інтеграція всього процесу в єдиний розклад, щоб студенти знали, коли починається заняття і як до нього підключитися. До такого режиму роботи виявилися не готові багато викладачів, особливо педагоги похилого віку.

Питання про те, наскільки успішно було організовано навчання, ще відкрите-ведеться полеміка, як в наукових колах, так і в самих освітніх організаціях. Пандемія показала, що основні проблеми залишаються колишніми: застаріло практично все (обладнання, викладачі, передані знання, сама система освіти). В даний час ведуться жваві дискусії та практичні пошуки в області організації вищої освіти, нових методів і систем підготовки в Китаї. Деякі топ-експерти Китаю заявляють, що ніякого онлайн-освіти під час пандемії у нас не було, була лише його імітація. Вони пояснюють свою думку тим, що в країні в першу чергу необхідно вирішити проблему нерівного доступу до ширококутових і цифрових ресурсів. Студенти з однієї групи, які слухають

однакову дисципліну в онлайн-режимі, володіють різними можливостями щодо цифрових ресурсів. Часом онлайн-освіта демонструє великий розрив, особливо в середовищі студентської групи, де заможні студенти мають найсучасніші ноутбуки, з підвищеним швидкісним режимом і стабільним WIFI-зв'язком, більш складним аудіовізуальним обладнанням, в той час як самі педагоги і більшість студентів займаються на застарілому обладнанні. Безсумнівно, епідемічна криза стала «каталізатором» інноваційних процесів в освіті, вона дала старт довгостроковим глобальним перетворенням в ній, вона створила вимушені умови, при яких в швидкісному режимі всі сторони освітнього процесу потрапили в умову експерименту з онлайн-навчанням. Всі довго звикали до нових умов, напрацьовували власні методики, шукали шляхи вирішення постійно виникаючих нових завдань. Деякі форс-мажорні обставини вже перестали бути такими, а гаджети в руках студентів стали незамінною технічною нормою в процесі онлайн-співпраці викладач – студент [1]. Маска на обличчі стала теж нормою, і тепер молодь ставиться до неї як до модного аксесуару. Експерти Китаю вже активно працюють над переглядом 4-річної вузівської системи освіти, багато з них висувають ідею повної заміни або розширення їх інформаційного поля за рахунок цифрових технологій. Наприклад, лекції можуть записуватися у фоновому режимі, а потім демонструватися за допомогою мультимедійних засобів, які учні можуть вибирати в залежності від свого ритму і місця проведення. Також знання можна передавати ширшій аудиторії на платформах, не приносячи при цьому в жертву одну з важливих переваг безпосереднього навчання (face-to-face education) – соціальний досвід, оскільки в цих програмах на базовому рівні практично немає необхідності в прямому спілкуванні. Також можна припустити, що такі шляхи вирішення освітнього процесу будуть давати більше часу на проектну і дослідницьку освіту, що вирішується за рахунок індивідуалізації і наставництва з боку педагогів-кураторів. Є переваги і для ряду студентів, які мають, наприклад, слабе здоров'я, тепер вони зможуть вільно вибирати час, коли їм зручно вчитися через мережу Інтернет і за більш дешевою ціною. Взаємодія з професіоналами для

інших студентів може виявитися більш вигідним в практиці підвищення професійних компетенцій за допомогою участі в спеціально організованих умовах проектної діяльності (вирішуючи індивідуальний або загальний груповий проект) на факультативних заняттях, в той час як ряд дисциплін навчального плану можуть бути завершені дистанційно [2]. Безсумнівно і те, що це дасть час для поїздок на стажування, як по Китаю, так і за рубіж, які вимагають особистих контактів і безпосередньої участі. Вимальовується якась гібридна модель освіти, яка тепер демонструє широкі перспективи і доступність для всіх. У цих умовах зростає конкурентоспроможність освітніх дисциплін. Інша перевага – це широке міжнародне спілкування з метою обміну досвідом за допомогою глобальної мережі, за допомогою відеоконференцій і онлайн-семінарів і тренінгів. Керівники вузів повинні серйозно аналізувати те, що відбувається в поточному навчальному експерименті в їх освітній організації, анонімно обговорювати технічні питання, розробку навчальних програм, процесу і методів навчання, отримуючи зворотний зв'язок від педагогів, які освоюють онлайн-шлях, документувати це і виявляти, які курси отримують вигоду від дистанційного навчання, а які – ні. Такі дані можуть служити корисним довідковим матеріалом для прийняття рішень в майбутньому, наприклад щодо того, коли і чому деякі курси повинні проходити дистанційно, а які курси повинні бути в режимі офлайн з доповненням технічних засобів. Таким чином, можна сказати, що онлайн-освіта вже зайняла повноправне місце в системі вищої школи, залишилося лише вирішити – які технології і методики дозволять зробити онлайн-навчання найбільш досконалим для всіх сторін організації освітнього процесу. Безсумнівно, його треба будувати з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей людини, на основі гуманістичних ідей педагогіки, і головне, він не повинен втратити весь той цінний досвід і практику, напрацьовану людством в попередні століття. Розвиток вищої освіти в майбутньому і зростання його якості відбудуться не від дебатів і міркувань вчених, а від реальної практики проб і помилок, від впровадження нових проектів, створення нового університетського освітнього онлайн-середовища, експериментальних програм, просування

політики автономії університетів. Прагнення до знань – це процес, в основі якого лежить зростання культури людства, а значить, він безперервний навіть в епоху кризи, пов'язаного з пандемією коронавірусу.

Література:

1. Chen, T. Analysis of User Satisfaction with Online Education Platforms in China during the COVID-19. URL: <https://cutt.ly/ubwndzZ> (last accessed: 12.04.2021).
2. Zhang, H., Ma, L. (2020), Practice and Exploration of Online Education and Teaching during the Epidemic Situation. *Journal of Educational Theory and Management*. № 04. Issue 02. P. 35–37.
3. Ministry of Education of the People's Republic of China. 2020e. Relevant Person in Charge of the Ministry of Education Answered Reporters' Questions on the Postponement of the «Suspending Classes Without Stopping Learning» in Primary and Secondary Schools. URL: http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/s271/202002/t20200211_420109.html (last accessed: 12.04.2021).

ЩОДО ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Олешко Н.П., к.іст.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасний світ зіткнувся з великою небезпекою, що спричиняє пандемія коронавірусу. Життя і здоров'я людей залежить від умов комунікації, оскільки, чим щільніше рівень контактування людей, тим швидше відбувається поширення вірусу. Через це змінилися умови життя всього людства, відповідно, це вплинуло й на всі сфери діяльності людей: болюче вдарило по бізнесовій сфері, по економіці країн, вплинуло й на освітній процес, зокрема в Україні.

Закладам освіти необхідно було якнайшвидше адаптуватися до нових карантинних умов і перейти на змішане, або повністю на дистанційне навчання,

що спочатку ускладнювало освітній процес. Якщо говорити про нашу країну, то, в більшості, навчальні заклади не були готові до такої швидкої зміни форми навчання. Ми не є серед тих країн, де якість і розгалуженість інтернет-мереж відповідає найвищим стандартам.

Певна недоступність до інформаційних мереж залишається проблемою в нашій країні. По-перше, не всі студенти і викладачі можуть дозволити собі якісні гаджети, що можна використовувати для дистанційного навчання, оскільки існує фінансовий бік проблеми. По-друге, багато студентів живуть за межами міст, де низька якість інтернету, хоча, навіть не в усіх районах Харкова потужність інтернету відповідає належному рівню. Деякі студенти мешкають у невеликих селах, де взагалі про інтернет і не чули, бо ніхто в них його проводити не буде. Такі реалії життя. І тут треба наголосити, що вимагається, при всьому цьому, якість надання освітніх послуг.

Поряд із тим, не всі заклади освіти мають належні інформаційні потужності та ресурси для централізованого проведення дистанційних курсів, навіть якщо є навчальні платформи, на яких працює університет. На прикладі нашого університету, для усунення цих проблем необхідно якісно навчити викладацький склад правильно користуватися навчальною платформою (Moodle), оскільки раніше не надавали такого значення тотальному дистанційному навчанню. Це потребує затрати певного часу і певних зусиль для викладачів, при цьому, ніхто не відмінює інших видів роботи. На плечі викладачів лягло подвійне навантаження: навчальне, що збільшилось через кількість студентів і додаткову кількість груп без додаткової мотивації; опанування навчальної платформи для якісного викладання курсів і створення безпосередньо дистанційних курсів. Також, необхідно мати потужну матеріальну базу і фахівців, відповідно, матеріально вмотивованих, які б забезпечували якісне функціонування навчального сайту.

Зазначимо, що, не зважаючи на негативний бік пандемії, освіта, зокрема в Україні, набуває нового досвіду, залучаючи нові форми навчання з використанням новітніх інформаційних технологій. Це сприяє швидкому

опануванню викладачами цих технологій та форм навчання, використання їх не тільки під час занять зі студентами, а й у повсякденному житті. Зрозуміло, що такий досвід передбачає набуття нових навичок та вмінь. А це, в свою чергу, призводить до підвищення фахового рівня викладачів.

Отже, пандемія COVID-19 спричинила навіть не поступову, а стрімку трансформацію освітнього процесу в Україні – перехід на змішану і дистанційну форми навчання усіх закладів освіти. Більшість із них не були готові до такого виклику життя. Через негативні фактори процесу надання якісного інтернет-покриття як в усій країні, так і в окремих закладах освіти, через певну обмеженість у доступі до інформаційних технологій учасників освітнього процесу, через перенавантаження викладацького складу певною мірою страждає й якість навчання. Але необхідно звернути увагу і на позитивні зрушення в освітньому процесі – набуття досвіду, нових навичок і вмінь та втілення в життя інноваційних процесів.

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «МАКРОЕКОНОМІКА»
В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

Осьмірко І.В., к.е.н., доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасні реалії значним чином вплинули на всі сторони життєдіяльності і освітня діяльність стала однією з таких, які зазнали найбільш значних змін. Вже другий навчальний рік проходить в умовах пандемії COVID-19 і змішаної форми навчання, отже вже можна зробити певні висновки стосовно особливостей викладання дисциплін здобувачам вищої освіти в умовах змішаної очно-дистанційної форми навчання.

Розглянемо більш докладно практику побудови навчального процесу при викладанні дисципліни «Макроекономіка». Якщо говорити про практичні аспекти викладання дисципліни в умовах карантинних обмежень, слід зауважити, що на першому етапі, коли екстрено дистанційна форма навчання була введена навесні 2020 року, то через відсутність практичного досвіду були присутніми певні помилки в організації навчального процесу, які не дозволили отримати найвищу ефективність у засвоєнні необхідних знань за змістом курсу.

В умовах технічної неготовності значної кількості здобувачів до проведення занять у дистанційному форматі в режимі реального часу, значна частина курсу була переведена у вигляд письмових матеріалів, які можна було скачати у вільному доступі без обмеження за часом. В таких умовах слід зазначити, що теоретична частина курсу, а саме лекційний матеріал, був засвоєний здобувачами на достатньо високому рівні, однак все, що стосується практичних видів роботи було засвоєне на значно нижчому рівні, якщо порівнювати з результатами аудиторної роботи. Вивчення курсу «Макроекономіка» для здобувачів спеціальностей економічного профілю є одним з фундаментів для формування в них економічного способу мислення, побудови бачення національної економіки як комплексного явища, яке функціонує за певними законами. Ця задача може бути виконаною для здобувачів молодших курсів лише за умови ґрунтовного обговорення, проведення дискусій, в яких викладач може спрямувати мислення здобувача при виконанні практичного завдання в певному напрямку. Однак саме такого живого спілкування були позбавлені здобувачі та викладачі у весняному семестрі 2019-2020 року через екстрене введення змін у навчальний процес.

Слід зауважити, що до введення дистанційної форми навчання у 2020-2021 навчальному році і викладачі, і здобувачі вищої освіти вже були більш готові, як технічно, так і психологічно, що дозволило виправити цілу низку помилок, які були допущені в навчальному процесі навесні 2020 року:

- відбулося психологічне прийняття здобувачами освіти, їх батьками і самими викладачами нових умов реалізації освітнього процесу і

невідворотності використання в ньому дистанційних форм навчання;

- стало зрозумілим, що в умовах використання технічних засобів відповідного рівня, можна майже в повному обсязі при викладанні дисциплін економічного профілю компенсувати відсутність аудиторних занять через проведення відео-конференцій в умовах реального часу, а очікування введення нових етапів дистанційного навчання змусило всіх учасників навчального процесу до оновлення технічних засобів та засобів Інтернет-зв'язку до початку нового навчального року.

Отже, на сьогодні під час викладання дисципліни «Макроекономіка» проведення практичних занять у вигляді обговорення та дискусій дозволяє значно підвищити рівень засвоєння матеріалів курсу та підвищити інтерес здобувачів до питань управління національною економікою.

КАНВА ЦІННІСНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ DIGITAL-ПРОДУКТУ ДЛЯ ЗВО

Приходько Д.О., к.е.н., доцент,

Фролова Ю.С., студентка,

Ізотова Ю.Р., студентка

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Одним з інструментів на шляху до діджиталізації / оцифрування є перехід на електронний документообіг. Електронний документообіг включає: створення документів, їхню обробку, передачу, зберігання, виведення інформації, що циркулює в організації, на основі використання комп'ютерних мереж. Під управлінням електронним документообігом у загальному випадку прийнято розуміти організацію руху документів між підрозділами організації, групами користувачів або окремими користувачами [1].

Електронний документообіг (ЕДО) має ряд переваг: оптимізація бізнес-процесів, скорочення фінансових витрат, турбота про природу, спрощення взаємодії з контролюючими органами, поліпшення сервісу і підвищення якості

співпраці, гарантія автентичності, забезпечення безпеки життя та здоров'я (в умовах складної епідеміологічної ситуації) [2].

Щодо питання освіти, слід зазначити, що у більшості навчальних закладах України, зберігається тенденція обігу паперових документів на адміністративному рівні, які можна було б замінити на електронні. Паперові документи дуже поступаються електронним, адже вони гальмують сам процес документообігу, швидкість опрацювання інформації та прийняття рішень, а також періодично губляться, викликають певні незручності. Наприклад, візьмемо до уваги студентську залікову книжку, це документ, в якому містяться записи про здачу студентом заліків, іспитів, захист курсових, випускних кваліфікаційних робіт, дипломних робіт, різних видів практики, дисертацій, і який студенти можуть забути або втратити у відповідальний момент, а також не проставити оцінки у період навчання за дистанційного режиму через COVID-19.

В межах актуальності цього питання, авторами наукової роботи планується розробка інноваційного проекту з розробки універсального digital-продукту та його продажу закладам вищої освіти (ЗВО), який здатен вирішити проблеми паперового документообігу, прискорення обробки та зберігання даних, а загалом, покращити роботу навчального закладу та спростити життя студентів.

Пропонований digital-продукт буде вирішувати такі головні проблеми: виставлення балів в залікову книжку та відомості (особливо під час дистанційного навчання); перенос даних в електронний вигляд; витрати часу, що пов'язані з паперовим документообігом; матеріальні витрати на папір; додаткова контактна взаємодія з людьми (ризик підхопити вірусу) під час паперового документообігу. Суб'єктами, для кого вирішуються проблеми, виступають: студенти, викладачі, адміністрація навчального закладу (деканат, навчальний відділ, відділ кадрів, ін.). Сам продукт буде являти собою програмне забезпечення та мобільний додаток, назва якого «APP for U».

Головною умовою успішного інноваційного проекту та успішної бізнес-моделі є product-market fit – відповідність продукту ринку – коли виробник, створив продукт, що володіє цінністю для споживачів, коли продукт відповідає

реальним потребам клієнтів і перебуває у виграшному становищі в порівнянні з аналогами, які є на ринку. Тому для визначення цієї ринкової відповідності, слід детально поринутися в необхідні функції та властивості пропонованого продукту. У зв'язку з цим авторами розроблено дві канви ціннісної пропозиції digital-продукту для ЗВО (рис. 1-2).

Перша канва складена одночасно для клієнта продукту – безпосередньо ЗВО, який буде купувати продукт, та для користувача продукту – ЗВО у лиці адміністративної частини університету (деканат, відділ кадрів, бухгалтерія, навчальний відділ, ін.) і викладачів, котрі будуть ним користуватися для виконання своїх поточних завдань та вирішення проблем, які раніше виконувалися у паперовому вигляді (рис. 1).

У першій канві описані функції, можливості та додаткові переваги пропонованого digital-продукту, корті вирішують задачі, проблеми та болі, що турбують ЗВО. Прикладом проблем є страх втрати електронних даних, але продукт має вирішення цього гострого моменту, і це є – хмарний сервіс зберігання даних, який дозволить зберігати великі обсяги інформації в одному місці, без можливості їх раптової втрати.

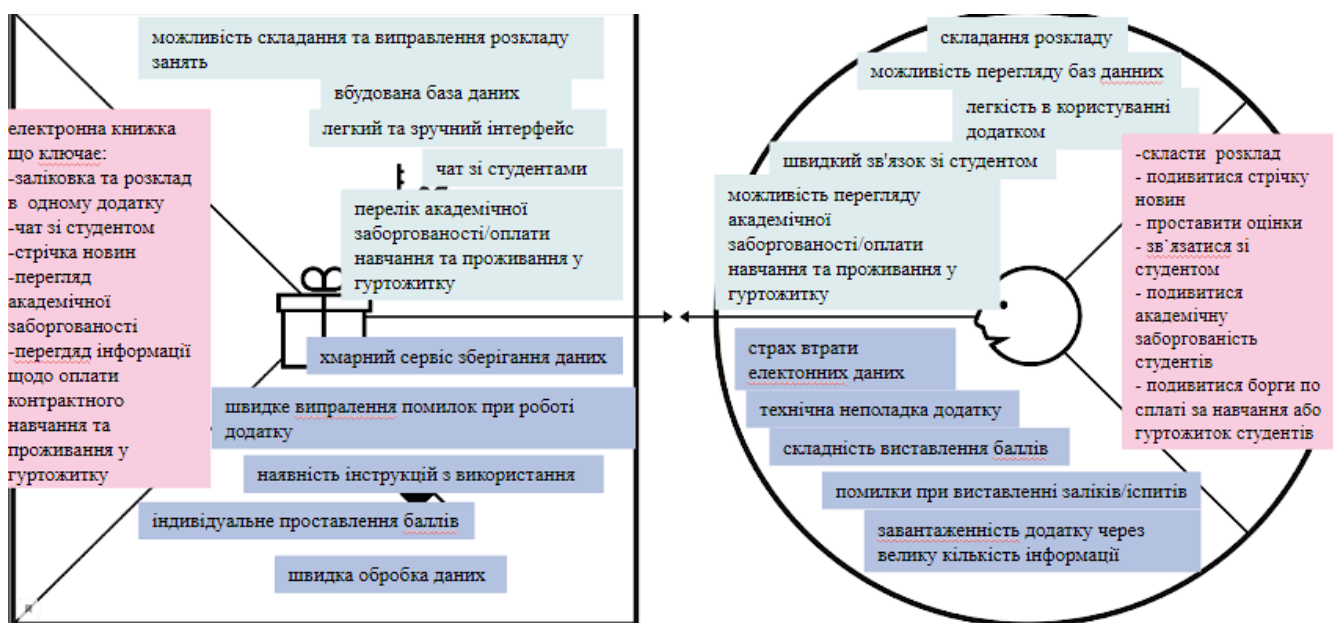

Рисунок 1 – Канва ціннісної пропозиції для клієнта digital-продукту

(складено авторами)

Друга канва складена для іншої категорії користувачів продукту – студенти, які лише користуються продуктом, не купуючи його (рис. 2).

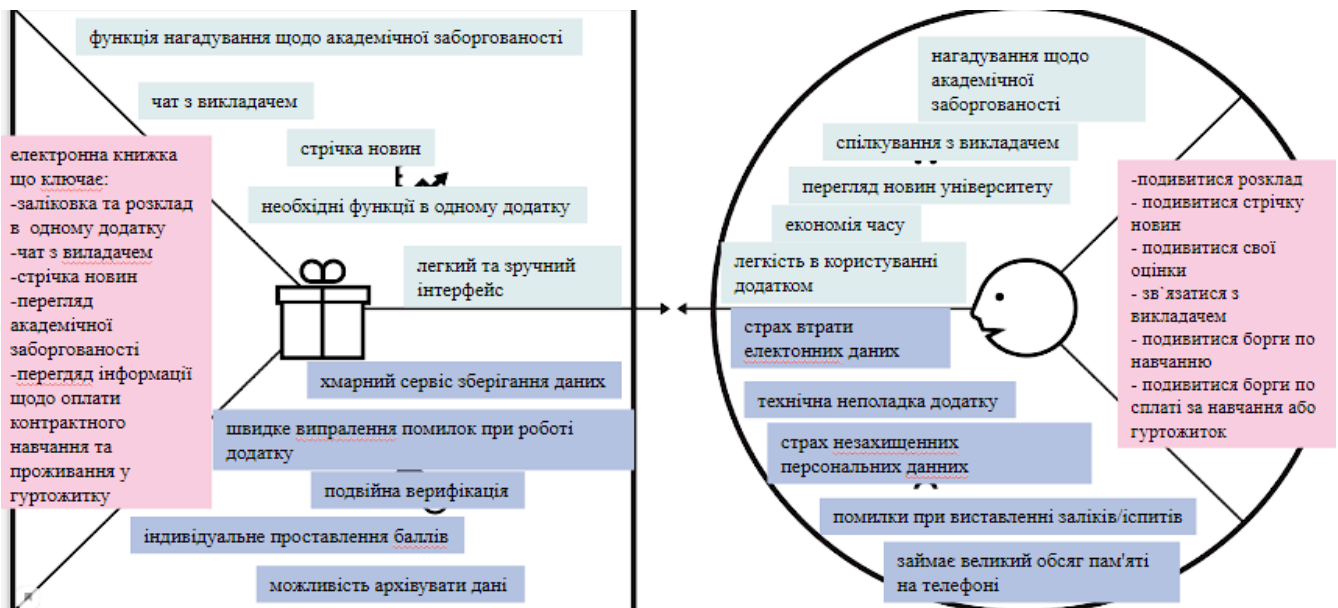

Рисунок 2 – Канва ціннісної пропозиції для користувача digital-продукту (складено авторами)

У другій канві, яка була розроблена для користувачів додатка, а саме для студентів, є перелік функцій додатка, які відповідають на запити студентів та вирішують багато проблем щодо навчання. Прикладом рішення запиту дистанційного спілкування з викладачем є вбудована функція комунікаційного чату у мобільному додатку digital-продукту. Продукт також містить у додатку корисні функції нагадування щодо академічної заборгованості та заборгованості зі сплат за навчання / гуртожиток, що дозволить студентам правильно розподіляти час та вчасно ліквідувати всі заборгованості.

Прототип мобільного додатку «APP for U» представлено на рис. 3.

Digital-продукт «APP for U», буде уособлювати у собі програмне забезпечення та мобільний додаток, де можна буде виставляти заліки / екзамени онлайн, скласти розклад занять, вести чат з викладачем, вести облік академічної успішності та заборгованості, відмічати відвідування занять, складати навчальні плани, формувати та переглядати стрічку новин університету, заповнювати відомості з дисциплін, перегляди погоду та ін.

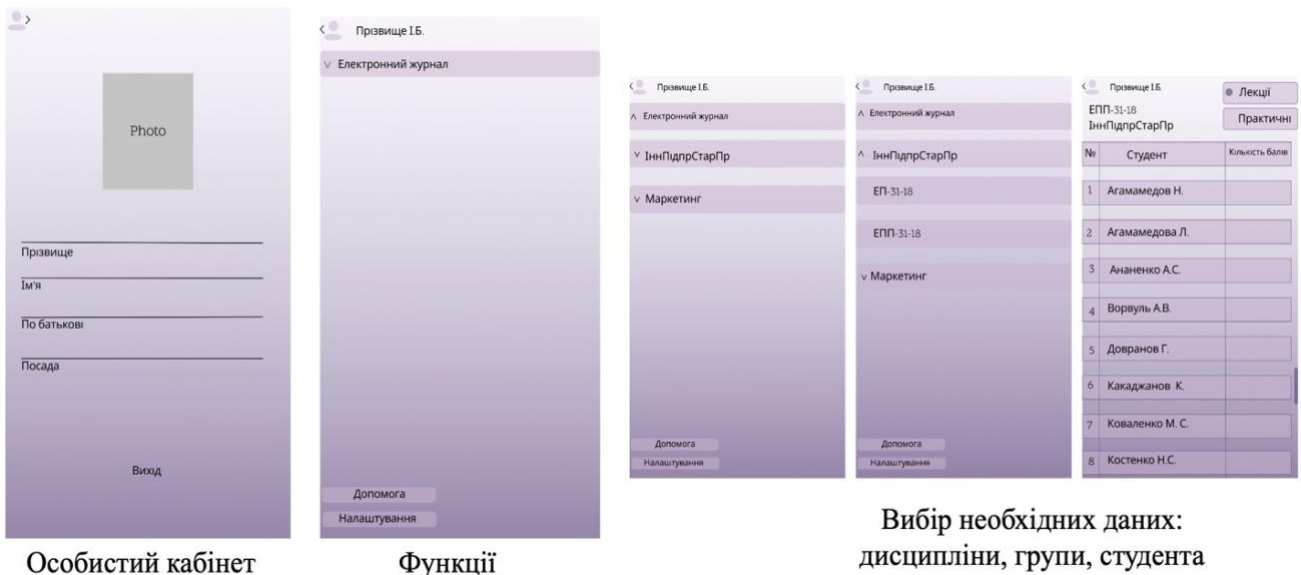

Рисунок 3 – Ілюстрація прототипу інтерфейсу мобільного додатку digital-продукту «APP for U» (складено авторами)

Ціннісною пропозицією такого продукту є – унікальне програмне забезпечення та мобільний додаток, що на відміну від конкурентних продуктів, має великий перелік функцій, які розроблені у відповідності до сучасних запитів та потреб закладів вищої освіти та сприяє швидкому переходу на електронний документообіг та дистанційній комунікації студентів, викладачів і адміністративного персоналу.

Література:

1. Козлова Н.С., Білоусько Т.М. Система управління електронним документообігом на підприємстві. Збірник наукових статей магістрів факультету фінансів і обліку ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2014-2015 навчального року. Полтава : ПУЕТ, 2015. С.16–22.
2. Гунзерова Т. Процесс перехода на электронный документооборот. Взгляд «изнутри». *Zakon.ru* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/6jCdUqp> (дата обращения: 15.03.2021).

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ПЕРЕВАГИ ТА ТРУДНОЦІ

Прохоренко Т.Г., к.с.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасний розвиток інформаційних технологій не тільки суттєво змінює традиційні сфери комунікації, але і сам процес комунікації переводить на якісно новий рівень. В наш час освіта достатньо активно починає використовувати ці можливості. Перш за все, це стосується освітніх дистанційних технологій, які в останні десятиліття отримали інтенсивного розвитку.

Термін «дистанційне навчання» характеризується тим, що навчання здійснюється «на дистанції», тобто на відстані, без безпосереднього, особистого контакту між викладачем і студентом. Навчальний процес базується переважно на самостійному навчанні студента. При цьому діалог студента і викладача відбувається за допомогою сучасних інформаційних і телекомунікаційних засобів. Саме вони і роблять дистанційну освіту дешевою і загальнодоступною, відкриваючи можливості спілкування на великих відстанях.

Дистанційне навчання – це, перш за все, відсутність необхідності ходити в будь-який навчальний заклад в строго запропонований розкладом час, виконувати програму курсу в установленому порядку. Воно забезпечує можливість вчитися тоді, коли зручно, в тому темпі і в такі терміни, які обирає здобувач освіти. Дистанційне навчання здійснюється за допомогою таких технологій, як Інтернет в голосовому і текстовому режимах, e-mail, телефонний зв'язок, відеоконференції і традиційне пересилання навчальних матеріалів звичайною поштою (друкованих, аудіо-, відео- та електронних навчальних матеріалів). Ці технології є сполучною ланкою між студентом та освітнім центром, яких можуть розділяти тисячі кілометрів.

Технології дистанційного навчання можуть використовуватися під час

організації та проведення самостійної роботи; навчальних занять (лекцій, семінарів, практичних занять, лабораторних занять, консультацій і т.п.). Лекції, консультації, семінари можуть проводитися зі здобувачами вищої освіти дистанційно в синхронному або асинхронному режимі. У першому випадку всі учасники дистанційного навчання одночасно перебувають у веб-середовищі: чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі та ін. У другому – учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо.

Перевагою дистанційного навчання є те, що воно відбувається в індивідуальному темпі, швидкість навчання встановлюється самим студентом в залежності від його особистих обставин і потреб, завжди можна повернутися до вивчення більш складних питань, кілька разів подивитися відео-лекції, перечитати переписку з викладачем, а вже відомі теми можна пропустити. Гнучкий режим роботи дозволяє студенту самостійно планувати час, місце і тривалість занять.

Суттєвою перевагою дистанційної освіти є її доступність, незалежність від географічного і тимчасового положення того, хто навчається; Студенти можуть навчатися перебуваючи в будь-якому місці. Щоб приступити до навчання, необхідно мати комп'ютер з доступом в Інтернет. Відсутність необхідності щодня відвідувати навчальний заклад дуже важлива для людей з обмеженими можливостями здоров'я, для проживаючих у віддалених місцях, батьків з маленькими дітьми тощо. Особливо актуальною дистанційне навчання стає для студентів, які навчаються за заочною формою, тому що можна навчатися без відриву від основної діяльності, отримувати чергову вищу освіту. Для цього зовсім не обов'язково брати відпустку за основним місцем роботи, виїжджати у відрядження.

Створюються унікальні можливості доступу до інформації, зокрема навчальної. Доступ до всієї необхідної літератури відкривається студенту одразу після реєстрації на сайті університету. Має місце інтерактивний характер взаємодії з інформацією, у людини є можливість побудови

індивідуального сценарію знаходження в інформаційному просторі. Різноманітність «форматів» представлення інформації (відео, звук та інші форми створення віртуальної реальності) в змозі зробити процес навчання цікавим і захоплюючим. Більш того, інформаційне середовище є відкритим для індивідуальної творчості, створюючи комфортні умови для творчого самовираження студента.

Для певної категорії студентів важливим є те, що навчання відбувається в спокійній обстановці. Проміжна атестація студентів дистанційних курсів проходить в формі on-line тестів, тому виключається можливість суб'єктивної оцінки (на систему, яка перевіряє правильність відповідей на питання тесту, не вплине успішність студента з інших предметів, його суспільний статус і т.п.).

Використання нових інформаційних технологій навчання суттєво змінило відносини «вчитель – учень». Якщо традиційна система освіти передбачала авторитарну схему відносин, в якій викладач виступав у ролі суб'єкта, а протилежна сторона – об'єктом його діяльності, то процес навчання з інтенсивним використанням нових інформаційних технологій породжує нові особливості в цій системі, де обидві сторони стають суб'єктами навчально-виховного процесу, а їх відносини складаються на основі педагогіки співробітництва.

Водночас дистанційне навчання має певні недоліки. Перш за все, відсутність очного спілкування між студентом та викладачем виключає моменти, пов'язані з індивідуальним підходом і вихованням. Крім того, неможливо точно перевірити, чи саме та людина працює, виконує завдання чи це робить хтось інший. Тому остаточний контроль якості знань все ж таки краще проводити на очній сесії. Виникає необхідність наявності у студента цілого ряду індивідуально-психологічних якостей, а саме самодисципліна, самостійність, свідомість. Частина з тих, хто навчається, відчуває недолік практичних занять; навчальні програми і курси можуть бути недостатньо добре розроблені через відсутність в достатній кількості кваліфікованих фахівців.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ НАВЧАННЯ ЯК ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Токар І.І., асистент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Осипова С.К., ст. викладач

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Сьогодні більшість закладів вищої освіти в умовах трансформації освітнього процесу до пандемії COVID-19 працюють в посиленому режимі, що передбачає впровадження інноваційних форм і методів реалізації освітнього процесу. За цих умов підготовка висококваліфікованих фахівців повинна мати спрямованість не тільки на пристосування навчання до дистанційної форми отримання знань, а й стимулювати здобувачів вищої освіти активно діяти в ситуаціях, що зазнали принципово нових соціальних трансформацій.

Зокрема, можна стверджувати, що сучасна система вищої освіти повинна перейти на інноваційний шлях провадження своєї основної діяльності. З цієї позиції доцільно виділити два окремі аспекти інноваційності – інновації в освіті та інновації в науковій діяльності ЗВО.

Інноваційність освіти передбачає реалізацію процесу навчальної та освітньої діяльності в координатах системи «ЗВО – здобувач вищої освіти», результатом якої має стати введення інноваційних змін в існуюче освітнє, соціальне і культурне середовище означеної системи. Інноваційне навчання залучає здобувачів до активної участі у вирішенні проблемних ситуацій щодо професійної площини та площини соціальної взаємодії стейкхолдерів. Отже, воно націлене на активізацію самостійної роботи здобувачів, стимулювання й розвиток їх творчого потенціалу.

Відповідно до вимог щодо формування такого навчання та створення підґрунтя для подальшого його розвитку науково-педагогічні працівники

повинні володіти новітніми технологіями проектування і реалізації навчально-виховного процесу, вміннями для забезпечення організації науково-педагогічної діяльності. Зокрема, до останніх можна віднести специфіку змісту навчання, освітній рівень підготовки фахівців, пріоритети цілей вищої освіти, рівень навчально-методичного і матеріально-технічного забезпечення тощо [1].

При цьому, педагогічна майстерність викладача ЗВО в контексті інноваційного навчання матиме наступні риси:

- обізнаність в інформаційних технологіях та засобах навчання;
- здійснення педагогічного впливу шляхом мотивації творчої діяльності здобувачів;
- володіння ефективними засобами передачі знань і умінь;
- врахування гендерних аспектів фахового навчання;
- навички активних соціальних комунікацій;
- розвинутий емоційний інтелект;
- здатність до саморозвитку, самореалізації й підвищення власного рівня освіти.

Наведений перелік можна розширити також за рахунок прагнення викладачів самостійно впроваджувати ефективні форми і методи навчання, спрямовані на активну діяльність здобувачів, і такі, що містять елементи новизни в процесі викладання.

Таким чином, педагогічна майстерність є невід'ємним елементом інноваційної освіти, яка дозволяє вдосконалювати освітню модель та впроваджувати її елементи на засадах дуальності й використання інформаційних технологій.

Література:

1. Палига О. В., Притула І. А. Інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти. Василівка, 2015. 21 с. URL : <http://vpl57.zp.ua/file/IYPNoweV> (дата звернення: 10.04.2021).

СЕКЦІЯ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ АСПЕКТІВ ЯКІСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ачкова Л.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасний розвиток подій потребує від вищих навчальних закладів пошуку нових способів і методик викладання дисциплін та формування тенденції до інтеграції знань. Поява нових дисциплін на межі різних наук обумовлена необхідністю багатогранного бачення кожного явища. Необхідний комплексний підхід до вирішення проблем технічного, економічного та екологічного характеру.

Перед сучасною освітою стоять складні завдання, які пов'язані з реалізацією компетентнісного підходу, прищепленням певних навичок і вмінь, самостійності і творчих здібностей, розвитком пізнавальної активності студента. Все це реалізується через методи навчання, які являють собою певні способи взаємно пов'язаної діяльності викладача і студента, спрямовані на формування у студентів усвідомлених, глибоких і систематичних знань [1]. Дослідження показали, що використання авторитарних методів навчання сприяє пасивному сприйняттю інформації.

Для вдосконалення навчального процесу необхідно використовувати як давно перевірені методичні прийоми, так і інноваційні форми навчання з використанням інформаційних технологій, мультимедійного обладнання, дистанційного навчання. Саме поєднання цих методів дозволяє реалізувати поставлені завдання на більш високому рівні.

Для оптимізації сприйняття студентами матеріалу бажано використовувати мультимедійне обладнання на лекціях, комп'ютерне тестування, навчальні фільми, розширюючи методологію викладання спецкурсами, гуртковою та самостійною роботою студентів.

Особливу увагу необхідно приділяти самостійній роботі, тому що вона дозволяє адаптуватися до професійної діяльності здобувачів вищої освіти в сучасному світі. Ця робота дає можливість не тільки закріпити пройдений матеріал, але і сформувати творчу особистість, здатну до саморозвитку, інноваційної діяльності та самоосвіти [2].

Дуже важливим в сучасному навчанні є використання методів проблемного і розвиваючого навчання. Для цього ставиться пізнавальна проблема, що потребує активного самостійного пошуку. Діяльність студентів повинна спрямовуватись на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, відкриття нових граней пізнавальної проблеми.

Якщо метод навчання є поєднанням способів і форм навчання, спрямованих на досягнення певної мети навчання і як характер організації активної пізнавальної діяльності студентів, то частиною методу, яка підсилює, підвищує його ефективність є прийом. В практиці навчання часто використовуються наочні прийоми: показ зображень на таблицях, плакатах, навчальних картах, демонстрація моделей, натуральних об'єктів, пристроїв, механізмів. Набагато менше використовуються ігрові прийоми навчання: ділові ігри, головоломки, кросворди, розігрування ролей та інше. Ці прийоми викликають у студента емоційний відгук, при цьому вони розвивають кмітливість, креативність, тому дозволяють більш міцно засвоїти знання [3].

Важливу роль у сучасних методах навчання відіграють активні методи, які спрямовані частіше, не на виклад викладачем готових знань, а на самостійне оволодіння ними студентами в процесі самостійного мислення, критичного підходу до суджень інших і формування незалежних власних суджень, а також знаходження власного шляху до вирішення завдання. Активні методи навчання базуються на діалогічному спілкуванні між викладачем і студентами і між

самими студентами. А в цьому процесі розвиваються комунікативні здібності, вміння колективно вирішувати проблеми і розвивається мова студентів.

Однією з ефективних систем навчання є система дуальної освіти, коли поєднуються зусилля навчального закладу і діючих підприємств. Ця система дозволяє підготувати високопрофесійних фахівців, які самі можуть створювати інновації. Сильною стороною цієї системи є кар'єрні перспективи студентів, їх висока кваліфікація і невеликий період адаптації нового персоналу на виробництві. Така система формує не тільки пізнавальні, але і професійні мотиви та інтереси, дає цілісне уявлення про професійну діяльність, виховує системне мислення, виховує відповідальне ставлення до справи, соціальних цінностей і установок професійного колективу, формує уміння і навички взаємодії і спілкування, індивідуального і спільного прийняття рішень і т.ін.

Ще одним сучасним напрямком в методології викладання дисциплін є цифровізація навчання, яка активізує самостійну роботу студента і, на сучасному етапі, є для молодшої людини більш звичним способом отримання інформації. Безумовно важливим є застосування в різних дисциплінах програмних продуктів, які автоматизують більшість рутинних операцій і розрахунків і формують навички роботи студента з комп'ютером і певними програмними продуктами [4]. Це, в свою чергу, підвищує кваліфікацію майбутнього фахівця.

Організація навчально-методичної роботи повинна бути направлена на підвищення здатності освітньої системи швидко реагувати на запити суспільства, які дуже швидко змінюються. Саме тому інноваційні зміни в системі освіти дозволяють створити механізм адаптації до нової економічної, соціальної і демографічної ситуації в країні.

Аналіз досвіду активного навчання дозволяє знаходити і розробляти найефективніші методи і форми підготовки фахівців, які мають величезні можливості. При цьому буде змінюватись якість традиційної системи навчання. Мова йде про додавання в навчальний процес нових форм: проблемних лекцій, дискусій, ділових ігор, розбору конкретних виробничих ситуацій та інше.

Вибір методів викладання залежить від багатьох факторів: навчальної

програми, від складу і рівня підготовленості студентів, особливостей спеціалізації, від виробничого досвіду і реальних можливостей, професійної орієнтації, цілей і завдань навчання [5]. Оптимальність і економічність методу визначається критерієм досягнення максимального ефекту при найменших витратах часу. Все це дає можливість формувати активність пізнавальної діяльності студентів.

Всі навчальні технології повинні бути орієнтовані на студента. Критеріями вдалого вибору методів навчання є: мотивація до навчання, відчуття у студентів контролю над процесом навчання, задоволення пізнавальних потреб та потреби у самореалізації, достатність часу на засвоєння нових знань і вмій, занурення у процес навчання.

Література:

1. Слюсаренко Э.Е. Совершенствование методов преподавания естественнонаучных дисциплин. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2013. № 11-1. С. 29–30. URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=4299> (дата звернення: 14.04.2021).
2. Авдеева І. М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи : навч. посіб. К.: Професіонал, 2007. 294 с.
3. Буряк В. К. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів. *Вища школа*. 2008. № 5. С. 10–24.
4. Программа устойчивого развития на период после 2015 года. *Международное бюро труда*. Женева, 2013. Сессия 319. С.4. URL: <https://cutt.ly/FvAkcZD> (дата звернення: 14.04.2021).
5. Абдалова О. И., Исакова О.И. Использование технологий электронного обучения в учебном процес се. *Дистанционное и виртуальное обучение*. 2014. № 12. С. 51.
6. Якімова Л.А. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: метод. огляд. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. С. 35.
7. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. № 1 (4). 2015. С. 27–28.

8. Доронина Н. Н. Организация учебного процесса в вузе с использованием активных методов обучения: методы обучения студ. в вузе. *Социология образования*. 2011. № 3. С.33–34.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДІ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ТА ПОДВИГУ ГЕРОЯ НЕБЕСНОЇ СОТНІ ЄВГЕНА КОТЛЯРА

Бадєєва Л. І., к.і.н., доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

20 лютого 2016 р. в Харкові увічнили пам'ять Євгена Котляра, який загинув на Майдані в лютому 2014 р. Того дня на будівлі Харківського національного університету встановили пам'ятну дошку, так як Євген з 1998 по 2002 рр. навчався на факультеті «Комп'ютерні науки та управління». За Революцію 2013–2014 рр. віддали свої життя понад сто кращих громадян України. Небесна Сотня стала прикладом самопожертви в ім'я вищих ідеалів: гідність, свобода, відвага, єдність, честь. Революція Гідності стала найбільш масштабним протестом в новітній історії України, боротьбою українських патріотів за свої права і демократичний європейський вибір. Ми повинні знати свою історію, бути вдячними тим героям, які віддали найдорожче, що в них було – життя заради змін в країні, яку вони так любили.

Про Євгена Котляра знято два документальні фільми. Володимир Чистилін присвятив фільм «Герої не вмирають» [5] усім трьом Героям України. Активісти екологічної організації «Зелений фронт» зняли фільм «Герой України Євген Котляр» [4]. Батько Євгена – Микола Іванович – записав збірку спогадів рідних і друзів сина під назвою «Памяти Героя Евгения Котляра посвящается» [3]. Крім того, авторкою опубліковано дві статті – одна присвячена розкриттю подвигу Героя Україна [2], друга – висвітленню активної участі Євгена в громадському русі «Зелений фронт» [1].

Автор статті ставить за мету – проаналізувати риси характеру Євгена, поведінку та вчинки Героя, які можуть слугувати за приклад для наслідування та виховання молоді.

Про Євгена Миколайовича Котляра ми повинні згадувати не лише 21 листопада – в День гідності та свободи, 20 лютого – в День Героїв небесної сотні. Ми на заняттях згадуємо Євгена, коли мова заходить про випускників ХНУРЕ, про виховання особистості, про альтруїзм, небайдужість, громадянську позицію. Життєвий шлях та подвиг Героя Небесної Сотні можуть слугувати за зразок, на який повинна орієнтуватися наша молодь. Народився Євген Миколайович 14 квітня 1980 р. в м. Харкові в родині інтелігентів. Сім'я приділяла значну увагу всебічному розвиткові дітей. Малий Євген ходив на фігурне катання та до музичної школи. Хлопець грав на музичній скрипці, мріяв купити найкращу та найдорожчу. Але свою мрію не встиг реалізувати. Незважаючи на те, що дуже значних успіхів досягти не вдалося – Євген не став ані спортсменом, ані музикантом, але заняття не минули даремно. Юнак мав гарний музичний слух, розумівся на музиці, любив слухати класичну музику, найбільше йому подобався Бетховен, а ще фізично був міцним і дуже витривалим.

А ще хлопця відрізняла міцна воля. Незважаючи на отриману травму, грати на скрипці хлопчик не кинув [2]. Зі слів Аеліти Єрмоленко, подруги Євгена Котляра: «Хоча Женя був високий, худорлявої статури, була одна особливість – неймовірна витривалість, що зовсім не притаманна таким людям. Його зріст був більше ніж 180 см, а важив він 60 кг, проте в походах тягав величезні рюкзаки за 100 кг і почувався чудово» [4].

В перший клас Євген пішов до Харківської загальноосвітньої школи № 135. До школи хлопчик прийшов вже достатньо підготовленим: читав не складами, а вже досить вільно, з математики вмів виконувати арифметичні дії. Коли закінчив шість класів, то сім'я отримала власну квартиру від підприємства, на якому працювали батьки, тому Євгена вирішили перевести до іншої школи, поблизу місця проживання.

Є. Котляр пішов до сьомого класу Харківської загальноосвітньої школи № 4 (нині – Харківський педагогічний ліцей № 4). Хлопець самостійно виконував домашні завдання, дуже рідко звертався з проханням про допомогу до батьків. Особливо любив фізику, астрономію. Євген ніколи не боявся висловлювати власну думку, був справедливим, принциповим та мав твердий характер. Саме ці риси характеру відмічають колишні однокласники Героя України. Як згадує Денис Денисенко, «Запам'ятався Євген всім своєю добротою, оптимізмом і постійним спокоєм. Ніколи не відрізнявся поганими вчинками, і запам'ятався виключно позитивною людиною. Але це не пов'язано зі слабкістю, він був сильною і наполегливою людиною. Вважав політику брудною справою і ніколи не бажав заробляти цим гроші, однак ненавидів несправедливість і приймав це близько до серця. На мою думку, це зіграло важливу роль».

Вважаємо, що великий вплив на формування Євгена як особистості відіграла його родина. Сім'я Котлярів була справжньою інтелігентною родиною, у якій основними правилами та принципами були скромність, простота, порядність, чесність, відкритість, доброзичливість, справедливість, щирість, співчуття та допомога ближньому. У сім'ї навчали бути уважним, помічати те, що відбувається поруч, бути готовим надати допомогу тим, хто її потребував. А якщо треба – вміти захищати та відстоювати свої інтереси, принципи, гідність та честь. Фактично це було виховання всебічно розвиненої особистості, виховання, спрямоване на формування активної громадянської позиції.

Уперше громадянську позицію Євген виявив разом з мамою, коли сім'я отримала квартиру в новобудові та переїхала туди жити. Робітники житлово-комунальної служби висадили біля будинку газон трави. ...На проїжджій дорозі в дощову погоду збиралася величезна калюжа. ...Декілька «крутих» водіїв проявили «вигадливість»: намагаючись об'їхати калюжу, заїхали на газон, затоптуючи та вириваючи міцними шинами коліс разом із землею, яка розм'якла від сильної зливи дощу, коріння молоді зеленої трави. ...Але на захист природи та краси стала небайдужа сім'я Котлярів – Наталія Василівна та

син Євген. Вони непохитно стояли під дощем, закриваючи своїми мокрими тілами щойно засіяний зелений газон, доки загроза не минула [3, с. 5].

Після закінчення школи 1998 р. Євген вступив до Харківського державного технічного університету радіоелектроніки на факультет «Комп'ютерна інженерія та управління» на спеціальність «Комп'ютерні системи та мережі» на контрактну форму навчання [6].

Колишні однокласники згадують, що хоча вони навчалися в одній групі, Євген рідко з'являвся в університеті, найчастіше приходив складати сесію. Складав сесію – і його знову не було на парах. Про себе та своїх родичів нічого не розповідав. Згадує Тарас Гриценко, однокурсник Є. Котляра: «Євген був незвичайною людиною, досить замкненою, але доброю і простою. Він мені нагадував художника. Його громадська діяльність для мене особисто стала сюрпризом насправді. ...Трохи був не від світу цього, але в гарному сенсі. Запамяталося, як йому на 1-е вересня давили нові туфлі, які він надів вперше. Це було в ХНУРЕ, напевно, курсі на другому. Так він зняв їх і ходив босоніж вулицею, майже як Стів Джобс».

У двадцять років Євген втратив найдорожчу та найріднішу людину – маму, яка померла внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. Це була неочікувана величезна втрата для всієї сім'ї – як батька, так і дітей. Усі були в розпачі, дуже довго не могли прийти до тями. Євген Котляр переніс це горе мужньо, лише став ще більш мовчазним, немов закрився в собі. А ще Євген став цінувати близьких людей ще більше, піклуватися про тих, хто був поруч, ніби боявся їх втратити. Як згадує батько героя, це був турботливий син, надійний та уважний друг, людина, на яку можна покластися в будь-якій ситуації. Такої самої думки про Євгена був і товариш Антон Єрмоленко: «Допомоги попросиш – Женя ніколи не залишиться осторонь. Він міг пожертвувати якимись своїми інтересами, та якщо він вважав когось своїм товаришем, він собі на горло наступить, останню сорочку зніме, але допоможе» [4].

Юнак багато подорожував. Про небайдужість, людяність, чуйність, альтруїзм Євгена під час походу до Карпат згадує Олена Новицька, перекладач,

активіст громадської організації «Зелений фронт»: «Був такий епізод, дуже показовий для опису його характеру: перші ніч ми ночували в колибі (це така хижка для пастухів). ...Була незвичайна погода ...був мороз та йшов сніг. ...Чуємо гуркіт у двері – заходить рятувальник. Виявилось, що (ми ж під Петросом стояли) між Петросом і Говерлою стався нещасний випадок: піднімалась також група туристів і одна жінка підвернула ногу...Він каже: «Я тут у вас до ранку посиджу, як тільки буде світати піду до них». Женя каже: «Пішли зараз, я Вам допоможу». А рятувальник... відповів: «Куди йти? Там заметіль, там мороз, вони там уже віддзвонили, вже першу допомогу надали»... Женя каже: «Ні, я піду. Ідемо зараз». Потім, як тільки почало світати, знову Євген каже, що він піде, нехай рятувальник сидить, якщо хоче (професіоналу каже), а він піде. Ну, ось така була людина» [4]. Цей приклад яскраво свідчить про те, що Євген був готовий допомагати не лише близьким людям, а й зовсім незнайомим, які потрапили в біду та потребували допомоги.

Євген був дуже відповідальний та вимогливий, в першу чергу до себе. Він просто не міг залишатися байдужим та стояти осторонь від тих подій, які відбувалися в рідному місті. Він залучається до громадської діяльності – стає активістом екологічної організації «Зелений фронт». 2010 року патріотичні мешканці Харкова боролися проти вирубки дерев у Центральному парку відпочинку ім. Горького. Євген вирішив піти подивитися до парку, що там відбувається, і зрозумів, що повинен боротися за парк, проти вирубки дерев. Там він познайомився з багатьма цікавими людьми, волонтерами. Він був серед тих, хто будував барикади на захист дерев. А коли в парку виник табір захисників зелених насаджень, поселився у наметі, пильнуючи за збереженням дерев і вдень, і вночі.

Євген ніколи не ховався за спинами інших товаришів, був у перших лавах, готовим прийти на допомогу, а якщо треба – витримати удар першим. За ці якості, за його громадянську позицію, принциповість Євгена поважали, з його думкою рахувалися. Саме тут Герой здобув фах альпініста, проявив сміливість, мужність, готовність йти до кінця. Кадр із відео знімками про

людину-птаха, яка сиділа на дереві, що пиляв лісоруб, облетів весь світ. Цим хоробрим юнаком був Євген Котляр.

Сам Євген ніколи не пишався тим, що зробив. Він був скромною та дуже сором'язливою людиною. Узагалі говорити про себе серйозно він не любляв. Дуже влучну характеристику Євгену надала Олена Новицька: «У нього були чіткі принципи й пріоритети. ... Він дуже боляче сприймав будь-яку несправедливість, відчував будь-яку проблему як свою, близьку, його дратувало, що світ влаштований якось не зовсім правильно. ...Він начебто взяв на себе відповідальність за весь світ, і ніяк не міг зганьбити. Він був дуже добрим та світлим, але при цьому чітко розумів та відчував все гірше, що було в світі. У нього не було ілюзій стосовно того, що відбувалося навколо, але, принаймні, він робив те, що міг, просто тому, що по-іншому для нього було неможливо» [3, с. 8–10].

2013 р. Євген з перших днів був серед учасників харківського Євромайдану. А після розгону студентів у Києві одразу поїхав до столиці. Не міг він спокійно спостерігати за тим, що відбувається в державі.

Записався до третьої сотні. Ночі проводив на Майдані – чергував на барикадах. За весь час перебування в Києві Євген декілька раз повертався до Харкова на кілька днів, бо вдома залишався тато. Татові юнак намагався не розповідати найбільш тривожних подій, переконував, що він у безпеці, що з ним нічого страшного не станеться. Лише після смерті сина тато дізнався, що Євген був знайомий з Сергієм Нігояном і що був десь поряд, коли того вбили.

Востаннє Євген поїхав додому за декілька днів до «мирного наступу». А коли все почалося, то повернувся вечірнім експресом, і в ніч з 18 на 19 лютого вже знову був на київському майдані. Достовірно відомо, що останню в своєму житті ніч він провів на килимах у коридорі Мінагрополітики, разом із харків'янами, які приїхали на підмогу. Справа від Євгена спав Владислав Зубенко, патріот з Харкова, смертельно поранений того дня на вулиці Інститутській.

Існують декілька відео, на яких Євген щитом прикриває евакуацію як

мінімум трьох товаришів. Один із харківських побратимів бачив, як Є. Котляр виводив цілий ряд із пораненими, вже краще за інших орієнтуючись, у якому напрямку треба рухатись. І кожного разу повертався назад, у саме «пекло». Так вчинити могла лише дуже мужня та хоробра людина, в якій почуття громадянського обов'язку, відповідальність та відданість Батьківщині виявилися вищими за безпеку власного життя.

20.02.2014 р. о 9.55 безжалісний снайпер, який виконував наказ свого керівництва, через оптичний приціл вибрав наступну жертву – нею став Євген Котляр. Снайперська куля пройшла крізь шию на виліт. Юнак підскочив і, зробивши декілька кроків назад, упав, прикриваючись своїм жерстяним щитом. І тут друга куля в стегно наздогнала його знову. Євгену надавали першу допомогу під кулями. Збереглися кадри, як побратими потім виносили його на дерев'яному щиті, як робили перев'язку в холі готелю, а потім несли до машини швидкої допомоги. Весь час він був при пам'яті. Обличчя його було абсолютно спокійним, відчуженим і трохи втомленим, немов після важкої добре виконаної роботи. Мабуть, у ці хвилини Євген відчував, що свій громадянський обов'язок він виконав. Машина швидкої допомоги зірвалася з місця, але доїхати до лікарні Євгену не судилося... Йому назавжди залишилось 33 роки.

Євген віддав своє життя за краще майбутнє. Зі слів Світлани Шкурат: «Женя до останнього вірив у те, що Харків буде щасливим, красивим, багатим містом, а Україна стане передовою європейською країною» [5].

Отже, Євген Котляр був патріотом, представником української нації з великої літери. На прикладі життєвого шляху Євгена, його громадянської позиції, небайдужості, відповідальності, патріотизму, готовності відстоювати свою думку та йти до кінця, а також подвигу, мужності Євгена та його відданості Батьківщині ми повинні сприяти національно-патріотичному вихованню сучасної молоді.

Література:

1. Бадєєва Л. І. Є. Котляр – активний учасник громадського руху «Зелений фронт». *Научные исследования: парадигма инновационного*

розвиття : VII Междунар. науч. конф. Прага, Чехія, 31 марта 2021 г.

2. Бадєєва Л. І. Участь Євгена Котляра в Революції Гідності. *Priority directions of science and technology development* : The 6th International scientific and practical conference, February 20-22, 2021. SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine. 2021. 987 p. P. 656–663.

3. ДАХО, ф. 6560, оп. 1, спр. 1. Спогади рідних, знайомих та друзів про учасника Революції гідності, героя Небесної Сотні Євгена Котляра. *Державний архів Харківської області* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/gbwONFR> (дата звернення: 31.10.2021).

4. Герой України Євген Котляр: документальний фільм. *YouTube* : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iU6Kjek4XdQ> (дата звернення: 31.10.2021).

5. Герої не вмирають: документальний фільм. URL: <https://drive.google.com/file/d/19jcvuCGohppd6zn4JpsN5x29lrnyIYRB/view> (дата звернення: 31.10.2021).

6. Опис особової справи № КСМ-20 Котляр Євгеній Миколайович від 21.07.1998.

АДАПТИВНА ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ

Бредіхін В.М., к.т.н., доцент

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Вербицька В.І., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Особливістю сучасного етапу розвитку вітчизняної освіти є існуюче протиріччя між швидко мінливим змістом освіти і відстаючим за темпами вдосконалення управління ним; між рівнем розробки завдань освіти ХХІ ст. і завдань управління освітою ХХІ ст.

Соціально-політичні реформи і демократичні перетворення в суспільстві породили реформи в освіті. Інноваційні тенденції в управлінні освітою є частиною широкого інноваційного процесу, який розпочався в нашій країні у другій половині 80-х рр. ХХ ст. До цього часу освітні установи були одноманітно і уніфіковані; всі вони працювали за єдиним навчальним планом, єдиному типовому зі штатним розкладом.

Однаковим освітнім установам відповідали однакові форми і методи управління, які були лише ланкою централізованої системи освіти, а, отже, керівники освітніх закладів не були самостійні в ухваленні важливих рішень. Такі рішення, як правило «спускалися» зверху, оскільки сама система управління освітою була, в сою чергу, частиною командно бюрократичної системи управління в країні. Характерною особливістю системи освіти цього періоду була стабільність, обумовлена стійкістю зовнішніх обставин і ресурсного забезпечення, та, відповідно, керівництво здійснювало тільки підтримання стабільного функціонування освітніх установ як об'єктів управління. Однак, політичні, економічні та соціально-психологічні зміни в суспільстві стали причиною перетворення позитивних якостей колишньої системи управління освітою, в недоліки, які гальмують рух на шляху реформування освіти. Стало очевидним, що використання концептуальних основ, створених ще в 20-х рр. ХХ ст., не сприяють вирішенню нових завдань освіти та управління ними.

У зв'язку з цими змінами традиційні підходи до управління освітою, ефективні для стабільного часу, поступаються місцем іншій системі, яка повинна бути розрахована на все більшу непередбачуваність подій і все меншу єї прогнозованість.

Відповідно до загальної теорії управління, в нестабільних умовах з мало передбачуваними змінами ефективними можуть бути тільки гнучкі, органічні, адаптивні структури управління. Система освіти, як соціальна система, щоб ефективно функціонувати, підтримувати свою життєдіяльність і стабільність, виживати в постійно мінливому середовищі (як зовнішньої, так і внутрішньої),

повинна змінюватися, залишаючись незмінною у своїй сутнісній основі як соціальний інститут. Якщо досягнутий рівень функціонування на визначеному етапі знову стає неефективним, знову виникає необхідність в зміні, в розвитку. Управління – це вплив, рух, а воно не можливо в жорстких, статичних формах і структурах, це, в свою чергу, передбачає, що в гнучких, варіативних, адаптивних системах освіти повинні існувати гнучкі, адаптивні системи управління (В.Г. Афанасьєв, Б.С. Гершунский і ін.).

Однак аналіз існуючої практики освіти показує, що структури управління, побудовані, як правило, за лінійно функціональним принципом, домінуючі в сучасній системі освіти, є жорсткими, а, значить, можуть бути ефективними тільки в стабільних умовах.

Адаптивний підхід відноситься до міждисциплінарних наукових підходів, він розроблений і застосовується в багатьох сферах і галузях життя суспільства: соціології, управлінні, кібернетиці, біології, педагогіки та ін. Розвиток адаптивного підходу в педагогічній науці та активне його застосування на практиці обумовлено перманентно йдуть змінами в житті суспільства, і, перш за все, інноваційним характером сучасної освіти.

В українському освітньому просторі відбуваються системні зміни, спрямовані на забезпечення його відповідності вимогам інноваційної економіки і запитам суспільства. Модернізація системи освіти передбачає регулярне оновлення всіх її компонентів у зв'язку зі змінами в сфері культури, економіки, науки і технологій. Особлива увага повинна приділятися забезпеченню якості інноваційної освіти.

У зв'язку з цим, характерним явищем в освіті в останнє десятиліття стало активне розгортання інноваційних процесів, спрямованих на оновлення освітніх систем. В освітніх системах різного рівня, поряд з контуром поточного функціонування, склався контур розвитку, що дозволяє їм активно адаптуватися до мінливих соціально-економічних умов, послідовно вдосконалюватися в напрямку все більш повного задоволення запитів, побажань, потреб споживачів освітніх послуг, замовників, суспільства в цілому.

Це підтверджує актуальність вивчення адаптивного підходу в освіті, якому притаманні адаптивні властивості і адаптивний характер, обумовлені інноваційними процесами в освіті.

З одного боку, еволюція, розвиток, інновації є природним творцем адаптивних систем. З іншого боку, будь-яка інновація може ефективно розвиватися в умовах адаптивних систем. Процес адаптації до постійно змінюваних, нестандартних умов, пов'язаних з інноваціями, є спроби вирішити виниклі проблеми і протиріччя.

У науці адаптивний підхід є предметом дослідження учених в різних областях: соціології (В.Г.Сраговіч, В.Н.Фомін, А.Л.Фрадков і ін.), Біології (П.К.Анохин, Г.Сельє, А. А.Жданов і ін.), кібернетиці (А.Г.Александров, М.С.Бурцев, Д.П.Деревіцкій і ін.), управлінні (А.В.Тичінській, Г.В.Бушмелева і ін.) та ін.

Адаптивна система освіти, на думку ряду вчених, це система освіти, здатна допомогти кожній особистості досягти її оптимального інтелектуального розвитку відповідно до природних задатків і здібностей (Н.П. Капустін [1] та ін.). Вони вважають, що адаптивне, тобто максимально пристосоване до особистості освітнє середовище, в функціоналі педагогічного впливу аж ніяк не забезпечує пріоритети зайвої турботи про студентів і не уповільнює процес формування необхідних їм навичок щодо подолання життєвих труднощів, а, з огляду на їх особливості, пристосовується до них і гнучко сприяє подальшому розвитку.

Адаптивна система навчання розуміється дослідниками як двосторонній процес пристосування: з одного боку освітня система в особі конкретного освітнього закладу активно пристосовується до індивідуальних особливостей одного конкретного студента, з іншого, студент сам навчається пристосовуватись до системи, в результаті чого відбуваються його якісні психофізіологічні і особистісні зміни [2].

А. С. Границька розробила адаптивну систему навчання, засновану на використанні оптимальної моделі уроку, і на безперервному процесі управління

навчальним процесом за допомогою мережевого плану і графіка самообліку [3].

Л. Ф. Батан вважає, що адаптивна технологія навчання дозволяє організувати самостійне вивчення нового матеріалу безпосередньо під час занять. Творче мислення не виникає саме по собі, його потрібно будити, а можливістю реалізації вищесказаного є правильна організація навчального процесу [4].

Л. В. Антропова [5] розглядає адаптивну школу як певну соціально-педагогічну систему, яка пристосовується до особливостей особистості кожного, допомагаючи йому адаптуватися до навчання і соціуму в процесі освіти і самоосвіти, розвитку і саморозвитку.

Е. А. Ямбург, автор концепції адаптивної освіти, орієнтованої на багатопрофільне навчання [6], вважає, що в такій організації має знайтись місце кожному, незалежно від його індивідуальних психофізіологічних особливостей, здібностей і нахилів. У адаптивної багатопрофільної школі, зазначає І.С. Якиманська, через організацію єдиного освітнього середовища створюються умови для вивчення особистості студентів, визначення індивідуальної траєкторії навчання, що сприяє прояву пізнавальних інтересів і потреб, особистісно значущих цінностей і життєвих установок. Цьому сприяють такі структурно-функціональні особливості освітнього простору адаптивної школи, як відкритість, динамічність, складність, невизначеність і автономність, єдність систематичного, синергетичного та діалогічного підходів до вибудовування педагогічної взаємодії (Т. І. Шамова) [8].

Таким чином, адаптивна система управління освітою більшістю учених розуміється як система управління, необхідна для адаптивної системи освіти, в якій функціонують адаптивні системи навчання і виховання.

Здійснений аналіз і багаторічна науково-практичне дослідження проблеми адаптивного управління освітою, дозволяє прийти до висновку, що в науці накопичено достатній потенціал для концептуального, технологічного і практичного етапу розробки адаптивного підходу управління освітою.

Література:

1. Капустин Н. П. Педагогические технологии адаптивной школы : учебное пособие для вузов. М. : АCADEMIA, 2001. 215 с.
2. Абашкина И. В. Педагогический совет «Система воспитательной работы школы как основа формирования ценностей образования в адаптивной системе обучения». Система обучения. *Открытый урок Первое сентября* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/RbwAOpX> (дата обращения: 23.02.2021).
3. Границкая А. С. Научить думать и действовать. Адаптивная система обучения : книга для преподавателя. М. : Просвещение, 1991. 174 с.
4. Батан Л. Ф. Развитие познавательной активности в адаптивной технологии обучения : Курс лекций. Новосибирск : Изд-во НИПКиПРО, 2002. 31 с.
5. Антропова Л. В. Подготовка учителя к работе в адаптивной школе. *Педагогика*. 2004. № 1. С.68–74.
6. Ямбург Е. А. Управление развитием адаптивной школы. *Культурно-историческая педагогика*. М. : PerSe, 2004. 366 с.
7. Якиманская И.С. Основы личностно ориентированного образования. Издательство Бинوم. Лаборатория знаний, 2015. 220 с.
8. Шамова Т. И., Давыденко Т. М., Рогачёва Н. А. Адаптивная школа: проблемы и перспективы. Архангельск М., 1995. 160 с.

ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ

Бугаєвська Ю.В., к.п.н., доцент,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Незважаючи на відмінності позицій науковців стосовно суті та призначення корпоративної культури, всі вони відзначають цей феномен як важливий засіб підвищення ефективності роботи організації. Про

сформованість її можна говорити тільки в тому випадку, коли кожен із членів організації є носієм цієї культури.

Корпоративна культура здійснює значний вплив на світогляд людини, перетворюючи цінності організації та колективу на життєві цінності особистості й виступаючи в цьому випадку в ролі своєрідного вектору коригування напрямку її поведінки. Але в деяких ситуаціях цінності окремої людини можуть вступати в суперечність із провідними цінностями організації.

Взагалі формування сучасної корпоративної культури повинно базуватися на системі корпоративних цінностей, на відміну від орієнтації на ієрархічний та механістичний устрої організації. Раніше вона являла собою культуру покори наказам та вимогам керівництва. У сучасних умовах розвитку економіки цей вид культури повинен стимулювати у працівників організації розвиток здатності до конкуренції, творчого підходу до трудової діяльності, вміння працювати у команді, самостійності.

Очевидно, що корпоративна культура є одним із різновидів культури взагалі як соціального феномену. У світлі цього важливо відзначити, що в науковій літературі пропонується численна кількість різних визначень терміну «культура». Традиційно культура розглядається як сукупність створених людиною духовних і матеріальних продуктів.

Е. Шейн стверджував, що корпоративну культуру можна сприймати як сукупність колективних базових правил, встановлених певною групою людей внаслідок вирішення проблеми адаптації до внутрішнього та зовнішнього середовища, як інтегральну цілісність певних компонентів, які знаходяться між собою в ієрархічній залежності [1].

Прищеплюючи майбутнім фахівцям певну загальну систему цінностей, об'єднуючи інтереси людей, за допомогою корпоративної культури можна забезпечити їхню організаційну ідентичність, створення образу колективного «ми», що буде сприяти формуванню в них переконання про стабільність функціонування організації та свою належність до неї, а як наслідок – відчуття своєї соціальної захищеності.

Субкультурою вважається сукупність специфічних цінностей, котрі поділяє частина колективу й які певною мірою відрізняються від цінностей домінуючої корпоративної культури [2]. У наукових працях відзначається, що корпоративні субкультури можуть бути підтримуючими, нейтральними й опозиційними відносно домінуючої корпоративної культури.

Підтримуюча культура в основних аспектах не суперечить домінуючій корпоративній культурі, тому вона сприяє її розвитку й збагаченню. Нейтральна субкультура містить елементи, які не сприяють зміцненню домінуючої корпоративної культури, але й не загрожують її існуванню. Зміст опозиційних субкультур суперечить цінностям і нормам домінуючої корпоративної культури, тому вони негативно впливають на її розвиток.

Засвоєння основ корпоративної культури допомагає працівникам правильно інтерпретувати події, зміни, що відбуваються всередині організації, враховувати найбільш важливі з них у своїй роботі. Опанування цими основами передбачає оволодіння майбутніми членами організації певними рольовими моделями як зразками для наслідування, стимулює розвиток їхньої професійної самосвідомості й відповідальності за наслідки своєї праці.

Література:

1. Шейн Э.Х. Организационная культура и лидерство / перевод с англ., редакция В. А. Спивака. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 336 с.
2. Большакова А. Н. Социальная психология для менеджеров : учебное пособие. Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. 352 с.
3. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : монографія. Вінниця : Універсум-Вінниця, 2006. 292 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ОСВІТИ

Деділова Т.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Осіпова С.К., ст. викладач

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Сучасна вища освіта має за мету реалізацію особистісно-орієнтованої концепції, спрямованої на активізацію інноваційної складової навчального процесу. Результатом впровадження такої концепції є компетентнісний підхід, що забезпечує розвиток отримання відповідних навичок, знань та вмінь здобувача з обраної галузі освіти за окремими спеціальностями. І саме компетентнісний підхід дозволяє здобувачеві самостійно виконувати поставлені перед ним завдання щодо фахової підготовки і вирішення питань соціального характеру.

На зміну традиційним методам освіти приходять інноваційні – методи, що базуються на застосуванні досягнень інформаційно-комунікаційних педагогічних технологій й інтерактивних засобів навчання.

Актуальними педагогічними технологіями вищої освіти зараз є:

- інформаційно-розвивальні технології (спрямовані на засвоєння теоретичного матеріалу);
- діяльнісні технології (такі, що формують фахові компетентності здобувача);
- розвивальні технології (спрямовані на професійний розвиток випускника ЗВО);
- особистісно-орієнтовані технології (що забезпечують навчально-пізнавальну діяльність здобувачів) [1].

Агентами впровадження означених технологій виступають науково-педагогічні працівники, діяльність яких передбачає здійснення наукової,

методичної, організаційної та виховної роботи. Зокрема, актуальними є педагогічний самоаналіз і самооцінка, диференціація науково-методичної роботи, активні соціальні комунікації, напрацювання soft-skills, використання новітніх інформаційних технологій тощо. Також важливі для викладача вищої освіти проєктні, рефлексивні, аналітичні, конструктивні уміння.

В свою чергу, інтерактивні засоби навчання – це форма організації навчального процесу, що базується на мотивації здобувачів до процесу пізнання на засадах результативної кооперації і співпраці. Основними завданнями інтерактиву в системі «працедавець – ЗВО – викладач – здобувач» виступають: розвиток емоційного інтелекту, напрацювання навичок командної роботи, зниження напруженості й конфліктності в колективі, активізація самостійної роботи та ін. [2].

Такий підхід робить навчальний процес більш цікавішим, сприяє його популяризації серед здобувачів вищої освіти, заохочує їх до вибору навчальних дисциплін освітньої програми, позиціонує елементи інтерактивної співпраці як конкурентну перевагу викладача, вибудовує діалогову систему навчання тощо. Тобто здобувачі приймають активну участь в процесі пізнання, мають змогу реалізовувати рефлексію та усвідомлювати свою важливість в процесі прийняття колективного рішення.

Таким чином, означені методи є інноваційними методами провадження освітніх процесів, які потребують особливої уваги та ініціативності як з боку викладачів, так і з боку ЗВО в цілому.

Література:

1. Палига О. В., Притула І. А. Інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти. Василівка, 2015. 21 с. URL : <https://cutt.ly/PbeGXog> (дата звернення: 07.04.2021).
2. Мосол Н. О. Сучасні методи активізації навчання. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. *Навчальний відділ Запорізького державного медичного університету* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/KbeDD6z> (дата звернення: 07.04.2021).

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ВЗАЄМОВІДВІДУВАННЯ ЗАНЯТЬ ВИКЛАЧАМИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Дмитрієва О.І., д.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Дуже великим позитивним досвідом щодо покращення викладацької майстерності є отримання відгуків і зворотного зв'язку щодо методів та стилю викладання дисциплін. Конструктивний і позитивний зворотній зв'язок є ключовим аспектом особистісного розвитку викладача, який дає можливість відчувати свої сильні сторони та визначити «сліпі зони». Саме взаємовідвідування викладачами занять дає можливість отримати такий зв'язок і поліпшити свою викладацьку майстерність.

Впровадження взаємовідвідування в навчальний процес допомагає викладачу двома способами: по-перше, викладач отримує відгуки, недоліки та рекомендації щодо свого викладання, по-друге, спостерігає за роботою інших викладачів та аналізує власну педагогічну майстерність.

Взаємовідвідування передбачає, що викладачі відвідують заняття один одного у якості гостя. Основними вимогами до взаємовідвідування є:

- різні дисципліни: уваги на стиль викладання. Викладач, що відвідує заняття не повинен обов'язково вести таку саме дисципліну, він зосереджується не на змістовній компоненті курсу, а на методах, техніки і стилях викладання;
- спостереження, а не активна участь. В процесі відвідування гості повинні вести спостереження за освітнім процесом, але не брати активної участі.
- взаємність візитів. Взаємовідвідування не передбачає ієрархії, оскільки всі виступають у ролі учнів. Гості повинні надати цінний та конструктивний зворотній зв'язок.

Процедура взаємовідвідування проходить наступним чином:

1. Формується група з трьох викладачів: один проводить відкрите заняття, двоє його відвідують. Щоб підготуватися для взаємовідвідування викладачам необхідно мати дві картки: картка для підготовки та картка спостерігача.

2. Зустріч на передодні. Викладачі зустрічаються перед проведенням відкритого заняття, щоб уточнити інформацію щодо предмету та тих аспектів, на які викладач хоче отримати зворотній зв'язок.

3. Відвідування відкритого заняття. Викладачі проводять безпосередній візит, де не приймають активну участь, а ведуть спостереження.

4. Отримання відгуку. Після проведення відкритого заняття надається відгук та зворотній зв'язок.

5. Рефлексія. Наприкінці взаємовідвідування всі учасники пишуть власний звіт щодо своїх висновків в ході проведених візитів, в якому відображають досвід, який вони отримали.

В ході процесу взаємовідвідування викладачі заповнюють необхідну документацію:

1. Картка для підготовки – заповнюється викладачем, який проводить відкрите заняття. Дана картка містить наступну інформацію: інформація про курс (назва, тип, цільова група, кількість учасників, попередні знання, посилання на силабус та робочу програму); інформація для відвідуючих (ключові дидактичні аспекти); попередній досвід викладання цього курсу (досвід застосування методів викладання); важливі ключові питання (пояснення основної фахової термінології); заплановані результати навчання (з всього курсу та окремого заняття); зворотній зв'язок (певні аспекти, на які необхідно приділити увагу в ході візиту).

2. Картка спостереження – заповнюється відвідувачами. Дана картка може бути у вигляді журналу перебігу процесу, де міститься інформація про часові рамки, вплив викладача на студентів в процесі освітнього процесу, ідеї та пропозиції щодо покращання начального процесу у майбутньому. Також картка може бути структурована відповідно до певних аспектів освітнього процесу: майстерність викладача, активність студентів, застосування

мультимедійних засобів навчання та наочності.

3. Відгук на проведене заняття – складається відвідувачами. На основі картки спостереження викладач, що відвідав заняття складає звіт, де надає зворотній зв'язок. В цьому звіті надається загальна інформація про відкрите заняття, висловлюються недоліки та рекомендації щодо їх усунення, та вказуються сильні сторони проведеного заняття.

4. Власний звіт – складається кожним учасником групи. В ході проведення всіх відкритих занять групою викладачів, кожний з них формує власний звіт, де вказує переваги та недоліки занять, отриманий досвід, висновки, які зроблені в ході взаємовідвідування та шляхи поліпшення викладацької майстерності.

Таким чином, проведення взаємовідвідувань викладачами є цінними досвідом, який допомагає побачити особливості та стилі викладання колег, включити нові підходи та ідеї, отримані з відгуків колег, в свою педагогічну діяльність, можливість подивитися на себе у ролі викладача ззовні.

Література:

1. Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000), The «What» and «Why» of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. In: Psychological Inquiry 11(4), 227–268.

ПАРТНЕРСТВО ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Дмитрієва О.І., д.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На сучасному етапі реформування закладів освіти першочергової уваги необхідно наділити переосмисленню партнерства між здобувачам вищої освіти та викладачами. Тому для закладів вищої освіти, в умовах новітніх вимог до акредитації освітніх програм, в яких здобувач виступає ключовим

стейкхолдером, необхідним є створення відповідної концепції.

З метою впровадження концепції партнерства важливим є студентське бачення її елементів та на етапі її реалізації поліпшення програм навчання та викладання. Оскільки здобувач може визначити що можна поліпшити в освітньому процесі, щоб отримати кращий досвід при навчанні. В свою чергу, викладачу слід переоцінити свою роль для створення відкритого середовища для співпраці.

Концепція партнерства із здобувачами вищої освіти дуже широке поняття, яке охоплює усі сфери діяльності закладу освіти і конкретизується в них. Ця концепція передбачає визначення участі здобувача, яка може бути реалізована на різних рівнях:

- поза аудиторією – формат, що доповнює традиційні форми навчання, де студенти підтримують один одного;

- в аудиторії (діяльнісний рівень) – це методи залучення, в яких основна частка роботи виконуються здобувачами;

- в аудиторії (особистісний рівень) – це методи ставлення та цінностей, які має викладач.

Таким чином концепція партнерства зі здобувачами охоплює велику кількість видів робіт, які виконуються як в аудиторії, так і поза неї.

Концепція партнерства викладача та здобувача вищої освіти – це спільний, взаємний процес, в результаті якого усі учасники мають можливість долучатися в рівній мірі в різноманітних способах до розробки освітньої програми чи педагогічної концептуалізації, прийняття рішень, впровадження, досліджень та аналізу. [2]

На етапі впровадження концепції партнерства пропонується використовувати модель Райта [1], за якої викладач повинен обрати ту частину курсу, у якій він хоче досягти більшого залучення здобувачів. Це включає основні чотири етапи:

1. Аналіз поточного рівня участі;
2. Визначення бажаного рівня участі;

3. Розробка концепції досягнення бажаного рівня участі;
4. Надання зворотного зв'язку за принципом «рівний-рівному».

Таким чином для досягнення партнерської взаємодії необхідно пройти основні етапи:

1. Рефлексія. Один з найважливіших етапів, який передбачає визначення власного соціального позиціонування, цінностей та методів навчання, як вони впливають на оточуючих. На цьому етапі необхідно визначити фактори, що впливають на освітній шлях та особистісний розвиток.

2. Емпатія. Визначення різних варіантів того, як думають здобувачі, поведуться та навчаються. На цьому етапі викладачу необхідно попрацювати над своїми знаннями та методами навчання та адаптувати їх до динамічних умов. Викладач повинен бути зацікавлений у перспективах інших учасників освітнього процесу.

3. Переосмислення. Концепція партнерства передбачає відкритість до потреб та прагнень один одного, зведення підходів в єдине ціле. Цей етап передбачає передачу владних повноважень від викладача, в освітньому процесі всі відповідають за результати навчання.

4. Переосмислення конфлікту. Конфлікт є важливою частиною концепції партнерства, оскільки при аналізі потреб та прагнень здобувачів, викладач має велику кількість очікувань стосовно освітнього процесу. Тому викладач повинен визначитися, що має бути важливішим, його власні бажання та потреби чи інших учасників освітнього процесу.

Таким чином, впровадження концепції партнерства зі здобувачами вищої освіти це процес комунікації, що передбачає визначення способу взаємодії між викладачем та студентом, який має бути приємним та продуктивним для обох сторін.

Література:

1. Chick, N. (2020), Higher Education's Emergency Response to the Pandemic: An Interview with a Professor of Emergency Management. URL: <https://cutt.ly/ubeNIXg> (last accessed: 12.04.2021).

2. Cook-Sather, A.; Bovill, C., Felten, P. (2014), Engaging Students as Partners in Learning and Teaching. A Guide for Faculty. Jossey-Bass.

3. Bergold, J. (2013). Partizipative Forschung und Forschungsstrategien. In: eNewsletter Wegweiser Bürgergesellschaft 08/2013 vom 10.05.2013. URL: <https://cutt.ly/VbeLopK> (last accessed: 12.04.2021).

4. Bovill, C., Felten, P. Cook-Sather, A. (2014), Engaging students as partners in learning and teaching: Practical guidance for academic staff and academic developers. Conference Paper.

МОТИВАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ ТА РОЗВИТОК ЇХ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Дмитрієва О.І., д.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Розвиток персоналу є важливою умовою успішної діяльності будь-якої організації. Викладачі закладів вищої освіти у сучасних умовах повинні відповідати установленим вимогам та Професійному стандарту викладача закладу вищої освіти.

Згідно Стандарту, викладачі зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію у закладах вищої освіти, дослідницьких та професійних інституціях як України, так і за кордоном. Заклади вищої освіти мають надавати різнобічну (організаційну, методичну, фінансову та ін.) підтримку викладачам у питанні підвищення кваліфікації [1].

Тому для закладів вищої освіти дуже важливим є створення систем мотивування та розвитку педагогічного персоналу. Для цього пропонується використовувати чотири основні варіанти мотивації та розвитку педагогічного складу. Заклади вищої освіти самі можуть обирати більш зручний варіант, або комбінувати їх.

1. Опитування студентів та зворотній зв'язок. Опитування студентів є

необхідною складова аналізу якості освітніх послуг у закладах вищої освіти, яке дуже активно впроваджується на сучасному етапі в їх діяльність. Результати таких опитувань є дуже важливими не тільки для керівництва закладу вищої освіти, а і для самих викладачів. Так, позитивні відгуки здобувачів вищої освіти мотивують викладача, дають знак, що він рухається у правильному напрямку, дають стимул для подальшого особистісного розвитку. Тоді як, негативні відгуки надають сигнал викладачу, що можна вдосконалити в курсі та в методах навчання. Для ефективного опитування здобувачів вищої освіти важливо дотримуватися наступного:

- правильно формувати питання для здобувачів із залученням експертів (соціологів);
- анонімність (здобувачі повинні відчувати себе в безпеці при наданні зворотного зв'язку);
- визначення рівня доступу до відповідей (викладачі мають мати безпосередній доступ до результатів опитування здобувачів вищої освіти);
- залучення здобувачів вищої освіти до надання зворотного зв'язку (зворотній зв'язок має мати змістовним для того, хто його отримує);
- результати опитування – інформація для роздумів (це не привід прийняти рішення по прийняттю на роботу, звільненню або продовженню контракту).

При опитуванні здобувачів вищої освіти слід розуміти, що курс конкретного викладача – це не тільки його робота, а результат взаємодії багатьох факторів, які можуть вплинути на відгуки. При поганих відгуках на курс, завідувач кафедри та гарант ОПП разом з викладачем повинні обговорити та проаналізувати ситуацію, що склалася та знайти шлях її вирішення. Важливим є підтримка викладача у якого склалася труднощі з будь-яким елементом курсу.

2. Прив'язка преміювань до досягнень. В закладах вищої освіти необхідно розроблювати та впроваджувати модель рейтингування, яка прив'язана до досягнень викладачів. Така система преміювання, яка враховує рейтинг, повинна охоплювати цілу низку показників діяльності викладача, від наукових

досягнень до результатів професійної діяльності та результатів опитування здобувачів вищої освіти. Основні вимоги до системи преміювання наступні:

- врахувати ті показники, які важливі для конкретного закладу вищої освіти;
- преміювання розподіляється у прозорій і всім зрозумілий спосіб;
- врахування при рейтингуванні викладання, оскільки саме ця діяльність безпосередньо впливає на здобувачів вищої освіти.

Впровадження системи преміювання дозволяє реагувати на професійні досягнення викладачів відповідним зростанням заробітної плати та показує, що в закладі вищої освіти цінують професійний розвиток викладачів.

3. Професійний розвиток викладачів на рівні закладу вищої освіти. Заклади вищої освіти можуть реалізовувати цей напрямок двома варіантами:

- організація курсів підвищення кваліфікації викладачів у самому закладі вищої освіти. Для реалізації цього варіанту необхідно залучитися підтримкою зацікавлених осіб на рівні керівництва закладу вищої освіти, визначити джерела фінансування, знайти експертів – тренерів з підвищення викладацької майстерності. Власні курси підвищення кваліфікацію мають ряд переваг, це обмін досвідом усереднені закладу вищої освіти, мотивація через приклад підвищення кваліфікації, додаткове заохочення викладачів.

- надання можливості зараховування різних видів підвищення кваліфікації. При використанні цього варіанту заклад вищої освіти повинен розробити положення про підвищення кваліфікації, що враховує усі можливі варіанти підвищення кваліфікації викладачів, що надає законодавство України. В цьому положенні заклад вищої освіти визначає які види підвищення кваліфікації і в яких обсягах зараховуються викладачу. Перевагою цього способу є те, що викладачі можуть самостійно підвищувати свою педагогічну майстерність.

4. Стипендії за досягнення у викладанні на рівні університету. Для використання цього методу заохочення заклад вищої освіти повинен визначити джерела фінансування, порядок проведення конкурсу на отримання стипендії, куди подавати і які документи, як проводиться відбір. Такі стипендії дозволяють

відзначати кращих викладачів, які професійно та особистісно розвиваються.

Таким чином, розглянуті різні варіанти мотивації викладачів та підтримки якості освітніх послуг у закладах вищої освіти.

Література:

1. Професійний стандарт за професією «Викладач закладу вищої освіти». *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/kbeLEY8> (дата звернення: 09.04.2021).

2. Модель кооперації у спілці Викладання у вищій школі, Елли Ліндауер/ Ella Lindauer і Аніти Секири/ Anita Sekyra (2020)CC-By Attribution 4.0 Internationalb.

3. Feld, T. (2011), Netzwerke und Organisationsentwicklung in der Weiterbildung. Bielefeld: wbv Media.c.

4. Jütte, W. (2002), Soziales Netzwerk Weiterbildung: Analyse lokaler Institutionenlandschaften. Bielefeld: wbv Media.

МОВНА ПІДГОТОВКА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Долгопол О. О., к. пед. н., старший викладач,

Кір'янова О. В., старший викладач

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова

Викладання мовної підготовки для іноземних здобувачів освіти в сучасному університеті характеризується поєднанням комунікативної складової, спрямованої на формування навичок ефективного спілкування в різних побутових ситуаціях, і професійної, направленої на реалізацію поставлених навчальних завдань у сфері професійної комунікації і мовної грамотності майбутніх фахівців.

Вивчення української мови іноземними студентами вимагає не лише

опанування теоретичного навчального матеріалу дисципліни, формування здатності адекватно сприймати діалогічне мовлення на слух, вести діалог, брати участь у міжкультурній комунікації, а й розвитку вмінь професійного спілкування: обміну думками, повідомленнями з професійних питань, відстеження новітніх фахових публікацій, виступу на наукових професійно орієнтованих заходах тощо.

Для забезпечення якісної підготовки іноземних студентів з дисципліни «Мовна підготовка» викладачі кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова протягом 2020–2021 навчального року докорінно модернізували робочі навчальні програми. Визначена мета вивчення дисципліни – формування необхідної комунікативної спроможності в сферах науково-навчального й фахового спілкування в усній і писемній формах, навичок практичного володіння українською мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої комунікативними потребами; оволодіння новітньою інформацією через українськомовні джерела – відповідає проголошеній на державному рівні стратегії вивчення української мови.

З огляду на те, що наразі на 1 курсі університету навчаються здобувачі як після закінчення підготовчого факультету, так і без відповідної мовної підготовки, викладачі кафедри розробили й упровадили робочі зошити для спеціальностей 191 Архітектура, 192 Будівництво та цивільна інженерія, 122 Комп'ютерні науки, які дозволяють коригувати знання і вміння першокурсників на практичних заняттях.

Загальній меті вивчення дисципліни підпорядкований зміст навчального посібника «Мовна підготовка: науковий стиль», укладачами якого є авторський колектив викладачів кафедри МПП та П. Посібник містить фонетичний, лексичний загальномовний, загальнонауковий і термінологічний, морфолого-синтаксичний мінімум відповідно до рецептивної і продуктивної сторін поставленої мети навчання. Наповнення посібника професійно орієнтованими текстами виховує повагу до обраного фаху, дозволяє опанувати українською

професійною лексикою, володіння якою є важливим компонентом професійно спрямованої іншомовної комунікативної компетенції фахівця.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять і для самостійної роботи студентів з мовної підготовки так само спрямовані на досягнення загальної мети дисципліни. Вони містять професійні тексти, систематизовані завдання фахового спрямування з лексики, синтаксису, а також тести для перевірки рівня засвоєння студентами матеріалу за темами, індивідуальні завдання, що враховують різні рівні навчальних досягнень студентів (вправи, тести, завдання, есе тощо).

При укладанні зазначених методичних праць укладачі відчували брак матеріалів для навчання коректного (з погляду норми й стилю) ситуативного й контекстного користування мовою і мовленням як засобом усної та писемної комунікації у сфері професійного спілкування, тому звернулись до підручників, словників, наукових публікацій фахового спрямування, які й склали основу навчальних видань.

Сьогодні в професійних колах, групах, спільнотах у соціальних мережах викладачі ЗВО активно обговорюють необхідність зміни структури навчально-методичного забезпечення дисциплін, спричиненої активним упровадженням дистанційної форми навчання. Дійсно, електронні платформи відкривають широкі можливості, зокрема, для вивчення української мови. Водночас підготовка викладача до занять у такому форматі потребує значно більше часу та високого рівня методичної підготовки й комп'ютерної грамотності. Результати навчання здобувачів у дистанційній формі свідчать про ефективність використання на заняттях аудіо-, відео-, електронних онлайн перекладачів, словників, віртуальної дошки для спільної роботи, посилань на зовнішні метадані (мовні програми для відпрацювання граматичних норм, онлайніві лінгафонні кабінети) тощо. У звичайному форматі проведення аудиторного заняття використання таких ресурсів часто буває неможливим. На нашу думку, структура навчально-методичного комплексу дисципліни цілком відповідає новим реаліям дистанційного навчання, тож вносити в нього нові

елементи немає потреби. Навпаки, потрібно звільнити викладача від стандартизованого підходу до наповнення НМКД, дати можливість вільного визначення елементів навчання залежно від теми, мети й педагогічного задуму. Можливо, варто переглянути змістове наповнення комплексу щодо сучасних освітніх потреб, а саме: більше уваги приділити створенню мультимедійних презентацій, пошуку джерел інформації довідково-інформаційного характеру: електронних словників, довідників, енциклопедій, тренажерів із правопису, віртуальних екскурсій, наукових публікацій тощо.

ІГРОВЕ ПРОЕКТУВАННЯ, ЯК ЗАСІБ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Клітної В. В., к.т.н., професор

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Приходько Д. О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Проектування, взагалі, має свою методологію, а також специфіку його використання в різних галузях господарства.

Сучасна концепція проектування базується на базових засадах теорії змін, згідно якої усі зміни визначаються потребами суспільства та забезпечують вирішення цих потреб. В часовому вимірі всі зміни знаходяться між моментом появи потреби в заміні вже незадовільного стану задовільним та моментом вирішення цієї проблеми. В процесі реалізації змін спочатку ведеться інформаційна підготовка, яка складає сутність того, що називають проектуванням. Відомий теоретик організації, інформатики та психології Саймон взагалі ототожнював інтелектуальну діяльність інженерів, лікарів, економістів, політичних діячів та інших, спрямовану на розробку способів

зміни діючої ситуації на більш сприйнятну. Такий підхід до сприйняття проектування формує розуміння відмінності сфери практичної діяльності від науково-дослідницької [1].

За умов все більш осяжного науково-технічного прогресу та завдяки широкому впровадженню інформаційно-комп'ютерних технологій, сутність проектування неможливо повністю розкрити без врахування її характерних особливостей а саме:

- системного характеру;
- кібернетичних аспектів;
- праксеологічної спрямованості проектування [2].

Цілі та методичні завдання досить амбіційні, але реальність їх впровадження в повному обсязі мають перешкоди різного характеру. Так, у сприйнятті студентами вищої освіти до цього часу присутні засади радянської вищої школи, а саме, «вивчив – здав, та й забув», а в подальшому – зовсім, як у Пушкіна – «всьому навчалися потрошку, чого небусть і як небусть». Саме ж проектування носить вузько спрямований характер та жорстко пов'язане із спеціальністю одного із багатьох науково-технічних напрямків підготовки студентів.

Вузька спеціалізація призводить до скорочення інженерних кадрів, здатних відповідати сучасному рівню проектування з урахуванням його перспективи. Тому, головна задача вищої школи організувати навчальний процес таким чином, щоб її випускники були підготовлені до розробок та використання техніки і технологій новітніх поколінь. Для студентів важливо отримати навички використання сучасних засобів автоматизації технологічних процесів, системотехнічної підготовки, системного проектування та наукових експериментів. До речі, в багатьох світових технічних університетах студентам читають окремими дисциплінами: технічне проектування; дизайн проектування; оптимальне проектування і тому подібне.

Важлива роль кожного викладача як в організації проектування, так і в освітній сфері, взагалі. Вона потребує передачі знань студентам і її можливо

представити у вигляді провідника, який з'єднує педагога та студента. Якість провідника характеризується наповненням сучасними педагогічними технологіями, здатними донести ці знання та навички. Важливою компонентою являється мотивація з обох сторін до отримання максимально бажаного результату.

З урахуванням особливостей навчальних планів та загального стану освітньої сфери, а також реалій сьогоdnішнього дня, важливим являється впровадження в навчальний процес ігрових методів та ігрового проектування з метою інтенсифікації навчання студентів [2-3].

Головна сутність полягає в тому, що в рамках групової ігрової взаємодії студентів під керівництвом викладача з використанням функціонально рольової участі кожного учасника за умови змагань, мобілізується колективний досвід завдяки спільності цілей на розробку окремої проблеми, або проектування конкретного об'єкта. На кожному етапі ігрового проектування діє механізм узгодження різних інтересів учасників. Все це дозволяє студенту отримати більше інформації про сам об'єкт проектування.

Завершується ігрове проектування публічним захистом проектів кожним студентським проектним бюро в присутності викладачів кафедри. Кожного року кафедра проводить аналіз результатів проектування і при необхідності вносить корективировку алгоритму проведення його в наступному навчальному році.

В якості позитивних ефектів від впровадження ігрових методів проектування слід відзначити наступне [2]:

- 1) ігрове проектування розвиває навички сумісної діяльності, навчає співробітництву в проектній студентській групі, що дає розвиток метакомпетентності;
- 2) робота в групі згуртовує учасників у взаємодії, дає розвиток почуття не тільки індивідуальної, але і колективної відповідальності;
- 3) робота над проектом дозволяє студентам розвивати аналітичний, прогностичний, дослідницький та креативний потенціали;
- 4) в процесі захисту проектів розвиваються презентаційні навички,

комунікативна та інтерактивна компетентності.

Ігрові методи в проектуванні створюють можливість студенту ознайомитися з іншим поглядом, на одні і ті ж задачі проектування, до творчого підходу наукових обґрунтувань та сучасного винахідництва, що дозволяє розраховувати на появу оригінальних проектних рішень.

Література:

1. Гаспарский В. Праксеологический анализ проектно-конструкторских разработок. М. : Мир, 1987. 170 с.
2. Игровое проектирование : учеб. пособие / Горелый А. В., Бодрунов А. П., Бубнов В. А. и др.; под ред. А. В. Горелого. К. : УМК ВО при Минвузе УССР, 1988. 132 с.
3. Литвиненко Е. А., Рыбальский В. И. Игровое занятие в строительном вузе. К. : Вища шк., 1985. 303 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Клітної В.В., к.т.н., доцент,

Гайдамака А.В., д.т.н., доцент

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Приходько Д.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Тенденції бурхливого науково-технічного прогресу в світі за останні роки вимагають адекватного реагування системи вищої освіти. Одне з основних завдань під час навчання студентів – підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних в найстисліші терміни зайняти своє професійне місце в будь-якій сфері промислового виробництва, гідно виконуючи функції сучасного інженера.

Одним з таких відгуків на проблеми вищої школи є активізація процесу формування умінь і навичок майбутніх випускників для інженерно-професійної діяльності за рахунок використання активних методів навчання: ділових ігор та ігрового проектування, які спонукають і сприяють реалізації системності отримуваних знань, а також створюють навчальні умови для набуття досвіду практичної реалізації цих знань на всіх етапах навчання в установі вищої освіти [1].

Переваги ігрових методів під час навчання студентів полягають в тому, що використання ігрової змагальної діяльності в процесі викладання навчальних дисциплін в своїй основі базується на нових підходах до технології навчання, а також і самої методології, основу якої складають закономірності процесів відображення зовнішнього світу в свідомості всіх учасників гри. Сама ж ігрова діяльність є таким видом психічної діяльності, який в найбільшій мірі впливає на розвиток індивідуальних і інтелектуальних процесів у свідомості учнів, розкриваючи при цьому їх творчі здібності. Має місце складність широкого застосування ігрової діяльності в навчальному процесі з урахуванням безлічі спеціальностей, а отже, в таких умовах проблематично розробити типову методику навчання студентів. Скрізь є своя специфіка, свої вимоги, але головне, що об'єднує всіх і є базою для якісного зростання – це метод «вчуся, граючи» [2].

Використання ігрових методів у системі навчання студентів безсумнівно сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. Володіння технологією ігрових методів дозволяє використовувати її на всіх етапах навчання студентів. Однак, методичними знаннями і практичними вміннями організувати ігровий процес для навчання студентів, особливо, за загальними і загальнотехнічними дисциплінами, володіє дуже невелике число викладачів, оскільки досвід «ігрової педагогіки» не має такого широкого розповсюдження на рівні спільного впровадження в навчальний процес усіх технічних університетів.

На кафедрі «Деталі машин та гідروпневмосистеми» НТУ «ХПІ» ось уже понад сорок років проводиться ігрове проектування серед студентів

випускаючої спеціальності. Крім цього, кафедра викладає дисципліни «Деталі машин», «Прикладна механіка» для багатьох інших спеціальностей університету. Так, використовуючи досвід колег з інших навчальних закладів [2], на кафедрі практикується проведення ділових ігор в процесі виконання курсового проектування, а також розрахунково-графічних завдань з цих дисциплін. Як правило, в навчальній аудиторії ніяких архіскладних завдань не виносяться на публічне обговорення зі студентами. В основному, це варіювання вхідними та вихідними параметрами, вибір, або розробка відповідної структури передавального механізму, агрегату, машини і т.п. [3]. Обов'язкова умова для проведення ділової гри – це публічне обговорення результатів практичного досвіду у вирішенні конкретних технічних проблем. При наявності можливостей, бажано в лабораторних умовах довести справедливість рішення в реалізації.

Проведення занять в ігровій формі сприяють розвитку наукового мислення, інтуїції, а також творчого підходу до сприйняття знань і практичного їх застосування для вирішення організаційних, технічних і наукових проблем, що, в кінцевому рахунку, виховує у студентів вміння працювати в колективі і дозволяє здійснити підготовку кваліфікованих і ініціативних фахівців.

Література:

1. Активизация обучения проектированию: учеб. пособие / Горелый А. В., Бодрунов А. П., Бубнов В. А. и др.; под ред. А. В. Горелого. К. : УМК ВО, 1991. 264 с.
2. Игровые занятия в строительном вузе: методы активного обучения : учеб. пособие для студ. строит. спец. вузов / Литвиненко Е. А. ; ред. Рыбальского В. И. Киев : Вища шк., 1985. 303 с.
3. Андренко П., Приходько Д., Клітної В. Ігрове проектування елементів і систем мехатроніки. *Scientific bases of solving of the modern tasks : Abstracts of XIX International Scientific and Practical Conference*. Frankfurt am Main, Germany 2020. pp. 142–145. URL: <http://isg-konf.com>.

СКЛАДОВІ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Кирчата І.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Реалії сучасного ринку праці вимагають адекватного реформування системи вищої освіти в основі якого лежить реалізація компетентнісного підходу, який передбачає широке використання в навчальному процесі активних та інтерактивних форм проведення занять. Тобто технологія та програма професійної підготовки має системно модернізуватися, як за змістом, так і за аспектами забезпечення якості, за умови забезпечення реалізації комплексу певних педагогічних умов.

Проте основними проблемами розвитку вищої освіти як складової частини загальної освітньої системи наразі залишаються: надлишок (масовізація) обсягу пропозиції послуг вищої освіти на ринку та дисбаланс на ринку праці; інтернаціоналізація; фінансова криза університетської освіти і пошук шляхів виходу з неї; диверсифікація вищих навчальних закладів; наявність проблем в системі забезпечення якості вищої освіти; недостатній рівень новітніх технологій навчання; проблема відкритості та конкурентоспроможності університетів; вирівнювання національних освітніх систем і роль університету в цьому процесі; потреба в удосконаленні управління; соціальна відповідальність університетів.

Наразі сучасна освітня система, зокрема й особливо вища освіта, має реалізовувати модель удосконаленого інноваційного освітнього процесу з перенесенням вектору «викладач – дисципліна» на «здобувач освіти – професійні компетенції».

Сьогодні орієнтовний перелік технологій навчання в вищій школі здебільшого включати такі їх види:

1. *Традиційні (класичні):*

1.1 Семінар (підготовка та виступ здобувачів по кожному з питань переліку плану занять);

1.2 Обзорна лекція (виклад матеріала с метою сформуванню загальної уяви про освітню компоненту навчального плану);

1.3 Інформаційна лекція (послідовний логічний виклад матеріалу в рамках опрацювання освітньої компоненти навчального плану).

1.4 Проблемна лекція (виклад матеріалу, що передбачає постановку проблемних/дискусійних питань з послідувачим їх вирішенням за допомогою наукових підходів, авторських розсудів та логічних висновків).

2. *Інтерактивні технології:*

2.1 Лекція-дискусія (колективне обговорення дискусійного питання або проблеми через вияв власних думок кожного з учасників);

2.2 Рольова (ділова) гра (імітація умов професійної діяльності, що проходить по заданим правилам в діалоговому режимі в умовах конфліктної ситуації або невизначеності);

2.3 Семінар/практичне заняття з застосуванням бізнес-кейсів (аналіз конкретних ситуацій з використанням числових даних, призначений для оцінки знань/вмінь використовувати формулу/навичку/методику з конкретної галузі знань).

3. *Інформаційно-комунікаційні освітні технології* (лекції-візуалізації). Виклад змісту освітньої компоненти супроводжується демонстрацією навчальних матеріалів (ілюстрації, графіки, аудіо- та відеоматеріали).

4. *Імітаційні технології навчання* (технології «активного навчання»). Специфіка імітаційних технологій полягає у моделюванні в навчальному процесі взаємин і умов реального життя. Сутністю такого навчання є побудова навчальної діяльності через формування й розвиток у здобувачів ціннісних орієнтацій, взаємин, культури спілкування, культури мислення, методів діяльності (планування, прогноз, аналіз, рефлексія).

Що стосується питання переваг/недоліків тієї чи іншої технології навчання, то тут необхідне раціональне поєднання індивідуальної творчої

самореалізації здобувачів з одночасним засвоєнням ними освітніх стандартів з обраної спеціальності.

Література:

1. Поляков М. В., Савчук В. С. Класичний університет : еволюція, сучасний стан, перспективи. Київ, 2004. 416 с.
2. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.

ПОЛІСЕМАНТИЧНІ ТЕРМІНИ ГАЛУЗІ ДОРОЖНЬОГО БУДІВНИЦТВА

Книшенко Н.П., к.філол.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Аналізуючи наукові дослідження термінологів, дійшли висновку, що явище багатозначності термінів (полісемії) є найбільш дискусійним питанням серед проблем термінознавства.

Переважно явище полісемії у термінології вважається негативним, оскільки при цьому лексична одиниця набуває декількох дефініцій, що категорично суперечить вимогам до терміна. Як відомо, приналежність терміна до певної галузі забезпечує йому однозначність, незалежність від контексту.

Для лексики загалом полісемічність слів є цілком закономірним явищем, наявність якого пояснюється природною потребою людини до економії й мінімізації мовленнєвих зусиль. Таким чином, деякі дослідники пристають до думки, що «багатозначні терміни в оптимальній кількості не дестабілізують терміносистеми, а навпаки, є елементами її систематизації та уніфікації» [2, с. 48].

Ми схиляємося до думки, що повне уникнення полісемантів у терміносистемах є неможливим.

Аналіз української дорожньо-будівельної термінології засвідчує, що полісемія також притаманна термінам цієї галузі, однак її вияви, по-перше, не настільки значні, щоб ставати на заваді науковому порозумінню; по-друге, компенсуються на рівні синтагматики, що указує на те, яка саме сема актуалізована в тому чи тому контексті.

Для визначення полісемантичних термінів галузі дорожнього будівництва було проведено аналіз лексики «Українського тлумачного словника будівельних термінів» (2006, за редакцією О. М. Лівінського) [5], «Великого енциклопедичного політехнічного словника» (2000, головний редактор А. Ю. Ішлінський) [4].

В «Українському тлумачному словнику будівельних термінів» виявлено 152 багатозначних терміни, що стосуються саме ДБТЛ. Із них 79 термінів, що мають два значення (бісемічні), 25 термінів із трьома значеннями, 11 чотиризначних термінів, 4 терміни з п'ятьма й більшою кількістю значень.

У «Великому енциклопедичному політехнічному словнику» зафіксовано загалом 87 дорожньо-будівельних термінів, із-поміж яких: двозначними є 46, тризначними 21, чотири- й більшезначними 12 терміноодиниць.

Зіставлення цих даних із матеріалами «Великого тлумачного словника сучасної української мови» [1] засвідчує, що в ньому зафіксовано більше словникових статей до відповідних терміноодиниць. Така ситуація є цілком логічною з огляду на те, що цей тип словника орієнтований на відбиття всієї множини семантичних варіантів лексеми у загальнонародній мові, термінологічні ж значення дуже часто навіть подаються на периферії або й зовсім не відображаються.

Аналіз української дорожньо-будівельної термінолексики з погляду наявності багатозначних термінів дає підстави для висновку, що переважна більшість цих термінів є моносемічними. Серед таких термінів переважно домінують багатоконпонентні (терміни-словосполучення), бо їх значення уточнені за допомогою конкретизуючих слів (здебільшого із загальнонародної лексики). Це спостереження узгоджується з твердженням Л. Д. Малевич про те,

що «багатокомпонентні термінологічні одиниці є історичною закономірністю в розвитку номінативної системи термінології; вони відображають широкий загальномовний процес утворення найбільш умотивованих, точних і однозначних найменувань» [3, с. 37].

Звідси випливає, що саме словосполучення найбільш точно номінують поняття, у такий спосіб виступаючи засобом уникнення термінологічної полісемії.

Література:

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Кравченко Т. П. Формування терміносистеми економіки агропромислового комплексу : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Миколаїв, 2006. 215 с.
3. Малевич Л. Д. Багатокомпонентні термінологічні одиниці і проблема їх кодифікації. *Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. праць.* 2009. Вип. 8. С. 35–38.
4. Политехнический словарь / ред. кол. А. Ю. Ишлинский (гл. ред.) и др. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Большая Рос. энцикл., 2000. 565 с.
5. Український тлумачний словник будівельних термінів / під заг. ред. О. М. Лівінського. К. : Укр. акад. наук (УАН), «МП Леся», 2006. 528 с.

КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ МЕТОДІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

Кудрявцев В.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Специфічні психолого-педагогічні особливості тренінгу як методу інтерактивного навчання пред'являють особливі вимоги до відповідної підготовки викладача. Виникаючі прогалини долаються найчастіше в рамках

короткострокових форм навчання (наприклад, семінари) викладачів, курсів підвищення кваліфікації, а також самоосвітньої діяльності.

Готовність до діяльності забезпечується сформованими компетенціями, що є наслідком відповідного навчання, підготовки. Іншими словами, можна стверджувати, що поняття «професійна компетентність» корелює з поняттям «готовність до професійної діяльності», відповідно, компетенції викладачів ЗВО, які необхідні їм для занурення в тренінгову діяльність, що розвиваються в рамках цілеспрямованої підготовки до використання тренінгу в навчально-виховному процесі ЗВО, формують готовність до використання тренінгових методів навчання в освітній діяльності.

Виходячи з того, що компетенції викладачів ЗВО, що забезпечують його тренінгову діяльність в навчально-виховному процесі, формують готовність до використання тренінгових методів навчання в освітній діяльності, розглянемо компонентний склад зазначеної готовності.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності викладача до використання тренінгових методів навчання в освітньому процесі ЗВО проявляється через професійно-гуманістичну спрямованість особистості викладача. Даний компонент включає в себе: усвідомленість цінності тренінгових методів навчання в освіті, пріоритетність саморозвитку особистості студента, прийняття творчого характеру викладання, осмисленість цінностей і прийняття значущості професійного самовдосконалення.

Когнітивний компонент готовності викладача до використання тренінгових методів навчання в освітньому процесі включає в себе всю сукупність знань, необхідних викладачеві для організації зі студентами тренінгової діяльності. Це не тільки знання теорії та методології проведення тренінгу, але і знання теорії та технології організації інтерактивного навчання, основ тренінгової роботи в групі, технологій створення тренінгової групи, тренінгових методів і технік з різних підходів психології і навчання, особливості групової динаміки в тренінгу і т. д. Тому критеріальними показниками сформованості даного компонента є: наявність знань, їх

особистісний сенс, вміння застосувати знання на практиці, вміння самостійно розширювати ці знання і прагнення до пізнання нового з проблеми використання тренінгових методів навчання.

Дієво-практичний компонент готовності викладача до використання тренінгових методів навчання в освітньому процесі включає в себе сукупність умінь і навичок в області організації тренінгової роботи. У загальному вигляді даний компонент готовності передбачає наявність у викладачів системи сформованих компетенцій, що виявляються в проектуванні, адаптації, розробці, використанні, оцінці тренінгу в навчально-виховному процесі.

Емоційно-вольовий компонент готовності викладача до використання тренінгових методів навчання в освітньому процесі включає в себе захопленість даним напрямком педагогічної діяльності, позитивний емоційний настрій у процесі підготовки до тренінгової діяльності; націленість на використання тренінгових методів навчання. Показники компонента відображають також позитивні емоції, пов'язані з задоволеністю тренінгової діяльністю, прагненням до подолання перешкод, що виникають в процесі підготовки до використання тренінгових методів навчання, а також в процесі відповідної роботи.

Таким чином, здійснений аналіз дозволив нам виявити і обґрунтувати мотиваційно-ціннісний, когнітивний, дієво-практичний і емоційно-вольовий компоненти готовності викладачів до використання тренінгових методів навчання в освітньому процесі ЗВО.

Вивчення готовності викладача до використання тренінгів в освітньому процесі передбачає також використання динамічного підходу, що дозволяє розглянути рівні сформованості даної готовності викладача в міру освоєння їм тренінгової діяльності.

На першому етапі вивчення викладачами тренінгу як методу навчання – етапі адаптації – формується нормативно-адаптивний рівень готовності. Він характеризується виконанням діяльності на основі рекомендацій, розпоряджень, по освоєним зразкам, з орієнтацією на зовнішню сторону тренінгу, на його технологію, але поки ще не на психологічні аспекти та

особистісні смисли.

На наступному етапі становлення готовності – проби сил і активного застосування елементів тренінгу – формується готовність репродуктивно-варіативного характеру. Цей рівень характеризується тим, що викладач у своїй діяльності вже не просто відтворює засвоєні алгоритми, але і намагається шукати нові шляхи вирішення педагогічних завдань. Він прагне освоїти способи застосування тренінгу в процесі викладання, ефективні прийоми психологічного впливу на студентів, натренувати відсутні якості, для чого займається постійним професійним самоосвітою і самовихованням.

У міру осягнення тренінгових методів навчання у викладача, націленого на постійний саморозвиток, формується творчий рівень готовності. Він забезпечує гнучке використання наявних знань і умінь для вирішення психолого-педагогічних проблем, інноваційну активність, яка проявляється в творчому використанні тренінгових методів, в авторських розробках, у вивченні суміжних наук і новаторського досвіду, що сприяє постійному професійному збагачення. Він характеризується глибоким усвідомленням і особистісним прийняттям тренінгу як ефективного методу навчання, готовністю його використовувати в навчальному процесі, а також довірою викладача до нового досвіду і своєї інтуїції. Якщо на початку освоєння тренінгу готовність викладача була обмежена обсягом накопиченої інформації, то в процесі розвитку майстерності вона починає «саморозвиватися» за рахунок підключення досвіду і інтуїції, що допомагає успішно вирішувати складні педагогічні завдання, пов'язані з використанням тренінгу в навчальному процесі.

Отже, цілісне уявлення про готовність викладача до використання тренінгів в освітньому процесі, як сукупності компетенцій необхідних йому для занурення в тренінгову діяльність, розвиваються в рамках цілеспрямованої підготовки до використання тренінгу в навчально-виховному процесі ЗВО: проектування освітньої діяльності на основі методології компетентнісного підходу; розробка та вдосконалення навчальних програм; управління

ефективністю навчальної діяльності студентів; застосування практикоорієнтованих методів в організації навчальної діяльності студентів; підбір, адаптація і розробка тренінгових методів навчання; застосування тренінгу в навчально-виховної діяльності; підбір, адаптація і застосування методів оцінки результатів навчання студентів у тренінгу; підвищення мотивації студентів до навчально-виховної роботи в процесі тренінгової діяльності; проведення аналізу та оцінки ефективності навчального процесу з урахуванням результатів тренінгової роботи зі студентами. Дана готовність включає в себе мотиваційно-ціннісний, когнітивний, дієво-практичний і емоційно-вольовий структурні компоненти, сформовані на нормативно-адаптивному, репродуктивно-варіативному і творчому рівнях.

**АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ
ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«УПРАВЛІНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ»**

Левченко О.П., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасні вимоги до організації освітнього процесу зумовлюють необхідність пошуку нових форм та методів навчання. Спостереження за аудиторією свідчать про те, що при вивченні деяких тем традиційні форми і методи навчання (лекції, практичні заняття, семінари) не викликають зацікавлення студентів і внаслідок пасивності призводять до неякісного засвоєння навчального матеріалу. Студентам не подобається сприймати на слух великі обсяги інформації, рутинно вести конспект, бо вони вважають, що інформацію можна знайти в інтернет. Інколи це відповідає дійсності і покращити ситуацію можливо шляхом застосування методики змішаного навчання і її різновиду – перевернутого заняття.

Сутність технології «перевернутого навчання» полягає в перестановці етапів навчального процесу – аудиторної та домашньої роботи. Все відбувається інакше, ніж при традиційному навчанні: урок – вдома, домашнє завдання – в аудиторії. Має місце наступний цикл [1]:

1) робота вдома передбачає самостійне ознайомлення студентів із новим навчальним матеріалом: перегляд відео-лекцій, робота з презентаціями, робота з матеріалами рекомендованих сайтів, робота з рекомендованою літературою. Даний етап потребує підготовки матеріалу з боку викладача і мотивації студентів до його освоєння;

2) робота в аудиторії передбачає співпрацю та взаємодію (інтерактивні завдання, дискусії, рольові ігри, проекти тощо). Залучення студентів до активної роботи потребує створення певної атмосфери та вміння викладача організувати роботу у групі;

3) спостереження, зворотний зв'язок, оцінка. Даний етап реалізується викладачем.

Є низка підходів до розгортання «перевернутого навчання», однак всі вони базуються на єдиному базовому принципі: ознайомлення з новим матеріалом відбувається вдома, аудиторна робота присвячується практичному застосуванню отриманих знань [2].

«Класична» модель «перевернутого навчання» передбачає попереднє ознайомлення студента з теоретичним матеріалом майбутнього

заняття. Для підготовки можуть бути надані матеріали у вигляді опорного конспекту лекцій, параграфа підручника, презентації, слайдів, відео- та аудіо-документів. В аудиторії викладач організовує та керує обговоренням вивченого вдома матеріалу, пояснює складні моменти, відповідає на запитання. Ця модель дещо повторює традиційну систему освіти: спочатку вивчають теорію, а потім її практичне застосування.

«Просунута» модель «перевернутого навчання» передбачає, щоб в процесі попередньої підготовки студенти самостійно здійснювали пошук інформації із заданої теми, читали статті, переглядали відео, готували тези,

які вони будуть представляти в аудиторії. Результати роботи розміщують на спільній електронній платформі, щоб викладач та інші студенти мали змогу заздалегідь з ними ознайомитися. Таким чином, здійснюється моніторинг самостійної роботи кожного студента. В аудиторії здійснюються презентація підготовлених тез, обговорення опрацьованого матеріалу, створення загальної концептуальної картини на основі думок, коментарів, суджень.

«Комбінована» модель «перевернутого навчання» полягає в зміні та перестановці складників навчального процесу. Змінюється традиційна послідовність задіяних компетенцій (запам'ятовування, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка). Спочатку вивчається практичне застосування теорії і тільки потім її теоретичне обґрунтування.

Модель перевернутого навчання базується на концептуальних ідеях: активізація процесу навчання, перенесення акцентів на формування універсальних компетенцій; формування почуття відповідальності за якість власного навчання, його індивідуалізація, надання студенту можливості контролювати час, витрачений на навчання.

Перевернуте навчання стає все більш популярним завдяки наступним перевагам: високе залучення студентів в процес навчання; посилення практичної орієнтації навчання; раціональне використання навчального часу; індивідуальний підхід до навчання «студент-викладач-навчальний матеріал»; можливість повторного доступу до навчального матеріалу; формування навичок самостійної роботи, командної роботи; формування навичок неперервної освіти; стимулювання професійного розвитку викладачів.

Підготовка викладача до перевернутого заняття передбачає ретельну роботу за напрямками:

– Обрання теми заняття. Вона повинна охоплювати прикладні питання, вирішення яких не має єдиного алгоритму. Наприклад, якщо розглядається сфера, що регламентується певним законом або положенням всі студенти будуть вдома вивчати однаковий матеріал і обговорення може стосуватися лише власного відношення до нього. Цікавіше, коли є можливість

досліджувати альтернативні інформаційні напрямки, порівнювати їх, знаходити особливості, визначати переваги тощо.

– Викладач повинен мати підготовлений цікавий матеріал для самостійного вивчення. Якщо це поєднання відео-матеріалу, частини конспекту лекції, вивчення інформації на сайтах консалтингових фірм – завдання слід структурувати, розподілити за часом виконання і визначити форму звітності студента і контролю з боку викладача.

– Підтримка зв'язку зі студентами під час виконання ними самостійної роботи для того, щоб визначитись із ступенем зацікавленості студентів темою, їх готовності до активної роботи в групі, з метою надання консультацій щодо змісту презентацій або доповідей.

– Підготовка декількох сценаріїв проведення аудиторного заняття. Викладач повинен бути готовий до відсутності одного або декількох учасників групи, особливо коли йдеться про більш активних студентів. Слід підготувати перелік запитань до студентів і звичайно підготуватись до відповідей на можливі запитання студентів.

– До початку роботи викладач повинен ознайомити студентів не лише з метою заняття та бажаними очікуваними результатами, але й принципами оцінювання кожного етапу виконання завдання. Отже, слід розробити відповідну методику оцінки.

– Аналіз перевернутого заняття, виявлення недоліків та здійснення заходів щодо їх недопущення у майбутньому.

Викладання дисципліни «Управлінське консультування» базується на узагальненні великої кількості практичного матеріалу. Під час аудиторної роботи у форматі лекції викладач дає переважно власне бачення і інтерпретацію навчального матеріалу. Самостійна робота, індивідуальне сприйняття даних окремим індивідумом позначається на результатах навчання і дозволяє одним студентам визначити достатній для них рівень засвоєння матеріалу, а іншим – зануритись в певну сферу і сформулювати власне бачення стосовно тієї або іншої проблематики.

Література:

1. Bergmann J. Solving the Homework Problem by Flipping the Learning. ASCD, 2017. 100 p.
2. Перевернуте навчання як інноваційна технологія викладання іноземних мов у вищій школі / Рябуха Т. В., Гостіщева Н. О., Куликова Л. А., Харченко Т. І. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 72 (Т. 2). С. 100–106.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Поясник Г.В., к.т.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Гармонізація вищої освіти України відповідно до вимог Європейського простору, її розвиток здійснюється за певними принципами. Це, насамперед, пріоритетне запровадження інноваційних досягнень освіти і науки. Відомо, що саме інноваційний шлях розвитку суспільства може забезпечити формування покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Як наслідок, головна увага приділятиметься розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички [1].

Розвиток електронних засобів масової інформації, нових технічних засобів і телекомунікацій вносить багато нового в зміст і методику навчального процесу. Але не тільки вище перераховане, а й умови пандемії внесли свої корективи в навчальний процес, що додало більшої актуальності в організації навчального процесу із застосуванням інформаційних і мультимедійних технологій.

Інтеграція знань є відмінною рисою нашого часу, де відбувається інтенсивне злиття спільних ідей і методів різних наукових напрямків, в силу чого

утворюються нові дисципліни на стику наук, що обумовлено необхідністю багатовимірного бачення кожного явища. Удосконалення методів викладання зачіпає всі форми організації навчального процесу, які покликані надавати майбутнім спеціалістам допомогу в роботі над навчальною дисципліною, а також допомогти розібратися в найбільш складних напрямках курсу, що вивчається.

Методами навчання в сучасній освіті, з урахуванням завдань, які перед ними стоять, є способи взаєморозуміння студента і викладача, які спрямовані на якісне засвоєння знань з розвитком пізнавальної активності, а також прищепленням самостійності і творчих здібностей.

В умовах сучасності вдосконалення навчального процесу супроводжується перевіреними методичними прийомами, використання яких залежить від зовнішніх чинників (COVID-19), але більш новими і перспективними є інноваційні форми навчання з використанням комп'ютерних технологій, мультимедійного обладнання, дистанційного навчання.

В умовах COVID-19 більшість ВНЗ змушене перейти на дистанційне навчання із застосуванням комп'ютерних технологій. Для цього необхідно створювати спеціальні педагогічні умови, спрямовані на формування інформаційної культури, а також розвиток навчально-матеріальної та інформаційної бази. Сучасність сприяє активному застосуванню інформаційних технологій у вирішенні завдань управління освітніми процесами, з накопиченням інформації і створенням інформаційно-освітнього середовища ВНЗ.

Вибір методології вдосконалення викладання має широкий спектр, вибір якої залежить від навчальної програми, особливостей спеціалізації, професійної орієнтації, цілей і завдань навчання. Всі методи і методичні прийоми викладання будь-якої дисципліни пов'язані між собою і спрямовані на пошук міжпредметних зв'язків. Оптимальним буде вибір того методу, коли будуть отримані найкращі результати в найкоротші терміни.

Література:

1. Сизоненко В. Політика і стратегія інноваційного розвитку України: євроінтеграційний аспект. К. : Вища школа, 2008. № 6, С. 29–30.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ
ПРИ ВИКОНАННІ ДИПЛОМНИХ РОБІТ СТУДЕНТАМИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 275 «ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Птиця Г.Г., к.т.н., доцент,

Птиця Н.В., к.т.н., асистент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

При підготовці фахівців другого рівня у галузі транспорту навчальним планом передбачено написання підсумкової магістерської роботи, яка являє собою самостійне наукове дослідження, що виконується під керівництвом наукового керівника. Дипломна робота виконується магістрантом за матеріалами та даними, що зібрані та оброблені ним особисто за період навчання у магістратурі та період переддипломної практики [1]. Рівень магістерської роботи повинен відображати освітній рівень випускника і свідчити про наявність у нього умінь і навичок, притаманних науковцю-початківцю. Магістерська робота повинна бути новим баченням вже існуючих надбань та досліджень, що у повній мірі відображає головний посыл академічної доброчесності – довіру до результатів наукових досягнень.

Основними видами порушення академічної доброчесності є академічний плагіат, самоплагіат та фальсифікація чи фабрикація даних. Для уникнення порушень академічної доброчесності необхідно доводити до відома студентів важливість посилань на джерела інформації, надання тільки достовірної інформації про результати досліджень та використані методики, адже наслідком систематичного порушення доброчесності є втрата авторитету вищих навчальних закладів, стагнація науки та наукового потенціалу [2].

Особливістю матеріалу, що викладається студентам технічних спеціальностей є сталі типові методики, алгоритми та технології. В коло знань, що охоплює дана спеціальність, входять знання з організації ефективного функціонування транспортних систем, транспортного обслуговування клієнтів,

управління процесами взаємодії усіх учасників транспортного процесу та ін. Передбачається, що при виконанні магістерських дипломних робіт студенти можуть використовувати загальноприйняті наукові методи проведення досліджень: аналіз, синтез, індукцію, конкретні та спеціальні методи регресійного аналізу, теорії графів та математичного програмування, а також методи, що дозволяють проводити глибокий аналіз діяльності досліджуваних об'єктів. У такій ситуації гостро постає проблема дотримання унікальності тексту та запобігання плагіату.

За класичним визначенням, плагіат – умисне привласнення авторських прав на чужий твір, використання висловлювань без посилання на автора. Наука ґрунтується на напрацюваннях різних людей, тому використовувати вже відомі ідеї є сутністю процесу навчання. Виходячи з цього, головним завданням керівника є контроль та чітке корегування дій студента при написанні дипломної роботи з метою попередження неправомірного використання тексту інших авторів, тобто плагіату. Студентам притаманно включати до тексту своїх робіт окремі висловлення з інтернет-джерел ніяк не коригуючи їх, та не використовуючи посилань. Особливо це стосується теоретичної частини дослідження, яка складається з огляду та аналізу наукових джерел та відображає сучасний стан проблеми, що розглядається. Важливо, щоб ідеї, які розглядаються були інструментом для формулювання особистих висновків студента. Для технічних спеціальностей сама ідея не є плагіатом, якщо не використовуються готові технічні рішення. Отже, використання відомої методики для проведення дослідження не буде порушенням авторського права.

Питання дотримання академічної доброчесності при виконанні магістерських дипломних робіт повинно бути ідеологією та першочерговим завданням вищого навчального закладу. Основи формування доброчесного середовища повинні створюватися через розуміння усіх учасників навчального процесу необхідності дотримуватись визначених принципів. В рамках вищого навчального закладу необхідним є розробка та впровадження «Положень про академічну доброчесність», створювати групи сприяння академічній

доброчесності, залучати всіх стейкхолдерів освітньо-наукової діяльності вищого навчального закладу до популяризації академічної доброчесності у навчальному процесі, сприяти впровадженню сучасних технологій боротьби з проявами недоброчесності у роботах здобувачів вищої освіти, та ін.

На факультеті транспортних систем ХНАДУ підтримують політику академічної доброчесності та впроваджують заходи з попередження та запобігання академічного плагіату. Для цього застосовується, створений та затверджений в університеті СТВНЗ 67.0-02:2020 «Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету» [3], використовуються програмні продукти перевірки унікальності тексту. У грудні 2020 року на факультеті транспортних систем захистили дипломні роботи 146 магістрантів, кожна робота була допущена до захисту з довідкою про унікальність тексту.

Отже, популяризація академічної доброчесності повинна знаходитись у сфері діяльності та контролю вищого навчального закладу з постійною послідовною роботою стейкхолдерів та педагогів. Що має знайти своє відображення у корегуванні наповнення дисципліни «Науково-дослідницька робота студентів» з акцентуванням уваги на дотриманні принципів академічної доброчесності при написанні різного виду наукових робіт.

Література:

1. Внутрішня система забезпечення якості СТВНЗ 57.1-01:2017: Атестація здобувачів вищої освіти. Дипломна робота магістра. від 26.12.2017. *ХНАДУ* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/1cAwXWK> (дата звернення: 06.04.2021).

2. Про освіту : Закон України від 18 грудня 2019 р. № 392-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. С. 380.

3. Внутрішня система забезпечення якості СТВНЗ 67.0-02:2020: Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу ХНАДУ від 29.05.2020 *ХНАДУ* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/IcAwQuN> (дата звернення: 06.04.2021).

ВИКОРИСТАННЯ КІНОФІЛЬМІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Тимченко Ю.О., к.філол.н, доцент

Хулунбуїрський університет (Китайська Народна Республіка)

На сучасному етапі розвитку методики викладання іноземної мови пріоритетною є комунікативність, а тому видається важливим організація таких занять, які б забезпечували більш якісне засвоєння іноземної мови та активне володіння нею в процесі комунікації.

Потреба в більш ефективному навчанні українській, російській мові як іноземній, формування комунікативної компетенції в цій галузі вимагають від викладача використання такої моделі навчання, у якій навчальні та технічні засоби застосовуються відповідно до сучасного змісту навчання, потреб студентів і суспільства. Ця модель обґрунтовує використання в навчальному процесі як традиційних засобів, так і аудіовізуальних, а саме кінофільмів у системі занять із української та російської мови як іноземної.

На наш погляд, доречне використання аудіовізуальних засобів є невід'ємною частиною практичного оволодіння іноземною мовою (особливо у сфері спілкування), знайомству з культурою іншого народу.

Наразі використання відео в процесі вивчення іноземної мови видається неминучим не тільки тому, що воно є зручним у використанні, високоінформативним і універсально-наочним засобом навчання, але найперше тому, що відеокommунікація, що охоплює контакт із матеріалами кіно, телебачення та комп'ютерної графіки, складає значну частину комунікативної сфери сучасного суспільства, яка постійно розширюється [2]. Отже, цілеспрямоване використання аудіовізуальних засобів навчання забезпечує значну інтенсифікацію навчального процесу.

Слід наголосити на тому, що сучасним заняттям можна назвати не те, де використовуються технічні засоби навчання, а те, де застосовують їх методично

обґрунтовано.

Найперше, викладач повинен прагнути виявити специфіку використання кінофільмів на заняттях іноземної мови, їх особливості та можливості щодо вимог сучасної комунікативної методики для того, щоб визначити роль і місце кінофільмів у навчальному процесі, окреслити навчальні завдання.

Формування комунікативної компетенції, розуміння тексту у швидкому темпі, засвоєння синтаксису і фразеології, відпрацювання вимови та інтонації, подальший розвиток лексичної ерудиції студента – досягти перелічених завдань досить складно під час вивчення іноземної мови, проте за допомогою роботи з кінофільмами це стає можливим, адже в процесі реальної комунікації людина сама висловлює свої думки. Хто говорить, сам обирає, що і як сказати, керуючись певною комунікативною ситуацією й метою.

Відео дозволяє представити мову в дії, на тлі комунікативного аспекту, оскільки сприйняттю студента під час перегляду фільму доступними стають і учасники ситуації, і їх мова. Студенти бачать героїв фільму в таких обставинах, у яких відбувається реальна комунікація. І саме візуальна інформація забезпечує комунікативну мотивацію та активну участь іноземного студента в загальній комунікації на занятті. При цьому чим цікавіше буде зміст відеофільму, тим інтенсивнішою буде потреба у вираженні власних думок про нього.

Для досягнення поставленої мети викладачеві необхідно буде вирішити декілька завдань: встановити найбільш характерні психолого-педагогічні умови й прийоми використання кінофільму на занятті; виявити специфіку й значення кінофільму в навчанні українській і російській мові як іноземній; з'ясувати й описати засоби використання кінофільму: рецептивно-демонстративний, продуктивний, комплексний; розробити методичні рекомендації щодо роботи з кінофільмом для студентів із різним рівнем володіння мовою; визначити типи вправ, які будуть виконувати за допомогою кінофільму.

Кінофільми як навчальний матеріал володіють значним соціокультурним, лінгвістичним та особистісним потенціалом. Соціокультурний потенціал

фільму становить його країнознавче наповнення, сучасність, актуальний історизм, типовість відображуваних фактів. Лінгвістичний потенціал кінофільмів складають уживана й актуальна для певної епохи лексика та фразеологія, розмовні синтаксичні конструкції та в цілому вільний розмовний стиль автентичного тексту. Особистісний потенціал фільмів полягає в комплексному впливові тексту, образів героїв, подій, що розгортаються на екрані, пісень і музики на емоційну та естетичну складову психіки студента, яке дозволяє викликати у нього відповідні переживання. Іноземний студент, співпереживаючи подіям кінофільму, набуває особистого досвіду, який дозволяє йому зробити ще один крок на шляху до подолання культурного бар'єру [2].

Слід зазначити, що перегляд кінофільму є одним із видів вправ в аудіюванні, яке може входити в процес навчання в тому випадку, якщо іноземні студенти досить добре оволоділи артикуляцією й інтонацією, у них розвинений фонематичний слух, уміння ділити речення на синтагми й розрізняти інтонаційні конструкції, мають значний лексичний запас.

Методисти відзначають, що спочатку треба переглянути фільм, зрозуміти його зміст, сенс, емоційний фон. Потім можна перейти до роботи над окремими частинами фільму. При цьому перегляд кожної частини супроводжується коментарями, завданнями і вправами. Залежно від того, бере участь у роботі над фільмом викладач чи ні, використовується той чи той набір завдань. У будь-якому випадку треба ознайомитися зі словами й виразами до кожного розділу (завдання 1), а вже потім дивитися фільм. За потреби переглянути незрозумілий уривок фільму вдруге. Після того, як фільм переглянули повністю, можна звернутися до групи завдань 2, щоб запам'ятати розмовні конструкції, слова, вирази й навчитися продукувати їх у власне мовлення.

1 етап. Підготовка до перегляду фільму; пояснення сюжету фільму; пояснення історичного, лінгвістичного та інших фонів; пояснення й засвоєння нової лексики. Граматичний коментар.

2 етап. Перегляд фільму, пояснення граматичних явищ: коментар

викладача; Фонетичні та лексико-граматичні вправи тощо.

Робота над окремими епізодами фільму: повторні перегляди окремих кадрів; відтворення діалогів; коментар окремих кадрів тощо.

Контроль розуміння змісту: переказ сюжету рідною мовою; відповіді на питання рідною мовою.

3 етап. Підсумковий. Система творчих завдань: розповідь від імені героїв; складання можливих варіантів закінчення фільму; характеристика героїв; рецензія на фільм; дискусія про основну ідею фільму; озвучування окремих кадрів фільму та ін.

Отже, на наш погляд, успішному проведенню такого заняття сприятимуть, з одного боку, активна й креативна роль викладача під час підготовки до заняття, а з другого боку, керівництво роботою студентів на уроці й забезпечення їхньої активності під час перегляду фільму.

Література:

1. Аль-Афанди Е.К. Использование кинофильмов для формирования социокультурной компетенции иностранных студентов (первый сертификационный уровень). *Международное сотрудничество в образовании и науке: актуальные вопросы обучения иностранных студентов в российских вузах. 50 лет подготовительному факультету: труды IX Международной конференции*. Т.1. *Вопросы методики преподавания русского языка и литературы*. 20 – 23 мая 2015 г. Санкт-Петербург: СПбПУ, 2015. С. 9–14.

2. Методика преподавания русского языка как иностранного в китайской аудитории : учебное пособие / Л. Г. Золотых, М. Л. Лаптева, М. С. Кунусова, Т. К. Бардина ; под общ. ред. М. Л. Лаптевой. Астрахань : Астраханский государственный университет, Издательский дом «Астраханский университет», 2012. 91 с.

3. Рыжков К. А. Видео на занятиях по развитию речи в сфере массовой коммуникации. *Русский язык за рубежом*. 1990. № 2.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНИХ ЛЕКЦІЙ

Хорошилова І.О., к.е.н, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В сучасних умовах кожна людина має майже безперервний доступ до будь-якої інформації, матеріалів і баз даних, студенту і навіть фахівцеві досить знати, як і де швидко отримати до неї доступ. Найбільш прогресивні викладачі розуміють, що в сучасних умовах американська модель освіти зарекомендувала себе краще за інші. Оскільки один з основних її принципів полягає не в тому, щоб запам'ятати, як можна більшу кількість інформації, а найкращі методи її швидкого пошуку. Що в свою чергу сприяє кращому розумінню, не вимагаючи її «зазубрювання». Головне, що така освітня модель привчає учня думати самостійно, шукати додаткові джерела інформації, не обмежуючись знаннями, одержуваними на лекціях [1].

Беручі до уваги методику в основу якої покладено конспектування лекційного матеріалу, а точніше шкоди від нього, можна згадати, як аргумент, роздуми давньогрецьких філософів, а саме висновок Сократа, про шкоду писемності для пам'яті. Він розповідає про божественного Тевта, який відкрив єгипетському царю науки. «Коли ж дійшла черга до писемності, Тевт сказав: «Ця наука, цар, зробить єгиптян мудрішими і більш пам'ятливими, так як знайдено засіб для пам'яті і мудрості». Цар же сказав: «майстерніший Тевт, один здатний породжувати предмети мистецтва, а інший – судити, яка в них частка шкоди або вигоди для тих, хто буде ними користуватися. Ось і зараз ти, батько письмен, з любовію до них додав їм прямо протилежне значення. В душі навчилися їм вони вселять забудькуватість, так як буде позбавлена вправи пам'ять: пригадувати стануть ззовні, довіряючись листу, по стороннім знакам, а не зсередини, самі собою. Стало бути, ти знайшов засіб не для пам'яті, а для пригадування. Ти даєш учням уявну, а не дійсну мудрість. Вони у тебе будуть багато знати з чуток, без навчання, і будуть здаватися багато знаючими,

залишаючись в більшості невігласами, людьми важкими для спілкування; вони стануть уявно мудрими замість мудрих» [2].

Мабуть, головним видом аудиторної навчальної роботи є лекція, адже її мета – сформуванню базову основу для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу. Традиційна лекція, незважаючи на плюси, які зарекомендували її часом, має цілий ряд недоліків. По-перше, класична лекція створює велике навантаження на пам'ять студента. В доданок, низька самостійність студентів, обумовлена тим, що інформація дається вже в готовому вигляді далеко не сприяє обробці і пошуку матеріалу поза аудиторної роботи. Ще варто відзначити, що вже через нетривалий час безперервного пояснення матеріалу студент втомлюється, і його увага розсіюється. Учень не шукає додаткових матеріалів, так як вчить лише те, що дає йому викладач, відповідно, даний матеріал засвоюється їм досить вузько і сухо. Знаючи, що викладач дасть йому весь необхідний матеріал, студент вже не витрачає час на аналіз інформації, лише «зазубрює» її.

Оскільки XXI століття по праву вважають «століттям якості», то і традиційні методи навчання зазнають якісних змін. У навчальному процесі в даний час застосовуються багато видів нетрадиційних лекцій, ось найпоширеніші: проблемна, лекція-провокація, лекція-дискусія, лекція-візуалізація, лекція прес-конференція. Однак і в цих прогресивних методів навчання є ряд мінусів. Давайте розберемося в перевагах і недоліках кожної з них по порядку.

Один з прогресивних напрямків вдосконалення педагогічного процесу у вищій школі є проблемна лекція. Для проблемної лекції характерне створення проблемної ситуації, формування ряду проблемних питань і послідовне викладання відповідей на них. Така форма подачі матеріалу викликає певний психічний стан [3] або інтелектуальну перешкоду [4], що виникає при неможливості пояснити зацікавивше явище. Так, використання проблемних ситуацій призводить до того, що знання студентів змінюють структуру, вони стають більш усвідомленими, міцнішими, надовго запам'ятовуються. Це

дозволяє оголити і конкретизувати незрозуміле, чітко і ясно його називати, сформулювати труднощі. Плюс таких лекцій в тому, що вона допомагає сформувати в голові студента метод мислення, який дає їм в подальшому самостійно виводити правильні висновки без наявності всієї необхідної інформації з, практично, будь-якої теми. Із серйозних мінусів варто відзначити, що організація і проведення проблемних лекцій з усіх тем неможливе. Ця обставина створює ситуацію, в якій викладач змушений сильно ретельніше вибирати теми для розгляду. Оскільки ці лекції мають більш дискусійний характер, пасивні слухачі не задіяні в обговоренні матеріалу, відповідно далеко не всі студенти отримують максимальну користь від такої подачі.

Лекція із запланованими помилками (лекція-провокація). Основна особливість полягає в тому, що викладач у вступній частині оголошує тему лекції та повідомляє про наявність у майбутньої лекції запланованих помилок. Ці помилки можуть бути у визначенні понять і категорій, даті, події, прізвищах, цитатах і т.д. Студенти по ходу лекції повинні помітити, а потім пояснити помилки, які були «допущені» викладачем. Перевага в цьому така, що лекція з запланованими помилками дозволяє краще залучати студентів у навчальну діяльність. Так само розвиває їх логічне мислення, пам'ять і особливо уважність. В кінці лекції обов'язково проводиться діагностика студентів і розбір помилок. Однак для найменш уважних і студентів, що погано концентруються цей спосіб ведення лекції може стати «слизькою дорогою».

Лекція-дискусія проводиться двома і більше викладачами, психологічно та інтелектуально сумісними, хоча вони мають різні погляди на проблемні питання лекції. Викладачі можуть бути представниками однієї або різних наук. Вони заздалегідь домовляються про порядок проведення лекції і розробляють сценарій лекційного заняття. Така лекція містить в собі конфліктність, яка проявляється як в несподіванці самої форми, так і в структурі подачі матеріалу, який будується на зіткненні протилежних точок зору, на поєднанні теорії і практики. Головна перевага такого підходу – пожвавлення навчального процесу, активізація пізнавальної діяльності аудиторії. До того ж це дозволяє

педагогу керувати колективною думкою групи (поток), використовуючи психологічні прийоми для переконання, подолання негативних установок і хибних думок деяких слухачів. На жаль, і цей захоплюючий вид нетрадиційних лекцій має недоліки. Серед них і те, що навчальному закладу не так просто виділити відразу кількох кваліфікованих викладачів, і те, що, ще складніше, знайти викладачів, відповідних один одному за інтелектуальним рівнем.

Візуалізація на сьогоднішній день стала практично невід'ємною частиною проведення лекцій. Оскільки для реалізації цього важливого доповнення досить мати лептоп, проектор і полотно, тому багато викладачів не нехтують подібним елементом навчального процесу. Застосування лекції-візуалізації пов'язано, з одного боку, з реалізацією принципу постановки проблеми, а з іншого – з розвитком принципу наочності. Основна особливість такої лекції полягає в тому, що її зміст демонструється. Тому провідним методом тут виступає демонстрація відеоматеріалів, слайдів, блоків інформації у вигляді схем, таблиць, малюнків, які коментуються лектором. Викладач може попросити студентів прокоментувати зміст окремих моментів. Така наочність компенсує недостатню видовищність лекційного процесу. Візуалізація лекції активно включає в процес мислення зорові образи, тобто розвиває візуальне мислення і пам'ять. Опора на візуальне мислення може істотно підвищити ефективність пред'явлення, сприйняття, розуміння і засвоєння інформації – перетворення її в знання. Складно назвати будь-які недоліки подібного виду лекції, головне пам'ятати тільки те, що візуалізація повинна бути лише супроводом до озвучуваного матеріалу, а ніяк не навпаки. Варто відзначити, що в презентаціях повинно бути не надто багато тексту, так само вона не повинна бути призначена для переписування лекції в конспект.

Лекція прес-конференція проводиться, як правило, по складній темі, має неоднозначні оцінки в науці і практиці. Для її успішного проведення необхідно виконання цілого ряду методичних процедур. Вагомим плюсом тут є те, що «замовником» змістовної частини лекції є самі студенти, тобто аудиторія. Не дивлячись на це, план лекційного заняття заздалегідь складається викладачем.

Протягом усієї лекції викладач знаходиться в постійному контакті з самими студентами, подаючи матеріал лекції тільки в формі відповідей на їх же питання.

Хотілося б відзначити, що виділення не тільки позитивних, але і негативних характеристик дистанційної форми ведення лекцій зовсім не означає, що вона не заслуговує особливого місця в системі вищої освіти. Кількість інститутів та університетів, які будуть впроваджувати і розвивати цю форму навчання після закінчення форс-мажорній ситуації, пов'язаної з пандемією коронавіруса буде все більше і більше. Коли університети повернуться до звичної системи навчання, вона вже не буде колишньою. Дистанційне навчання стане найважливішою частиною модернізації вузів, відбудеться перехід системи освіти в інший стан, в якому сильна онлайн-ова, дистанційна частина буде поєднуватися з офлайн-освітою. Тому вчитися, здобувати навички працювати і орієнтуватися в дистанційному режимі необхідно не тільки студентам, а й усім викладачам, як би складно і незручно це не здавалося.

Література:

1. Голкова Л. А. Впровадження нових форм фінансування і розподілу грошових коштів в систему середньої освіти. *Портал магістрів ДонНТУ* : веб-сайт. URL: <http://masters.donntu.org/2010/fknt/golkova> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Твори Платона. Федр (Про значення філософії). Переклад з вступом і примітками Н. Мурашова. М., 1904.
3. Матюшкін А. М. Проблемні ситуації в мисленні та навчанні. М. : Директ-Медіа, 2008. 392 с.
4. Махмутов М. І. Проблемне навчання: основні питання теорії. М. : Педагогіка, 1975. 367 с.
5. Кисельов А. А. Педагогіка, психологія, суспільство: актуальні питання. Чебоксари : ВД «Среда», 2020. С. 70–74.

СЕКЦІЯ 4

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ – ЗАПОРУКА ПІДГОТОВКИ КАДРІВ «НОВОЇ ФОРМАЦІЇ»

ПОРІВНЯННЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

Бабайлов В.К., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

«Все пізнається у порівнянні»

Популярний вислів

Порівняння основних видів економічних наук (мікроекономіки, макроекономіки і мегаекономіки), визначення характеру їх зв'язку, знаходження їх схожості і відмінності – це питання не стільки академічної допитливості, скільки проблема виключно практичного характеру. Невирішеність цієї проблеми веде до прикрих помилок саме у практиці будь-якого виду і рівня економіки. *Мета* доповіді – порівняння важливих аспектів наук вказаних трьох основних сфер економічної діяльності. *Задачі*: вибір основних аспектів вказаних трьох видів економічних наук; вибір методології (і технології) досягнення мети для найбільш наочного, стислого, концентрованого, «спресованого» представлення аргументів, доказів і отриманих результатів; визначення обраних аспектів відповідно для наук мікроекономіки, макроекономіки, мегаекономіки; здійснення відповідних висновків.

При вирішенні *першої* задачі автор виходив з результатів минулих особистих досліджень [1-3]. Вони свідчать про те, що до основних аспектів будь-якого явища і відповідного йому поняття надходять тільки два, але які надають приблизно 70% інформації. До них відносяться *сутність і зміст*. Виходячи з особливості мети даної доповіді автор зосередив увагу тільки на *сутності, парадигмах і джерелах* виникнення вказаних наук. А джерела

виникнення цих наук пов'язані з діяльністю конкретних особистостей, саме які зробили головний внесок у народження, початок наук мікроекономіки, макроекономіки і мегаекономіки.

При вирішенні *другої* задачі автор використав єдність методології і технології у формі таблиці, як синтезу методології і технології, як ідеальну модель, яка є виключно наочним засобом представлення, дослідження і узагальнення конкретних результатів.

Таблиця 1 – Важливі аспекти наук мікроекономіки, макроекономіки, мегаекономіки

Головні аспекти основних економічних наук	Основні види економічних наук		
	Мікроекономіка	Макроекономіка	Мегаекономіка
Сутність (основний закон)	<i>Створення трудової вартості</i>	<i>Створення рівноважної ціни</i>	<i>Підвищення ефективності організації будь-якої вартості (трудова, мінова, ціни, капіталу, ренти тощо) за рахунок об'єднання зусиль як окремих, так й значної кількості галузей макроекономік.</i>
Парадигми: минула; теперішня; майбутня	<i>Глобальні стратегії (цілі) створення вартості, рівної витратам відповідно: ручної; машинної; підприємницької праці</i>	<i>Глобальні стратегії (цілі) відповідно: вільної конкуренції; монополістичної конкуренції; оптимального співвідношення конкуренції і монополії</i>	<i>Глобальні стратегії (цілі) підвищення ефективності організації будь-якої вартості за рахунок: стихійного об'єднання зусиль тільки окремих підприємств різних макроекономік; керованого регіонального об'єднання зусиль макроекономік; керованого всесвітнього об'єднання зусиль макроекономік.</i>
Засновники	Адам Сміт (1723-90)	Альфред Маршалл (1842-1924)	Франсуа де Монкретьєн (1576-1621)

Для рішення *третьої* задачі, – визначення обраних аспектів моделі, автор використовував результати досліджень, які опубліковані, перш за все, в [1-3].

Наочність змісту таблиці й особливо отриманих результатів дозволяє зробити такі висновки:

По-перше, може виникнути думка про певну непослідовність в еволюції економічного знання. Так Монкретьєн значно раніше здійснює внесок у розвиток практики *мегаекономіки*, ніж Сміт – у практику *мікроекономіки*. Тому може виникнути помилкова думка, що й наука *мегаекономіка* виникла теж раніше науки *мікроекономіки*. Але це не так: обидві науки виникли значно пізніше і фактично одночасно – тільки після розробки відповідних парадигм.

По-друге, існує значна відмінність у сутності (основному законі) цих трьох основних економічних наук.

По-третьє, відмінність в основних законах цих економічних наук привела до різних результатів їх апробації, тобто до різних парадигм, як глобальних стратегій.

У-четверте, дану таблицю, модель необхідно розглядати лише як *початок* дослідження і порівняння значної кількості інших аспектів економічних наук. Однак головний внесок здійснюють саме три обрані у даній доповіді основні аспекти (сутність, або основний закон; парадигми; засновники відповідних наук).

На думку автора, вибір самої методології і технології дослідження і отримані результати будуть сприяти поглибленню розуміння наук мікроекономіки, макроекономіки і мегаекономіки і підвищенню ефективності будь-якої економічної практики.

Література:

1. Бабайлов В. К. Теория метода : монографія. Х.: ХНАДУ. 2011. 232 с.
2. Бабайлов В. К. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник. Х.: ФОП Бровін О.В. 2019. 150 с.
3. Бабайлов В. К. Менеджмент. Наука и практика : учебник. Х.: ХНАДУ. 2015. 276 с.

ЗАВЕРШЕННЯ ФОРМУВАННЯ НАУКИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Бабайлов В.К., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Науки, як вищому рівню знання, завжди приділялась значна увага у всіх сферах діяльності. Їй особливо значна увага науки, науковій діяльності зобов'язана приділятися при підготовки майбутніх кадрів з економіки саме у вищих навчальних закладах. Але, як показує практика, наукою, науковою діяльністю помилково вважають й зовсім не наукову. Їй тільки в [1] вперше був встановлений *єдиний критерій* приналежності до наукової діяльності – це тільки *створення* науки. А створення науки – це обов'язкове формування чотирьох основних елементів її змісту: об'єкту (межі науки); предмету (проблемної частини об'єкту); методики апробації предмету; парадигми. Причому відсутність хоча б одного з таких елементів означає про відсутність усієї науки! До 2013-18 років, як це не дивно, були сформовані тільки три перших елементи будь-яких наук. Їй це не заважало такий рівень знань помилково визначати як науку. У даній доповіді увага приділена підвищенню рівня знань студентів і викладачів за допомогою *завершення формування науки* важливішої частки економіки – науки макроекономіки. *Метою* доповіді й було визначення всіх чотирьох елементів змісту науки макроекономіки. *Задачі*: надати характеристику чотирьом елементам змісту науки макроекономіки; зробити узагальнення проведеного аналізу, тобто, сформулювати основні результати доповіді, зробити висновки.

При вирішенні перших чотирьох задач автор виходив вже з відомих і доведених фактів, підтверджених усією практикою досліджень, що *об'єктом* науки макроекономіки (як й будь-якої науки) є її *основна теорія*; *предметом* – її *основний закон*; *методикою апробації* основного закону – методика «Час»; *парадигмою* – результат апробації основного закону методикою Час [2].

При цьому було встановлене, що у формування першого елемента змісту

макроекономіки – *основної теорії*, у формування якої значний внесок зробили: Аристотель (обґрунтував хрематистику, капітал як типові економічні явища); Монкретьєн (вперше ввів поняття політична, тобто, державна, національна економіка, макроекономіка); Маркс (вперше ввів закон обігу грошей як макроекономічний закон); Сміт (створив економічну теорію трудової вартості), Кене (вперше зробив спробу макроаналізу за допомогою економічної таблиці); У. Петті (творець *політичної*, тобто, державної, макроекономічної *арифметики*); А. Маршалл (вперше визначив основний закон макроекономіки) тощо [3]. Результатом основної теорії є основний закон.

Основний закон макроекономіки – це організація макроекономічної вартості у формі *рівноважної ціни (РЦ)*, як ціни, яка встановлюється при $СПп=СПр$ [3].

Методика апробації «ЧАС» – скорочена автором назва методики історичного-логічного Гегеля. Але для апробації будь-якого основного закону вона вперше була використана автором тільки в при розробки парадигм.

Парадигма вперше визначена як результат апробації основного закону будь-якої сфери діяльності методикою «Час» лише у 2013-18 роках [2]. При цьому був кардинально переглянутий сенс парадигми: з цього моменту парадигма визначається як *глобальна (всесвітня) стратегія* переважної поведінки всього людства у конкретній сфері діяльності. Було доведено, що парадигма залишається незмінною, тривалою протягом великого часу, протягом історичного часу – епохі. При зміні епохи, змінюється й форма основного закону, змінюється й парадигма макроекономіці. В [2] встановлено, що зараз у кожній сфері діяльності (економіці, менеджменту, інженерії, маркетингу, підприємстві тощо) сформульовані *три парадигми: перша (минула парадигма, парадигма Доіндустріальній епохі, яка існувала протягом двох тисячоліть); друга (теперішня парадигма, парадигма Індустріальній епохі, яка існує вже приблизно п'ять століть) і майбутня парадигма, парадигма Постіндустріальній епохі. Саме тільки після розробки парадигм макроекономіки й завершується формування її науки.*

При розробці парадигм макроекономіки автор виходив з того, що основний закон макроекономіки (і відповідно рівноважна ціна) у самому загальному виді залежать від співвідношення головних факторів – *конкуренції і монополії*. (Тут для спрощення *монополія* визначається як будь-яке панування, диктат, як одного суб'єкту ринку, так й декількох)! Так, у Доіндустріальну епоху конкуренція переважала монополію ($K > M$); монополій було небагато, їх роль була незначна; тому конкуренція була в основному незалежною від монополії, це була *вільна, свободна конкуренція*. Тому Доіндустріальній епохі відповідав свій, особистий основний закон макроекономіки: $СП_{пд} = СП_{рд}$. Йому відповідала й парадигма, *глобальна стратегія вільної конкуренції*. Це була *перша, минула парадигма* макроекономіки.

Ситуація різко змінюється в Індустріальну епоху: масштаби і роль монополій посилюється. Основний закон також змінюється відповідно співвідношенню конкуренції і монополії ($СП_{пi} = СП_{рi}$). При цьому співвідношення конкуренції і монополії стає *стихийним* – воне різне для різних країн, різних макроекономік і різне у різні роки; при цьому кризи, інфляція змінюються на періоди стабільного розвитку макроекономіки.

Саме у Індустріальну епоху у практику макроекономіки впроваджуються самі різні методології подолання інфляції, встановлення рівності $СП_{п}$ і $СП_{р}$ і відповідної рівноважної ціни. З'являються методології боротьби з інфляцією Дж. Кейнса, М. Фрідмана, Ф. Хайека, В. Ойкена тощо [3]. Така ситуація зберігається й досі, тобто, й зараз існують різні погляди на подолання криз, інфляції, встановленню розумного характеру співвідношення конкуренції і монополії. Тому друга, нинішня, теперішня парадигма макроекономіки відображає *стихийний*, фактично не повністю контрольований характер співвідношення конкуренції і монополії. Це *глобальна стратегія монополістичної конкуренції*.

Аналіз різних аспектів проблеми пошуку співвідношення конкуренції монополії привів автора до висновку про необхідність встановлення саме контрольованого, керованого характеру співвідношення конкуренції і

монополії з боку усіх суб'єктів макроекономіки. На думку автора це можливе тільки при *оптимальному* співвідношенню конкуренції і монополії, тобто, створенню такої рівності СПр і СПп, яка забезпечить *мінімальну рівноважну ціну!* Й це буде основою *третьої, майбутньої парадигми* макроекономіки.

Висновки. Встановлення, визначення всіх чотирьох елементів змісту макроекономіки, й особливе четвертого елементу – її парадигм, дозволив вперше *завершити формування науки* макроекономіки. При цьому були надані такі визначення кожного з *чотирьох* її елементів:

- *Основна теорія* макроекономіки –це результат узагальнення приватних теорій макроекономіки; при цьому основним елементом змісту основної теорії є *основний закон* макроекономіки.
- *Основний закон* макроекономіки – це рівність сукупного попиту і сукупної пропозиції, концентрованою вираженістю якого є *рівноважна ціна*.
- *Методика апробації* основного закону – це вже відома методика «Час».
- *Три парадигми макроекономіки* (глобальні стратегії) переважно: *вільної* конкуренції; *стихійного* (неконтрольованого) співвідношення конкуренції і монополії; *оптимального* (контрольованого) співвідношення конкуренції і монополії.

На думку автора дана доповідь буде сприяти розвитку і досягненню педагогікою вищої освіти дійсно наукового рівня.

Література:

1. Бабайлов В.К. Научность : установление критерия. *Новий колегіум*. 2017. № 4. С.67–70.
2. Бабайлов В. К. Менеджмент. Наука и практика : учебник. Х.: ХНАДУ. 2015. 276 с.
3. Бартенев С. А. Экономические теории и школы (история и современность): курс лекций. М.: БЕК, 1996. 352 с.

МЕГАЕКОНОМІКА ЯК НАУКА

Бабайлов В.К., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Мегаекономіка, як й будь-яка сфера діяльності, виступає як практика і знання. Причому знання є важливою часткою, самої практики. Знання може бути різного рівня. Методологія виділяє такі рівні суворо організованого знання: ідею, гіпотезу, концепцію, теорію, основну теорію, науку [1]. Вважається, що наука є вищій рівень знання, який використовується у практики. Наука *мегаекономіки*, як й будь-яка інша наука, зобов'язана містити чотирі основних елементи: *основну теорію*, результатом якої є основний закон, який у подальшому стає предметом науки; *основний закон* як сутність мегаекономіки; *методику апробації* основного закону (як методику «ЧАС»); *парадигми* (як глобальні стратегії мегаекономіки). Однак досі не був сформований *четвертий* елемент змісту мегаекономіки – її *парадигми*. А це означає, що досі фактично не було завершено формування науки мегаекономіки. *Метою* даної доповіді й стало *завершення формування науки мегаекономіки*. *Задачі*: надати характеристику першим трьом елементам змісту науки мегаекономіки; визначити її четвертий елемент – парадигми; зробити відповідні висновки.

При характеристиці першого елемента науки мегаекономіки – її об'єкту, – *Основної теорії*, автор використовував вже відому інформацію, що вона фактично представлена такими приватними теоріями: теорією меркантилізму (протекціонізму у торгівлі) Монкретьєна; класичними теоріями зовнішньої торгівлі Сміта і Рікардо; неокласичними теоріями світової торгівлі тощо [2].

При вирішенні *другої* задачі, – визначенні *Основного закону* мегаекономіки, автор виходив зі самій її сутності – а саме: мегаекономіка, як й будь-яка інша економіка, є організація вартості (трудових витрат). Але сутність мегаекономіки конкретніша, її *Основний закон* – це організація *зменшення трудовитрат* за рахунок об'єднання зусиль національних економік

(макроекономік) у сумісну їх організацію у важливих сферах діяльності: торгівлі; валютній системи; міграції робочої сили; подоланні економічних криз; стратегічному плануванні; урахуванні соціальних аспектів економіки.

Третя задача, – вибір методики апробації основного закону мегаекономіки, фактично не відрізнялася від задач, які вирішувалися автором при розробці всіх інших парадигм. Такою методикою є методика «ЧАС» - скорочене визначення відомої методики історичного-логічного Гегеля [3].

Вирішення *четвертої* задачі зводилося до засвоєної автором стандартної, універсальної процедури – апробації основного закону мегаекономіки методикою ЧАС. Це дозволило розробити такі парадигми мегаекономіки:

- *Першу, минулу парадигму мегаекономіки Доіндустріальній епохи* як глобальну стратегію зменшення трудовитрат, але за рахунок лише *стихийного, некерованого, неконтрольованого об'єднання* зусиль національних економік (макроекономік) і навіть окремих підприємств.

- *Другу, сучасну парадигму мегаекономіки Індустріальній епохи* як глобальну стратегію *зменшення трудовитрат* за рахунок вже керованого, контрольованого об'єднання зусиль національних економік (макроекономік), але тільки обмеженого, лише регіонального масштабу: Європейський Економічний Союз (ЄЕС); Організація Американських Держав (ОАД); Рада Економічної Допомоги (РЕД) тощо. Але такі об'єднання можливо трактувати й як *монопольні* утворення світового масштабу!

- *Третю, майбутню парадигму мегаекономіки Постіндустріальній епохи* як глобальну стратегію *зменшення трудовитрат* за рахунок керованого, контрольованого об'єднання зусиль національних економік (макроекономік) *всесвітнього масштабу*. Але, на думку автора, можливі й протилежна тенденція – загострення *конкуренції* між світовими лідерами (Китаєм, США і навіть між регіональними утвореннями держав).

На рівні мегаекономіки можливе й і утворення спочатку некерованого, у подальшому й керованого *співвідношення між самими конкуренцією і*

монополією.

Висновок. Основним результатом доповіді є визначення всіх (чотирьох) елементів *змісту* мегаекономіки й особливе – її парадигм. Це означає, що вперше завершено формування науки мегаекономіки.

На думку автора формування науки мегаекономіки буде сприяти підвищенню ефективності економічної практики на всіх її рівнях й удосконаленню педагогіки вищої освіти.

Література:

1. Бабайлов В. К. *Методологія наукових досліджень* : навчальний посібник. Х.: ФОП Бровін О.В. 2019. 150 с.
2. Политическая экономия. *Википедия* : веб-сайт. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> (дата обращения: 03.04.2021).
3. Бабайлов В. К. *Менеджмент. Наука и практика* : учебник. Х.: ХНАДУ. 2015. 276 с.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ТЕМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ)

Дідух Л.В., к.іст.н.

*Український науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства*

Визначення актуальних напрямку та теми дослідження безперечно залишається важливою складовою наукової діяльності. Цьому аспекту варто приділити значну увагу аби в подальшому уникнути недоцільності проведення науково-дослідних робіт через неминучість одержання негативного результату або через втрату ними своєї актуальності для галузі в конкретний момент.

Наукова діяльність у сфері архівної справи та документознавства отримує певне нормативне скерування від галузевих органів управління [1]. Проте

окремі нормативні, методичні, інші документи таких органів управління галуззю містять необхідну інформацію для визначення фахівцями сучасних та перспективних тем наукового дослідження з архівної справи та документознавства.

Рамковими документами галузі, котрі окреслюють цілісну систему стратегічних та операційних цілей, сучасних принципів, пріоритетів, взаємозв'язаних завдань, послідовних заходів щодо яких спрямовується реалізація державної політики у сфері архівної справи та діловодства у найближчі роки, є Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року та Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 рр.) [2]. Окремі положення таких документів присвячено і науковому супроводу діяльності галузі та розвитку галузевої науки.

Документом про наміри також є Програма розвитку галузевої науки на п'ять років [3], підготовлена з метою вирішення комплексу організаційно-правових, соціально-економічних, технологічних та інших питань розвитку наукової складової галузі. У ній міститься інформація про перспективні напрямки розвитку наукових досліджень, структурована за основною проблематикою, із наведенням конкретних її прикладів, а саме: загальногалузева наукова проблематика, архівознавство (загальні методологічні та теоретичні дослідження, історія архівної справи; забезпечення збереженості та державний облік документів Національного архівного фонду (НАФ); формування НАФ, експертиза цінності документів; користування документами та їхня публікація, організація наукової інформації; управління, економіка, організація праці в архівних установах), документознавство).

Галузевим нормативним документом, який врегульовує питання поточних напрямків і тем наукових досліджень підвідомчих Державній архівній службі України науково-дослідних інститутів на п'ятирічний термін, є Тематика наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які плануються до виконання за кошти державного бюджету на

визначені роки науково-дослідними інститутами, що належать до сфери управління Державної архівної служби України (Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД) та Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут мікрографії (НДІ мікрографії)) [4]. Відповідно до неї формуються щорічні тематичні плани наукових досліджень у сфері архівної справи, документознавства та страхового фонду документації [5]. Ці документи можуть слугувати фахівцям, молодим науковцям, студентам, навіть непідвідомчих установ та закладів освіти, повноцінним прикладом актуальної для галузі тематики наукових досліджень. Зрештою, конкретні теми прикладних наукових досліджень, які виконують відомчі наукові установи, містяться в їхніх щорічних тематичних планах науково-дослідних робіт та звітах про їх виконання [6].

Для удосконалення освітнього процесу з метою активізації залучення майбутніх фахівців до наукової діяльності наведені документи однозначно можуть бути використані при підготовці кадрів з архівної справи, архівознавства та документознавства у закладах вищої освіти. Викладена там інформація допоможе зорієнтувати молодого науковця при визначенні перспективної теми майбутнього дослідження.

Література:

1. Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності Державної архівної служби України у сфері архівної справи та страхового фонду документації : наказ Міністерства юстиції України від 14 червня 2019 р. № 1770/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 19 червня 2019 р. за № 638/33609. URL: <https://cutt.ly/VbiPbeq> (дата звернення: 13.04.2021).
2. Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року (проект). *Архіви України*. 2020. № 4. С. 9–25; Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 рр.) (проект) / Держ. арх. служба України, УНДІАСД; Приходько Л.Ф., Бездрабко В.В.,

Бандура М. В., Зворський С.Л. Київ, 2018. 52 с. URL: <https://cutt.ly/obiO1pW> (дата звернення: 13.04.2021).

3. Програма розвитку галузевої науки на 2016–2020 рр. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/program-roz-galuz-nauki.pdf> (дата звернення: 13.04.2021); Програма розвитку галузевої науки на 2021–2025 рр. Проєкт / УНДІАСД; Гаранін О.Я. та ін. <https://cutt.ly/nbiPN5j> (дата звернення: 13.04.2021).

4. Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, що плануються до виконання за кошти державного бюджету на 2019–2021 роки науково-дослідними інститутами, що належать до сфери управління Державної архівної служби України : Наказ Міністерства юстиції України від 27 червня 2018 р. № 2056/5. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/2018_2056_5.pdf (дата звернення: 13.04.2021); Про формування тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у сфері архівної справи і страхового фонду документації на 2022–2024 роки : Наказ Державної архівної служби України від 14 січня 2021 р. № 7. URL: <https://cutt.ly/YbiPQrR> (дата звернення: 15.01.2021).

5. Про організацію виконання наукових робіт у сфері архівної справи та діловодства у 2021 році: наказ Державної архівної служби України від 23 жовтня 2020 р. № 134. URL: https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1365_1.PDF (дата звернення: 13.04.2021); Про організацію виконання наукових робіт у сфері страхового фонду документації у 2021 році: наказ Державної архівної служби України від 23 жовтня 2020 р. № 135. URL: <https://cutt.ly/1biPOg2> (дата звернення: 13.04.2021).

6. Тематичний план науково-дослідних робіт, що виконуються УНДІАСД за рахунок коштів Державного бюджету України, на 2020 рік; Звіт про виконання тематичного плану науково-дослідних робіт, що виконувались УНДІАСД за рахунок коштів Державного бюджету України, за 2019 рік, та інші подібні документи. URL: <https://cutt.ly/ubiAfrl> (дата звернення: 13.04.2021).

УЧАСТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНФЕРЕНЦІЯХ ЯК ОДИН З ШЛЯХІВ ОТРИМАННЯ SOFT-SKILLS

Догадайло Я.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Майбутнє – річ непередбачувана, і досягне успіху в ньому той, хто зможе вчасно підлаштуватися під актуальні потреби людства і всієї планети в цілому. В таких умовах гнучкість і вміння вчитися мають принципове значення для кожного [1]. Вміння вчитися на кафедрі менеджменту ХНАДУ в певному ступеню забезпечується завдяки організації науково-дослідницької роботи здобувача вищої освіти, що здійснюється за певними напрямками, одним з яких є участь у наукових студентських конференціях шляхом написання тез доповідей, виступу з доповідями та обговорення отриманих результатів проведеного дослідження. Цей напрямок, на погляд автора, сприяє формуванню у здобувача вищої освіти так званих гнучких навичок, компетенцій (soft skills), під якими розуміється над професійні навички, які допомагають вирішувати життєві завдання і працювати з іншими людьми [2]. Дослідження вчених Гарварду, Стенфорду та фонду Карнегі показали, що гнучкі навички забезпечують 85% успіху людини у професії, а жорсткі лише 15% [2, 3]. В компанії Google було виявлено, що у них найкращими командами були змішані групи працівників з сильними «гнучкими навичками», при цьому на успіх вплинули розвинуті навички комунікації, емпатії та лідерства [2, 4].

На кафедрі менеджменту здобувачі вищої освіти щорічно приймають активну участь у різноманітних науково-практичних конференціях на більшості з яких їх роботи висока оцінюються та доповідачі нагороджуються дипломами переможця. В 2020 році це були такі конференції: VI Міжнародна науково-практична конференція «Scientific achievements of modern society» (м. Ліверпуль, Об'єднане Королівство), XII Міжнародна науково-практична конференція «Європейський вектор модернізації економіки: креативність,

прозорість та сталий розвиток» (м. Харків), XIV Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків), IV Міжнародна науково-практична конференція «Challenges in Science of Nowadays» (м. Вашингтон, США), IV Міжнародна науково-практична конференція «Fundamental and applied research in the modern world» (м. Бостон, США), X Міжнародна науково-практична конференція «Dynamics of the development of world science» (м. Ванкувер, Канада), та багато інших.

Також кафедра менеджменту шостий рік поспіль організовує та проводить Всеукраїнську науково-практичну конференцію здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України». У 2020 році конференція відбулася 05 листопада 2020 року на ній обговорювалися питання за чотирма тематичними напрямками: перспективи розвитку економіки підприємства та підприємництва; управління трудовою діяльністю; управління маркетинговою та логістичною діяльністю; управління фінансовою діяльністю. Мета конференції полягала у виявленні, вирішенні та обговоренні здобувачами вищої освіти, молодими ученими, науковцями і практичними працівниками з різних регіонів України сучасних тенденцій і нагальних проблем розвитку економіки і менеджменту країни, її регіонів та окремих підприємств, а також обміні досвідом та налагодженні контактів між вищими навчальними закладами і науковими організаціями різних регіонів України

В роботі конференції прийняли участь 113 учасників з різних областей України та з Республіки Біларусь, серед яких найактивнішу участь прийняли дві: Харківська та Республіка Біларусь. У доповідях молодих дослідників було ретельно розглянуто та проаналізовано сучасні особливості та перспективи розвитку підприємств та підприємництва в цілому в умовах поглиблена пандемії COVID-19. В дослідженнях проаналізовано світовий досвід антикризового управління підприємствами, поточні перспективи та напрямки розвитку економіки України в сучасних умовах господарювання, рівня їх фінансово-економічної безпеки та шляхи виходу з кризи. Було зроблено

висновок, що основними сферами впливу на підприємництво є необхідність впровадження антикризового управління на підставі результативного та процесного підходів, формування системи планування діяльності підприємства, управління доходами та витратами підприємства, впровадження системи управління змінами, ризиками та якістю. Особливу увагу приділено впровадженню ресурсозберігаючих технологій та інших технологій управління, що відповідають концепції сталого розвитку, а також використання релевантної управлінської звітності та застосування мотивованого механізму стимулювання праці персоналу. Учасники конференції ґрунтовно та багатобічно розглянули питання щодо вирішення проблем: управління персоналом, людським та мотиваційним потенціалом, формування взаємовідносин з персоналом, дієвої оплати праці персоналу, професійного розвитку людських ресурсів, підготовки кадрів та розробки кадрової політики, підвищення продуктивності праці, формування іміджу роботодавця, працевлаштування людських ресурсів та адаптації персоналу до мінливого загального середовища підприємства, в тому числі на тлі пандемії коронавірусу. Також запропоновано нетрадиційні методи відбору кадрів, елементи «бережливого виробництва» в системі управління людськими ресурсами, послідовність розробки стратегій управління персоналом та сучасні шляхи вирішення конфліктів на підприємстві.

Значну увагу у доповідях приділено питанням управління маркетинговою та логістичною діяльністю, формування транспортно-логістичних систем та логістичного менеджменту, формування туристського іміджу України та особливостей здійснення маркетингової та логістичної діяльності в умовах пандемії COVID-19. Рекомендовано здійснити поліпшення управління за рахунок: розробки логістичних систем, прогнозування попиту на основі використання пошукових ресурсів мережі інтернет, побудови системи маркетингу персоналу та кадрової логістики, формування розробки комплексної безпеки підприємства, впровадження логістичного контролінгу та управлінського обліку логістичних витрат, здійснення логістичного аудиту, розвитку цифрової логістики та EVENT-маркетингу. Учасники конференції

констатували, що на сьогодні потрібно приділити увагу прийняттю управлінських рішень в умовах пандемії коронавірусу, нестабільності та глобалізації, спираючись при цьому на концепцію сталого розвитку до 2030 року.

В результаті активного обговорення матеріалів конференції було розроблено пропозиції та науково-методичні рекомендації, спрямовані на вирішення таких актуальних проблем: удосконалення антикризової, бюджетної та інноваційно-інвестиційної політики України; визначення напрямків екотуризму, екологічної, санаторно-курортної та туристичної діяльності підприємств та України в цілому; визначення та обґрунтування перспектив розвитку підприємництва, виявлення перешкод, проблем стосовно їх здійснення та розробка шляхів щодо їх подолання; формування та забезпечення якості в бізнес-процесах підприємства, удосконалення якості товару та обслуговування споживачів; удосконалення управління персоналом підприємств, розробка шляхів моральної та матеріальної мотивації праці на підставі використання сучасних технологій; підвищення конкурентоспроможності підприємств та ефективності їх діяльності, дослідження взаємодії підприємств з різними партнерами, взаємозв'язку маркетингу та логістики у сучасних умовах розвитку; впровадження нових концепцій управління підприємством за рахунок використання реструктуризації, реінжинірингу, бюджетування, управлінського обліку та контролінгу; впровадження діджиталізації діяльності підприємств України, забезпечення кібербезпеки; аналізу та оцінки фінансових результатів діяльності підприємства, особливостей оподаткування, формування активів та капіталу підприємств, управління грошовими, матеріальними потоками, управління витратами та підвищення ефективності бізнесу в цілому; дослідження механізму інноваційної діяльності підприємства, трансферу технологій, нових форм фінансування інноваційних та інвестиційних проектів; управління логістичною діяльністю різних видів за всіма функціями управління використовуючи принципи системного, цільового та кібернетичного підходів.

Таким чином, участь у конференціях дозволяє сформувати такі гнучкі компетенції як: гнучка адаптація в мінливих життєвих ситуаціях; спілкування, взаємодія, переконання та вплив на людей (комунікації); саморозвиток, безперервне навчання; емоційний інтелект; когнітивна гнучкість, критичне мислення та висока здатність до перенавчання та самовдосконалення. Вони є складовими переліку навичок, найбільш затребуваних у 2025 році ринком праці [5]. Заохочення участі здобувачів вищої освіти у конференціях на кафедрі менеджменту здійснюється під час формування підсумкової оцінки з дисципліни «Основи наукових досліджень» та при захисті звіту з науково-дослідницької роботи в кожному році її виконання.

Література:

1. Профессии и сферы деятельности, которые могут стать актуальными после 2025 года. *ВТБ* : веб-сайт. URL: <https://vtbrussia.ru/tech/komu-v-budushchem-zhit-khorosho/> (дата звернення: 22.03.2021).

2. Что такое Soft Skills и как их развивать. Полный гид. *РБК. Тренды* : веб-сайт. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/education/5e90743f9a7947ca3bbb6523> (дата звернення: 22.03.2021).

3. The Soft Skills Disconnect *National Soft Skills Association* : веб-сайт. URL: <https://www.nationalsoftskills.org/the-soft-skills-disconnect/> (дата звернення: 22.03.2021).

4. Strauss V. The surprising thing Google learned about its employees — and what it means for today's students. *The Washington Post. Democracy Dies in Darkness*. 2017. 20 December. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/answer-sheet/wp/2017/12/20/the-surprising-thing-google-learned-about-its-employees-and-what-it-means-for-todays-students/> (Last accessed: 22.03.2021).

5. Догадайло Я. В. Навички менеджерів, найбільш затребувані у 2025 році ринком праці. *Взаємозв'язок освіти, науки та виробництва – основа ефективного навчального процесу* : збірн. матер. Всеукр. наук.-метод. конф., 17 квіт. 2020 р. Харків : ХНАДУ, 2020. С. 360–364. URL: <http://dl.khadi.kharkov.ua/course/view.php?id=1167> (дата звернення: 22.03.2021).

ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ НАУКИ І БІЗНЕСУ В РЕГІОНАЛЬНІЙ ІННОВАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ

Кирчата І.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сьогодні одним із дієвих механізмів, який сприяє забезпеченню якісно нової структури системи професійної освіти кадрів, адекватної потребам і запитам бізнес-співтовариства, залишається партнерська співпраця, як організаційна форма взаємодії регіональних освітніх і виробничих систем, що співіснує на засадах взаємного використання своїх ресурсних потенціалів та задля спільної мети: набуття високого ступеню компетентності майбутніх фахівців, опрацювання та впровадження нових технологій з метою підвищення рівня конкурентоспроможності всіх учасників співпраці.

Саме тому орієнтація закладу вищої освіти на довгострокову та взаємовигідну співпрацю, яка має єдині ціннісні орієнтири та готовність їх досягати, потребує розробки принципово нових підходів до управління освітнім процесом: удосконалення та розробка концептуальних підходів організації навчального процесу, впровадження нових методик та застосування прогресивних інструментів його аналізу/оцінки та ін.

Очевидно, активна взаємодія вищого навчального закладу з бізнес-співтовариством має бути організована за допомогою базових кафедр вищого навчального закладу та відповідних функціональних підрозділів (проектних, навчальних лабораторій) підприємства, з обов'язковим долученням провідних виробничих спеціалістів для можливості ефективного стажування як викладацького складу так і здобувачів в рамках вимог щодо формування професійних компетентностей їх освітніх програм.

В результаті такої взаємодії виграші стане й відділ/центр додаткових освітніх послуг, що буде відповідальним за підвищення кваліфікації або навчання/перенавчання працівників підприємств.

Вище названа взаємодія може відбуватись й в рамках спільних науково-дослідних проектів, в процесі прогнозування розвитку науки й технологій з послідувальною комерціалізацією дослідницьких результатів.

В структурі вищих навчальних закладів мають створюватись проектні групи, що безпосередньо займаються дослідженнями в області технологічного розвитку, прогнозування соціально-економічних процесів, а також в змозі надавати консалтингові та інформаційно-аналітичні послуги.

До основних задач з організації та забезпечення реалізації освітніх та консультативних послуг мають ввійти забезпечення підприємств регіону науково-технічними кадрами та комерціалізація результатів інноваційної діяльності.

Оптимальні умови для розвитку системи комерціалізації новітніх наукових розробок мають регулюватися на рівні державної політики, а правове забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності забезпечуватись державними структурами та відомствами, які повинні: координувати дії всіх сторін процесу, запроваджувати заходи щодо усунення адміністративних, правових, економічних та організаційних можливих перепон на шляху досягнення означених орієнтирів в співпраці.

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ВАЖЛИВІШИХ ВИДІВ ЕКОНОМІКИ

Пахомова Л.В., асистент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

З методології відоме, що для визначення будь-яке явища і відповідного йому поняття використовують значну кількість характеристик, сторін, аспектів [1]. Їх внесок у формування, визначення поняття значно різний. Так, тільки один аспект «сутність» (основна, головна властивість явища) надає половину (50%) поняття; аспект «зміст» (склад тільки основних аспектів явища) надає

20%; а уся множина інших аспектів визначає всього 30%. Тому у практики пізнання з метою зменшення часу, витрат визначення будь-яких понять використовують методологію логістики, тобто визначають *тільки два основних* аспекти поняття: *сутність і зміст*, але які забезпечують 70% поняття [1]. Аналіз поглядів, що до проблеми визначення змісту різних видів економіки, свідчить про те, що досі не визначений зміст трьох основних видів економіки: мікро-, макро-, мегаекономіки [2]. Їх визначення й стало *метою* даній доповіді.

Для досягнення мети були поставлені *задачі*:

- Визначити зміст мікроекономіки.
- Визначити зміст макроекономіки.
- Визначити зміст мегаекономіки.
- Узагальнити отримані результати.

При вирішенні першої задачі автор використовував висновки, які відомі з літературних джерел [1, 2]. З них слідує, що мікроекономіка, як й будь-яка економіка, є *організація вартості*; і будь-яка вартість визначається тільки затратами труда. Тому аналіз і узагальнення різних поглядів на мікроекономіку привів автора до заключення, що найбільш вірним буде визначати *зміст* мікроекономіки як два основних елементи – це: *затрати труда на даному підприємстві і результати* усієї його діяльності. Причому можна довести, що результати теж є затрати труда.

При вирішенні *другої* задачі – визначенні *змісту макроекономіки*, - автор виходив з того, що макроекономіка, як й будь-яка економіка, теж є організація вартості, як й мікроекономіка; причому її зміст теж включає два елементи й теж затрати і результати діяльності. Але при переході від мікроекономіки до макроекономіки необхідне ураховувати те, що у макроекономіці мова зобов'язана вестись про іншу форму організації затрат і результатів: тут вже необхідне організувати *сукупні* затрати труда і *сукупні* результати діяльності, тобто звертати увагу на вартості, які зорганізуються не *на окремих, а на усіх* підприємств макроекономіки. Такі затрати і результати, як відоме Альфред Маршалл вперше визначив відповідно як *сукупну пропозицію і сукупний*

попит [2]. Він не називав їх елементами *змісту*; й це характерна особливість усіх величезних світових економістів – відсутність належної уваги до методологічних аспектів своєї творчості. Тому автор вважає за необхідне заповнити цей прикрий пробіл і підкреслити, що *сукупна пропозиція і сукупний попит й це є* не що інше, як *зміст макроекономіки!*

При вирішенні *третьої* задачі – визначенні *змісту мегаекономіки* автор теж виходив з того, що й мегаекономіка, як й будь-яка економіка, є організація вартості. Але це теж інша і конкретна економіка: тому й організація вартості у неї теж конкретна; але конкретніше й її вартість! Однак запитливий аналіз мегаекономіки приводить до необхідності порівняння мегаекономіки в основному не з мікроекономікою, а з макроекономікою: за самою своєю суттю об'єднанням саме макроекономік й є мегаекономіка. Але не треба забувати, що мегаекономіка теж є організацією вартості, але вже *конкретною* її формою. *Мегаекономіка* – це *підвищення ефективності організації будь-якої вартості* (трудової, мінової, ціни, капіталу, ренти тощо) за рахунок об'єднання зусиль як *окремих*, так й *значної кількості* галузей макроекономік. Як сукупність саме макроекономік – мегаекономіка зберігає й характерні риси саме макроекономік, тобто у неї зобов'язаний виконуватися теж закон рівності сукупного попиту і пропозиції, але як результат узагальнення таких законів відповідних макроекономік. Тобто, *зміст* мегаекономіки і макроекономіки *зовні* співпадають, але *масштаби* змісту мегаекономіки більш значні. Однак в неї присутня ще й нова в порівнянні з макроекономікою риса – *спеціалізація* всіх макроекономік у складі мегаекономіки на виробництвах з меншими затратами труда – саме в цьому проявляється *підвищення ефективності організації вартості у мегаекономіці*.

Висновки. Основними результатами доповіді є визначення *змісту трьох важливіших видів економіки:*

- *Зміст мікроекономіки* включає два основні елементи: *затрати і результати* усієї діяльності *одного, окремого підприємства*.
- *Зміст макроекономіки:* *сукупна пропозиція і сукупний попит всіх*

підприємств, покупців і держави.

- *Зміст мегаекономіки зовні* співпадає зі змістом макроекономіки, але його масштаби більш значні ніж масштаби змісту мікроекономіки.

На думку автора визначення змісту важливіших видів економіки буде сприяти підвищенню ефективності усієї економічної практики на всіх її рівнях й удосконаленню педагогіки вищої освіти.

Література:

1. Бабайлов В. К. *Методологія наукових досліджень: навчальний посібник*. Х. : ФОП Бровін О.В. 2019. 150 с.

2. Бартенев С. А. *Экономические теории и школы (история и современность)* : курс лекций. М. : БЕК, 1996. 352 с.

ВИЗНАЧЕННЯ МІКРОЕКОНОМІКИ ЯК НАУКИ

Приходько Д.О., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Як доведено в [1] будь-яка наука (в тому числі й наука *мікроекономіки*), зобов'язана містити чотири основних елементи: *об'єкт* (межу науки); *предмет* (проблемну частку об'єкту); *методику апробації* предмета; *результат* апробації. В [1] також встановлено, що об'єктом будь-якої науки є її *основна теорія*; предметом є *основний закон*; методикою апробації основного закону є методика історичного-логічного Гегеля (яку для скорочення автор визначає як *методику «Час»*); результатом апробації основного закону методикою Час є парадигми. При цьому в [1] доведено, що до змісту Основної теорії входять теж чотири елементи: *приватні теорії*; *приватні закони*; *методика апробації приватних законів* як *методика їх узагальнення*; *результат* цього узагальнення – *Основний закон*. *Мета* доповіді – визначити *зміст* науки мікроекономіки, що дозволить завершити формування її науки. *Задачі* –

визначити: основну теорію; основний закон; методику його апробації; парадигми мікроекономіки; зробити відповідні висновки.

При характеристики *першого* елементу науки мікроекономіки – її об'єкту, – *Основної теорії*, автор використовував вже відому інформацію про приватні теорії і відповідні приватні закони мікроекономіки. Так, було встановлено, що А. Сміт розробив *теорію трудової вартості*; він вважав, що вартість визначається тільки витратами [2]. Д. Рікардо (1772-1823), «розвиваючи» і відзначаючи «недолік» трудової теорії Сміта стверджував, що вартість визначається не тільки витратами праці, а й потребами споживача. Але на відміну від Аристотеля, який вважав, що споживчу вартість створює виробник, Рікардо вважав, що споживчу вартість визначає покупець. Правда, він так і не зміг визначити, як і чим вона вимірюється [2]. На відміну від Сміта і Рікардо маржиналісти, представники австрійської школи, стверджували, що вартість взагалі визначається не витратами праці, а тільки потребами споживача, що існує тільки споживча вартість, що споживча вартість лежить в основі мінової вартості [2].

Й лише у 2019 році в [3] було доведено, що споживча вартість взагалі не існує: в історії економічної практики ще не було ні жодного випадку, щоб покупець зміг обміняти хоча б одну свою потребу на товар! В [3] також доведено, що в основі й мінової вартості існує тільки трудова вартість, в яку входять витрати праці не тільки підприємства, але й держави. Тому *Основною теорією* економіки є тільки трудова теорія Сміта, і її основне положення «Будь-яка вартість є трудова вартість, або будь-яка вартість визначається, створюється, дорівнює тільки витратами праці». Але вартість *створюється* тільки в економіці підприємства, тобто, – тільки у мікроекономіці! Тому твердження «Вартість дорівнює витратам праці» є *сутність і Основний закон* мікроекономіки! Й навіть держава, яка втрачає витрати на створення умов існування підприємства, теж є особливим підприємством! Податки, які держава отримує, є не що інше, як вартість її витрат! Отже, результатом рішення *першої і другої задачі* є визначення *Основної теорії і Основного закону* мікроекономіки

як *першого і другого елементів змісту науки мікроекономіки, її об'єкту і предмету.*

Третя задача, – вибір методики апробації основного закону мікроекономіки для розробки її парадигм, фактично не відрізнялася від задач, які вирішувалися автором при розробці всіх інших парадигм [1]. Такою методикою є методика «ЧАС» – скорочене визначення відомої методики історичного-логічного Гегеля [1].

Вирішення *четвертої задачі* зводилося до засвоєної автором стандартної, універсальної процедури – апробації основного закону мікроекономіки методикою ЧАС. Це дозволило розробити такі парадигми мегаекономіки:

- *Першу, минулу парадигму мікроекономіки – Доіндустріальна епоха* як глобальна стратегія створення вартості, рівної витратам *ручної* праці.
- *Другу, сучасну парадигму мікроекономіки – Індустріальна епоха* як глобальна стратегія створення вартості, рівної витратам *машинної* праці.
- *Третю, майбутню парадигму мегаекономіки – Постіндустріальна епоха* як глобальна стратегія створення вартості, рівної витратам *підприємницької* праці.

Висновок. Основним результатом доповіді є визначення всіх (чотирьох) елементів *змісту* науки мікроекономіки й особливе її парадигм. Це означає, що вперше завершено формування науки мегаекономіки.

На думку автора формування науки мегаекономіки буде сприяти підвищенню ефективності економічної практики на всіх її рівнях й удосконаленню педагогіки вищої освіти.

Література:

3. Бабайлов В. К. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник. Х. : ФОП Бровін О.В. 2019. 150 с.

1. 2. Бартенев С. А. Экономические теории и школы (история и современность): курс лекций. М. : БЕК, 1996. 352 с.

3. Бабайлов В. К., Приходько Д. О. Джерело утворення вартості: момент істини. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових*

праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.
2019. № 2 (23). С. 13–20.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ОBOB'ЯЗКОВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЯКІСНОГО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Сідельнікова В.К., к.п.н., доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасний розвиток економічних систем характеризується високою рухливістю та швидкими темпами змін. Це стає причиною стрімкого морального старіння теоретичних та практичних навиків та знань, які отримують здобувачі вищої освіти у процесі засвоєння значної кількості профільних дисциплін з економіки і підприємництва. Отже, важливою та необхідною умовою для вчасної адаптації змісту навчальних курсів до поточних умов розвитку вітчизняної та світової економіки стає перманентна наукова діяльність викладача відповідно до змісту навчальних дисциплін, які він викладає.

Відповідність профілю наукової діяльності викладача дисциплінам, які ним викладаються, надає наступні переваги:

- підвищення рівня компетентності викладача;
- своєчасне оновлення змісту навчальної дисципліни відповідно до тих компетенцій, які є необхідними фахівцям у поточних умовах;
- спрямування творчого пошуку викладача в напрямі засвоєння та розробки сучасних методик викладання;
- гармонізація наукової та педагогічної діяльності викладача.

Сучасний викладач закладу вищої освіти обов'язково має поєднувати педагогічну та дослідницьку діяльність, бо саме це створює умови для організації ефективного навчального процесу. Дослідницька діяльність надає викладачу бачення сучасного змісту навчального курсу, а педагогічна діяльність дозволяє поділитися цим досвідом зі здобувачами вищої освіти, залучити їх до процесу опанування наукової новизни.

Важливим аспектом у процесі поєднання педагогічної та наукової діяльності у закладах вищої освіти є їх співвідношення між собою в рамках навантаження викладача. На наш погляд, у випадку коли мова йде про педагогічних працівників закладів вищої освіти, слід розуміти, що первісною для них все ж таки є педагогічна діяльність, а науково-дослідна діяльність є лише допоміжним заходом підтримання високого рівня компетентності викладача. Отже, таке бачення має бути закріпленим і у нормах розподілу навантаження викладачів закладів вищої освіти між навчальною, науковою, методичною, виховною роботою.

Отже, можна зробити висновок, що в сучасних умовах викладачем у закладі вищої освіти може бути лише фахівець, здібний ефективно вести та поєднувати і профільну дослідницьку, і навчально-педагогічну роботу, однак в сучасних умовах науково-дослідна діяльність має бути чітко зорієнтована відповідно до профілю дисциплін, що викладаються.

Література:

1. Бопко І. З. Особливості та проблеми наукової діяльності викладача університету. *Збірник наукових праць національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки.* 2014. № 3 (72). С. 44–52.

2. Мороз О. Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи: навчальний посібник для молодих викладачів, аспірантів і майбутніх магістрів. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 267 с.

3. Гавриленко В. А. Педагогическое мастерство в высшей школе. М.: Труды МВТУ, 1996. 93 с.

СТАЛІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВА ЯКІСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Солопун Н.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Солопун Є.В., вчитель I категорії

ХЗОШ № 142 (м. Харків)

Питання якості освіти завжди є серед пріоритетних напрямків розвитку держави, адже освіта – це не просто одне з основних прав людини. Освіта – це загальне світове благо, найпотужніша рушійна сила прогресу в досягненні всіх цілей в області сталого розвитку і основа для справедливого, рівноправного, інклюзивного та мирного суспільства [1].

Пандемічні явища, що тривають з 2020 року, посилили низку проблем, з якими стикалася система освіти і раніше. Спеціалісти UNICEF зазначають, що пандемія сильно погіршила такі проблемні явища [2].

Сьогодні перед стейкхолдерами освіти та особами, які приймають рішення на місцевому та національному рівнях, стоїть серйозне завдання, яке полягає у пристосування системи освіти до мінливих зовнішніх умов. Тому необхідно підвищувати стійкість освітніх систем, зокрема шляхом удосконалення змішаної, дистанційної чи інклюзивної форми надання освітньої послуги.

Освіта для сталого розвитку є сучасним підходом до формування навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання місцевих проблем [3].

Мета освіти сталого розвитку – опанувати громадянами всіх вікових категорій навичками ідентифікації об'єктивно існуючих різноманітних обмежень економічного розвитку та набуття компетенцій вирішення проблем, які виникають у соціальній, економічній та інших сферах на користь сталості.

Система освіти для сталого розвитку включає:

- дошкільну освіту;
- загальну середню освіту;
- позашкільну освіту;
- професійно-технічну освіту;
- вищу освіту;
- післядипломну освіту та самоосвіту тощо.

Необхідно розвивати «освіту впродовж життя», забезпечувати відповідність швидкозмінним вимогам ХХІ століття, соціальним, економічним і екологічним потребам розвитку регіону і країни, запитам особистості, суспільства, держави тощо [3].

Щоб не допустити того, щоб криза освіти перетворився в поколінську катастрофу, необхідні термінові дії з боку всіх суб'єктів. Зокрема, системна модернізація освіти створить передумови для сталого розвитку суспільства, підвищення конкурентоспроможності економіки країни, професійного зростання та самореалізації особистості тощо.

Сталі освітні системи нададуть змогу забезпечити всебічний розвиток людини як особистості та фахівця, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, й необхідних для успішної самореалізації компетентностей, зокрема у випадку певних кризових явищ.

Література:

1. Концептуальная записка: Образование в эпоху COVID-19 и в последующий период. URL : <https://cutt.ly/IbiAM3J> (дата обращения: 14.04.2021).
2. UNICEF. Создание устойчивых образовательных систем после пандемии COVID-19: Соображения для лиц, принимающих решения в образовании на национальном, местном и школьном уровнях. URL : <https://www.unicef.org/eca/ru/media/13416/file> (дата обращения: 14.04.2021).
3. Концепція регіональної системи освіти для сталого розвитку. *ДЕА*. URL : <https://cutt.ly/bvk53l6> (дата звернення: 14.04.2021).

ТАНДЕМ НАУКИ ТА БІЗНЕСУ ЯК БАЗИС ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Солопун Н.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Співробітництво науки, освіти та бізнесу було і досі залишається одним з основних чинників розвитку кадрового потенціалу економіки. Така співпраця слугує для успішного впровадження новітніх технологій, швидкого засвоєння нових знань. Сучасні підприємства відчують потребу у таких фахівцях, які спроможні оперативно аналізувати великий обсяг даних, відстежувати і застосовувати інновації в своїй професійній області, оволодівати управлінням новою технікою, застосовувати нові методики та технології.

Адаптація української національної економіки до нових умов господарювання, нових економічних відносин залежить від того, наскільки швидко та успішно державна система освіти зможе підготувати кваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців нової формації – економістів, з нестандартним мисленням, готовністю творчо застосовувати знання в різноманітних виробничих та соціальних ситуаціях, спеціалістів найвищої кваліфікації, професійний рівень яких відповідав би світовим стандартам [1].

Нові реалії стимулюють вищі навчальні заклади налагоджувати тісні зв'язки з бізнес-структурами для залучення молодих фахівців до практичної діяльності. Суб'єкти бізнесу та підприємництва спонукають створювати нові можливості для взаємодії освіти, науки і бізнесу та продукувати нові вимоги до підбору кадрів.

Як вищий навчальний заклад, так і суб'єкт бізнесу та підприємництва, мають приділяти такій взаємодії значну увагу та постійно розвивати цей напрямок. Обидві сторони вказаного процесу мають розуміти важливість такого підходу для взаємного формування кадрів «нової формації».

Доцільно здійснювати заходи щодо якісної підготовки фахівців,

забезпечення припливу перспективної та активної молоді на виробництво, а також реалізовувати спільні науково-дослідні проєкти тощо.

Вищий навчальний заклад як науково-проєктний комплекс має працювати з бізнесом у спільному прагненні до розвитку інтеграційних процесів між бізнесом і вищою освітою за пріоритетними науковими напрямами та у напрямку підвищення якості підготовки фахівців для бізнесу та підприємництва. Вказані заходи нададуть змогу подолати певний розрив між університетською підготовкою і потребами сучасного бізнесу в кваліфікованих фахівцях.

Важливими результатом освітнього процесу вищого навчального закладу є не тільки можливості підготовки найбільш затребуваних фахівців, а й активна участь підприємств в освітній діяльності університету, залучення та ефективне використання в навчальному процесі інтелектуальних, інформаційних та матеріально-технічних ресурсів суб'єктів бізнесу та підприємництва.

Крім того, зазначимо, що сучасних умовах реформування вищої освіти України при розв'язанні проблеми підготовки конкурентоспроможних майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку особливо актуальним є вивчення досвіду у зазначеному вище питанні країн з розвиненою ринковою економікою, які пройшли значний шлях розвитку [2].

Література:

1. Ройко Л., Микитюк І. Формування математичної компетентності студентів економічного профілю у процесі вивчення курсу «Вища математика». *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/HbiDq1E> (дата звернення: 12.04.2021).

2. Шевчук О. Б. Особливості підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю за кордоном. Інститут інформаційного суспільства (м. Київ). *Електронне наукове фахове видання «Науковий вісник Донбасу»* : веб-сайт. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13sobpzk.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).

ПЛАГІАТ ЯК ПРОЯВ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Шершенюк О.М., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Академічна доброчесність є частиною академічної спільноти, впливає на позитивний імідж закладу вищої освіти, а нехтування правилами та нормами шкодить репутації здобувача освіти та викладача.

Під академічною доброчесністю розуміється сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

«Академічна доброчесність – це нове поняття для України. Воно до 2015 року майже жодного разу не вживалося в публічному просторі. Академічна доброчесність існує саме для того, щоб повернути довіру до результатів навчання. Серед порушень можна назвати академічний плагіат, це запозичення певних думок, напрацювань, ідей та публікацій від свого імені без належного посилання на автора. Найвідоміший нам вид порушення – це списування, яке бере початок ще зі шкільної парти. Списування, плагіат, потім фабрикація, фальсифікація даних досліджень, також сюди можна віднести обман будь-якого виду» [2].

Плагіат – привласнення авторства на чужий твір або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [3].

На рис. 1 представлено види плагіату в академічній сфері.

Протилежним поняттям плагіату є оригінальність тексту. Чим більше плагіату в тексті, тим менше його оригінальність і навпаки. Справедливою є наступна формула: % плагіату + % оригінальності = 100%.

Плагіат можна умовно розділити на два типи: **умисний** та **неумисний**.

Рисунок 1 – Види плагіату в академічній сфері [4]

На рис. 2 представлено які саме запозичення, без посилання на автора, не вважаються плагіатом.

Що не є плагіатом:

- ✓ Загально відомі знання та факти;
- ✓ Ідіоми;
- ✓ Ідеї або визначення, що широко розповсюджені та відомі;
- ✓ Перефразування своїми словами фрази при перекладі з діалекту чи іншої мови, якщо не існує широко відомої фрази чи прийнятого офіційного перекладу;
- ✓ Повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
- ✓ Твори народної творчості (фольклору);
- ✓ Видані органами державної влади офіційні документи (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади

Рисунок 2 – Запозичення які не є плагіатом

Проблеми плагіату актуальні не тільки на території України. У всьому світі розробляються й активно використовуються методи боротьби з плагіатом (рис. 3).

Рисунок 3 – Методи боротьби з плагіатом за кордоном [4]

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що відмовляючись від плагіату/списування, ти: доводиш, що ти – чесна людина; виявляєш повагу до авторського права інших людей; самостійно працюєш над вирішенням поставлених завдань; висловлюєш власну думку; отримуєш нові знання та навички; розвиваєш власні здібності.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від від 01.07.2014 № 1556-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 02.04.2021).
2. Академічна доброчесність існує для того, щоб повернути довіру до результатів навчання. *UA: Українське Радіо* : веб-сайт. URL: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=93429> (дата звернення: 02.04.2021).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 977.
4. Епідемія академічного плагіату в цифрах. *Studway* : веб-сайт. URL: <https://studway.com.ua/plagiat-2/> (дата звернення: 02.04.2021).

СЕКЦІЯ 5

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

Вербицька В.І., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Бредіхін В.М., к.т.н., доцент

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Одним із важливих напрямів максимізації суб'єктного методичного досвіду студентів – майбутніх фахівців з економіки і підприємництва – виступає розширення попередньо сформованого спектра суб'єктного досвіду студентів щодо різних видів методичної діяльності, яку студенти реалізують у різних моделях навчального процесу у ВНЗ.

Слід зазначити, що методична діяльність майбутнього фахівця з економіки і підприємництва реалізується в умовах освітнього процесу у вищому навчальному закладі й виступає і як мета методичної підготовки майбутнього фахівця з економіки і підприємництва, і як процес збагачення суб'єктного досвіду, що перманентно розгортається, і як засіб для опанування системи методичних компетенцій, і як результат, що фіксується в кожний момент цього процесу (діяльність із розв'язування методичних задач).

Актуальним для студентів є етап ідентифікації таких аспектів, як «Я – концепції», як «Образ – Я» і «Я – професіонал», однак ступені їхньої ідентифікації є різними, відтак, варіюється рівень особистісної вагомості змістового, процесуального, результатного компонентів методичної діяльності.

Розширення спектра попередньосформованого суб'єктного досвіду студентів щодо різних видів методичної діяльності у методичній підготовці

майбутнього економіста пропонуємо шляхом залучення студентів до таких нових для них видів методичної діяльності.

- визначення й аналіз профільної, професійної спрямованості студента, його індивідуальних інтересів, нахилів, можливостей, діагностування сфери професійних інтересів і його спроможностей з метою комплектування груп з студентів групи, моделювання елементів діяльності фахівця відповідного профілю у процесі навчання економічним дисциплінам на відповідному рівні;

- визначення пріоритетних економічних компетентностей, що формуються в студентів відповідного профілю з огляду на їхню майбутню професійну діяльність, і на цій основі створення прогностичної предметно-економічної компетентнісної моделі випускника певного профілю;

- порівняння й аналіз змісту та обсягу змістових ліній курсів економіки різних профілів, встановлення й аналіз змістових інтегровальних міжпредметних зв'язків між програмовими темами курсів економіки і профільних дисциплін, між різними курсами за вибором (економічними і профільними), виконання економічної й методичної типізації й класифікації економічних моделей, що вивчаються в курсі економіки та застосовуються в навчанні профільних дисциплін;

- аналіз переваг і недоліків різних технологій навчання у процесі вивчення студентами матеріалу програмової теми (відповідно напряму й профілю навчання) курсу економіки і підприємництва та курсів за вибором, установлення зв'язків між різними технологіями навчання економіці та навчання профільних дисциплін, синтез і комбінування їх у навчальному процесі;

- створення цільової, змістової, організаційно-управлінської, інструментальної, моніторингової, рефлексивної моделей навчання на рівні окремих одиниць економічного змісту, програмової теми тощо;

- виконання дидактичного проектування: уточнення дидактичних цілей відповідно до профілю навчання, деталізація очікуваних результатів навчання, розробка тематичного плану вивчення студентами програмової теми, що

вивчається на різних рівнях, розробка тематичного плану вивчення студентами курсу за вибором;

- прогнозування можливості появи певних відхилень у процесі засвоєння студентами програмного матеріалу, спричинених психологічними особливостями сприйняття, мислення, пам'яті, уваги студентів, які навчаються у групах певного профілю, і вибір можливих способів їхнього попередження й подолання;

- планування власної й студентської науково-дослідної й проектної діяльності у процесі навчання економіці на відповідному рівні (визначення очікуваних результатів, ресурсного забезпечення, механізму й етапів реалізації проекту).

- структурування навчального матеріалу програмової теми й конструювання системи уроків відповідно до лекційно-практичної системи навчання економіці і підприємництва, конструювання системи диференційованих вимог до результатів засвоєння студентами певного обсягу навчального матеріалу курсу економіки, що вивчається на різних рівнях або курсу за вибором.

- конструювання проблемних ситуацій, що спонукали б студентів до самоконтролю, самооцінки й рефлексії, виведення студентів у рефлексивну позицію, навчання студентів прийомам рефлексії емоційного настрою, процесу діяльності та її результатів.

- самоконтроль і самооцінювання щодо реальності поставлених цілей методичної діяльності, ступінь відповідності й адаптованості методів, прийомів, організаційних форм і засобів конкретній навчальній ситуації.

Одним із основних прийомів, що забезпечують залучення до цих видів методичної діяльності й розширення попередньо сформованого спектра методичного досвіду студентів, є розв'язування ними методичних задач. Систематичне залучення студентів до розв'язування систем диференційованих методичних задач забезпечує удосконалення сформованих способів методичної діяльності та поступове формування нових. Крім того, відбувається поступове

ускладнення методичної діяльності в кількох напрямках: ускладнення мотиваційного компонента дії (поглиблення й розширення спектра ціннісних ставлень щодо різних видів методичних дій та їх об'єктів); ускладнення змістового компонента методичної дії (методичних об'єктів, з якими ця дія виконується); ускладнення операційного компонента дії (збільшення кількості операцій, поява ієрархічності, циклічності в послідовності операцій тощо).

Проведеними дослідженнями показано, що шляхи, забезпечуючі максимізацію суб'єктного методичного досвіду майбутніх фахівців з економіки і підприємництва, можуть бути наступні:

1) актуалізація та коригування попередньо набутого досвіду вивчення економіки та навчання економіці інших,

2) інтеграція суб'єктного методичного досвіду студентів із суспільно-історичний досвід шляхом наповнення його відповідним науковим змістом;

3) розширення попередньо сформованого спектра суб'єктного досвіду студентів щодо різних видів методичної діяльності, яку студенти реалізують у різних моделях навчального процесу у ВНЗ. Подальших досліджень потребують питання досвіду студентів із суспільно-історичним досвідом шляхом наповнення його відповідним науковим змістом;

4) розширення попередньо сформованого спектра суб'єктного досвіду студентів щодо різних видів методичної діяльності, яку студенти реалізують у різних моделях навчального процесу у ВНЗ. Подальших досліджень потребують питання навчально-методичного забезпечення цих процесів.

Література:

1. Якиманская И. С., Рыжухина И. Ю. Предмет анализа – субъектный опыт. *Директор школы*. 1999. № 8. С.53–60.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА З ВИКОРИСТАННЯМ БІЗНЕС- СИМУЛЯТОРА ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

Дмитрієва О.І., д.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сучасна вища освіта наразі перебуває на етапі реформування. Це пов'язано з новими викликами, такими як Євроінтеграція та пандемія COVID-19. Багато закладів вищої освіти зіткнулися з проблемами, що пов'язані з дистанційною формою навчання, впровадженням в освітній процес інтерактивних та дистанційних методів. Тоді як за рік пандемії в освітньому процесі з'явилося багато новітніх методів проведення освітнього процесу з використанням дистанційних методів, то процес проходження навчальної виробничої практики досі є викликом, оскільки багато підприємств перейшли на дистанційну форму роботи або не допускають здобувачів до проходження практики через карантинні обмеження. Таким чином, виробнича практика зводиться до того, що здобувачі кілька раз мають можливість відвідати підприємство, щоб отримати дані для звіту та оформлення документів. Все це не приносить достатньої користі та не формує у здобувача необхідних компетенцій. Таким чином, необхідним є впровадження в освітній процес не лише дистанційних методів навчання, а й ефективної дистанційної практики.

В 2020-2021 навчальному році на кафедрі економіки і підприємництва було прийнято рішення впровадити в освітній процес проходження навчальної практики здобувачами вищої освіти за допомогою бізнес-симулятора ViAL+, який розроблено Компанією інтелектуальних технологій.

Переваги виробничої практики здобувачів вищої освіти з використанням бізнес-симулятора ViAL+ [1]:

- формування комплексних умінь і навиків з управління підприємством;
- підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності у

вітчизняних економічних реаліях;

- відповідність вимог до практикантів актуальним запитам ринку праці;
- варіативність регламенту і завдань практики з моделюванням навчальних ситуацій;
- оперативний контроль динаміки та успішності проходження практики;
- можливість порівняння рівня розвитку компетентностей студентів до і після проходження практики (об'єктивна оцінка ефективності).

В процесі виробничої практики студенти мають можливість застосувати знання, які вони отримали під час освітнього процесу у практичній діяльності, а саме під час персонального управління підприємством в бізнес-симуляторі ViAL+. В процесі такої інтерактивної практики здобувач апробує свої ділові компетентності та виявляє слабкі місця.

Під час виробничої практики здобувач отримує своє інтерактивне підприємство і стартовий капітал. Кожного дня, окрім вихідних, студент отримує електронний файл-ключ на свою електронну пошту та має цілий день для прийняття управлінських рішень, які впливають на діяльність підприємства та його показники. Після того як здобувач прийняв всі необхідні рішення, він зберігає їх та відправляє на сайт Компанії інтелектуальних технологій, на наступний день приходять наступний файл-ключ, який відповідає наступному періоду діяльності підприємства та враховує усі управлінські рішення, що були зроблені в попередньому періоді.

При проходженні виробничої практики в бізнес-симуляторі ViAL+ здобувачі вищої освіти здійснюють управління підприємством за допомогою організації діяльності основних підрозділів підприємства, а саме:

1. Виробничий відділ. За допомогою управління діяльністю даного підрозділу здобувач може навчитися приймати рішення щодо закупівлі та модернізації обладнання для виробничої діяльності, раціонально виробляти та використовувати сировину, планувати виробничу програму підприємства та розробляти нові види товарів.

2. Відділ маркетингу і збути. В цьому підрозділі студент може провести маркетингові дослідження на ринку, проводити аналіз діяльності конкурентів, визначати попит на товари і забезпечувати його, прийняти рішення щодо реклами по кожному виду продукції, аналізувати та встановлювати ціни на вироблену продукцію, розширяти свою торгову мережу та ефективно керувати нею, враховувати ринковий ефект від прийнятих управлінських рішень.

3. Відділ персоналу. За допомогою цього підрозділу студенту надається можливість проявити свої здібності щодо управління своїм персоналом: управління продуктивністю праці, прийняття рішення щодо набору чи звільнення персоналу, приймати рішення щодо мотивування персоналу. На основі прийнятих рішень студент має можливість спостерігати за наслідками кадрових рішень.

4. Фінансовий відділ. Метою діяльності підприємства є отримання прибутку, тому аналіз фінансової діяльності є важливим елементом управління підприємством, для того щоб приймати управлінські рішення або корегувати їх. Для цього на підприємстві є фінансовий відділ, в процесі практики студент має можливість управляти доходами та витратами підприємства, робити аналіз щодо прийнятих рішень на основі фінансової звітності, а так же приймати рішення щодо кредитування підприємства та збільшення прибутку за рахунок депозитних операцій.

5. Бухгалтерія. У цьому підрозділі студент має можливість ознайомитися з бухгалтерською документацією підприємства, а саме: журналом господарських операцій, оборотно-сальдовою відомістю, проводками за господарськими операціями, балансом та звітністю про фінансові результати підприємства.

Також бізнес-симулятор передбачає Аналітичний відділ – Контроль діяльності, який допомагає студенту, що проходить практику, побачити і виправити помилки, які будуть істотно впливати на діяльність підприємства.

Таким чином, проходження виробничої практики за допомогою бізнес-симулятора дозволяє сформувати практичні компетентності при підготовці

фахівців з економіки і підприємництва, доповнюючи їх теоретичну підготовку. Здобувач вищої освіти на прикладі інтерактивного підприємства навчається розрізняти й застосовувати дію економічних законів у реальній виробничій ситуації, приймати ефективні управлінські рішення та досягати запланованих результатів.

Література:

1. Бізнес-симулятор ViAL+ і його можливості. *Компанія інтелектуальних технологій* : веб-сайт. URL: <https://kint.com.ua/ua/biznes-trenazher-vial> (дата звернення: 14.04.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «БЮДЖЕТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

Нестеренко В.Ю., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Підготовка кваліфікованих фахівців з економіки і підприємництва є неможливою без опанування ними навиків реалізації в умовах підприємства поточного планування та управлінського обліку. Саме такі компетенції дозволяє отримати здобувачам вищої освіти опанування дисципліни «Бюджетування суб'єктів господарювання».

Відповідно до змісту робочої програми [1-2], дисципліна «Бюджетування суб'єктів підприємництва» передбачає вивчення наступних тем:

- система бюджетного управління підприємством;
- організація бюджетного управління;
- технологія формування операційних бюджетів;
- розроблення бюджету доходів і витрат;
- управління грошовими потоками підприємства;

- інформаційне забезпечення бюджетного управління.

Отже, відповідно до змісту зазначених тем, ефективне опанування курсу передбачає наявність у здобувачів певних теоретичних знань та практичних навиків, які вони мають отримати на попередніх етапах навчання. На наш погляд, до дисциплін, володіння компетенціями яких є обов'язковим для переходу до вивчення дисципліни «Бюджетування суб'єктів господарювання», належать наступні:

- економічна теорія;
- мікроекономіка;
- економіка підприємства;
- управління витратами;
- фінанси підприємств;
- ціноутворення;
- бухгалтерський облік;
- капітал підприємства.

Без опанування усього переліку зазначених дисциплін, здобувач вищої освіти не може мати повноцінної змоги опанувати методичні прийоми поточного планування діяльності підприємства за всіма видами діяльності, ефективно виконати завдання з планування операційної діяльності, зрозуміти принципи побудови системи операційних бюджетів та системи управління грошовими потоками з метою недопущення виникнення криз неплатоспроможності.

Зміст дисципліни «Бюджетування суб'єктів підприємництва» фактично передбачає ефективне її вивчення лише на останньому році підготовки бакалаврів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», бо її опанування є певним результативним показником володіння цілим комплексом фахових компетенцій. Практика викладання дисципліни на молодших курсах підготовки фахівців економічного профілю встановила цілком логічну відсутність у здобувачів цілого комплексу знань, особливо таких, що стосуються ведення бухгалтерського обліку, існуючих форм

фінансової звітності підприємства та принципів їх складання.

Література:

1. Онісіфорова В. Ю. Робоча програма навчальної дисципліни «Бюджетування суб'єктів підприємництва». *Файловий архів ХНАДУ* : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/icP7516> (дата звернення: 06.04.2021).

2. Онісіфорова В. Ю. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Бюджетування суб'єктів підприємництва» *Файловий архів ХНАДУ*: веб-сайт. URL: <http://files.khadi.kharkov.ua/upravlinnya-ta-biznesu/ekonomiki-pidpriemstva/item/13903-byudzhetuвання-subyektiv-pidpryyemnytstva.html> (дата звернення: 06.04.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

Поясник Г.В., к.т.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Економічна освіта сприяє розвитку економічного мислення на основі глибокого розуміння економічних процесів, що дозволяє аналізувати факти і явища економічного життя, фактори і способи вирішення економічних завдань, встановлювати зв'язки і відношення між ними. Саме вона робить можливим створення та функціонування ефективного ринкового простору, який є важливою складовою суспільного життя країни [1].

У сучасних соціально-економічних умовах все більш очевидними стають суперечності між змістом економічної освіти та зміною потреб галузі економіки й соціальної сфери в розвитку наукомістких та інформаційних технологій, між рівнем професійної економічної освіти та можливістю працевлаштування молодих фахівців.

За допомогою певної підготовки фахівців, а саме практичної, загальнокультурної і фундаментальної, формується інтелектуальний потенціал суспільства, чому сприяє безпосередньо сучасна вища освіта. Що в свою чергу спричинить за собою вміння визначати рівень економічного зростання та науково-технічного прогресу.

Кожна галузь потребує фахівців з професійною підготовкою для придбання певних знань і навичок, завдяки яким можна було б професійно реалізовуватися і постійно підвищувати свій рівень. Даний аспект має особливе значення для економічної галузі, так як розвиток економіки відбувається стрімкими темпами їй повинно сприяти постійне доповнення та оновлення фахівців.

Незважаючи на те що освітні послуги відносяться до групи суспільних благ, ряд організацій їх можуть здійснювати на комерційних засадах. Протиріччя між загальнодоступним форматом отримання освіти, з одного боку, і бажанням індивіда освоювати додаткові освітні програми - з іншого, призвело до того, що активно розвивається ринок освітніх послуг. Це сприяє розвитку конкуренції, суперництва в залученні споживачів, підвищення якості освітніх послуг.

В результаті вивчення будь-якої економічної дисципліни студент повинен знати у чому полягають основні види та форми підприємницької діяльності, види освітніх послуг та нормативно-правовий супровід підприємницької діяльності. Студент буде володіти основними принципами бізнес-діяльності в освіті і технологією розробки освітнього продукту від ідеї до просування.

Навчання підприємництву починає закріплюватися в усьому світі, де необхідною умовою формування інноваційної економіки є модернізація системи освіти, яка стає найважливішою передумовою динамічного економічного зростання та соціального розвитку суспільства. Конкуренція національних систем освіти стала ключовим елементом глобальної конкуренції, що вимагає постійного оновлення технологій, прискореного освоєння інновацій, швидкої адаптації до запитів і вимог динамічно мінливого світу.

В цілому якщо економічна освіта сприймати як вміння і засвоєння використовувати загальні економічні знання, які необхідні для реалізації певних видів трудової діяльності, то її цілі будуть сприйматися по-іншому. На всіх своїх шаблях система економічної освіти передбачає збагачення фахівця знаннями, які необхідні йому для формування навичок і вмінь, що дозволяють приймати правильні і обгрунтовані рішення в різноманітних життєвих ситуаціях.

Література:

1. Ковальчук Г. О. Організація навчання з економіки : навчальний посібник. К. : Нац. Пед. Ун-т ім. М. Драгоманова, 2002. 305 с.

СЕКЦІЯ 6

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗВО І РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СПОРТУ В УКРАЇНІ

Алієв Р.А., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В Україні існує проблема в системі організації роботи спортивних закладів. На сьогодні маємо нечіткі функції взаємодії між учасниками процесу, а саме: держава, федерації з видів спорту, органи місцевого самоврядування, клуби та багата кількість інших незрозумілих учасників та систем відповідальності.

В Україні в пріоритеті лише літні види спорту. Про те, що «ми не зимова країна», а «фінансування повинно бути там, де ми заробляємо медалі», розповідав міністр спорту Жданов. Розділив думку на даний принцип і новий міністр Володимир Бородянський. Він упевнений, що держава не повинна фінансувати всі види спорту.

Важливість в командних видах спорту встановлюється постановами міністерства. І від цього, першочергово, і залежить розпорядження грошей і розмір фінансування.

До того ж отримання коштів обумовлено спортивними результатами. Зараз фінансування спорту прокладається за рейтинговою системою, в основі якої лежать спортивні підсумки і велика кількість отриманих медалей. Цю формулу в міністерстві обіцяють змінити вже в 2021 році. І скорегувати принципи управління і фінансування спорту. Планується, що держава зобов'язана вручити спортивним федераціям повноваження на управління

видами спорту, але при цьому – виробити і оплатити запит на здоров'є нації і авторитет країни [1].

У 2020 році загальним лідером стала легка атлетика, яка отримала відразу 82 мільйони гривень. Для порівняння, минулого року було майже на 23 мільйони гривень менше, але великі очікування від Олімпіади та чудові виступи наших зірок (Магучіх, Левченко, Бех-Романчук) беззастережно наростили показник даного виду спорту.

Але навіть з такими обсягами фінансування Україні тяжко конкурувати з іншими державами. Для порівняння – держбюджет федерації легкої атлетики в Польщі складає близько 12 мільйонів євро. У Туреччині 30 мільйонів євро. Очолює Федерацію легкої атлетики України (ФЛАУ) перший заступник Міністра спорту Ігор Гоцул

Біатлон в попередньому році збагатився золотом Дмитра Підручного на чемпіонаті Світу, медаллю в жіночій естафеті потім же і сріблом на чемпіонаті Європи. Щоб зберегти рекордні 60 млн грн. цього не вистачило – загальне фінансування склало менше 52 млн. грн.

Однією з головних подій в минулому році в командних видах спорту – вихід волейбольної збірної у чвертьфінал Євро. Навіть ці досягнення не змогли допомогти цьому виду спорту, бо при всіх проблемах з інфраструктурою і внутрішнім чемпіонатом, надбавка в 3 мільйони гривень до 17,7 виглядає малосуттєвим. Багато що означала Олімпіада, до якої, на жаль, ні чоловіча, ні жіноча зборна не вийшли. Але офіційно можливо зараз сказати: стрибка в волейболі в Україні поки що не буде.

Фристайл продовжує рости, не дивлячись на перерву в кар'єрі в Олександра Абраменко, – 25,2 млн проти 18,6 мільйон в 2019 році. Майже на своєму рівні зберігся хокей, а на весь інший зимовий спорт виділили дуже малі кошти.

Жахливе падіння у фігурного катання – в 4 рази до 3,5 мільйона гривень. Лижні гонки, стрибки з трампліну і гірничо-лижний спорт сьогодні замість мільйонів будуть отримувати по 800 тисяч – формула Мінспорту дані види

спорту не пощадила. Боротьба отримала великий приріст, з приходом до Верховної Ради Жана Беленюка. Щодо баскетболу, то тут не все так гарно, а навпаки, порівняно з минулим роком, даний вид спорту отримує на 15 млн гривень менше. Цього року і на підтримку тенісу не слід очікувати, бо він отримав на 7 млн гривень менше, ніж минулого року. На всі неолімпійські види спорту було виділено 92 млн гривень, що лише на 10 млн більше, ніж на одну легку атлетику. Головною цифрою стала сума на підтримку спорту для людей з вадами. Ця сума склала 434,9 млн гривень. Всього на спорт було виділено 1,464 млрд гривень – абсолютний рекорд за всі роки незалежності [2,3].

На жаль, усі заплановані витрати довелось переглянути, карантинні заходи внесли великі корективи, щодо фінансування спорту на найближчі роки. Будемо сподіватися, що проведення Олімпійських Ігор змусить державні органи повернутися до перспективи і необхідності збільшення фінансування спорту в Україні.

Література:

1. Москальов А. А. Сучасний стан фінансування сфери фізичної культури і спорту в Україні. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2013. Вип. 1. С. 282–287.

2. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 115. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/249793397> (дата звернення: 01.04.2021).

3. Швец Н.Р. Украинский опыт социального партнерства между государством и общественными организациями. *Теория и практика общественного развития*. Краснодар: ИД «ХОРС». 2013. № 12. С. 141–144.

ДОСЛІДЖЕННЯ СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ

Безніс П.С., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Однією з основних задач, що вирішуються у процесі фізичного виховання є забезпечення оптимального розвитку фізичних якостей, які властиві людині.

Характер прояву силових якостей студентів нерозривно пов'язаний з віковими особливостями, бо у віці від 17 до 21 років їх розвиток досягає високого рівня.

У теорії й практиці фізичної культури проблема виховання силових якостей та їхнього впливу на спортивну діяльність актуальна на сьогоднішній день, тому що дослідження розвитку силових якостей є однією з головних проблем в області фізичної культури й спорту [1-2].

Розвитку рухових здібностей та їхньому дослідженню приділяється багато уваги й присвячена достатня кількість досліджень у різних видах спорту. Але найменше ця проблема вивчена відносно студентів-спортсменів.

Усе це й обумовило мету нашого дослідження.

На підставі літературних джерел була складена програма досліджень силової підготовленості студентів. До змісту програми були включені наступні тести:

Динамометрія кисті (найсильнішої руки) – проводилася ручним динамометром. Положення досліджуваних – основна стійка, підняти пряму руку убік на рівні плеча.

Фіксація результату відбувається при максимальному стисненні динамометра, дається дві спроби.

Стрибок в довжину з місця. Початкове положення – полуприсід, стопи паралельні одна одній, руки назад. Виконуються три спроби підряд. Реєструється кращий результат (в сантиметрах).

Підтягування у висі. Виконується з вису на перекладині, хватом зверху.

Студент згинає і розгинає руки в положенні вису на зігнутих руках, підборіддя випробовуваного повинне бути вищим за грифа перекладини, будь-які рухи тулубом або ногами забороняються. Реєструється візуально кількість правильних повторень [3,4].

Усі дослідження були проведені на студентах першокурсниках ХНАДУ, чоловічої статі, віком 17-19 років.

Розподіл студентів за групами відбувався наступним чином: 1 групу складали студенти що займаються у спортивних секція і мають спортивні розряди по видах спорту, усього 36 студентів. 2 групу складали студенти що відвідували заняття з фізичного виховання, але не займалися у спортивних секціях, 48 чоловік.

Для порівняння розвитку силових якостей нами було порівняно показники підготовленості студентів-спортсменів із показниками інших студентів.

Виявляється, що за рівнем розвитку швидкісно-силових якостей (стрибок у довжину з місця) студенти-спортсмени мають вищі значення, в середньому на 16 см. ніж студенти-фізкультурники.

Значні відмінності між досліджуваними особами також спостерігалися і за рівнем розвитку силової витривалості (підтягування на перекладині). Так, студенти-спортсмени мали вірогідно більшу кількість підтягувань на перекладині, в середньому 6 разів, ніж студенти-фізкультурники.

Рівень сили у обстежуваних обох груп був майже однаковим, та становив у перших $69,8 \pm 2,6$ кг, а у других $68,3 \pm 2,7$ кг.

Таблиця 1 – Показники рівня розвитку силових якостей у студентів першокурсників ХНАДУ

Силові якості	Студенти-спортсмени	Студенти-фізкультурники
Абсолютна сила (Динамометрія кисті)	67	66
Силова витривалість (підтягування на перекладині)	14	9
Швидкісно-силові (стрибок у довжину з місця)	219	205

Студенти-спортсмени мали кращий рівень силової підготовленості, ніж студенти що займалися лише фізичним вихованням, по-друге.

У подальшому нам необхідно дослідити, порівняти інші фізичні якості, та прослідити динаміку розвитку основних силових якостей протягом навчання.

Література:

1. Глазирін І. Д. Основи диференційованого фізичного виховання. І.Д. Глазирін. Черкаси : Відлуння Плюс, 2003. 347 с.

2. Захаров Е. Н., Карасев А. В., Сафонов А. А. Енциклопедія фізичної підготовки (Методичні основи розвитку фізичних якостей). М. : Лептос, 1994. 124 с.

3. Зобков В. В. Динаміка розвитку студентів. Теорія і практика фізичної культури. 1988. №7 С. 14–15.

4. Романенко В. А. Рухові здібності людини. Романенко В. А. Донецьк, Новый мир УКЦентр, 1999. 260 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕЦІЇ РОЗВИТКУ СПОРТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Безніс О.Є., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В кожному виді спорту головну роль грає фізична підготовка, яка створює сприятливі умови для вдосконалення усіх сторін підготовки. Вона ділиться на *загальнофізичну і спеціальну підготовку*. Ціль фізичної підготовки заключається в забезпеченні використання фізичної готовності до оволодіння технічним арсеналом, до ефективного його, до стійкому перенесенню фізичних нагрузок, нервово-психічних напруженнях і несприятливих факторів екстремальних ситуацій. Фізична підготовка також повинна сприяти вихованню дисциплінованості, відповідальності, підтянутості, а у разі

колективних занять – товариської взаємодопомоги та взаємної поваги.

Процес фізичного виховання може дати бажані результати тільки в тому випадку, якщо він буде постійно вдосконалюватися, враховуючи теоретичний та практичний досвід. Одним із пріоритетів фізичного виховання є формування, якщо він буде постійно вдосконалюватися, враховуючи теоретичний та практичний досвід, формування культури здоров'я.

Фізична підготовка передбачає різносторонній розвиток фізичних якостей, функціональних можливостей і систем організму людини, узгодженість їх проявлення в процесі м'язової діяльності. В сучасному спортивному тренуванні загальна фізична підготовленість пов'язує не з різностороннім фізичним удосконаленням взагалі, а з рівнем розвитку якостей і здібностей, що надають вплив на спортивні досягнення загально. Засобами загальної фізичної підготовки являються фізичні вправи, які впливають загальні дії на організм і особу спортсмена. До їх числа відносяться різноманітні пересування - біг, ходьба на лижах, плавання, рухливі та спортивні ігри та ін.

Загально фізична підготовка повинна проводитись протягом усього річного циклу тренування.

Спеціальна фізична підготовка характеризується рівнем розвитку фізичних здібностей, можливостей органів и функціональних систем, безпосередньо визначаючих досягнення, в обраному виді спорту. Основними засобами спеціальної фізичної підготовки являються змагальні вправи: і спеціально підготовчі вправи.

Фізична підготовка – це педагогічний процес, направлений на виховання фізичних якостей і розвиток функціональних можливостей. Культура здоров'я або фізична культура – діяльність людини, направлена на укріплення здоров'я, розвиток фізичних здібностей є частиною загального виховання людини, а також частиною культури суспільства. Фізична культура і спорт – це один із засобів боротьби зі шкідливими звичками, курінням та вживанням алкоголю. Основні показники стану фізичного виховання в суспільстві: рівень здоров'я і фізичного розвитку людини; ступінь використання фізичного виховання в сфері виховання і

освіти, виробництва, побуту, в організації вільного часу; характер системи фізичного виховання, розвиток масового спорту, великі спортивні досягнення та ін. Фізична культура і спорт в суспільстві нейтралізують негативні впливи на людину, підтримують його на оптимальному рівні психофізичного стану [1].

Основні елементи фізичного виховання: фізичні вправи, змагання, загартовування організму, гігієна праці і побуту, активно – рухові види туризму, фізична праця як форма активного відпочинку. Процес фізичного виховання може дати бажані результати тільки в тому випадку, якщо він буде постійно вдосконалюватися, враховуючи теоретичний та практичний досвід.

Однозначної трактовки цих понять не існує, але вважається, що фізична культура – це систематичне та різноманітне удосконалення і укріплення людського тіла шляхом фізичних вправ; сприяє фізичному вихованню широких мас та росту спортивних досягнень. Іншими словами, під фізичною культурою у нас розуміється непрофесійний оздоровчий спорт та його інфраструктура, спортсменів-любителів. Для того щоб перевірити наскільки наше суспільство ознайомлене з користю фізичного виховання та спорту для розвитку здоров'я в нашому суспільстві, був застосований метод анкетування у спортсменів комплексної дитячо-юнацької спортивної школи №2 та їх батьків.

Аналізуючи відповіді на запитання анкети нами було встановлено, що 45% зовсім не орієнтується у цьому питанні, 30% наполовину розуміють про що йде мова, 25% достатньо усвідомлюють користь фізичного виховання та спорту в сучасному суспільстві. Після анкетування ми провели ознайомчу бесіду в якій зазначили, що шкідливі звички краще замінити фізичним вихованням та спортом. Людина, яка займається фізичною культурою та спортом зосереджена на самовдосконаленості [2].

В термін «спорт» вкладеться професійна і комерційна система, що надає ефективність спортсменів і тренерів, людей більш професійно підготовлених, чим спеціалістів з фізичної культури. Але протягом останніх років наблюдається зниження показників фізичного розвитку та фізичної підготовки, тривалості життя населення, підвищення показників захворювання,

інвалідності. Це потребує необхідність рішення комплексу соціальних проблем в числі яких проблеми фізичної культури и спорту займають важливе місце. Особливу тривогу у суспільстві визиває спорт - все більше проникають у всі сфери сучасного суспільства, становить все більше значимою і невідмінною частиною життєдіяльності сучасного суспільства. В даний час формується активний інтерес до здорового образу життя. В теперішніх умовах спортивно-виховні послуги використовуються суспільством для різностороннього фізичного і духовного розвитку, укріпленню здоров'я, профілактики захворювань, формування здорового образу життя, продовження довголіття, розумної та інтересної організації стан здоров'я дітей, підлітків і молоді.

Забезбечуючи гармонічний фізичний розвиток, фізкультура і спорт сприяє посиленню природної захисної сили організму підвищення його опірності більшості хвороб. Таким чином, в результаті занять фізкультурою і спортом збільшується кількість здорових працівників в різних сферах трудової діяльності.

Також немаловажний і зовнішній вид співробітників. Інколи це являється одним із визначальним фактором при прийомі на роботу. Здорові працівники більш працездатні, їхній зовнішній вид та внутрішнє здоров'я може позначатися на результатах діяльності підприємств, організацій або інших установ.

Спортивний рух набуває все більшої автономності із збереженням діалектичної взаємодії з різними складовими суспільної діяльності. Функціонування його інфраструктури залежить від рівня розвитку та координованості державного, громадського та приватного секторів. У світі існують різні національні моделі організації сфери фізичної культури і спорту – залежно від ролі держави в суспільстві. Стрімкий розвиток спорту для всіх залучення до нього всіх соціальних вікових верств населення будь-яких обмежень, поява нових організаційних форм та видів оздоровчої рухової активності, захоплення підлітків і молоді спортом. Відомо, що здоров'я – безцінне надбання не тільки кожної людини, але і всього суспільства. Здоров'я це – основна умова повноцінного і щасливого життя. Здоров'я допомагає людям виконувати їхні плани, успішно вирішувати життєві завдання, долати

труднощі, а якщо доведеться, то і значні перевантаження. Добре здоров'я, повинно розумно зберігатися і змінюватися самою людиною, щоб забезпечити йому довге й активне життя [3].

Фізична культура – життєво необхідна кожній людині і всьому суспільству потреба. Під впливом систематичних занять фізичною культурою та спортом виникає високий ефект в збереженні і підвищенні розумової працездатності. Не менше ефективні щоденні самостійні заняття фізичними вправами в загальному режимі життя. В процесі їх виконання в корі мозку виникає «домінанта руху», яка робить сприятливий вплив на стан м'язовій, дихальної і серечно – судинної систем, активізує сенсомоторну зону кори, піднімає тонус всього організму.

Література:

1. Оплетін А. А. потенціальні можливості фізичної культури як один із ведучих стимулів саморозвитку особистості. *Теорія і практика фізичної культури*. 2009. №5.
2. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения. К. : Олимпийская литература, 2004. 808 с.
3. Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу) : монографія. К. : Центр учбової літератури, 2017. 360 с.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ ЛЕГКОАТЛЕТІВ ПРИ БІГУ НА ДАЛЬНІ ДИСТАНЦІЇ

Безніс П.С., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Біг на довгі дистанції (більше 3000 метрів) потребує значного навантаження на організм та його тренування як психологічного, так і передусім психічного. Для покращення результатів стаєри постійно тренуються

та знаходять нові методи удосконалення.

Метою даної роботи є освітлення та аналіз методів тренувань стаєрів та освітлення загальних проблем з котрими вони стикаються.

Витривалістю називається здатність організму ефективно витримувати визначені навантаження протягом якомога більшого проміжку часу. Даний показник є чи не найважливішим для легкоатлетів, зокрема – для стаєрів.

Виділяють кілька типів витривалості: загальна та спеціальна, котру поділяють на кілька підвидів (швидкісна, силова, статична, динамічна та координаційна).

- Загальна витривалість означає можливість спортсмена якнайдовше виконувати роботу середньої інтенсивності за участі переважної більшості скелетних м'язів. Вона ґрунтується передусім на гарно розвиненій вегетативній системі організму, що дозволяє переносити навантаження з одного виду рухової діяльності на інший. Даний вид витривалості передусім необхідний для того, аби розвинути у подальшому інші види спеціальної витривалості.

- Швидкісна витривалість означає здатність виконувати м'язову роботу граничної інтенсивності протягом максимально можливого протягу часу. Даний вид у край важливий для забезпечення ефективних циклічних рухових дій.

- Силова витривалість – здатність довго витримувати стомлення, викликане тривалими навантаженнями силового характеру.

- Координаційна витривалість являє собою здатність виконувати не координаційні рухи без порушення ритму виконання протягом довгого проміжку часу.

- Динамічна витривалість є характерною для циклічних вправ.

Оскільки біг на довгі дистанції (більше 3000 метрів) являє собою циклічний рух, а саме подвійний крок, найбільш необхідними у ньому є динамічна та швидкісна витривалість. За таких умов у найзначнішу роль відіграють розвиток дихальної та серцево-судинної систем.

Одним з методів підготовки до бігу на довгі дистанції є інтервальний метод. Він характеризується чітко вираженими фазами роботи та відпочинку, котрі чергуються у чіткій послідовності заздалегідь спланованій послідовності.

Зазвичай використовується чотирьох-етапний річний метод тренування витривалості.

1 Етап – розвиток загальної витривалості

Робоча фаза прослідковується виконанням вправ за частоти пульсу 160-180 ударів за хвилину протягом 10% від загальної протяжності вправи. Також до 20% від обсягу роботи повинні виконуватися при частоті пульсу 140-150 ударів. Фаза відпочинку зазвичай становить від 30 секунд до 3 хвилин. За такої програми в першу чергу загартовуються опорно-руховий апарат та серцево-судинна система.

2 Етап – розвинення основ спеціальної витривалості

На даному етапі тренування зосереджуються на виконаннях вправ кожного дня, котрі мають характеризуватися довгою тривалістю, помірним або великим навантаженням.

3 Етап – посилення основ через посилене тренування силової та швидкісної витривалості.

Протягом третього етапу акцент робиться на покращенні анаеробних можливостей організму шляхом підвищення інтенсивності вправ при зменшенні тривалості їх виконання.

4 Етап – виховання спеціальної витривалості, прямо спрямованої на досягнення кращих спортивних результатів.

Задля покращення результатів на даному етапі посилюється тривалість виконання бігових вправ (зазвичай вона становить на 20%-50% більше за змагальну), при цьому систематично погіршуються умови проведення (біг угору).

Під впливом систематичних занять витривалість може збільшуватися у багато разів (в окремих випадках у десятки разів). Але для досягнення високих результатів у видах спорту, що вимагають головним чином прояви

витривалості, потрібні роки систематичних занять. Цим, між іншим, пояснюється той факт, що середній вік бігунів на довгі дистанції, як правило, вище, ніж бігунів на короткі та середні дистанції.

Література:

1. Булатова М. М. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. Теорія і методика фізичного виховання / за ред. Т.Ю. Круцевич. К.: Олімпійська література, 2008. Т. 2.

2. Захаров Є. Н., Карасьов О. В., Сафонов А. А. Енциклопедія фізичної підготовки (Методичні засади розвитку фізичних якостей) / під загальною ред. А. В. Карасьова. М. : «Лептос», 1994.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО МОТИВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ХНАДУ

Зайцев С.С., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Реформи, що проводяться в сучасній системі вищої освіти в Україні, глибоко торкнулися актуальну проблему фізичного виховання студентської молоді та викладачів. Результати цілого ряду досліджень показали, що рівень фізичного розвитку, фізичній підготовленості і стан здоров'я викладачів та студентів вищих навчальних закладів мають чітку тенденцію постійного погіршення. Нервово-емоційне і розумова напруженість навчальної діяльності, в ряді випадків неправильний режим і порушення здорового способу життя, недостатність харчування, погіршення екологічної обстановки супроводжуються низькою руховою активністю викладачів та студентів, що негативно відбивається на стані їх здоров'я [1].

В даний час інтерес у студентської молоді до занять традиційними видами спорту – спортивної гімнастики, легкої атлетики, лижних гонок,

ковзанярського і велосипедного спорту і ряду інших дисциплін відмічене певне зниженням їх популярності на тлі високої привабливості атлетичної гімнастики, культуризму, аеробіки, пауерліфтингу. Молоді люди вбачають в цих видах прекрасні засоби фізичного і духовного розвитку, саморозкриття і самоствердження. Таким чином, у фізичному вихованні студентів склалася проблемна ситуація, що виражається в протиріччі між рівнем соціальних вимог, особистою мотивацією та ефективністю фізичного виховання студентів. Вельми перспективний шлях вирішення даної проблеми, на нашу думку, – кардинального перегляду існуючої консервативної системи фізичного виховання студентів на застосування нових освітньо-тренувальних технологій, що забезпечують високу оздоровчу спрямованість, ефективно формують професійно-прикладну фізичну підготовку, сприяють індивідуальній корекції фізичного розвитку і фізичної підготовленості, розвитку потреб і мотивів студентів різних спеціальностей та викладачів різних кафедр до постійних занять фізичними вправами. Однак до теперішнього часу проблема ефективності професійно-прикладної підготовки засобами фізичної культури у студентів та викладачів різних спеціальностей та факультетів залишається невирішеною, що обумовлює її високу актуальність, представляє великий теоретичний і практичний інтерес [3].

На жаль, питання, пов'язані з мотивацією викладачів та студентів до занять фізичною культурою і спортом, незважаючи на спроби практичного їх вирішення залишаються недостатньо розробленими з наукової точки зору. Обумовлено це в основному двома причинами. По-перше, в сучасній психології спорт в розумінні істоти цього явища. По-друге, у фізичній культурі поняття «мотив» загубилося в тіні «істинно-спортивних» категорій – волі, цілеспрямованості, сміливості, рішучості і т. п. Між тим у фізичній культурі і спорті роль мотиваційних, спонукальних почав проявляється особливо яскраво. Таким чином, виникає проблема необхідності вивчення медичних підходів формування у викладачів та студентів до занять фізичною культурою і спортом. Фізичне виховання в єдності з розумовим, моральним, естетичним і трудовим

вихованням забезпечує всебічний розвиток особистості. Причому ці сторони загального процесу виховання в значній мірі проявляються і в самому організованому відповідним чином процесі фізичного виховання. Головним змістом фізичної підготовки є найбільш важливі види руху людини: ходьба, біг, стрибки, метання, плавання, пересування на лижах, подолання перешкод. Фізична підготовка розвиває у людини вміння швидко опанувати новими видами рухів і застосовувати набуті навички на практиці і в повсякденному житті.

Основу фізичної підготовленості складають систематичні заняття фізичними вправами і спортом, в результаті яких формуються і удосконалюються різноманітні рухові навички і фізичні якості, поступово розвивається тренуваність, що характеризується комплексом морфологічних і функціональних зрушень діяльності організму, поліпшенням механізмів регулювання та адаптації до фізичних навантажень, прискорення процесів відновлення. Головною метою фізичного виховання у молоді є формування фізичної культури особистості і здатності спрямованого використання різноманітних засобів фізичної культури, спорту і туризму для збереження і зміцнення здоров'я, психофізичної підготовки і самопідготовки до майбутньої професійної діяльності та життя [2, 4].

Заняття з фізичного виховання у ВНЗ спрямовані не тільки на оволодіння різноманітними руховими діями і розвиток основних фізичних якостей, але і формування спеціальних систематизованих знань, інтересів, мотивацій, що сприяє виробленню у студентів потреби в постійному фізичному самовдосконаленні і самовихованні. Як навчальний предмет фізична культура відрізняється від інших специфікою завдань, засобами формами організації навчальних занять. Учневі в процесі занять недостатньо почути, побачити, зрозуміти, запам'ятати, тут необхідно активно діяти фізично, багаторазово і наполегливо виконувати спеціальні рухові завдання. Оволодіння вміннями і руховими навичками, їх вдосконалення будуть проходити успішніше тоді, коли вони будуть базуватися на добре засвоєних теоретичних знаннях. Вміння

застосувати на практиці основи техніки, пізнавати нове про фізіологічні закономірності розвитку і діяльності організму, знати зміст і методи навчання, а так само правила спортивних змагань. Процес фізичного культури також немислимий без свідомої та активної діяльності самих учнів. Він проходить результативно тільки в тому випадку, коли в наявності обопільна зацікавленість – вчитель фізкультури докладає зусиль, щоб навчити, а студенти прагнуть навчитися, опанувати і вдосконалюватися новими знаннями, вміннями і навичками, новими фізичними вправами [2-3]. Навчально-тренувальний процес сприяє поліпшенню координації та автоматизації м'язових рухів, підвищенню працездатності, розвитку кмітливості, розрахунку, швидкості реакції, витривалості, краси тіла та духу. Посилена м'язова робота значно збільшує потребу в кисні. Сприяє тренуванню дихальної та серцево – судинної системи, розвитку серцевого м'яза і м'язів грудної клітки. М'язова робота сприяє поліпшенню настрою, створює відчуття бадьорості і в кінцевому підсумку призводить до підвищення життєдіяльності всього організму. Викладачі фізичної культури прагнуть до розвитку таких фізичних якостей, як сила, спритність, швидкість, витривалість. Зниження рівня фізичної підготовленості може призвести до таких наслідків – атрофії м'язової і кісткової тканини; зменшенні життєвої ємності легень; порушення діяльності серцево-судинної системи; застою крові в кінцівках [1].

Всі види занять, які пов'язані з активною руховою діяльністю, покликані сприяти нормальному функціонуванню основних систем організму, удосконалювати цю діяльність і створювати передумови для підтримки і зміцнення здоров'я. За допомогою спеціально підібраних фізичних вправ можна поліпшити багато показників фізичного розвитку (масу тіла, окружність грудної клітини, життєву ємність легенів). Однак кожному студенту необхідно навчитися «розуміти» свій організм, «прислухатися» до його роботи, постійно спостерігати і аналізувати його реакції на всілякі навантаження [1-2]. Фізична підготовка учнів оцінюється за результатами складання контрольних нормативів і тестів. Для перевірки фізичної підготовленості викладачів та

студентів на початку і в кінці навчального року проводиться тестування, спеціально розроблене з урахуванням спрямованості діяльності майбутніх фахівців. Це дозволяє більш повно оцінити загальну фізичну підготовку, а також визначити рівень розвитку основних фізичних якостей та індивідуальних здібностей учнів. На підставі всіх результатів тестів, визначається загальний рівень фізичної підготовленості учня і всієї навчальної групи. Більшість фізичних вправ комплексу можна виконувати в домашніх умовах і тому учень досить скоро усвідомлює, що поліпшення результатів залежить тільки від нього самого, прикладає максимум зусиль, щоб виконати тест, а потім продемонструвати його на заняттях [3, 4].

Література:

- 1.Берулава М. Н. Теоретические основы интеграции образования. Москва, 1998. С. 32–35.
- 2.Горелов А. Н. Концепции современного естествознания. Москва, 1998. С. 21–22.
- 3.Донченко Е. А. Фрактальная психология (Доглубинные основания индивидуальной и социальной жизни). Київ, 2005. С. 47–48.
- 4.Козловський Ю. М. Наукова діяльність вищого навчального закладу. Загально-теоретичні підходи до наукової діяльності. Львів, 2011. С. 12–14.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УСПІШНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Зайцев С.С., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Одним з важливих елементів фізичного виховання студентів вузу є формування теоретичних знань в галузі фізичної культури. Комплексної базовою програмою «Фізична культура» для вищих навчальних закладів

Республіки Білорусь, крім практичного та методичного розділів, передбачений теоретичний розділ. Викладання теоретичного розділу має на меті дати базові знання і сформуванню установки до фізичного самовдосконалення студентів не тільки в період навчання у вузі, а й допомогти у виборі шляхів реалізації власної рухової активності для підтримки необхідної фізичної готовності протягом усього життя. У процесі навчання у вузі студент повинен опанувати комплексом теоретичних знань в галузі фізичної культури як гуманітарного, так і природничо-наукового характеру.

В даний час система вітчизняної освіти переживає точку біфуркації, пов'язану з загальносистемними змінами, зумовленими гіперболічним зростанням інформації, що спричинило трансформацію всієї освітньої парадигми до ідеї «навчити вчитися». Всі ці інновації в організації системи освіти не можуть не відбитися на зміні освітнього середовища вищого навчального закладу. Мова йде, в першу чергу, про зміну змісту освіти, яке формально має з'явитися в появі авторських освітніх програм педагогів, а також в появі індивідуальних освітніх траєкторій для слухачів [1].

У зв'язку з цим однією з першорядних завдань є визначення педагогічних умов успішності інноваційного процесу у вищому навчальному закладі. Слід зазначити, що в довідковій літературі «умова» розуміється як: «Та обставина, від якої щось залежить, правила, встановлені в якій-небудь області життя, діяльності, обставина, в якій будь-що відбувається» [3]. Виходячи з цього педагогічні умови, виступаючи як один з компонентів педагогічної системи, відображають сукупність можливостей інноваційного освітнього середовища, що впливають на суб'єкти системи, забезпечуючи її ефективне функціонування і розвиток. В роботі Н.Іпполітової і Н.Стерхової справедливо зазначено, що «в сучасних педагогічних дослідженнях, пов'язаних з проблемами вдосконалення функціонування педагогічних систем, підвищення ефективності освітнього процесу, одним з аспектів, що викликають найбільший інтерес, є виявлення, обґрунтування і перевірка педагогічних умов, що забезпечують успішність здійснюваної діяльності» [2].

У зв'язку з цим необхідною умовою інноваційності освітнього середовища вищого навчального закладу є забезпечення процесу постійного зростання її складності, тому одним з неочевидних, але обов'язкових показників моніторингу повинен стати показник «перешкоди на шляху підвищення складності системи». Це, наприклад, такі категорії, як традиційно бажані професорсько-викладацьким складом авторитарні методи управління, низький рівень компетенцій окремих викладачів, відсутність інновацій в середовищі кафедральних педагогів, небажання впроваджувати інноваційний педагогічний досвід сусідніх кафедр і підрозділів і т.п. Для оцінки показника «перешкоди на шляху підвищення складності системи» доцільно взяти за основу підхід, викладений в роботі Н. Рожкової [4]. У своєму дослідженні вона оцінює внутрішній настрій колективу на успішне проведення інновацій. Для оцінки ступеня готовності до інновацій використовується порядкова шкала, де кожен порядок вказує на ступінь впевненості в успіху, одиниці відповідає мінімальний рівень впевненості, п'ятірці – максимальний. Як показано у роботі Н. Рожкової індекс має ряд властивостей. Він приймає максимальне значення, тоді, коли всі респонденти в групі впевнені в успішному виконанні завдання. Позитивне значення індексу говорить про те, що «впевнених» більше, ніж «невпевнених». І, відповідно, від'ємне значення з'явиться в ситуації, коли число «невпевнених» більше, ніж «впевнених». У групах з однаковою різницею (відмінною від нуля) між числом «впевнених» і «невпевнених» значення індексу буде більше в тій групі, де менше нейтральних відповідей. Якщо в групі немає респондентів впевнених, нейтральних, не надто впевнених, зовсім неувпевнених, а всі респонденти скоріше впевнені, ніж ні. Таким чином, використання даного підходу дозволяє виділити людей з числа співробітників, які впевнені в успішному виконанні поставленого завдання. Відповідно, надання їм більших можливостей для продуктивної роботи і професійного росту – одна з умов успішності інноваційного процесу. Також доцільно провести «оцінку кожного члена колективу з точки зору можливості і бажання працювати в нових умовах. Це можливо зробити за допомогою обчислення

індексу його соціометричного статусу »[1]. Даний підхід передбачає оцінку співробітників з боку їхніх колег. Відповідно до цього пропонується відповісти на питання, в якому необхідно вказати, чи слід вносити свого колеги в інноваційну діяльність. Позитивне значення індексу соціального статусу дозволяє говорити про високу оцінку діяльності його власника. Слід також зазначити, що соціометричний рейтинг свідчить про авторитетність того чи іншого члена в колективі. Відповідно, надання співробітникам з високим рейтингом індексу соціального статусу великих можливостей для продуктивної роботи і професійного росту – є ще однією з умов успішності інноваційного процесу.

Таким чином, з метою оцінки успішності інноваційного процесу у вищому навчальному закладі пропонується провести оцінку перешкод на шляху підвищення складності системи, а також оцінку кожного члена колективу з точки зору можливості і бажання працювати в нових умовах. Визначені у статті педагогічні умови є реальними передумовами успішності інноваційного процесу у вищому навчальному закладі.

Література:

1. Єфімов П. П., Єфімова І. О. Інтерактивні методи навчання – основа інноваційних педагогічних технологій. *Інноваційні педагогічні технології* : матеріали міжнар. наук. конф., жовтень 2014 р. Казань: Бук, 2014. С. 286–290.
2. Іпполітова Н., Стерхова Н. Аналіз поняття «педагогічні умови» : сутність, класифікація. *General and Professional Education*. 2012. № 1. С. 8–14. URL: [//www.genproedu.com/paper/2012-01/](http://www.genproedu.com/paper/2012-01/).
3. Ожегов С. І. Словник російської мови : ок. 53000 слів / під заг. ред проф. Л. І. Скворцова. 24-е изд., испр. М. : ТОВ «Видавництво Онікс»: ТОВ «Видавництво Світ і освіта», 2007. 640 с.
4. Рожкова Н. Індекс впевненості, або статистичні методи оцінки готовності колективу до перетворень. *Директор школи*. 2001. № 3. С. 33–38.

ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГИРЬОВОГО ФІТНЕСУ

Іванко І.К., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Гирьовий фітнес (Kettlebell фітнес) – це комбінація вправ з обтяженнями та аеробіки. Гирьовий фітнес вимагає багато енергії і тому має сильний жироспалюючий та оздоровчий ефект. Одна хвилина аеробного тренування вимагає 12 ккал, а хвилина звичайного силового тренування – 7 ккал. Гирьовий фітнес постійно тримає фігуру у тонусі, покращує роботу серцево-судинної системи, прискорює обмін речовин, навіть якщо він у вас від природи повільний. Тренінг з високим числом повторень, від 15 та вище, різко підвищує здатність м'язів перепалювати жир, що покриває їх. Цей вид спорту, як і аеробіка, має американське походження. Хоча сам снаряд – гиря попав на цей континент з країн колишнього Радянського Союзу. Спортсмени-гирьовики з України та інших держав СНГ почали розвивати гирьовий спорт на Американському континенті. При цьому великий розвиток отримали не лише класичні вправи (поштовх, ривок), різні жими, але й безліч інших вправ, які можна виконувати з легкими гирями. Саме, вправи з легкими гирями лягли в основу гирьового фітнесу.

Зараз у величезній кількості клубів в Америці, Європі розвивають цей вигляд фітнесу і з кожним днем він набуває велику популярність. Але публікацій про використання гирьового фітнесу для підготовки спортсменів немає. Авторами були проаналізовані матеріали, які було викладено у соціальних мережах Інтернету. В основному, це відео тренувань та майстер-класів, рекламних роликів [1].

Авторами статті проводились дослідження з використання цього виду фітнесу в підготовці спортсменів-гирьовиків. З початку навчального року було включено найбільш ефективні, з точки зору тренера, вправи гирьового фітнесу у спортсменів контрольної групи (кількість 15 чоловік), які вже займались

гирьовим спортом та мали масові розряди – юнацькі, III та II розряди. В основу цих учбових занять було покладено вправи гирьового фітнесу. Лише 20% учбового часу виділялося для тренування класичних вправ (поштовх та ривок). Ці 20% учбового часу в основному спортсмени працювали над технікою виконання змагальних вправ. 80% часу проводилось тренування з гирьового фітнесу. Такий підхід дозволяє проводити якісний набір спортсменів у секцію гирьового спорту. Вже в перші місяці занять спортсмени побачили результати. Деякі з них скинули до 5 кг зайвої ваги, в них з'явилася витривалість та сила. При цьому, якщо на початку занять дівчата насилу виконували вправу «ривок» з гирею 12 кг, хлопці – з гирею 16 кг, то вже через 2 місяці легко справлялися з 16 та 24 кг снарядом відповідно.

При тренуваннях дівчат у гирьовому спорті дуже важким питанням є збереження контингенту. Часто-густо вже за 3 місяці тренувань зберігається лише 50-60% контингенту. При включенні гирьового фітнесу в тренувальний процес збереження контингенту за навчальний рік складає до 90%.

Іншим важливим елементом в тренерській роботі є бажання спортсменів виступати в змаганнях. На змаганнях, які були проведені через півроку після початку дослідження всі спортсмени підвищили свої досягнення на два та більше розряди. Були спортсмени, які підвищили свій рівень з II юнацького до II дорослого розрядів на відміну від звичайної групи, де такого різкого росту результатів не спостерігалось. Примітний той факт, що вправа гирьовим фітнесом можна включати не лише в тренування спортсменів-розрядників, але й в тренування спортсменів більш високого рівня – кандидатів та майстрів спорту. Наприклад, в цій же групі проводили тренування два кандидати в майстри спорту, які 50% роботи виконували у вигляді гирьового фітнесу. Побудова занять, таким чином, позитивно вплинула на результат в гирьовому спорті. Через півроку занять при виступі на змаганнях, вони показали результат, який був на 30-50% вищий за попередній та дорівнював нормативу майстра спорту [2].

Гирьовий фітнес залучає не лише дівчат та жінок, але й знаходить все

більше визнання у чоловіків. Все більше з'являються чоловічих груп гирьового фітнесу. Крім того, у чоловіків великою популярністю користуються різновиди фітнесу – гирьовий тренінг, крос фіт, кардіо хай-тек та ін. Багато з'являються і змішаних груп (як у нашому дослідженні), в яких одночасно тренуються і чоловіки і жінки. Вправи гирьового фітнесу можна ефективно використовувати в підготовці спортсменів та спортсменок. Особливо ефективним, може виявитися гирьовий тренінг, в якому на відміну від жіночого гирьового фітнесу вправи виконуються в силовому режимі, кількість підходів від 3-х до 5-і. Незмінним залишається високий темп виконання вправ, дуже короткий відпочинок між підходами. Такий режим виконання вправ веде не лише до розвитку сили, але й значною мірою розвиває загальну та спеціальну витривалість. А включення в подібне тренування вправ силового жонглювання, елементи якого виконуються у високому темпі, допомагають добре розвинути ще й спритність [3].

Важливим моментом проведення тренувань з гирьового фітнесу є особистість тренера. Тренер з гирьовому фітнесу має бути кваліфікований, мати авторитет і пошану у спортсменів. Заняття повинні проводитися на високому емоційному підйомі.

Найкраще використовувати бригадний метод підготовки спортсменів, в якому один тренер-професіонал веде тренування з гирьовому фітнесу, а інший тренер-професіонал тренує змагальні вправи. Такий дует тренерів здатний підготувати в найкоротший час багато висококваліфікованих спортсменів. Крім того, рекомендується частіше використовувати контрольні заняття. В цих заняттях перевіряється підготовка спортсменів у змагальних вправах, вправах гирьового фітнесу, вправах силового жонглювання. Наприклад, виконання жонглювання на швидкість, при цьому, можна виконувати жонглювання в один, два або три звороти. Можна використовувати гирі 4 кг, 8 кг, 12 кг, 16 кг як для жонглювання, так і для виконання вправ гирьового фітнесу та гирьового тренінгу [4].

Проведені дослідження показали високу ефективність використання

вправ гирьового фітнесу у процесі підготовки спортсменів-гирьовиків. Вправи гирьового фітнесу можна використовувати у тренуваннях чоловічого та жіночого гирьового спорту. Потрібно постійно підвищувати арсенал гирьових вправ для підвищення результатів спортсменів.

Література:

1. Афонская А. О. Эффективность методики формирования основных приемов оздоровительной аэробики у студентов в процессе физического воспитания : автореф. дис. . канд. пед. наук : 13.00.04. Тула, 2004. 19 с.

2. Бальсевич В. К. Конверсии основных положений теории спортивной подготовки в процессе физического воспитания. *Теория и практика физической культуры*. 1997. №6. С. 15–21.

3. Бондаренко Е. В. Развитие гибкости и силовых способностей на занятиях аэробикой. *Теория и практика физической культуры*. 2006. № 9. С. 37–38.

4. Павлов В. И., Тарасов В. А. Гиревой спорт и его роль в прикладной психофизической подготовке студентов. Материалы всеросс.научн.-практ. конф. Ижевск, 2007. С 210–216.

ФІНАНСУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ВОЛЕЙБОЛУ В УКРАЇНІ

Кірсанов М.В., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У плані розвитку професійного волейболу як такого в Україні серйозні проблеми, тому що команди під загрозою закриття. Гравці в цьому виді спорту отримують в кращому випадку від 10 до 15 тис. грн (\$ 353 - 530). За участь у Світовій Лізі потрібно сплатити обов'язковий внесок у розмірі 50 тис. Євро. Керівництво вважає, що українські команди ще не готові кинути виклик іменитим майстрам міжнародного класу [1].

Волейбольна команда «Буревісник-ШВСМ» (Чернігів) ризикує закритися через нестачу фінансування. В інтерв'ю FaceNews головний тренер чернігівського «Буревісника» Микола Благодарний розповідає: при тому, що команда вийшла на високий професійний рівень, забезпечення залишилося на аматорському рівні. Тепер команда шукає спонсора. Недолік фінансування виливається в глобальну проблему, від якої залежить існування команди.

Українські волейболістки поки не дотягують до чемпіонатів світу, але в минулому році їм вдалося здобути перемогу на змаганнях Євроліги. Держава і меценати готові підтримати дівчат в їх бажанні підняти престиж країни в ще одному виді спорту [2].

Таблиця 1 – Найвищі досягнення українських волейболістів

Гравець	Команда	Амплуа	Платня в місяць \$
Д'Ор Фішер	«Донецьк»	центровий	66000
Олексій Печеров	«Азовмаш»	тяжкий форвард	61000
Дорон Перкінс	«Донецьк»	розігруючий	60000
Мирослав Радутьца	«Азовмаш»	центровий	56000
Артур Дроздов	«Будівельник»	форвард	53000

Хоча ситуація із заробітком доволі скрутна, та все ж таки наша країна славиться великою кількістю видатних спортсменів. Україна завжди була багата на волейбольні таланти. Свого часу більше половини гравців збірної Радянського Союзу представляли Україну і вони домагалися вагомих успіхів на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та Європи. З розпадом СРСР наша земля не збідніла на висококласних гравців, от тільки вони, на жаль, в різному віці (як правило, ще в самому юному) залишають межі Батьківщини в пошуках щастя в зарубіжних клубах. Більшість з них, на жаль, приймають інше громадянство, тим самим закриваючи собі шлях до національної збірної України [3].

З одного боку можна порадіти за наших хлопців, які домагаються великих

досягнень на турнірах найпрестижнішого рівня. Але, з іншого боку, дуже шкода, що всі вони не приносять користь національній збірній України, яка ось уже багато років ніяк не може пробитися на фінальний етап чемпіонатів світу, Європи та Олімпійських ігор.

Стан українського волейболу зараз переживає тяжкі часи і не лише через фінансову складову. На високому міжнародному рівні знаходяться юнацькі та молодіжні команди України. Провідні українські волейболісти грають у кращих клубах Європи, де здобувають привселюдного визнання: О. Фоміна, І. Жукова, Р. Мілосердова, О. Сказка, О. Гончарова, Г. Сокур, К. Кривець, Р. Яковлев, О. Косарев, Д. Вдовін, С. Шульга, С. Щавінський та ще багато інших [4].

Занепокоєння викликає відмова наших спортсменів від українського громадянства на користь інших країн. Зрозуміло, що такий розвиток подій дуже негативно впливає на рівень майстерності українських турнірів. Не звинувачуючи команди-новачки «суперліги», треба відзначити, що їхній рівень майстерності не задовольняє вимогам навіть нашого вітчизняного волейболу. Стали гіршими результати виступів українських команд на міжнародному рівні. Якщо і можна відмітити зростання конкуренції у чемпіонаті України, то, на жаль, це не завдяки зростанням майстерності слабких, а значним погіршенням гри в нещодавніх лідерів.

Література:

1. Борисов О.О. Основи теорії методики викладання волейболу і футболу. К. : вид-во ПП «Люскар», 2004. 664 с.
2. Демчишин А. А., Мухін В. Н., Мозола Р. С. Спортивні і рухомі ігри у Фізичному вихованні дітей і підлітків. К. : Здоров'я, 1986. 168с.
3. Демчишин А. Д. Волейбол – гра для всіх. К. : Здоров'я, 1986. 83 с.
4. Платонов В. М. Фізична підготовка спортсмена. К.: Олімпійська література, 1995. 342 с.

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ СПОРТИВНИХ КЛУБІВ В УКРАЇНІ

Кірсанов М.В., викладач

Харківській національній автомобільно-дорожній університет

Сучасні економічні і соціальні передумови, що склалися в Україні, сформували суспільне замовлення на розвиток системи спортивних клубів.

Спортивний клуб у нашому розумінні – це бізнес-одиниця. Чим вона відрізняється від ДЮСШ? У ДЮСШ є один замовник – начальник управління освіти або спорту. Вони отримали кошти на рік, їх завдання – тарифікувати тренерів та звітувати. Це не бізнес-відношення, це «напівсоціалістичні» відношення, навіть не соціалістичні.

У нашому розумінні спортклуб – це бізнес-одиниця, яка надає послуги із справедливої ціни. Він може робити індивідуальні програми без шкільних грошей, він може запрошувати спортсменів на підготовку до своїх фахівців, якщо вони у нього хороші, може готувати спортсменів для підготовки збірних команд. Тобто він продає спортивні послуги із справедливої ціни.

Також є проблемою те, що відсутні чіткі методичні рекомендації або програми з організації та розвитку спортивних клубів.

Для організації дослідження було використано теоретичний аналіз та дослідження літературних джерел. В процесі роботи вивчалась література, яка безпосередньо зв'язана з діяльністю спортивних клубів. Окрім цього аналізу піддалася література, яка піднімає питання теорії і методики фізичної культури, а також питання економіки і управління. Узагальнення літературних джерел дозволило уточнити основні поняття і категорії в області спортивних клубів, виявити існуючі проблеми управління і розвитку діяльності спортивних клубів в умовах ринкової економіки, визначити цілі і завдання даного дослідження, проаналізувати отримані результати. Також аналіз літературних джерел надав можливість використовувати результати вже наявних наукових розробок і досліджень з даної проблеми, в основному всі дослідження спираються на

аналіз діяльності спортивних клубів в зарубіжних країнах в умовах ринку з рекомендаціями для здійснення подібної діяльності в Україні. Також для організації дослідження були проаналізовані нормативні акти і правові документи, основу яких склали: Закон України «Про фізичну культуру та спорт», Укази Президента в області фізичної культури та спорту, постанови та накази Міністерства молоді та спорту України, Концепція реформування сфери фізичного виховання та спорту, Конституція України. Проте до теперішнього часу питання становлення системи спортивних клубів у науковому плані не розглядалися і дана проблема залишається доки практично мало вивченою. Вся отримана в ході дослідження інформація піддалася економічному аналізу: оцінка ефективності діяльності клубу і перспективи розвитку.

Розвиток сфери фізичного виховання та спорту шляхом негайного реформування існуючих організаційних форм до стандартів діяльності спортивного клубу було б необачним кроком з огляду на їх фінансову і організаційну неспроможність. Окрім того, в Україні ще не прийшло нове покоління спортивних організаторів, здатних контактувати з міжнародними спортивними організаціями, входити в їхні організаційні структури, мати особисті надійні зв'язки, необхідні для швидкого вирішення питань в інтересах українського спорту. Навіть на рівні суддівства міжнародних змагань Україна має недостатнє представництво. В розвитку багатьох видів спорту порушено матеріальну основу, були загублені спортивні бази тощо. Є серйозні проблеми із високоякісним інвентарем, обладнанням, спортивною формою тощо. До того ж доволі масового характеру набув вплив кваліфікованих фахівців спорту за межі України, де рівень їхньої оплати є значно вищим [1].

Для вирішення поставлених цілей та завдань в роботі застосовувалися наступні методи збору, обробки і аналізу емпіричних даних, а також специфічні методи науки управління: узагальнення літературних джерел; організаційне обстеження (аналіз офіційних документів і статистичних звітів); опитування (анкетування, бесіда); спостереження; вибірковий метод; типологізація та ін.

Організація діяльності будь-якого спортивного клубу починається з

планування його діяльності, постановки завдань і мети. Визначення мети допоможе виділити основні напрями діяльності спортивного клубу. Спираючись на мету, визначаються завдання по здійсненню діяльності спортивного клубу. Будь-яке планування включає вирішення технічних, тактичних і фінансових питань. Функція планування в спортивному клубі вирішується за допомогою розробки бізнес-планів що змінюють один інший.

Кожному бізнес-плану визначаються конкретні мета і завдання, які вирішуються в певний відрізок часу. Бізнес-план – це документ, в якому формулюються цілі організації, дається їх обґрунтування, визначаються шляхи досягнення, необхідні для реалізації засобу і кінцеві фінансові показники роботи. Мета розробки бізнес-плану полягає в плануванні господарської і іншої діяльності фізкультурно-спортивної організації, в даному випадку спортивного клубу, на найближчий і віддалений періоди, відповідно до потреб ринку і можливостей організації своєї діяльності. У ньому описується початкова стадія діяльності спортивного клубу з виходом на кінець планованого періоду на 100% використання його ресурсів [2].

Організації нового спортивного клубу передують ретельний аналіз за його проектуваному місці розташуванню на наявність і здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності для населення іншими спортивними клубами. На підставі отриманих даних робляться висновки про ефективність діяльності запланованого спортивного клубу, його перспективи розвитку і напрямки діяльності для населення іншими спортивними клубами [3]. Але у діяльності спортивного клубу можна виділити проблеми, які часто зустрічаються:

1. Проблеми, що породжуються структурною неповнотою організації (недостатня кількість груп, тренерів, обслуговуючого персоналу і служб).
2. Проблеми, що породжуються неправильним розподілом функцій, функціональних обов'язків, видів робіт, невідповідність прав та обов'язків.
3. Проблеми, пов'язані з низькою якістю учбово-тренувального процесу, зниження ефективності діяльності спортивної організації за ключовими показниками.

5. Проблеми, що пов'язані з недоліками підбору, розставленням та підвищенням кваліфікації кадрів.

6. Проблеми фінансового, матеріально-технічного і іншого забезпечення, що спричиняє за собою неправильний розподіл або використання наявних ресурсів.

7. Проблеми масовості і спортивної майстерності; протиріччя між напрямками на масовість та спортивну майстерність, і складність дії закону переходу від кількості в якість в системі спорту.

8. Проблема низької відповідальності керівників організацій [4].

Спортивний клуб є громадською організацією і не приносить прибутку, всі зароблені ним засоби йдуть на покриття витрат, на виплату заробітної плати.

Література:

1. Бабич А. М. Социальная сфера в условиях перехода к рынку М. : Экономика, 1993. 112 с.

2. Галкин В. В., Сысоев В. И. Экономика физической культуры и спорта: учеб. пособие. Воронеж : изд-во Московской акад. эк. и права, 1999. 167 с.

3. Кузин В. В., Кутепов М. Е., Переверзин И. И. Актуальные проблемы менеджмента и экономики физической культуры и спорта: сб. мат. конф. молодых ученых РГАФК и ИСМ. М. : ФОН, 1998. 70 с.

4. Попова В.М. Бизнес планирование. М.: «Финансы и статистика», 2003. 669 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА

Кофанов І.В., викладач

Харківський національний автомобільно - дорожній університет

Найголовнішим завданням сучасних вищих навчальних закладів є підготовка кваліфікованих фахівців.

Одним з головних навичок, який необхідно придбати студенту, щоб

успішно оволодіти професією, є ефективний розподіл часу роботи і відпочинку. Це вміння дає можливість отримати додатковий вільний час, дозволяє знизити стомлюваність, тривожність і підвищує мотивацію.

Організація навчального процесу є проблемою, від вирішення якої залежить успішність в навчанні і в подальшій кар'єрі майбутнього фахівця. Багато студентів не володіють абсолютно необхідними для навчання і життя методами і навичками самоорганізації.

Практика показує, що більшість молодих людей, що надійшли до вищих навчальних закладів, не вміють планувати власний час, а також раціонально використовувати його при підготовці до заліково-екзаменаційної сесії [1].

Освітній процес у вищому освіту: активізує зміна позиції студента (трансформація з об'єкта навчання в активного суб'єкта навчально-професійної діяльності), а також активізує самоврядну навчально пізнавальну діяльність студентів.

Студент повинен бути готовий самостійно здобувати знання, вміло застосовувати їх на практиці, організовувати свою навчальну діяльність і час.

У студентському житті є обов'язкові справи, які повинні бути чітко організовані, заплановані, а головне – своєчасно виконані. Недотримання планів і невиконання поставленої мети призводить до постійної нестачі часу і негативного результату майбутніх дій. Отже, правильна організація роботи веде до досягнення максимальних результатів.

Головним помічником в організації навчальної діяльності студента може стати тайм-менеджмент – окремий напрямок менеджменту, спрямоване саме на вирішення проблем організації часу [2].

Тайм-менеджмент – це цілісна система управління особистої діяльністю, що включає інструменти опрацювання особистої стратегії, підвищення особистої ефективності, управління особистими ресурсами (грошима, часом, інформацією). Тайм-менеджмент допомагає студенту визначити, що є для нього головним і потребує організації, плануванні, а що – другорядним, допомагає контролювати власний час, розпоряджатися їм, але в той же час мова не йде

про жорсткий контроль.

Уміння ефективно організувати свій час – дуже актуальне завдання. Потрібно вчасно реагувати на всі зміни, укладатися в більш стислі терміни. Незавершені вчорашні справи стають сьогоднішніми, а те, що не встигли зробити сьогодні, автоматично перекладається на завтра. Такі або подібні ситуації найчастіше відбуваються у людей, які неефективно організують свого часу [2].

Однією з головних причин, які ускладнюють адаптацію до умов навчання в вузі, більше 50% студентів вважають недостатню кількість часу, який відводиться для самостійної роботи при виконанні домашніх завдань. Тому до 20% студентів приходять на заняття практично невідготовленими, сподіваючись на те, що мінімальний обсяг необхідної інформації вони отримають від викладача на заняттях.

Подібна ситуація актуалізує завдання по роботі викладача вузу в напрямку розробки та впровадження методів раціоналізації [3].

Для досягнення цієї мети педагоги здійснюють постійний пошук прийомів, методів і технологій навчання, які дозволяють всебічно розкрити особистісний потенціал студентів.

Але перш, ніж навчати студентів, викладачі самі повинні оволодіти методом тайм-менеджменту. Преподователі можуть навчитися застосуванню вищезазначених технологій, пройшовши тренінгові програми, спрямовані на отримання досвіду ефективного планування та використання особистого часу, визначення пріоритетних життєвих цілей. Можливе проведення спільних тренінгів академічної групи і їх кураторів для підвищення ефективності використання технологій тайм-менеджменту в навчальному процесі.

Література:

1. Архангельский Г. Тайм-драйв. Как успевать жить и работать. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2014. 272 с.
2. Кучинская Н. Л. Тайм-менеджмент как основа успешного обучения в учреждении высшего образования. Минск : БГУ, 2015. 37 с.

3.Шейко В. Д. Динамічні зміни в психологічному статусі особистості студента медичного ВУЗу. *Світ медицини та біології*. 2013. № 2 (37). С. 197.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Курилко М.Ф., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

На сьогоднішній день розвиток інтеграції науки і виробництва створює принципово нову платформу для закладів вищої освіти, збільшуючи конкурентоспроможність традиційних інститутів освіти. Оскільки за рахунок інтеграції фундаментальної науки, навчального процесу та виробництва створюються нові знання, відповідно і процес навчання має на увазі новий підхід, який робить освіту інноваційним, при якому володіння базовими компетенціями дозволяє здобувати знання самостійно.

Інноваційна діяльність вузу повинна бути спрямована: на істотне підвищення якості освіти та якості особистості; створення нових інтелектуальних або наукомістких освітніх технологій, підручників та навчального обладнання; розвиток нових джерел фінансування вузів; вдосконалення трудових мотивацій; підвищення професійного рівня професорсько-викладацького складу; створення інноваційної інфраструктури та забезпечення її діяльності [1].

Всі виділене безліч форм інноваційної діяльності ВНЗ можна звести до трьох напрямків: діяльність по створенню інновацій як фактор розвитку інноваційної діяльності ВНЗ; навчання інноваційної діяльності як фактор відтворення інноваційних кадрів; освітня діяльність як фактор підтримки і розвитку інновацій. Ці напрямки послужили основою при формулюванні визначення поняття «інноваційна діяльність вузу» як багатовимірної діяльності,

яка спрямована на створення інноваційних продуктів, технологій і послуг, навчання інновацій і відтворення інноваційних кадрів.

Істотна відмінність інноваційних вузів від інноваційних підприємств полягає в тому, що створення в них інновацій є різновид навчально науково-інноваційної діяльності, тоді як в більшості організацій – це функція, частина загальної діяльності підприємства. інноваційний вуз формує ключові компетенції, які забезпечують йому щодо стійкі конкурентні переваги і розвиток яких – стратегічно пріоритетні цілі вузу, але при цьому розрив між ключовими компетенціями та іншими сферами і відповідно їх ресурсне забезпечення не знижують ефективність перше, і одержуваний синергічний ефект перевищує втрати від деякого відставання інших напрямів інноваційної діяльності [2].

В інноваційно-розвинених країнах найбільш прогресивним є шлях створення інновацій, при якому реальна потреба в інноваціях є у підприємств, які постійно відчувають на собі тиск і конкуренцію, прагнучі удосконалити свою продукцію. Необхідно відзначити, що в українських вузах, на відміну від зарубіжних університетів, більшість інновацій створюються за власною ініціативою розробника. Це відбувається по ряду причин, серед яких можна виділити невисокий попит на інновації вітчизняного виробництва.

Існують інші фактори, які стримують успішний розвиток, серед яких можна виділити: висока вартість нововведень, слабкий рівень розвитку дослідницької бази на виробництві, неготовність організацій до освоєння науково-технічних досягнень, недолік кваліфікованого персоналу, невизначеність економічної вигоди від використання, недолік фінансової допомоги з боку держави, нестача власних коштів. Для вирішення цих проблем необхідно визначити ефективні підходи до формування моделей побудови інноваційної діяльності.

Вуз є ключовим механізмом побудови інноваційної економіки, спрямованим на вирішення цілого комплексу завдань регіонального розвитку. Участь вузу в інноваційному розвитку регіону сприяє розвитку

підприємницького сектора економіки, а також створює певні умови підвищення конкурентоспроможності підприємств шляхом професійної підготовки кадрів і участі їх в інноваційних процесах.

Досягнення в інноваційній діяльності університету дозволяють підвищити імідж освітньої установи, досягти більш високого рівня привабливості для абітурієнтів, поліпшити підготовку фахівців нового формату, постійно залучаючи їх до практичної діяльності. Тому успіхи в інноваційній діяльності є для будь-якого вузу пріоритетними досягненнями і одночасно ключовими показниками, що створюють інноваційний бренд і перспективність при виборі студентами навчального закладу.

Якісний прорив у розвитку і впровадженні новітніх технологій у вищій школі вимагає, перш за все, створення конкурентного освітнього середовища, в якій будуть реалізовані і створені умови креативного мислення в процесі конструювання нового типу навчального процесу. Встановлення і підтримка ініціативного ставлення нового покоління до власної діяльності, визначення ціннісних і соціальних устремлінь, активний розвиток національної платформи відкритої освіти, підвищення значущості інформаційних ресурсів – запорука динамічного розвитку інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах [3].

Література:

1. Владимиров А. І. Про інноваційну діяльність вузу. М. : ТОВ «Видавничий дім Надра», 2012. 72 с.
2. Пріоритети державної політики при формуванні інноваційної середовища вузу в умовах інтеграції вищої освіти і науки / Трубіцина Н. А., Баранова Н. А., Банникова Т. М., Глазкова А. В. Іжевськ: Вид-во «Удмуртська університет», 2011. 248 с.
3. Голобокова Г. М. Методичні підходи до створення регіональної інноваційної системи (РІС). *Проблеми формування інноваційної економіки регіону* : матеріали Інауч.-практ. конф., 2-3 груд. 2009 р. / наук. ред. д.е.н., проф. Голобокова Г. М., к. п н., доц. Прусс Ю. В. Магадан : Нова поліграфія, 2010. 260 с.

ВПЛИВ ФІТНЕС-ПРОГРАМ НА РОЗВИТОК РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Курилко М.Ф., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Аналіз мотивації студентів відносно занять з фізичного виховання – сучасна система фізичного виховання базується на широкому використанні наукових досягнень не тільки в галузі соціальних, педагогічних та природничих наук, але і в ряду спеціальних дисциплін, що відносяться до фізичної культури. Дедалі більшого розмаху набуває пошук найбільш ефективних методів занять у відповідності з віковими, статевими та індивідуальними особливостями людей [1].

Урбанізація та технізація життя, як на виробництві так і в побуті, збільшили навантаження на психіку людини і, в той же час різко скоротили фізичні навантаження. У зв'язку з тим, що після студентського віку настає час соціальної, професійної та людської зрілості, важливо визначити оптимальні та ефективні шляхи цілеспрямованого впливу фізичних вправ з точки зору збереження і, по можливості, підвищення раніше втрачених здібностей, в більш старші вікові періоди.

Однією з найважливіших особливостей, яка визначає в новому тисячолітті життя людей розвинених країн, є їх боротьба за своє здоров'я в умовах постійного стресу, гіподинамії та екології, яка погіршується. Нажаль, такого не можна сказати про країни СНД. Так, оздоровчим тренуванням в Японії займається близько 80% дорослого населення, у США – 70%, в Канаді – 65%, тоді як в Росії – не більше 5% [1, с. 341]. В Україні таких людей ще менше. Дефіцит рухової активності та нервові перевантаження – першопричина негативних змін у стані здоров'я населення нашої країни. Наслідком цього є так звані «хвороби століття»: атеросклероз та ішемічна хвороба серця, гіпертонічні хвороби, ожиріння і діабет, остеохондроз, неврастенія та ін. Характерною

рисою цього є значне «омолодження хвороб». Розвиток вищої школи в сучасних умовах супроводжується подальшою інтенсифікацією праці студентів, зростанням інформаційного потоку, широким впровадженням в учбовий процес технічних засобів і комп'ютерних технологій, сильним соціально- економічним пресингом на всі сторони студентського життя. Так, робоче навантаження сумлінного студента у звичайні дні досягає до 12 годин на добу, а в період екзаменаційної сесії – до 15-16 годин [2].

Роботу студентів «за ступенем тяжкості» відносять до першої категорії, тобто, до легкої, а «по напрузі» – до 4-ї, тобто, дуже напруженої. У зв'язку з цим, до кінця навчання у ВНЗ у студентів спостерігається тенденція до зростання числа хронічних захворювань, особливо хвороб системи кровообігу.

Аналіз навчальної та наукової літератури по темі дослідження свідчить, що розглядаючи ефект занять фітнесом, автори відзначають, що в організмі студентів відбуваються зміни, які збільшують фізичну працездатність і підвищують опірність організму до негативних факторів ззовні.

Світ сучасного фітнесу передбачає різні тренувальні програми, за допомогою яких можна організувати серії ефективних занять фізичною культурою, спрямованих на поліпшення загального стану студента, тобто розуму, духу і тіла. З появою у світі нового напрямку – фітнесу, в області інноваційних оздоровчих технологій відбулися значні перетворення. З кожним роком кількість оздоровчих, лікувальних, спортивно-орієнтованих фітнес-програм зростає в десятки разів.

Практичним проявом фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні є різні фітнес-програми, спеціально організовані в рамках групових або індивідуальних занять. Різноманітність фітнес-програм не означає їх довільності побудови – в їх структурі виділяють наступні компоненти: розминка; аеробна частина; кардіореспіраторний компонент; силовий блок; компонент розвитку гнучкості; заключна частина. Невід'ємний компонент фітнес-програм – це оцінка фізичного стану людей, що займаються. Оцінюються основні складові: антропометричні показники, функціональний

стан серцево-судинної системи, сила і витривалість м'язів, гнучкість [3].

Види фітнес-програм: аеробні, силові, змішаного формату, «Body&Mind» (розумне тіло), танцювальні, з використанням східних єдиноборств. Основні напрямки фітнес-програм: 1 – оздоровчо-кондиційні (зниження ризику розвитку захворювань, досягнення та підтримання належного рівня фізичного стану); 2 – розвиток здібностей до вирішення рухових і спортивних завдань на досить високому рівні. У першому випадку фітнес-програми орієнтовані на цілі оздоровчого фітнесу, у другому – спортивно-орієнтованого, або рухового.

Т.А. Брусник провела дослідження із використанням декількох фітнес-програм. Вона стверджує, що в системі фізичного виховання недостатньо впроваджуються нові педагогічні технології навчання, слабо використовуються варіативні програми з фізичної культури оздоровчого напрямку зі студентами, що мають порушення стану опорно-рухового апарату. У тому числі, у багатьох ВНЗ заняття зі студентами з ослабленим здоров'ям проводяться без оздоровчої та навчальної спрямованості. На заняттях застосовуються стандартні і малоефективні вправи, що не забезпечують належний рівень розвитку рухових здібностей. Було встановлено, що фізичні вправи з оздоровчої гімнастики (класична аеробіка, аеробіка з елементами тай-бо, система вправ Пілатесу, тощо), вибірково спрямованих на нормалізацію опорно-рухового апарату і згруповані в комплекси вправ, які сприяють поліпшенню функціонального стану опорно-рухового апарату і спеціальних антропометричних показників у студенток підготовчої групи: при визначенні силової витривалості м'язів спини автор встановила, що в кінці дослідження відбулися значні достовірні зміни в експериментальній групі.

Оскільки обрані в нашому дослідженні фітнес-системи «Бодіфлекс» і «Пілатес» частково виходять із стародавньої системи духовного та фізичного розвитку «Йога», зупинимось на цій системі більш детально.

Йога – стародавня система самовдосконалення, яка не втратила актуальності і в наші дні тому, що є невід'ємною частиною фітнесу. Вона дозволяє розвинути силу і гнучкість, робить суглоби більш рухливими, зміцнює

імунітет, збільшує життєву силу і допомагає справлятися зі стресом [4-5]. У фізіологічному аспекті йога дає наступні результати: розвиває м'язи і підвищує рухливість; масажує внутрішні органи, забезпечує їх злагоджену роботу; усуває фізичну напругу і розумові стреси, автоматично призводить до розслаблення м'язів і зняття стресів [4-5].

В.М. Дюков та Н.В. Скурихіна стверджують, що методика фітнес-йоги, що розроблена для використання у фізичному вихованні студенток вищого навчального закладу, – ефективний засіб підвищення загальної фізичної підготовленості та працездатності. Медитаційні технології, як один із засобів оздоровчої системи фітнес-йоги, є ефективним засобом строкової регуляції основних фізіологічних систем і параметрів організму, що дозволяє рекомендувати їх для використання в режимі праці і навчання для збереження і відновлення працездатності.

Ж.А. Белікова науково довела, що вправи хатха-йоги можуть виступати засобом корекції деформації хребта для студентів спеціальних медичних груп з порушеннями постави.

Аналіз літературних даних показав, що однією з головних стратегічних завдань національної системи освіти є виховання молоді в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Результати багатьох педагогічних і медичних вітчизняних і зарубіжних досліджень показують, що фізичні вправи зміцнюють здоров'я, підвищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують високу фізичну і розумову працездатність.

У літературі є ряд даних, що показують позитивний вплив різних фітнес-технологій на розвиток рухових якостей у студентів. Однак дані дослідження проводили в основному зі студентами спеціальної медичної групи, відносно здорових студентів у літературі є лише фрагментарні і суперечливі дані.

Література:

1. Анікєєв Д. М. Аналіз способу життя сучасної студентської молоді. *Молода спортивна наука України: збір. наук. праць з ФКіС*. 2010. Т.2 С. 10–14.

2. Белых С. И. Состояние здоровья, физического воспитания и физического развития студентов в исторической ретроспективе и в личностно развивающей парадигме. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2013. №5. С. 7–12.
3. Булатова М. М. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. *Теорія і методика фізичного виховання*; за ред. Т.Ю. Круцевич. К.: Олімпійська література, 2008. Т. 2. С. 320–354.
4. Гончар Е.В. Роль мотивации в развитии идеи педагогического взаимодействия участников учебного процесса в системе высшей школы. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2010. № 12. С. 35–38.
5. Ермаков С. С. Особенности мотивации студентов с применением индивидуальных программ физической самоподготовки. *Физическое воспитание студентов ХГАДИ (ХХПИ)*. 2012. №4. С. 59–61.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА РОЗВИТОК ВИТРИВАЛОСТІ У НАСТІЛЬНОМУ ТЕНІСІ

*Плотніков Є.К., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Витривалість – найважливіше фізична якість, що виявляється у професійній, спортивній діяльності та в повсякденному житті людей. Вона відображає загальний рівень працездатності людини.

Будучи багатofункціональним властивістю людського організму, витривалість інтегрує в собі велике число процесів, що відбуваються на різних рівнях: від клітинного і до цілісного організму. Як показують результати сучасних наукових досліджень, в більшості випадків провідна роль в проявах витривалості належить чинникам енергетичного обміну і вегетативним

системам його забезпечення – серцево-судинної і дихальної, а також центральної нервової системи.

Витривалість – це здатність людини до тривалого виконання будь-якої роботи без помітного зниження працездатності. Рівень витривалості визначається часом, протягом якого людина може виконувати заданий фізичне вправу. Чим триваліше час роботи, тим більше витривалість. Актуальність даної теми висока, так як витривалість безпосередньо пов'язана зі здоров'ям, фізичним розвитком, трудовою діяльністю.

Настільний теніс відноситься до групи видів спорту, які активізують серцево-судинну систему. Гравці відчувають великі навантаження під час тренувань і змагань. За даними досліджень японських вчених, під час гри в настільний теніс витрачається більше енергії, ніж, наприклад, при грі в баскетбол. Тому одним з найважливіших критеріїв в настільному тенісі є фізична витривалість спортсмена. Досягнення високих результатів для людей, що займаються настільним тенісом, залежить від всебічного фізичного розвитку, яке здійснюється в цілорічному навчальному циклі і направлено на послідовне пристосування організму до інтенсивних навантажень і вдосконалення морально-вольових якостей спортсмена [1].

Для всебічного фізичного розвитку тенісиста використовуються загально-розвиваючі вправи, спеціальні вправи і додаткові види спорту: легка атлетика (біг на короткі дистанції, старты, стрибки), футбол, баскетбол, гімнастика. Всі ці фізичні вправи включаються в заняття, в підготовчу його частину, з урахуванням стану здоров'я, індивідуальних якостей і стану фізичної і спортивно-технічної підготовленості на даний період.

Характер вправ, які рекомендуються для розвитку «загальної» витривалості, це тривалі, щодо рівномірні і ненасичені навантаження, які не характерні для ігрової діяльності в настільному тенісі. Нехтувати такими вправами не можна, тому, що «загальна» витривалість будується, в основному на вдосконалення дихальних можливостей за рахунок кисню з повітря.

Підняти рівень витривалості в настільному тенісі, де часто розіграш очка

так стрімкий, що киснево-дихальні процеси просто не встигають включитися і потрібно сподіватися тільки на внутрішні резерви організму, необхідно спочатку створити «аеробну» базу. Удосконалення, безкисневих можливостей йде в двох напрямках. Як і при вихованні загальної витривалості, однаково важливі всі п'ять характеристик: тривалість вправи, його інтенсивність, тривалість відпочинку, характер відпочинку, число повторень.

1-й напрямок виховання анаеробної витривалості :

- 1) Інтенсивність роботи: Число повторень 90-95% від граничної (близька до граничної).
- 2) Тривалість вправ: від 20 сек. до 2 хв. (збільшується поступово).
- 3) Інтервали відпочинку: між 1-м і 2-м повтореннями -5-8 хв., між 2-3 повтореннями – 3-4 хв., між 3-м і 4-м повтореннями – 2-3 хв., між серіями – 15-20 хв.
- 4) Характер відпочинку: Заповнювати іншими видами роботи не слід, але не абсолютний спокій.
- 5) Число повторень: 3-4 – в серію, 2-3 серії (для непідготовлених спортсменів), 4-6 серій (для добре тренуваних).

2-й напрямок виховання анаеробної витривалості :

- 1) Інтенсивність роботи: Близька до граничної.
- 2) Тривалість вправ: 6-8 секунд.
- 3) Інтервали відпочинку: 2-3 хв. між повтореннями, 7-10 хв. між серіями.
- 4) Характер відпочинку: Між серіями – малоінтенсивна робота
- 5) Число повторень: 4-5 повторень – в серію, число серій – по підготовленості спортсменів.

На першому етапі тренування в підготовчому періоді кілька занять поспіль слід приділити увагу одному з напрямків виховання витривалості. При цьому черговість виконання тренувальних завдань така: виховання загальної (аеробного) витривалості – 1-й напрямок виховання анаеробної витривалості – 2-й напрямок виховання анаеробної витривалості. Такої же черговості потрібно

дотримуватися і тоді, коли в міру зростання тренуваності всі ці форми виховання витривалості включаються в один загальний тренувальний цикл занять.

Коли ж у міру подальшого звикання до навантажень всі ці три різновиди тренування стануть включатися в одне заняття, послідовність рекомендується зворотня: 2-й напрямок виховання анаеробної витривалості – 1-й напрямок виховання анаеробної витривалості – робота над загальною витривалістю.

Слід пам'ятати, що для досягнення результатів у фізичному розвитку необхідно поступове підвищення обсягу та інтенсивності вправ.

Особливе значення для гравця в настільний теніс мають загальні і спеціальні фізичні вправи. Ними треба займатися систематично. Тільки багаторазове повторення спеціальних вправ (імітаційні вправи, вправи на велоколісї, вправи з обтяженнями, джгутами, БКМ і т. д.) Дає позитивний результат в процесі навчання тенісиста.

Витривалість – здатність організму людини долати наступаюче стомлення. Характеризується воно часом виконання роботи певної інтенсивності. За характером розрізняють емоційне, сенсорне (чутливе), розумовий, фізичне стомлення. Фізичне стомлення проявляється в різній роботі, і відповідно, розрізняють силову, швидкісну, загальну (глобальну) витривалість, при якій в роботі беруть участь 2/3 всіх м'язів, і місцеву (локальну). Витривалість визначається властивостями ЦНС і процесами, що відбуваються в ній при м'язовій діяльності, перш за все енергетичним обміном. Мірилом розвитку витривалості зазвичай служить тривалий біг [2].

У кожному змаганні навантаження має свої особливості. Вона буває тривалої або короткочасної, але завжди дуже інтенсивною. Це залежить від року навчання грі в настільний теніс, рівня спортивно-технічної підготовленості, ваги, статі і т. д. В середньому кожна зустріч триває від 15 до 30 хвилин, а кількість таких зустрічей може доходити від шести до восьми в день, протягом декількох ігрових днів.

Значення витривалості в настільному тенісі дуже велике. Часто гравці, які

володіють хорошою технікою і недостатньою витривалістю, блискуче вигравали перші партії, а в другій половині зустрічі втрачали точність удару і швидкість, у них слабшав увагу, порушувалося нормальне дихання, збільшувалася пітливість. Чим краще розвинена витривалість, чим вище її рівень, тим пізніше починається загальна втома, пізніше з'являється фаза некомпенсованого стомлення, успішніше буде відбуватися боротьба організму з втомою, триваліше може бути сама робота.

Література:

1. Барчукова Г. В. Теорія і методика настільного тенісу : підручник для студентів вищих навчальних закладів. М.: Видавничий центр «Академія», 2006. 528 с.
2. Матвеев Л. П. Теорія і методика фізичної культури (загальні основи теорії і методики фізичного виховання; теоретико-методичні аспекти спорту та професійно-прикладних форм фізичної культури) : підруч. для ін-тів фіз. культури. М. : Фізкультура і спорт. 1991. 543 с.
3. Матицин О. В. Багаторічна підготовка юних спортсменів в настільному теннісе. М. : вид. «Теорія і практика фізичної культури», 2001. 204 с.
4. Настільний теніс / Ую Ч., Чжуан У. та ін. Фізкультура і спорт, М.: 1987.

ФІЗИЧНА РЕБІЛІТАЦІЯ ПРИ БРОНХІАЛЬНІЙ АСТМІ

Плотніков О.І., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Бронхіальна астма – це хронічне захворювання дихальних шляхів, яке супроводжується запаленням і обструкцією бронхів і призводить до регулярних нападів задухи. Напади бронхіальної астми обумовлюються спазмом бронхів, спостерігається набряк слизової бронхів, (через це звужується отвір бронхіальної трубки), виділяється бронхіальна слиз.

Причинами бронхіальної астми можуть бути різні фактори, найчастіше це:

- неінфекційні алергени, тобто пилок, пил, лікарські препарати, продукти;
- інфекційні алергени – це віруси, мікроорганізми, бактерії, грибки, сінна лихоманка;
- механічні, хімічні впливи – пари кислот, неорганічна пил, луги;
- деякі форми бронхіальної астми викликаються дуже сильними фізичними навантаженнями, емоційними стресами, змінами вологості повітря, температури, кліматичних умов;
- види астми можуть бути і такими, коли не виявлено ніяких зовнішніх подразників, тобто причин хвороби не визначено;
- схильність до захворювання може бути спадковою [1].

Незважаючи на успіхи сучасної медицини бронхіальна астма продовжує залишатися одним з найбільш поширених хронічних захворювань, які мають значну медико-соціальну проблему для дорослих і дітей.

За результатами популяційних епідеміологічних досліджень поширеність цього захворювання в більшості країн світу коливається в середньому на рівні 3-7%. Більше того, кількість хворих та важкість перебігу захворювання значно зростає, особливо це стосується дітей. Хвороби органів дихання залишаються найбільш розповсюдженою патологією в структурі захворюваності населення України. Найвища захворюваність органами дихання, яка перевищує середньостатистичний показник в Україні (16 017,0 на 100 тис. дорослого населення) залишається у м. Києві – 27 296,6; Львівській області – 26 416,3; Вінницькій області – 20 163,5; Волинської області – 19 381,8; Дніпропетровській – 19 620,5; Івано-Франківській – 21 701,1 на 100 тис. дорослого населення.

При лікуванні бронхіальної астми головним завданням є відновлення бронхіальної прохідності. Існує велика кількість способів, які дозволяють полегшити стан хворого. Спроба довільного керування диханням з лікувальною

ціллю відома давно, широко використовувалась йогами і лежить в основі різних комплексів і методів дихальної гімнастики.

Існує багато методів лікування та реабілітації для хворих на бронхіальну астму.

Основними лікарськими засобами при лікуванні бронхіальної астми є:

1. гормональні препарати, що діють місцево на бронхіальну систему(інгаляційні стероїди).
2. модифікатори лейкотрієнів(речовин,що відповідають за виникнення спазму м'язів бронхів та за виділення великої кількості слизу і рідини).
3. Інгаляційні відхаркуючі засоби, засоби, що полегшують відходження мокроти.

Крім лікарських препаратів,у лікуванні бронхіальної астми важливу роль відіграють інші методи.

1.Галоспелеотерапія (соляна кімната) – має протизапальну, протиалергічну дію, сприятливо впливає на легеневе дихання, на імунну систему, покращує функцію легенів. Здатна знімати легкі приступи ядухи, нормалізує рівень багатьох показників крові.

2. Виключення чи максимальне зниження впливу алергенів.

3.Дієтотерапія (виключення з раціону риби, сиру, цитрусових, шоколаду, яєць – речовин, що можуть викликати алергію).

4. Психотерапія.

5. Дихальна гімнастика (підвищує функціональні можливості дихальної системи, зробить дихання більш вільним).

6. Лікувальний масаж(знімає відчуття втоми м'язів, покращує виділення харкотиння).

7. Голкорексфлексотерапія [2].

Крім того дихальна гімнастика є дуже ефективною вправою при бронхіальній астмі. Активні заняття дихальними вправами ведуть до оптимізації співвідношення процесів збудження і гальмування в центральній нервовій системі (ЦНС), сприяючи усуненню функціональних порушень її

роботи. Одним із різновидів дихальної гімнастики є Метод Бутейка. Суть методу полягає в поступовому зменшенні глибини дихання шляхом наполегливого і постійного розслаблення дихальних м'язів із обов'язковим вимірюванням рівня вуглекислого газу в легенях. Також, ефективною вважається дихальна гімнастика Стрельникової. Особливістю і важливою перевагою дихальної гімнастики А.Н. Стрельникової є використання форсованого вдиху і залучення найпотужнішою дихальною м'язи – діафрагми. Дихальна гімнастика полягає в тренуванні короткого, різкого, галасливого вдиху через ніс з частотою приблизно 3 вдиху за 2 секунди з наступним абсолютно пасивним видихом через ніс або через рот. Одночасно з вдихом виконуються рухи, що викликають стиснення грудної клітини [3].

Найбільш оптимальну програму фізичної реабілітації можна поділити на три етапи: перший етап – підготовчий, другий етап – функціональний або основний та третій етап – тренувальний.

У перший етап необхідно застосовувати лікувальну і ранкову гігієнічну гімнастику, а також самостійні заняття 5 – 7 разів на добу. Вправи необхідно повторювати п'ять разів у повільному темпі. Заняття має тривати від 7 до 10 хвилин, а при покращенні самопочуття і засвоєнні вправ тривалість заняття поступово збільшується.

У другому періоді необхідно додати лікувальну ходьбу. Тобто хворого слід навчити керувати своїм диханням під час руху. Необхідно спочатку на 1-2 кроки зробити вдих, на 3-4 – зробити видих. Далі потрібно поступово збільшувати кількість кроків на видиху. Після адаптації до такого способу ходьби збільшують відстань з поступовим підвищенням темпу кроків і зменшенням кількості зупинок.

У третьому етапі використовують фізичну реабілітацію. Проводять лікувальну і ранкову гігієнічну гімнастику, самостійні заняття та лікувальну ходьбу. Також виконуються дихальні вправи. При виконанні рухів зберігається принцип запобігання форсованому диханню, застосування пауз для відпочинку та вправ на розслаблення. Вправи необхідно повторювати 8-12 разів по 30-35

хвилини.

Фізичні вправи при бронхіальній астмі використовуються для зміцнення дихальної мускулатури, поліпшення вентиляції різних відділів легень та дренажної функції бронхів, нормалізації механіки дихання, поліпшення функції дихальних м'язів і рухливості грудної клітини, поліпшення дренажу бронхів при підвищеній продукції бронхіального слизу, поліпшення психологічного стану та якості життя пацієнта.

Література:

1. Березовский Б. А., Триняк Н. Г. Лечебная физкультура при заболеваниях дыхательных путей и легких. Киев, 1988. 112 с.
2. Болезни органов дыхания: Клиника и лечение / под ред. А.Н. Кокосова. СПб. : Лань, 1999. 256 с.
3. Ефимова Л. К. Лечебная физкультура при заболеваниях органов дыхания. К.: Здоров'я, 1988. 83с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПОРТИВНИХ СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ

Полішко А.А., викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Розвиток рухових якостей – одна з складових задач фізичного виховання студентів, особливо важливим це є на старших курсах, коли значно зменшується, а в деяких випадках і відсутня фізична культура у вищих навчальних закладах, для яких висока загально фізична підготовленість набуває конкретного соціального змісту. Підготовка до довгого трудового життя, служби в армії, а можливо і для подальшого навчання неможливо без міцного здоров'я та впевненості в своїх силах. Рівень розвитку рухових здібностей не тільки відображає розвиток рухової функції в цілому, але є одним із головних

ознак фізичної досконалості людини, стану її здоров'я [1].

Багата кількість студентів починає, замість занять з фізичного виховання відвідувати різноманітні секції.

В даний час у спортивній практиці застосовується велика кількість тестових програм вимірювання рівня розвитку основних фізичних здібностей. На підставі літературних джерел була складена програма досліджень загальної підготовленості студентів. До змісту програми були включені наступні тести:

Динамометрія кисті (найсильнішої руки), біг 30 метрів, човниковий біг, стрибок в довжину з місця, нахил тулубу, підтягування у висі та Гарварський степ-тест [2].

Усі дослідження були проведені на студентах першого-третього курсу ХНАДУ, чоловічої статі, віком 17-20 років.

У подальшому нам необхідно було порівняти, як змінюється рівень розвитку основних фізичних якостей у студентів в залежності від обраної ними спеціалізації.

У таблиці представлені результати тестування фізичних якостей у студентів-спортсменів різної спеціалізації, та студентів не спортсменів.

З'ясовано, що найбільш швидкими були спортсмени-легкоатлети у них результат у бігу на 30 метрів був найменшим, найбільше значення цього показника було у не спортсменів [3].

Найбільші значення швидко-силових якостей були виявлені у спортсменів-легкоатлетів та спортсменів-волейболістів, а найменші – у спортсменів-гімнастів та не спортсменів. Для перших такий результат є закономірним, а ось для спортсменів-гімнастів – не зрозумілим. Цілком можливо, що поясненням цього є низька кваліфікація досліджуваних.

Динамометрія кисті характеризувала рівень розвитку максимальної сили у обстежуваних. Виявляється, сильнішими є волейболісти і гімнастів. Можливо це пояснюється кращим розвитком м'язів верхніх кінцівок у них.

Витривалість найбільш притаманна спортсменам циклічних видів спорту, таких як легка атлетика, тому за даними ГСТ легкоатлети виявилися найбільш

витривалими. Для волейболістів також характерна витривалість, оскільки ігрові зустрічі тривають по декілька годин.

Рівень розвитку спритності у спортсменів трьох груп був майже однаковий та вірогідно вищий, ніж у не спортсменів.

За результатами, які були отримані під час тестування, гімнасти за рівнем розвитку силової витривалості дещо випереджали спортсменів інших груп. Це можна пояснити тим, що для них характерна саме ця якість. Але з іншого боку тестування було неспецифічним для волейболістів та легкоатлетів. На нашу думку, якщо би були задіяні інші групи м'язів, то, цілком ймовірно, що й результати були б дещо інші.

Що ж до гнучкості, то тут виправдано гімнасти мали найкращі значення нахилу тулубу вперед. Найменші величини даного показника були виявлені у не спортсменів.

Таблиця 1 – Показники рівня розвитку основних фізичних якостей у студентів контрольної групи

Показники	Не спортсмени	Волейбол	Легка атлетика	Гімнастика
Швидкість-сила	204,1±4,2	212,3±4,1	211,5±4,6	208,7±5,1
Гнучкість	8,5±1,2	10,8±1,0	11,2±1,4	13,0±1,4
Силова витривалість	8,2±1,4	10,1±1,1	9,0±0,9	11,8±0,8
Швидкість	4,9±0,06	4,8±0,05	4,7±0,05	4,8±0,04
Спритність	9,9±0,06	9,7±0,04	9,7±0,05	9,8±0,04
Сила	60,0±2,8	68,4±3,0	66,9±2,9	67,3±2,7
Витривалість	53,0±2,8	60,6±2,6	62,7±1,9	56,1±2,0

Отже, за результатами тестування виявляється, що особи, які не займаються спортивною діяльністю були найменш фізично підготовлені, але у нашій роботі ця група була контрольною для порівняння спортсменів із не спортсменами. Найбільш фізично підготовленими були легкоатлети, саме в цьому виді спорту необхідний високий рівень розвитку таких фізичних якостей як швидкість, витривалість, сила та інші. Найменш розвиненими були гімнасти. Але це можна пояснити низьким рівнем спортивної кваліфікації, а також малою кількістю тижневих спортивних тренувань порівняно із іншими

студентами-спортсменами. В той же час ми виявили, що для гімнастів найбільш характерними фізичними якостями є: сила та гнучкість. Що до волейболістів, то для них характерні такі якості, як спритність, сила, швидкість та витривалість.

Література:

1. Артюшенко О. Ф. Легка атлетика. Черкаси : Брама-ІСУЕП, 2008. 625 с.
2. Зобков В. В. Динаміка розвитку студентів. *Теорія і практика фізичної культури*. 1988. №7 С. 14–15.
3. Романенко В. А. Рухові здібності людини. Донецьк: Новий мир УКЦентр, 1999. 260 с.

ПЛАНУВАННЯ РЕЖИМУ ХАРЧУВАННЯ У СПОРТИВНОМУ ЖИТТІ

Романенко О.Ю., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Термін «харчування» в широкому розумінні цього слова характеризує всю суму біологічних явищ (надходження і перетворення харчових речовин в організмі), які лежать в основі забезпечення енергією і структурними речовинами будь-якої фізіологічної функції.

Складання правильного раціону для будь-якого спортсмена є складною і необхідним завданням, вирішуючи яку, необхідно враховувати такі аспекти, як стать, вік, етап тренувально-змагального процесу, конкретний вид спорту.

Для досягнення потрібних результатів, рекомендується дотримуватися деяких рекомендацій. Щоб розігнати метаболізм і налаштувати організм на роботу, перед сніданком необхідно виконати кілька простих вправ. Тим, хто не знає, як правильно харчуватися при занятті спортом, варто розуміти, що очищення організму від шкідливих накопичень і налагодження процесу синтезу білка і спалювання жирової тканини, буде відбуватися тільки при рясному

питному режимі.

Спортивне харчування, також як і правильне харчування має на увазі відмову від простих цукрів на користь складних вуглеводів з низьким глікемічним індексом, якими багаті бобові, вівсянка, гречка, ягоди, овочі і фрукти. Завдяки вживання даного типу вуглеводів забезпечується заряд енергії на тривалий час, що обумовлено поступовим розщепленням і засвоєнням організмом. Харчуватися водневмісткої їжею рекомендується вранці, а також до і після тренувань.

Харчування спортсменів помітно відрізняється від харчування людей, що не мають відношення до спорту. Спортсмени споживають у середньому в 3 рази більше калорій, частіше дотримуються різних дієт, більш суворо ставляться до складання раціону і планування режиму харчування. Погане харчування знижує витривалість і рівень енергозабезпечення, впливу на ріст і розвиток м'язової маси, провокує розвиток захворювань всіх систем організму.

Раціон спортсмена повинен складатися із суворим урахуванням деяких принципів:

1. Раціон повинен бути організований таким чином, щоб надходження наступних енергетичних речовин з їжі відповідало витрачання енергії під час фізичних навантажень.

2. При виборі продуктів слід враховувати зміст спортивної діяльності (активні тренування, період підготовки до змагань, змагання, відновлювальний період).

3. Харчування має бути збалансованим, враховує особливості даного виду спорту і інтенсивність навантажень. Між кількістю основних поживних речовин, вітамінами і мікроелементами необхідно дотримуватися рівновагу.

4. При складанні раціону повинні бути враховані індивідуальні особливості даного спортсмена: його стать, вік, фізіологічні, метаболічні характеристики, стан шлунково-кишкового тракту та інших органів, наявність хвороб, смаки і звички в їжі.

5. Харчові речовини необхідно використовувати таким чином, щоб

поліпшити роботу найважливіших органів спортсмена.

6. Необхідно використовувати продукти, які забезпечують підвищення швидкості, нарощення м'язової маси і збільшення сили.

7. Прийом їжі повинен бути адекватним режиму тренувань і змагань [1].

М'язовий глікоген (тваринний вуглевод, полісахарид) – основне джерело енергії для більшості видів фізичного навантаження. Поповнення і підтримку запасів м'язового глікогену в період інтенсивних тренувань вимагає дієти багатой вуглеводами. Залежно від інтенсивності та тривалості фізичної активності ви повинні щодня споживати від 6 до 10 г вуглеводів на кг маси тіла. Достатні запаси м'язового глікогену дають можливість тренуватися інтенсивніше і довше, з меншою втомою. Багата вуглеводами маложирна дієта також рекомендується для запобігання серцево-судинних і деяких ракових захворювань.

Чи бували у вас дні, коли ви відчували, що втратили витривалість, швидкість і точність рухів? Причиною таких поганих днів може бути низький рівень глікогену в ваших м'язах. Виснаження глікогену може відбуватися поступово протягом декількох повторюваних днів інтенсивних тренувань, коли розпад м'язового глікогену перевищує його відновлення.

Коли людина легко стомлюється і стає сонливою, оскільки навіть тривалий сон не відновлює сили повністю, значить не забезпечується організму необхідною кількістю енергії. Це все може бути викликано незбалансованим харчуванням.

Щоб складений раціон був збалансованим необхідно визначити:

- кількісну та якісну потребу в енергії;
- джерела енергії.

Основними джерелами енергії є вуглеводи і жири. Важливе значення має їх якісна складова: повноцінність кислотного складу жирів і амінокислотного складу білків, оптимальне співвідношення простих і складних вуглеводів. Для дорослого чоловіка з малорухливий способу життя, добова потреба становить близько 2400 ккал, а для жінки – 2000 ккал. Фізичні навантаження збільшують

потребу в енергії.

Вуглеводи – основне джерело енергії для організму. Потреба в них становить 50-60% загальної енергетичної вартості раціону. Один грам вуглеводів містить близько 4 ккал. Вуглеводи складаються з простих (фрукти), складних (крохмаль, целюлоза).

У збалансованому раціоні прості і складні вуглеводи повинні бути представлені в рівних пропорціях. Крім того, в раціоні повинні бути присутніми харчові волокна з розрахунку 10-15 г на кожні 1000 ккал.

Також важливим є для щоденного раціону білки (становить 15-20% загальної енергетичної потреби), жири (потреба для дорослої людини становить приблизно 12-15% від загальної енергетичної вартості раціону), мінерали.

Вода для спортсменів має особливе значення. Встановлено, що за час тренування спортсмен може втратити до 3-4% маси тіла, в основному за рахунок втрати води з потом. Тому кількість споживаної води на добу повинна становити близько 2,5 літрів і більше, залежно від інтенсивності фізичних навантажень. Потреба у воді можна задовольняти за рахунок споживання мінеральної негазованої води, фруктових соків, чаю. Деякі спортсмени практикують виведення води з організму напередодні змагань за допомогою сечогінних засобів. Потрібно зауважити, що це може не тільки погіршити фізичні якості спортсмена, але і нашкодити його здоров'ю.

Кількісний склад їжі підбирається строго індивідуально для кожної людини. Розрахувати діету можна за допомогою спеціальних таблиць, в які включені основні продукти харчування, їх енергетична цінність і кількість поживних речовин, які вони містять. Склад діети повинен варіювати залежно від режиму тренувань. Наприклад, при напрацюванні швидкісно-силових якостей збільшують вміст у раціоні вуглеводів. При напрацюванні витривалості – жирів, а для нарощування м'язової маси рекомендується збільшити споживання білків. Рекомендується комбінувати різні види продуктів і складати різноманітні діети. Одноманітна їжа швидко набридає і тому засвоюється гірше [2].

Щоб скласти меню, потрібно розуміти, як харчуються багато спортсменів. Нижче наведено один з варіантів. Сніданок: відварене яйце, 100 грамів сиру зі сметаною, а також порція манної каші, булочка і 1 стакан молока.

- Обід: густий овочевий суп, шматок чорного хліба і шматочок відварного м'яса, а також печена картопля і салат зі свіжих овочів.
- Полудень: 2 будь-яких фрукта, булочка з джемом і чашка чаю.
- Вечеря: порція будь-якої каші з маслом і 1 стакан молока.
- Перед сном: 1 стакан кефіру або кислого молока.

Результат від спортивної дієти залежить не тільки від їжі, що вживається, але і інтенсивності і виду фізичних навантажень, віку чоловіки, маси тіла, фізичного стану і так далі. Навіть знаючи, як харчуватися при заняттях спортом, краще, якщо складати меню буде професіонал.

Щоб досягти великої витривалості у спорті потрібно: дотримуватися певної дієти, скласти раціон і планування режиму харчування. Певним чином складені раціон і дієта не можуть перетворити простого спортсмена в олімпійського чемпіона, але значення здорового харчування не можна недооцінювати.

Щоденний раціон у людини з активним способом життя повинен бути збалансованим, щоб надходження наступних енергетичних речовин з їжі відповідало витрачання енергії під час фізичних навантажень.

Дієтичні рекомендації розробляються з метою допомогти спортсменам зміцнити здоров'я і закласти хорошу підставу для досягнення піку їх фізичної працездатності.

Література:

1. Батырев М., Батырева Т. Б28 Спортивное питание. СПб.: Питер, 2005. 144 с.
2. Колеман Э. Питания для выносливости.: перевод с английского. Мурманск: Издательство «Тулома», 2005. 192 с.

ОСНОВИ МЕТОДИКИ ТРЕНУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ З ТХЕКВОНДО

Шевченко В.І., ст. викладач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Тренувально-навчальна робота здійснюється під час практичних і теоретичних занять.

Теоретичні заняття-це історія, бесіди лекції про правила поведінки та правила техніки безпеки, а також перегляд учбових фільмів. Мета занять це змагання до яких допускаються декількох місяців тренування. Тренер-викладач повинен викласти своїм вихованцям певні відомості з історії тхеквондо, а також виховувати дисципліну, силу волі та спортивний характер.

Важливу роль грає попередня агітація до занять та реклама тхеквондо і виявлення бажаючих займатися, розповсюдження афіші, проведення бесіди по школах, проведення показових виступів.

Під час бесід слід нагадувати, що в секцію тхеквондо будуть прийняті лише ті хлопці та дівчата, які пройдуть медичний огляд і представлять довідку від лікаря про допуск до занять з тхеквондо, а також заяву від батьків про прийняття до секції.

З перших же занять тренер - викладач повинен розділити на вікові групи навчальної підготовки (4-6 і 7-8 років). Більше уваги у групах навчальної підготовки потрібно приділяти на базову підготовку, ігрові вправи, гімнастичні вправи. У групах попередньої базової підготовки, спортивного удосконалення та вищої спортивної майстерності більше уваги потрібно приділяти спарингу та програми пхумсе [1].

Тренер – викладач повинен пам'ятати, що кількість тих що займається в одній групі не повинна перевищувати 16 осіб. У групах попередньої базової підготовки, спортивного удосконалення та вищої спортивної майстерності менше. Заняття в секції тхеквондо повинні мати такий розклад, щоб вони не впливали негативно на учбову діяльність спортсмена, а навпаки, сприяли

поліпшенню успішності. Тренування групи навчальної підготовки слід проводити не більше трьох разів на тиждень по дві години і закінчувати не пізніше 20 години за розкладом. Тренування групи спортивного удосконалення та групи вищої спортивної майстерності слід проводити не менше шести разів на тиждень. Заняття з тхеквондо повинні проходити в залах на полу з спеціальним покриттям (досянг) [2].

Змагання юних тхеквондистів повинні проходити у вихідні дні або під час шкільних канікул. Навчання та тренувальна робота повинна проводитися у взаємозв'язку з лікарняним контролем. Медичні огляди необхідно проводити в секції систематично. Тренер зобов'язан знайомитися з їх результатами і брати до уваги останні під час тренувань. Велику увагу потрібно уділяти правилам по техніці безпеки. Потрібно проводити лекції табесіди.

Учбово – тренувальне заняття складається з чотирьох частин: ввідною, підготовчою, основною і завершальною.

У ввідній частині групу спортсменів готують до початку учбово – тренувального уроку і ознайомлюють їх зі змістом заняття. Спортсменам пояснюють завдання даного уроку, технічні і тактичні особливості бойових прийомів, що вивчаються, а також теоретичні сторони тренування.

У підготовчій частині заняття при використанні загально розвиваючих (гімнастичних) і спеціальних (імітація бойових рухів – пересування, удари та захист) вправ підводять основні завдання заняття, до вирішення, а також сприяють загально фізичному розвитку тих, хто займається [3].

Основна частина заняття присвячена опанування техніки тхеквондо, вдосконалення тактики ведення поединку, виховання волі і загально фізичний розвиток тих, що займаються. Тут використовуються спеціальні вправи тхеквондиста з партнером в повній екіпіровці, спеціальні вправи на тренажерах та спеціальних спортивних снарядах і приладах, де вирішується де вирішується питання опанування технічних навиків в тхеквондо, а також тактичне використання їх під час поединку. В кінці основної частини виконуються гімнастичні вправи з метою вироблення спритності, сили і витривалості.

У завершальній частині заняття використовуються вправи на відновлення організму.

Література:

1. Ананченко К. В. Удосконалення комбінаційної техніки каратистів стилю «кіокушинкай». *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2015. № 1(45). С. 29–33.
2. Ермаков С. С. Основи спортивного тренування. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 4. С. 11–17.
3. Ефремов А. П. Особенности формирования двигательных и координационных качеств тхэквондистов ВТФ (на примере сборной команды России). *Теория и практика физической культуры*. 2008. № 8. С. 44–47.

ДЛЯ НОТАТОК

МАТЕРІАЛИ

Наукової Інтернет-конференції
з проблем вищої освіти і науки

**«НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
І ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

23 квітня 2021 р.
Харків

Відповідальний за випуск

Д. О. Приходько